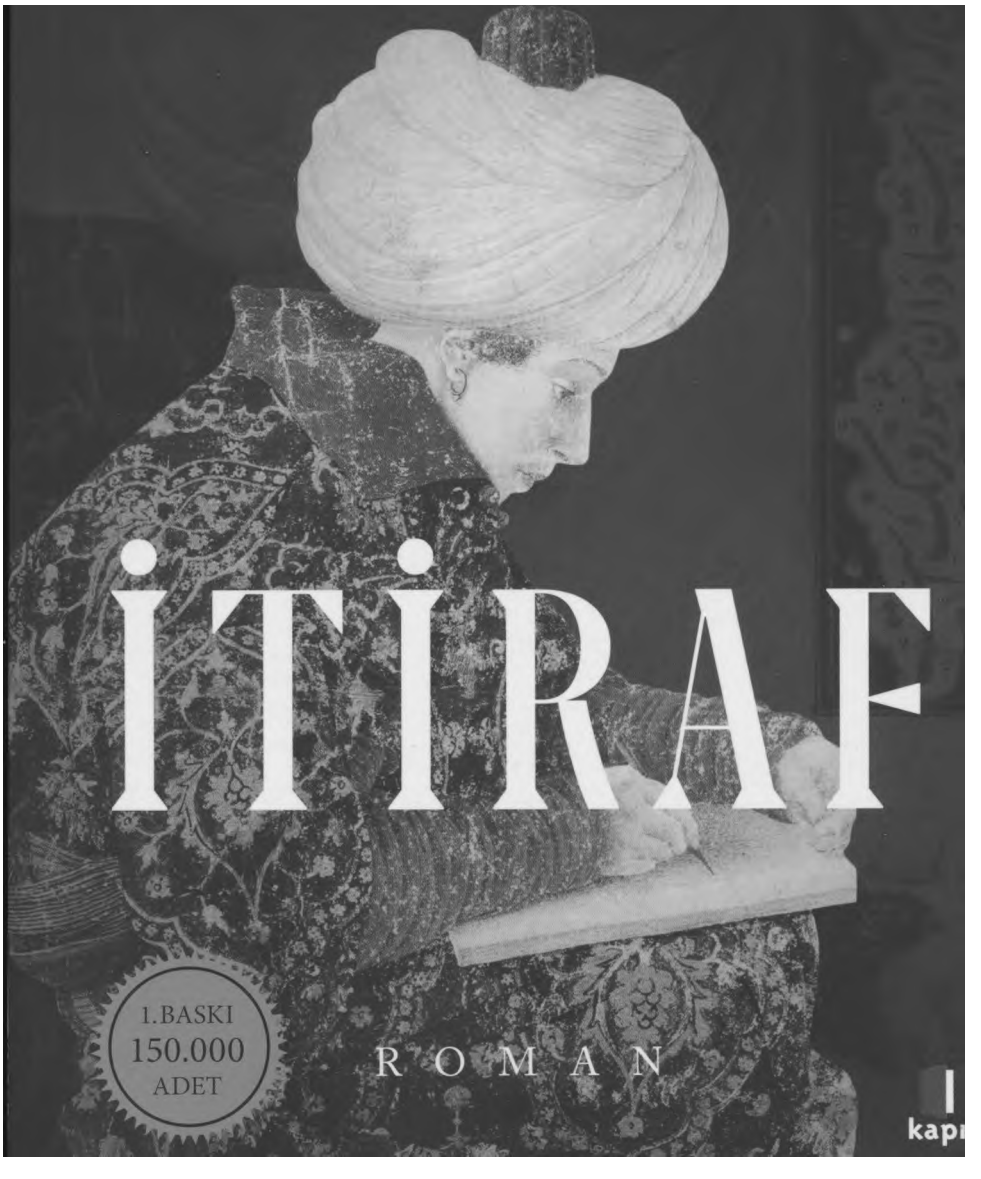
İskender Pala

İSKENDER PALA

1958, Uşak doğumlu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi (1979). Dîvân edebiyatı dalında doktor (1983), doçent (1993) ve profesör (1998) oldu. Dîvân edebiyatının halk kitlelerince yeniden sevilip anlaşılabilmesi için klasik şiirden ilham alan makaleler, denemeler, hikâyeler ve gazete yazılan yazdı. Seminerleri ve konferanslan geniş kitleler tarafından takip edildi ve "Dîvân Şiirini Sevdiren Adam" olarak anıldı. Bazı çalışmalarıyla Türkiye Yazarlar Birliği Dil ödülü'nü (1989), AKDTYK Türk Dil Kurumu Ödülü'nü (1990), Türkiye Yazarlar Birliği İnceleme Ödülü'nü (1996) aldı. Hemşehrileri tarafından "Uşak Halk Kahramanı" seçildi. *Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk, Katre-i Matem, Şah&Sultan, OD, Efsane, Mihmandar, Karun ve Anarşist* ile *Abum Rabum* adlı romanlarının baskıları yüz binlere ulaştı, ödüller aldı ve yabancı dillere çevrildi. Türk Patent Enstitüsü tarafından marka ödülüyle taltif edilip adı tescillendi. 2013 yılı Cumhurbaşkanlığı Büyük Ödülü'ne edebiyat dalında layık görüldü. *Bülbülün Kırk Şarkısı* adlı kitabını ömrünün en güzel çabası sayan İskender Pala evli ve üç çocuk babası olup İstanbul Kültür Üniversitesi öğretim üyesidir.

www.iskenderpala.com
www.iskenderpala.net

Kapı Yayınları 625
İskender Pala Bütün Eserleri 80

İTİRAF
İskender Pala

1. Basım: Ocak 2019

ISBN: 978-975-2448-77-3
Sertifika No: 10905

Editör: Rabia Aydın
Kapak Tasarımı: Utku Lomlu
Kapak Görseli: Bellini, *Seated Scribe* (Oturan Katip) 49 x 37, Isabella Gardner Museum, Early Italian Room, P15e8, Boston
Sayfa Tasarımı: Mürüvet Durna

© 2004; İskender Pala
© 2018; bu kitabın yayın hakları Kapı Yaymları'na aittir.

Kapı Yayınlan
Ticarethane Sokak No: 15 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (212) 513 34 20-21 Faks: (212) 512 33 76
e-posta: bilgi@kapiyayinlari.com
www.kapiyayinlari.com

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Matbaa Sertifika No: 12088
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa/İstanbul
Tel: (212) 674 97 23 Faks: (212) 674 97 29

Genel Dağıtım
Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Ticarethane Sokak No: 15 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (212) 511 53 03 Faks: (212) 519 33 00

Kapı Yayınları, Alfa Yayın Grubu'nun tescilli markasıdır.

İskender Pala

İTİRAF

kapı

İskender Pala

İTİRAF

TEŞEKKÜR

Bu kitapta bilimsel hatalarımızı gideren Prof. Dr. İsmail Erünsal, Prof. Dr. M. Akif Aydın ve Doç. Dr. Şükrü Özen'e, ön okuma aşamasında öneriler getiren Bilal Değerli, Emin Köse, Ayşe Hayrünnisa Avcı, Fatma Serra Çelik, Reyhan Erol ile kızlarım Hilye Banu ve Elif Dilâsa'ya, son okumayı yapan Rabia Aydın'a, baskı ve tasarım aşamasında özenilmiş bir çalışma yürüten Kapı Yayınevi yetkili ve çalışanlarına, yazdıklarımın her zamanki ilk okuyucusu ve ilk eleştirmenim sevgili eşime teşekkür ediyorum.

"Delinecek bir gemi, tamir edilecek bir
duvar ve öldürülecek bir çocuk vardı."

Oturan Katip

MUKADDİME

Günlerden birinde Yavuz Sultan Selim, at üstünde giderken hocası Kemalpaşazâde'ye öylesine sordu: "Tokatlı Molla Lütfi sizin üstadınızmış. Nasıl biriydi? îlim ve fazileti herkesçe bilinirken ölümü nasıl hak etti?"

"Hünkârım, üstadım ölümü hak etti mi bilemem, lâkin akranının kıskançlığı belâsına uğradığı kesindi. Kısaya yakın göde bir beden, üzerinde koca bir baş ve sapsarı bir surat. Bu garabetin üzerine alaycı, çok bilmiş, küstah bir mizacı ilâve edin. Öte yandan nadir bir zekâ ve kâh müstehcen, kâh şuh sözler hayal edin. Öyle hikâyeler, öyle meseller uydurarak öyle maharetle anlatırdı ki dinleyen uydurma olduğundan asla kuşkulanmazdı. Böyle böyle herkesi donatırdı. Ulema meclisinin en keskin âlimlerindendi. Ondan öğrendiklerimi başkalarından öğrenmedim. Meseleleri efrâdmı câmi, ağyârmı mâni anlatır, kolayca zihinlere yerleştirirdi. Akranı arasında ona gıpta etmeyen, kıskanmayan yoktu. Lâkin alaycılığı bilgisiyle birleşti ve gitgide kibir abidesi bir adam olup çıktı. îlim kibirle birleşince hakikatler yoldan sapmaya başladı. Diliyle sık sık 'Mümin bal arısı gibidir. Temiz olanı yer, temiz olanı üretir, üstelik bir çiçeğe konduğunda onu kırıp dökmez' hadi-

sini zikrederdi ama yaptıklarıyla ortalığı kırıp döktü, arada sırada da temiz olmayana yönelip adını kötüye çıkardı."

"İlim adamı kırıp döker mi hiç lala, kıskanır mı; bu nasıl iş?"

"İş ki ola hünkârım, nefisler akıllara hükmetmeye başlayınca her ikisi de mümkündür. Canına rahmet, dedeniz Ebülfeth Mehmet Han'ın uleması buna meyilliydi."

"Meyilliydi? Ne demek istiyorsun?"

"Hünkârım, dedeniz medreseler kurmuş, ilmin yükselmesi için ulemaya itibar etmişti. Onlara değer verir, yanına getirtip meclisler kurarak ilim tartışmayı severdi."

"Ne âlâ işte!.. Biz de yapıyoruz; kırıp dökmek bunun neresinde?"

"Kırıp dökmek, hünkârım, dedenizin ilmi sohbetler yerine çetin münazaralar ve münakaşalarda aramasmdaydı galiba. Üstelik bunu âdet haline getirip de her hafta bir konuyu huzurunda tartıştırmaya başlayınca olan oldu. Arzusu ve emeli; yurdunda ilmi geliştirmek, ilim sayesinde de devletini yükseltip yüceltmekti oysa."

"Haklısın, dedemin bana sık sık *'Devlet kılıçla kurulur oğul ama yükselmesi ilim ve sanat erbabınca sağlanır, hiç unutma!'* diye tembihte bulunduğunu hâlâ hatırlarım."

"Şüphesiz bunu istiyordu, ilmin yükselmesi için aynı konunun değişik açılardan ele alınması ve zıt görüşlerin tartışılarak bir sonuca gidilmesi elbette doğru bir yoldur ve ilmi yükseltir, lâkin ulema arasında tartışmalar çok sık ve ısrarla yapılınca kılıcın diğer yüzü de kesip doğramaya başladı."

Hrjh

"Şöyle hünkârım! Âlimler bir konuyu anlatırken önceden hazırlanıyor, etraflıca okuyor, meseleyi tamamen

hallettiğine inanarak anlatmaya başlıyor, diğerleri de kendi fikirlerini beyan ederek yahut sorular sorarak konuyu zenginleştiriyor, yeterli bulmadıkları izahlar olursa da itiraz edip tartışmayı başlatıyorlardı. Takdir edersiniz ki her tartışmanın bir kaybedeni olacaktır. Her bireri yüz yılda bir gelen ve adları devletin iftiharı olan ulema arasında bu kaybedenler çoğalmaya, meclisten evine incinmiş, kırılmış, gücenmiş olarak gitmeye başladılar. Ve nefisler devreye girdi ve bilimin gereği olarak düşünülmesi gereken mağlubiyet duygusu sosyal hayata yansıdı. Özellikle de sesler yükseltilip fikirde ısrar artınca dedenizin tartışarak ilim arayışı, maalesef, ilimde kendisini mağlup eden meslektaşlara husumet ve kıskançlık olarak yansıdı. Devrin kitaplar yalayıp yutmuş koca koca âlimleri, isimleri ilim tarihine şeref olacak o adamlar özgüvenlerine karşı kibirlerini, tevazularına mukabil bilmişliklerini öne çıkardılar. Dedenizin kurduğu ilmiye silkindeki rekabet sistemi sağlıksız çalıştı ve maalesef bazıları İdarî yahut bilimsel liyakatten çok dedenizin gözüne girip yükselebilmek, önemli mevkiler elde edebilmek için rakip kabul ettikleri kişilerin aleyhinde dolaplar çevirmeye başladı. Bilimsel alanın kendisine göre bir hiyerarşisi, bir sıralaması vardı ve bu kırgınlıklar bazı atamaları etkiledi. İlim adamları arasında kamplaşma olur mu? Oldu! Bir makama gelmek, özellikle de Sahn müderrisliği gibi ilmiye mesleğinin en yüksek derecelerine ulaşabilmek elbette zordu ama onu elde tutmak daha da zor olmaya başladı. İlişkiler, yandaşlıklar devreye girdi. Ulemayı birbiriyle kıyasıya mücadeleye sürükleyen bu sistemin kurbanı da üstadım Molla Lütfi oldu."

"Kiminle rekabet etti peki?"

"Buna rekabet mi demek lazım, takışmak mı, bilemiyorum hünkârım. Hocam Molla Lütfi çok zeki bir mücadele adamıydı. Bir şeye inanıyorsa ısrarcı, inatçı ve mücadeleci olurdu. Günün birinde şahsiyet ikizi sayılabilecek hırsta bir adamı, Hatipzâde'yi karşısında buldu, iki dolu testi vardı ve tokuşunca biri kırılacaktı. Ne çare ki ikisinin sürtüşmesi zamanla diğerlerini de etkiledi ve zaten tabiatı kibre ve övünmeye meyyal olan hocam herkesin kırmak istediği testi oldu. Fırsat düşünce nükte yapmaktan asla vazgeçmeyen, *'Geldi kafiye gitti Safiye'* kabilinden herkesi tatlı tatlı nüktelerle donatan, dalgasını geçen bir adamdı o; hoca demez, devletlü demez, herkesin ipliğini pazara çıkarırdı. İlmi de buna yeterdi ve iddia ettiği bir konuda kimseye cevap şansı tanımazdı. Gitgide düşmanı çoğaldı ve fırsatını bulunca üstüne geldiler. Hocamın etrafındaki şerli takım da bilerek veya bilmeyerek yaptıklarıyla, yaşayış biçimleriyle düşmanlarına sebepler ve fırsatlar sundular, işte size varlığmdansa yokluğu tercih edilen bir adam; Molla Lütfi."

"Şerli takım dediğin?"

"O vakitler Aşere-i Muhabbese olarak anıldılar. On habis adam. Devlet düzenine zarar vermek ve toplum huzurunu bozmaktan kovuşturmaya uğramış ve pek çoğu başka memleketlere kaçmış evbaş u kallaş herifler."

"Molla Lütfi o on adamdan biri miydi?"

"Beli hünkârım, öyle denildi. Hatta bazıları Aşere'nin başı olduğunu iddia ettiler."

Yavuz Sultan Selim sözün gerisini bekledi ama Kemalpaşazâde susmuş, konuşmuyordu. Sultan onun konuşmak istemediğine mi, yoksa bildiklerinin bundan ibaret olduğuna mı inanması gerektiğine karar veremedi. Bir zarf attı:

"Lala aşk olsun... Bir sürü şey anlattın ama hocana olan şeyi anlatmadın. Sebepler söyledin ama maksat söylemedin. Molla Lütfi'nin başına geleni de getireni de muammaya çevirip bıraktın."

Kemalpaşazâde sultanı gücendirmek istemiyordu. Ama onun başladığı bir işi tamamlama hususundaki azmini çok iyi biliyordu. Merak ettiği bir şeyi öğrenmeden duramayacağının da farkındaydı.

"Siz hep dersiniz ya hünkârım, cihanda hangi fidan vardır ki yetişip saye salsın da âkıbet hazana ermesin; felekte hangi saadet yıldızıdır ki kemalin zirvesine erdikten sonra zevalin deryasında batmasın? Hocam Molla Lütfi de bana göre o yıldızlardan biriydi, battı. Ömür bahçesinden varlık fidanını kestiklerinde ben uzağındaydım, hakikati bilemiyorum. Lâkin bilen birinin varlığını biliyorum. Gençken tanıdığım biri."

Yavuz Sultan Selim Molla Lütfi'nin başına neler geldiğini, nasıl olup da adım adım idama yürüdüğünü yahut yürütüldüğünü merak etmişti. Sordu:

"Kimdir?"

"Bir mahkum hünkârım, Akbaba dedikleri oyunbaz bir mahkum. Aşere-i Muhabbese'den. Şehir Zindanı'nda, hocamın sorgusu esnasında dokuz gün hapis tutulduğu hücrede hâlâ hayatını sürükleyip gitmede. Ama bu konuda hiç konuşmuyor."

"Neden?"

"Bilmiyorum kimse konuşturmayı başaramadı; kimseye anlatmıyor!"

"Bre biz sultanız, bize de anlatmaz mı?"

"Bilemem hünkârım belki anlatır; ama anlatmazsa tebaanıza karşı mahcup olacağınızı da hesap edin."

Hünkâr düşündü. Sözünün havada kalması pahasına onu görmek istedi:

"Getirin onu bana!"

Ertesi gün Yavuz Sultan Selim'in huzuruna bir gözü kör, eti kemiklerine yapışmış, yıllardır güneş görmediği için derisi beyazlamış sarsak bir adam getirdiler. Sultan o gece Asesbaşı Ağayı çağırıp hakkında bildiklerini anlattırmış, adamın gençlik döneminden itibaren hep Molla Lütfi'nin yanında bulunduğunu, hakkmdaki her şeyin birinci elden şahidi olduğunu bu konuda hiç konuşmadığını, yapılan bütün girişimleri sonuçsuz bıraktığını, bildiklerini söyletmek üzere onu işkenceye sokanların günlerce uğraştıkları halde çaresiz kaldıklarım falan bir bir öğrenmişti. Bir plan kurdu. Ona Molla Lütfi'yi değil de kendisini soracaktı. Madem Molla Lütfi'nin yanındaydı, kendi hayatını anlatırsa Molla Lütfi'yi de anlatmış olurdu. Karşısındaki adama baktı. Sultan huzurunda olduğunun ya farkında değildi ya da umursamıyordu. Tatlı sert sordu:

"Akbaba dedikleri sen misin?"

"Beli, o benim. Lâkin bana Karga demeni tercih ederim ey sultan, gördüğün gibi halimde 'Akbabalık' bir iştiyak kalmamıştır."

"Pekâlâ Karga Efendi. Bana Molla Lütfi'yi tanıdığın söylendi, doğru mudur?"

"Evet, ey sultan, tanırdım."

"Tanırsın ama anlatmazsın?"

"Anlatmam!"

"Karga, ne zamana kadar?!."

Mahkum sarsılır gibi oldu. Sultan "Neden?" diye soracağına "Karga, ne zamana kadar?" diye sormuştu. Bu soru onu

allak bullak eden, bütün ömrünü tersine çeviren soruydu. Sultan bu soruyu Molla Lütfi'yle aynı şekilde sormuş, bir tek evlâdım demediği kalmıştı. Yaşı müsait olsa belki onu da söyleyecekti. Ürperdi. Sözden değildi ürpermesi, gece gördüğü rüyayı hatırlamasındandı. Evet, bu soru gece gördüğü rüyanın da içindeydi, üstelik Molla Lütfi'nin ağzından kaçıncı kez çıkıyordu. Rüyanın tamamını hatırlamaya çalıştı. Sehere yakın vakitteydi. Sadık bir rüya olsa gerekti. Molla Lütfi hücresine gelmiş, başına elini koyup gülümsemiş ve "Karga, evlâdım, ne zamana kadar?!." demişti. Evet, evet... Tam da böyle olmuştu.Titredi. Başını iki yana salladı. Sultana yeniden baktı. Heybeti ve devleti üzerindeydi. Rüyasındaki aynı soruyu, bütün ömrünü etkileyen soruyu yeniden soruyordu. Sorunun cevabı açıktı. Demek anlatma zamanı gelmişti. Molla Lütfi rüyasında böyle istemişti anlaşılan. Kararını o anda verdi. Her şeyi anlatacaktı. Ama bunu öyle kolay yapmamalıydı. Kimse onun Türk sultanına boyun eğdiğini söylememeliydi. Kendini ağırdan satması gerekirdi. Diklenirse az evvel duyduğu cümlenin sarsıcı etkisinden de kurtulmayı başaracağını düşündü. Bir müddet bekledi, kararını yeniden gözden geçirdi. Sonra başını iki yana sallayıp sorunun cevabını verdi:

"Belki hiçbir zamana!"

"Belki, Karga! Ama belki de..."

Akbaba sultanın cümlesinin sonunu bekledi. Hayır, söylemiyordu. Sanki "Belki de şimdi!" demek istiyordu. Bunca zaman direnmesinin sultan için olduğunu hissetti. Eğer hakikati emanet edecekse bir sultana emanet etmek en doğrusu olurdu. Hatta Molla Lütfi hakkında tarihi yanıltmamak için bir fırsat bile olabilirdi bu!

"Üstadın kemiklerini sızlatmak istemem. Yeminim var."

"Sen onun ruhunu şad et de yeminin kefaretini sultan ödesin."

Akbaba oyunu sürdürdü. Nasıl olsa sultan rüyasını bilmiyordu ve kendisini razı etmeye çalışacaktı. Razı etme mutluluğunu ona yaşatacaktı ama öyle kolay olmayacaktı. Pazarlığı yüksekten açtı:

"Neyle ödeyecek ey sultan, canıyla mı?"

Yavuz Sultan Selim gülerek cevapladı:

"Senin canınla belki de!"

"Senden korkmam ey sultan, cellatlardan korkmadığım gibi. Beni ya öldürür ya ondan da kötüsü bir zindana attırır işkenceler emredersin. Ben zaten bir zindandayım ve her gün kaç kere ölmeyi istediğimi tahmin edemezsin."

"Neden peki?"

"Molla Lütfi yüzünden."

"Başına gelenlerin haksızlık olduğunu mu söylüyorsun?"

"Başına gelenlerin bana ıstırap verdiğini söylüyorum."

"Hayattayken çok kötü şeyler olduğu için mi?"

"Hayır ey sultan, çok kötü şeyleri ona ben yaptığım için."

Yavuz Sultan Selim konuşmanın tam da planladığı gibi gitmesinden memnundu. Teklifini yapma sırası gelmişti, önündeki yemiş sepetini konuğunun önüne ittirirken mırıldandı:

"Seni sevdim Karga, Molla'ya sadakatini ve kararlı kişiliğini sevdim. Bana biraz kendinden bahset?!."

Akbaba bu sözü duyunca sultanın yalnızca celâl ve haşmetiyle değil zekâsıyla da etkileyici biri olduğunu an-

ladı. İçinde böyle bir adama karşı koymak yerine suyuna gitmenin sonucunu görme arzusu uyandı; belki gözlerini yummadan oynanacak son bir oyun. Zindanda yapacağı şeyler olduğunu düşündü. "Birkaç gün bekleyebilir!" diye geçirdi içinden. Sultanın çok celâlli ve öfkeli biri olduğunu, hataları affetmediğini duymuştu. Böyle bir adama bütün olup biteni anlatmak, hayattayken her türlü kötülüğü reva gördüğü Molla Lütfi'nin ruhuna karşı bir özür dileme yerine geçecek, hatta belki onu şad edecekti. Sultanın, kendinden bahsetmesini istemekle kurnazlık ettiğini ve asıl meramının Molla'ya yaptıklarının perde arkasını öğrenmek olduğunu biliyordu. Ona istediğini verecekti ama önce onu meraklandırmak, oyalamak, sabrını biçmeli, celâlini ve öfkesini görmeliydi. Sonuç alamayacağı bir işe başlamaktan oldum olası nefret etmişti. Ve karar verip anlatacak olursa sultanın çok sabretmesi, her şeyi detaylarıyla dinlemesi gerekecekti. Konuşurken muhatabının başka bir şeyle meşgul olmasına sinir olurdu çünkü.

Akbaba önce görmeyen gözünü yumruğuyla sildi. Işığı arkasından alan sultanın yüzünü daha iyi görebilmek ister gibi bir iki bakındı. Olmayınca boş verip sepetten bir fındık aldı. Dişleri arasında kırmaya çalıştı. Beceremedi. Fırlatıp attı. Sonra ıkınıp yellendi. Oflayıp pofladı. Bakındı, bağlı ellerini başının üzerine kaldırarak gerindi... I-ıh... Sultan öylece oturuyor, müstehzi bir tavırla izliyordu. Konuşma vaktinin geldiğini anladı, ona yine senli benli bir bıçkın ağzıyla konuştu:

"Ey sultan, şu kırışık çehreye bir bak, pek çok ıstıraba katlanan yorgun bir kalbin, pek çok acı gören fersiz bir gözün -bunu söylerken yumruğu görmeyen gözünü yeniden oğuşturdu- ve baharı tüketip hazana ermiş bir bedenin aynası

olarak orada göreceklerin, inan bana, seyretmeye değecek şeyler olmayacaktır, boşa zaman harcama..."

"Ben o aynada ne yorgun bir kalp ne fersiz bir göz ne de sarsak bir beden görürüm, hayır, benim gördüğüm bütün bir hayatı en ince ayrıntısına kadar hatırlayan keskin bir hafızadır, Karga. Ölmüş birinin hikâyesindense yaşayan birinin hikâyesi daha çok ilgimi çeker."

"Bundan emin misin ey sultan, çünkü eğer kendimi anlatırsam sana mehtap değil karanlığı gösterecek, tebessüm yerine inilti hissettirecek, gül ile bülbül diye diken ve budak anlatacağım."

"Samimiyetin bazen gözyaşları, elemler, ıstıraplar, sancılar ve kıvranışlarda gizli olduğunu bilirim Karga. Bunlar hakikatin de giyindiği elbiselerdir. Anlatacakların gerçek olsun da varsın gözyaşı olsun, elem olsun, sancı olsun..."

"Peki ya kötülük? Sonunda çıldırma noktasına gelmiş bir adamın yığın yığın kötülüklerini öğrenmek için zaman harcamaya değer mi?"

"Kötülük ve iyilik gerçeğin iki yüzüdür. Bir söz hakikat olduktan sonra kötülüğün tasviri de bazen iyilik doğurur."

Akbaba sultanın her şeye sabretmesinden ve durmadan hakikate vurgu yapmasından Molla Lütfi'nin hikâyesinin içyüzünü bilmeye can attığı sonucuna vardı. Kendi hayat hikâyesi aslında Molla Lütfi'nin de hayat hikâyesi olacaktı. Hem böylece yeminini de bozmamış olurdu. Kendini anlatarak belki de vicdanındaki elemlerden kurtulur, bir parça rahatlar, içinde bunca yıldır biriken isyanları, yalanları, kötülükleri, acımasızlıkları ömrünün sonunda olsun biriyle paylaşmanın huzurunu duyardı. Eğriboz'daki çocukluk günlerine gitti. Günah çıkartmak için babasının huzuruna

gelen insanları düşündü. Hepsi huzur bulmuş olarak veya gibi gidiyorlardı. Oysa kendisi Molla Lütfi'nin idamından bu yana, tam yirmi yıldır bir gececik olsun huzurla uyunacak bir uykuyu özleyip durmuştu. Her şeyi itiraf ederek belki o huzuru da bulabilirdi. Pazarlığı sürdürdü:

"Ey sultan, anlatacaklarım baştan sona bir itiraf olsa da mı?"

"İtiraf olsa da!"

"Hımm... O halde sözümü kesmemen ve anlattıklarıma öfkelenmemen şartımdır."

Yavuz Sultan Selim tam "Bre kimsin ki şart koşarsın?" demek üzereydi ki yine kendini tuttu. Onun yutkunduğunu gören Akbaba devam etti:

"Öfkelenip boynumu vurmanızdan değil korkum, ey sultan, onu yaparsanız beni kurtarmış olursunuz; lâkin anlatacaklarımın yarım kalıp gerçeği ifadelendirmemesinden korkarım ki şart koşarım. Karşınızdaki adama bir bakın. Kötü ve lanetli birini görmüyor musunuz? Kötülük denilen şeyin çekirdeği bu asırda benim içimde büyümüştür. İnsanların iyi olmasından rahatsızlık duyan iblis soylu birinin itiraflarını dinleyeceksiniz, ola ki öfkelenip..."

"Yeter!"

"Geçen yıl şehrinizi terk eden taun henüz beni terk etmedi say ey sultan. Kötülüğümün ve lanetimin elbette bir sebebi ve izahı var. Sözüm sonuna kadar sürmezse hakikati örtersiniz ve o da bir lanet olur."

"Tamam Karga, anlaştık!"

Akbaba sultanın sabrının taşmak üzere olduğunu ses tonundan anlayabiliyordu. Ortamı fazla germemek için alttan alıp kararını bildirdi:

"Pekâlâ ey sultan, sana inanıyor ve güveniyorum. Anlatacağım her şeyin katıksız hakikat olacağı hususunda da sen bana güven. Bu bir itiraftır madem, asla kendimi haklı çıkarmaya çalışmayacağım. Bunun için gönüllüyüm. Gök kubbenin altında hardal tanesi kadar olsa hiçbir şey gizli kalmasın."

Bu sefer Yavuz Sultan Selim şart koştu:

"Bak Karga, çok konuşan birine benziyorsun, gereksiz olan sözler şiir bile olsa iltifat etmem, bilesin!"

"Elbette ey sultan! Ben de zaten şu perdenin arkasında beklettiğiniz katipler hatırına lüzumsuz söz etmeyeceğim. Kimseye gereksiz zahmet vermek istemem."

"İnsan hafızası unutur Karga, bu yüzden anlatacaklarını yazdırmama şaşırmamalısın."

"Bilakis yazılmasına sevinirim. Sonunda ister başkalarıyla paylaşır ister ki yırtıp yok edersin, sultan olan şensin. Benim işim hiç saklamadan anlatmak olacak. Kötülüklerimi, oyunlarımı, düzenbazlıklarımı... Dedenizle ve tanrıyla neden savaştığımı... Ve sana söz veririm ey sultan, anlatacaklarımın içinde çok merak ettiğin Molla Lütfi hakkında her şeyi, ama her şeyi apaçık bulacaksın. İsterim ki söyleyeceklerimden sonra üstadım Molla Lütfi hakkında orda burada dolaşan her türlü uydurma haberin sağlaması yapılsın, yalan defterindeki yazılar dosdoğru temize çekilsin."

Akbaba, sultanın yüzüne baktı. Ne yazık ki kendisinden gerçekleri duyma konusundaki şüphesini tamamen gideremediğini gördü. İçinden her şeyi dosdoğru anlatmaya yemin etti. Şüpheden kurtarmak üzere ona ya bu yemininden yahut seher rüyasından bahsetmeyi düşündü. Tered-

düt etti. Hayır, bunu yaparsa senli benli üslubu bırakmış, kendini kul, onu sultan mevkiine oturtmuş olacaktı. Şimdilik eşit söz hakkına sahipti ve gerçeklerin tam ifade edilebilmesi için bunu korumalıydı. Ona müdanasız davranmak eğlenceli olacaktı:

"Sorarım ey sultan, beni dinlemek için ne kadar vaktin vardır?"

"Sen ne kadar istiyorsun?"

"Aşağı yukarı on beş gün ey sultan, ikindi ile akşam arasında ikişer saat..."

"Zaman israfıdır bre! Yoksa sen Osmanlı mülkünü başkası mı idare ediyor bilirsin?"

"Ben bir zindânîyim ey sultan, zamanı zindana göre ölçerim! On beş gün orada çok çabuk geçiverir."

"Dünyamı zindana mı çevireceksin efendi, daha kısa?"

"Olmaz. Anlatacaklarımı merak eden sensin, yoksa gönderirsin getirttiğin yere."

Yavuz Sultan Selim yemiş sepetinden bir ceviz alıp sol avucunda kırdı. Akbaba cevizin kırılırken çıkardığı çatırtıyı kendi kemiklerinde hissetmesine rağmen ısrarcı oldu:

"Nafile ey sultan, korkuyu çoktan geride bırakmış birini korkutamazsın."

Yavuz Sultan Selim'e cevizi kabuğundan ayırdıktan sonra işi şakaya vurup havada kapması için mahkuma atmaktan başka yapacak bir şey kalmamıştı.

"Peki yarın kuşlukta..."

"İkindide ey sultan!" dedi mahkum, bağlı elleriyle zar zor cevizin iç kabuğunu soyarken. Salonda artık sultan ile kulu değil de iki arkadaş varmış gibi.

"Ona da peki Karga ama de bana, neden ikindi?"

"Çünkü ey sultan, bütün ömrüm ikindi vakitlerinde bir çardak altına kilitlenip kaldı; üstadımın anılarıyla..."

Yavuz Sultan Selim muhafızı çağırdı. Mahkumu götürmelerini işaret etti. Kapıdan çıkacakları sırada da arkalarından bağırdı:

"Yok, yok, Şehir Zindam'na değil odunluğa. Gidip gelmesi kolaylaşsın!"

Sultan bu emri mantıklı ve kolay olduğunu düşündüğü için vermişti ama Akbaba içinden binlerce şükür etti. Çünkü zindanda kaldığı yıllar boyunca hep Molla Lütfi'nin mahkemeden sonra idamı beklerken sarayın odunluğunda geçirdiği dokuz gecede neler yaptığını, neler düşündüğünü merak etmişti. Şimdi onu anlayacak ve hatta tecrübe edecekti.

Bostancı Ağa ertesi gün Ayasofya'da ikindi ezanlarının okunmasından yarım saat sonra onu sultanın huzuruna çıkardı. İstanbul'a kar yağıyordu. Sultan önce karşısındaki kör mahkuma bakıp ellerinin çözülmesini işaret etti, sonra onun üç metre kadar uzağına konulmuş mindere oturmasını bekledi, önündeki çini meyve kasesinden iki elma alıp birini ona doğru yuvarladı ve mırıldandı:

"Anlat Karga!"

FELAKET

Adım Ornio. Felaket beni bir mahzende buldu; bir kilise mahzeninde. Henüz dokuz yaşlarımdaydım. Anneme sarılmış vaziyette ve kutsal Meryem'in koruması altında. O gün başıma gelenlerin hiç yaşanmamış olmasını bütün ömrüm boyunca kaç milyon kez içimden geçirdiğimi söylemeye çalışsam, sayamam. İnsan bir "keşke"ye her gecesinin, her sabahının, her akşamının, her hayalinin ve hatta her rüyasının en koyu zamanlarını ayırır ve onu da küfürler, hayıflanmalar, lanetler ile doldurursa bunu nasıl sayabilir, hesabını nasıl tutabilir? Kim benim yerimde olsa o gün benim yaptığımı yapar, onca imdada rağmen bir türlü yardıma gelmeyen Meryem'i de onun tanrısını da hayatından sürgün ederdi. Bunu yaptım diye insanların bana aldırmayacaklarını biliyordum ama sürgünün geri dönülmez bir diyara olduğunu bilmiyordum. Daha sonra ruhumu şeytana satacağımı, hatta şeytanın ta kendisi olacağımı da... Artık umurumda değil zaten. Her şeyimi yitirdiğim o gecede, özellikle de annem ve babam için, bütün ömrümü iki düşmanla mücadeleye adadım; annemi alan tanrı ve babamı alan Büyük Kartal. Ka-

ranlıktan, sesten ve korkulu çığlıklardan geriye kalan son hatıram, bedeni havaya uçarken parçalanan annemin son çığlığı; gözlerimi açtığımda öğrendiğim ilk anı ise rahip babamın bir Osmanlı okuyla öldürüldüğü gerçeğiydi. Bu gerçek nasıl değişmiyorsa benim de şeytanî mücadelem asla değişmeyecekti. Ve ahdettim, o gece olup bitenleri hatırlamadığım bir an geldiğinde -tabii eğer gelirse- "Göklerdeki Baba"ya yeniden gülümseyecektim. Bir sivrisinek bir fili hortumundan tutup yere çaldığı vakit, meselâ... Yahut bir katır ceylan doğurduğunda...

Büyük Kartal'ın aileme yaptıkları için bir hançer, bir ok, bir zehir yeterdi ama tanrının yaptıkları için ne yapmalıydım, ondan nasıl intikam almalıydım, bir arayış içine girdim. Günler ve geceler boyu yapıp bozdum, bozup yaptım. Öyle bir kötülük formülü bulmalıydım ki her adım atışımda, her nefes alışımda, her söz söyleyişimde insanlar tanrıyı suçlasın, dostluğundan ve kulluğundan ayrılsın, belki düşmanlığını arttırsın. Aradığım şeyin adını koyabilmek için denemelere giriştim. Diğer esirlerle birlikte bizi İstanbul'a getiren Bardella'nm -Türklerin Eğriboz önlerinde Cenevizlilerden ele geçirdikleri bir gemiydi bu- güvertedeki barut fıçısını kazara imişçesine denize yuvarladım, tatmin olmadım. Ertesi gün yelken halatını bir sicime döndürecek kadar kestim, yeterli bulmadım. Gemideki esir kadınların en güzelini puntellerden denize ittirdim, mutlu olmadım. Çünkü gemiciler ve esirler kethüdasını izledim ve bütün bunları ne benim yaptığımı ne de neden yaptığımı bilmedikleri halde tanrıyı suçlamadılar, saatlerce küfür ettiler ve sonuçta baruttan sorumlu levendi dövdüler, halatın eskidiğine karar verdiler ve kadın için de "Çok güzeldi, çok para edecekti ama çok dikkatsizmiş!" deyip geçtiler. Ertesi

sabah bir deneme daha yapmak istedim. Yanıma Ceneviz askerlerinden bir esir yaklaştı. Yürüyüşü paytak ördek gibiydi. Onu merdivenden yuvarlamayı kurdum; belki düşerken tanrıya küfürler eder diye. Yanma yaklaşıp omuz atmak üzereydim ki bana gülümseyip "Adım Angiolello, babanı tanırdım Omio!" deyiverdi. "Muhtemelen günah çıkartmıştır!" dedim içimden. Yanılmamıştım. Eğriboz savunması için İtalya'dan küçük kardeşiyle birlikte arkebüz ateşçisi olarak iki ay evvel adaya gelmişler. Büyük Kartal'ın ilk hücumunda kardeşi yanı başında can verince kendi canını bağışlaması için tanrıya yalvanp yakarmış. Benimle konuşurken babamın kendisine doğru yolu buldurduğu için minnettar olduğunu anlatıp durdu. Geveze biriydi. Güvertede hava almak için geçecek on dakika boyunca konuşup durdu. Hatta bir ara beni güldürdü bile. Sonunda "Bir kardeş kaybettim, bir kardeş buldum!" diyerek bileğindeki zincirin uzayan kısmını bileğime geçirdi:

"Sakın korkma, bana ne olursa sana da o olacak, seni bırakmayacağım!"

Tanrının terk ettiği birini sahiplenip yüzüne gülümseyebilecek bir imanın sahibi olduğu için bu adamı tanrısından uzaklaştırmam gerekir miydi? "Eğer tanrıya kin güdüyorsan mutlaka yapmalısın!" diyordu içimden bir ses. Ne çare ki bileğimi kolundaki zincire geçirmişti ve ona yapacağım her şey bana da olacaktı.

İstanbul'da esirler seçilirken kader beni ondan da ayırdı. Onu üç lisan bildiği için saray hizmetine seçtiler. Ben ortada kaldım.

Sonraki günlerde devamlı birileri gelip gelip gittiler; bakıyorlar ve yüzlerini buruşturup dönüyorlardı. Kirden

görünmez olmuş yüzüm müydü yoksa sordukları sorulan cevapsız bırakan suskunluğum mu, bilemedim, kimse beni alıp götürmedi. Üç gün sıcak yemek yüzü görmeyen birisini, üstelik de kirli ve cılız ise kim beğenirdi ki? Sonunda esirci bana acımış gibi yapıp hiç ücret almadan bir konağın kapısına bırakıvereceğini söyledi. Beni bir hamama götürdü, yıkadı, yeni bir entari giydirip saçlarımı taradı ve elimden tutup yüksek duvarlı bir bahçenin kapısında "Burası Mesih Paşa'nm konağıdır, sakın bir pot kırıp nimeti tepme!" diye tembih etti ve kapıyı açan uşağa "Papa hazretlerinden Safran Kalfa'ya bir hediyedir!" diyerek bırakıp gitti. Beni içeri aldılar ve kırk yaşlarında bir kadının huzuruna çıkardılar; papanın emaneti olarak. Akşam olunca da aynı yaşlarda güler yüzlü bir amca beni karşısına alıp Rum dilinde konuştu; Mesih Paşa. Elbette o konuşurken ben yüzüne bakıp gülümsüyor, içimden de sayısız küfürler geçiriyordum. Paşa bana "Akbaba" kelimesini birkaç kez telaffuz ettirdikten sonra gülümseyerek "Adın bundan sonra Akbaba olsun; Omio'nun Türkçesi!" dedi ve beni Safran Kalfa'ya yeniden yolladı. Mesih Paşa kadar çok iyi Rumca konuşan bu kadın meğer eskiden Meşşata[1] Madam Zafeira olarak bilinirmiş. Konstantinopolis düşmeden evvel Bizans'ın bütün gelinlerini süsleyip gerdeğe sokan bir yüz boyacısıymış. Şimdi düşünüyorum da eğer Safran Kalfa'ya rastlamasaydım hayatım çok yavan geçerdi şüphesiz.

Mesih Paşa konağında kendi yaşıtım dokuz gençle birlikte büyüdüm. Safran Kalfa tarafından kuş isimleriyle çağrılarak yönetilen ve arada sırada afyon çekmekle ödüllendirilen beş gelin beş damat gibi. Benim eşim Serçe Ha-

[1] Gelin süsleyicisi, makyöz/kuaför.

tun idi. Gençlerin hepsi papalık emanetiydi ve o zamanlardaki hedefimiz Meşe caddesi denilen ve revaklarla ta Forum Konstantin'e kadar uzanan Forum Tauri'nin -Türkler daha sonra buraya Çemberlitaş dediler- altında bulunan kutsal emanetleri Roma'ya kaçırmaktı. Safran Kalfa'nın dediğine göre Papa Sixtus, şehir düştükten sonra kutsal emanetlerin Müslümanlarca çiğnenmesine müsaade edemeyeceğini, en kısa sürede yerinden çıkarılıp gizlice Roma'ya gönderilmesi gerektiğini söylemiş ve bunun için ne gerekiyorsa yapılmasını emretmiş. Elbette bol flori göndererek. Herkes bu amaç uğruna bir alanda eğitim alıyordu. Lağamcılık, haritacılık, eski eser korumacılığı, diplomasi, gemicilik vb. Bana da hattatlık ve yüz boyama düştü. Bu uğurda yazışma yapmak yahut kılık değiştirip saraya girmek gerekirse diye. Haftanın üç günü Amasyalı Abdullah Efendi'ye meşke gidiyordum -bu zat Şeyh Hamdullah'tan icazet almıştı ve o dönemde en büyük üstat sayılıyordu- iki akşam da Safran Kalfa bana yüz boyamayı, kılık değiştirmeyi, şekilden şekle girmeyi öğretiyordu.

Omio'dan Akbaba'ya dönüşürken içimdeki kini de durmadan büyütüyor, şahsî intikamımı hiç aklımdan çıkarmıyordum. Yaşım on beşi bulduğunda yolumu da çizmeye başladım. Bildiğim iki şey vardı; hattatlık ve meşşatalık. Bunlardan birini tanınmak ve bilinmek için, diğerini gizlenmek ve bilinmemek için kullanacaktım.

On altıncı yaş günümde Safran Kalfa bana mercimek büyüklüğünde bir afyon macunuyla birlikte bir emir verdi:

"Pantokrator Manastırı önündeki çardak altında vaaz eden adama gidip anlattıklarını bir bir öğreneceksin Ornio!"

"Orası neresi efendim?"

Safran Kalfa şehirdeki mekânları inatla Bizans dönemindeki adlarıyla anardı. Türklerin çağırdığı adıyla Zeyrek Camii demeyi kendine yediremedi. Onun yerine bana kızdı:

"Sorup öğrenirsin Omio, sorup öğrenirsin."

"Peki efendim, öğrenirim. Adam kim?"

"Molla Lütfi, Tokatlı Molla Lütfi."

Ertesi gün çardak altına vardım. Kafası gövdesine yük gelen bir adam heyecanla konuşuyor, İslâm dininden, hadisten, Kur'an'dan bahsediyordu. Hiç ilgimi çekmedi. Sözlerinin arasına feylesofların düşüncelerinden, tarihte olup bitmiş olaylardan yorumlar katıyordu. O da hoşuma gitmedi. Küfürler ederek Safran Kalfa'nm beni yanlış kişiye gönderdiğini bile düşündüm. Öylesine oyalanıp çevremi izlemeye başladım. Onu dinleyen yüz kadar insan vardı. İstanbul'da bir arada biriken yüz kişi izdiham sayılırdı. Peki ama bu adamda ne buluyorlardı?

Biraz sonra adamın sesi gitgide yükselip heyecanı arttı. Dinleyenler coşmaya başladı. O sarığı başından düşecek derecede hararetle konuşuyor, zaman zaman gözleri yaşarıp birkaç damla yaş yanağına süzülüyor bu arada dinleyenler dalgalanıyor, höykürüyordu. Bir müddet sonra adam duruldu ve galiba dinleyen kalabalığı rahatlatmak üzere bir hikâyeye başladı. Kur'an'dan alınmış bir kıssa, Musa ile Hızır'ın yolculuğu kıssası. Anlattığına göre Hızır ölümsüzlük sırrına sahipmiş ve günlerden birinde Musa onunla karşılaşmış. Sonra aralarında aşağı yukarı şuna benzer bir konuşma geçmiş:

"Ey Hızır! Sahip olduğun ilimden bana da öğretmen için sana uymama ne dersin?"

"Ama sen benimle beraber olmaya ve yaptıklarıma sabredemezsin!"

"İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın ve hiçbir işine karışmayacağım."

"O halde yanımca gelebilirsin, lâkin ben sana söylemedikçe sen bana hiçbir şey sorma."

Kıssanın gerisi malum, beraber dolaşırken gide gide bir sahile varmışlar. Hareket etmek üzere olan bir gemiye binmişler. Gemiciler bunlardan ücret bile almamış. Buna rağmen Hızır o gemiyi delmiş. Musa dayanamayıp çıkışmış ve yaptığının hesabını sormuş. Hızır sakince "Bu biir!demiş. Musa, başını eğip mahcubiyet içinde bir daha soru sormayacağına dair ahdini yenilemiş. Hızır "Hadi bakalım!" deyip razı olmuş. Giderken yollarının üzerinde oynayan çocuklar görmüşler. Hızır varıp içlerinden birini boğazlayıvermiş. Musa yine verdiği sözü unutup galeyana gelmiş ve masum bir çocuğu ne hakla öldürdüğünü sormuş. Hızır sesini yükseltmiş:

"Bu ikiiii!

Musa mahcup,"Bundan sonra sana bir şey sorarsam..." diye başlayan bir yemin daha etmiş. Hızır ona bir hak daha tanımış. Vara vara bir köye varmışlar. Halktan yiyecek bir şeyler istemişlerse de kimse onlara yardım etmemiş. Buna rağmen Hızır köyün çıkışında yıkılmak üzere olan bir duvarı onarmaya koyulmuş. Musa durur mu:

"Öte yanda masum bir çocuğu öldürüyor, sana iyilik yapanların gemisini deliyor ama sana yiyecek bile vermeyen insanların duvarını tamir ediyorsun. Istesen bunun karşılığında ücret alabileceğini de bilirken üstelik!"

Hızır patlamış artık:

"Burada ayrılıyoruz! Ama istersen gitmeden evvel sana yaptıklarımı izah edeyim."

Molla Lütfi o gün Hızır'ın sözlerini Kur'an'dan âyetler okuyup tercüme ederek tamamlamıştı:

"Gemi, denizde çalışan bir kaç yoksula aitti. Onu kusurlu kılmak istedim, çünkü onların ilerisinde her sağlam gemiye zorla el koyan bir hükümdar vardı.

Oğlana gelince, onun ana-babası mümin kimselerdi. Çocuğun onları azgınlık ve inkâra sürüklemesinden korktuk.

İstedik ki rableri onun yerine kendilerine ondan temizlikçe daha hayırlı ve daha çok merhamet eden birini versin.

Duvar ise o şehirde iki yetim oğlana ait idi. Duvarın altında onların bir hâzinesi vardı. Babalan da iyi bir kimse idi. Onun için rabbin istedi ki o iki çocuk erginlik çağlarına ersinler ve rabbinden bir rahmet olarak hâzinelerini çıkarsınlar. Ve ben bunların hiçbirini kendiliğimden yapmadım. İşte senin sabredemediğin şeylerin içyüzleri budur."[2]

Hikâye hoşuma gitmişti. Molla Lütfi anlatırken de onu kendimle kıyasladım. Onun hırslı, otoriter ve fettan yanları benimle aynı gibiydi. O bilgili ama saftı, bense bilgisiz ama kurnazdım. Evet bu adam ilginç biriydi, dinlemeye değerdi.

O gece uykumun kaçtığı bir sırada zihnimde bir kıvılcım çaktı. Tanrıdan nasıl intikam almam gerektiğine dair arayışımın cevabı bu adamın sözlerinde olabilirdi. Hızır'ın yaptığını tersinden yaparak şeytanca planlar kurmak, iyilere kötülüğü tattırmak, dünyayı kötülükle doldurmak ve

[2] Kur'ân-ı Kerim, Kehf Sûresi, 79-82.

tepeden tırnağa şeytanı temsil etmek. Neden olmasmdı? Tanrının kullarına öyle oyunlar oynamalıydım ki yaşadıkları her şey için kaderlerine ve tanrıya lanetler okusunlar, oyunun benden olduğunu asla bilmesinler, tanrıyı suçlasınlar.

Sabaha kadar tekrar tekrar üzerinden geçerek her adımda geliştirdiğim bu düşünce gitgide parladı ve hedefimdeki yıldızı tutuşturdu. Molla Lütfi bilmeden bana aradığımı vermiş, hedefe giden yol haritamı sunmuştu. Sabaha karşı kararımı vermiştim; "Ben bu çağın Hızır'ıyım ve kaderlere hükmedeceğim! Hızır'dan yegâne farkım, onun iyilik olarak yaptığı her şey benim tarafımdan kötülükle gerçekleştirilecekti!" Bunun için yeterince zekiydim, sır saklardım, plan yapar ve acele etmeden uygulardım, insanların ruhlarını kavrayabilir ve nabızlarına göre şerbet verebilirdim. Hayat verir gibi davranıp ölümü getirmek, şifa görünüp hastalık olmak, ışığı gösterip karanlığa atmak ondan sonraki işim olacaktı. Amacım da Molla Lütfi'nin anlattığı Hızır gibi davranarak yaşayacağı öldürmek, yıkılacağı yapmak ve gemileri delmek olmalıydı. Düşündüm, öldüreceğim çocuk belliydi; Büyük Kartal. Delinecek gemi ortadaydı; Osmanlı Devleti. Tamir edilecek duvar da bana bu fikri bahşeden Molla Lütfi neden olmasmdı? Ona yaklaşacak, en yakınma, mahremine nüfuz edecek, kanma ve canına kefil olacak böylece onu kendi emellerim için kullanacak, yönetecek, yönlendirecektim. Çok zeki ve bilgili olması belki işimi zorlaştıracaktı ama zoru başarmak için onu tamire almak ve bir duvar gibi örmek eğlenceli bile olabilirdi.

O günü kutlamak için sabah kör bir dilenciyi tekmeleyip paralarını çaldım, öğlende kar yağışı başlayınca du-

mam tüten bir kulübenin bacasını sık yapraklı ağaç dallarıyla tıkadım, ikindide bedestene yol uğratıp alışverişe çıkmış genç bir annenin emzikli bebeğini kaçırıp çöplüğe attım ve geceleyin bir meyhaneye gizlice girip şarap küplerini kırdım.

2. Gün

DEVLET

6 *i* •. nsan ya bir şey yazmalı ya yazmaya değer bir şey yapmalı!" dedi üç yıl sonraki bir salı ikindisinde ve ben onun adına her şeyi yazmaya talip oldum. Yazımın güzelliğini kontrol ettikten sonra razı oldu. Her ne isterse onun için gönüllü yazacak, karşılığında da derslerini takip ederek yanında bulunacaktım. Bu anlaşmayı yaptığımızda yine Zeyrek'teki çardağın altındaydık ve bu sefer kendisini dinleyen yalnızca dokuz kişi vardı. Evlât terbiye eder gibi şefkatle anlatıp tavsiyelerde bulunduğu dokuz genç adam. Avucundaki korukların ekşi lezzetini tane tane avuçlarımıza bırakışım dün gibi hatırlıyorum.

O gün yazmakla yapmak arasında bizi kışkırtmak niyetindeydi zannederim. Çünkü kirli sarığını yine dizlerine koymuş, omuzlarına değen sarı saçlarını yelelendirmiş, başını sallaya sallaya, heyecanla varlık felsefesinden, kelâm bahislerinden, cemaatlerden bahsediyor, her defasında da konunun medresede okutulan biçimlerindeki hata ve yetersizliğinden dem vuruyor, doğrusunun yazılmasından bahsediyordu. Ben onun için yazacaktım ama asıl talebim yazmaya değer olan şeydi. Yüksek amaçlar yani...

Sonraki zamanlarda bu dokuz gençten her biri ondan bahsederken büyük bir saygıyla "Müderris San Lütfi" veya "Molla Lütfi" diyordu ama ben onun hakkında her defasında "Üstat" dedim, "Üstadım." Bu sıcak hitabıma göre herkes benim üstada karşı daha samimi, daha yakın, daha içten olduğumu düşünüyor ama ben yapacağım bütün kötülüklere ilham vereceği için ona üstat diyordum. Varlık felsefesi ve kelâm bahislerini diğer sekiz kişi İslâmî gelenek açısından dinleyip mest olurken üstadın cümleleri benim zihnimde tanrı karşıtı düşünceler geliştiriyordu. Çok büyük bir âlimdi ve aynı konuyu hiç tekrara düşmeden farklı bilim alanlarıyla izah edip farklı açılardan anlattığına sık şahit oluyordum. Cümleleri birbirini izlerken zihinlerde çıldırtıcı güzellikte bir mimari inşa ediyordu. Meclisine gelenlerin bir daha kendini oradan koparamayışları bu yüzdendi. Hele bir şeyleri sorgulayan benim gibi serseri gençler için bulunmaz bir nimetti. Tanrıya karşı oluşum onu dinlememe mâni olmadığı gibi tabiatı daha iyi anlamamı da sağlıyordu. Bir tanrı olup olmadığı konusunda şüphelerimi arttırdığı da olmuyor değildi. Bilgimin, bahsettiği derin mevzuları anlamaya yetmemesindendi bu. Nitekim bilgim arttıkça tanrının var olduğunu hiç şüpheye yer bırakmayacak şekilde bana kabul ettirdi. O gün çok mutlu oldum, çünkü tanıdığım bir tanrıyla mücadele etmek, varlığından şüphelendiğim bir tanrıya göre daha kolay ve anlamlı olmaya başlamıştı.

Üstadı yakından tanıdıkça onunla benzer bir yanımızın daha olduğunu keşfettim; huzursuz ruhlarımız. Benimki kötülükle, onunki benlik ve kibirle huzursuz... Benliğini köpürtüp kibrini arttırdığım müddetçe -ki buna günün her saniyesinde ihtiyaç duyuyordu- imdadına yetişmiş ve

böylece duvarım tamir etmiş oluyordum. Tamir sürdüğü müddetçe hedefe yürüyebilecektim ve onu asla kendimden farklı görmemeye ve yanından hiç ayrılmamaya karar verdim. Konaktaki hayatımı da Safran Kalfa'nm kutsal hazine çalışmalarını da buna göre düzenlemeye başladım. Zamanımı mümkün olduğunca kendim yönetiyor, üstada daha ziyade zaman ayırmaya çalışıyordum. İplerin elde bulunması her iş için önemliydi. Ve üstadın iplerini yavaş yavaş parmaklarıma dolamaya başlamıştım. Elbette bu fikri de bana o verdi:

"Herkesin içinde fıtrattan gelen bir ben fikri vardır; kimisinde nefis, kimisinde iman ile şekillenir. Nefisle benlik duygusu bir araya gelince yönetme şehveti doğar. Yönetme şehveti bütün şehvetlerden ötedir. Bir bebekten bir krala kadar herkeste görülen yönetmek içgüdüsü iyi kullanılırsa nimet olur ama nefis araya girer de kötü harcanırsa hüsran yaratır. Bu duygu herkesin içinde vardır. Bu yüzden kimisi ailesini, kimisi çevresini, kimisi muhitini, kimisi de devleti yönetmek için çırpınır, çaba harcar. Bir kez bu şehvete yakalananlar zamanla kendilerini vazgeçilmez hissedip yönetmek uğruna her türlü yolu mübah göreceklerdir."

Bu sözler üstadındı ve ben onun adına bu şehveti biriktirip şeytanca kullanmak için yaratıldığımı hissediyordum. Bir müddet davranışlarını tahlil ettim; içindeki benlik duygusu hem imana hem nefse ışık yakıyordu. Bilgisi ve kulluk bilinciyle imanına, kibri ve hırsıyla nefsine yenik düşüyordu. Bu eşitliği nefis lehine bozmaya ve ona kibirle dolu bir yönetme şehvetini musallat etmeye çabaladım. O sırada kendimi de mihenge vurmayı denedim. Hırsa dönüştürdüğümüz yönetme şehvetinin onda mı, yoksa bende mi daha fazla olduğuna karar veremiyordum.

Üstadın yönetmek istedikleri ulema, medrese hocaları, bir parça sûfî cemaatler ve bazı menfaatleri için de devletlüler idi. Aynı kitleler benim de hedefimdeydi ve ben onların hepsine ancak üstat sayesinde ulaşabilecektim. Üstadı yönetebilmenin zorluğundan daha evvel bahsetmiştim, yine de azmettim. Çekememezlik ve şahsî rekabetlerle kışkırtılacak, kışkırtıldıkça da husumete dönüşecek bir yönetme şehvetini ona gizli veya açık yollarla önermem, zorlamam ve kabul ettirmem gerekiyordu. Böylece hedef büyütür, üstadın yönetme şehvetine dayanarak yönetmek istediklerini yönetebilirdim. "Neden olmasın?" dedim kendi kendime, bir duvarın aynı zamanda yaslanmak için olduğunu düşünerek. Üstat ve çevresine yaslanarak aralarına bir rekabet hırsı katabilirsem ilim hayatı örselenir ve zamanla gemi delinip su almaya başlardı. Ulemanın, şeyhlerin, kumandanların ve devletlülerin her biri bu geminin birer kemeresi, birer grandisi, pruvası veya lombozuydu. Gemi delinme eğilimine girdiğinde kargaşa başlayacağından çocuğu öldürmek daha da kolaylaşırdı.

Ben bu planları yaparken üstat Büyük Kartal'ın kütüphanesine hâfız-ı kütüp tayin olundu. Galiba yegâne hamisi Sinan Paşa'nın tavassutuyla gerçekleşmişti ama herkes üstadın bu görevi hak ettiğini düşündü. Evet, gurur ve kibir sahibiydi ama bilmediği şey yok gibiydi. Büyük Kartal'ın bunu fark etmesi uzun sürmemişti. Eğer o saraya girdiyse bir gün ona yaslanarak da ben girebilirdim. Üstelik bu, yazı işimin arttığı anlamına da geliyordu. Sarayda Molla Lütfi için kopyalanacak yığınla kitap vardı. Ve Büyük Kartal kitabı seviyordu. Dünyanın her yanından ve beyliklerden derleyip toparladığı kitaplar ve âlimler sayesinde bir cihan devleti kurmak istiyor, böyle bir devle-

tin yalnızca kılıç gücüyle yaşatılamayacağmı her fırsatta söylüyor, bu maksatla bilim için medreseleri, sanat için atölyeleri, irfan için de tasavvuf muhitini önemli buluyor, bu yolda herkesi teşvik ediyor, imkânlar sunuyordu. Neden bana da bir imkân sunmasmdı ki?.. On dokuz yaşıma basmıştım ve Türkçem de okumam da yazmam da herkesçe beğeniliyordu.

Üstadın saray kütüphanesinde çalıştığı günlerde saraya girebilme hevesine kapıldım. Angiolello vasıtasıyla sarayın devlet kuramlarıyla olan ilişkilerini öğrendim. Bilhassa cemaatler dikkatimi çekti ve onları ifsat ederek gemiyi delme fikrine kapıldım. Büyük Kartal ilmi ve âlimleri, sanatı ve sanatçıları destekliyor, hatta bizzat elleriyle bilim ve sanat meclisleri düzenliyor; askeri ve askerliği önemsiyor, topçuluk ve ateşli silahlara yatırım yapıyordu ama nedense cemaatlere fazla itibar etmiyor, bu konuda duyarlılık gösteriyordu. Ona göre cemaat veya tarikatların merkezî otoriteye müdahalesine asla müsamaha gösterilemezdi. Toplumsal hayatı düzenlemek devletin işiydi. Tarikat iradesinde esas olan müridin mürşidine kayıtsız şartsız bağlılık göstermesi fikri, devlet erkini kullanan insanlar arasında sıkıntılar doğurabilirdi. Bunun için tarikatları mümkün olduğunca şehrinden uzak tutuyordu. Şeyh Vefâ'ya muhabbet besliyor, Hacı Bektâş-ı Velî'ye nispetle Bektaşîlik ve Mevlânâ'ya nispetle de Mevlevîliğe sempatiyle yaklaşıyor, diğerlerini -meselâ Ömer el-Halvetî'nin Halvetiyye'siyle Hacı Bayrâm-ı Velî'nin Bayramiyye'si- ötelemeyi tercih ediyordu. Devleti için dinî cemaatlerin elbette önemi vardı, lâkin bunların devlet erkinde nereye kadar bulunabileceklerini, nereden sonra baş belâsı kesilebileceklerini iyi hesap ediyordu. Sonuçta gönül

sultanı olmakla mülkün sultanı olmak arasında iki kimliğin birbirine karışmasına fırsat tanımıyordu. Meslekî liyakat ile tarikat mensubiyetini karşı karşıya getirmemek gerektiğini düşünüyor ve buna muhalif bir uygulamaya asla müsaade etmiyordu. Tekkeler ve zaviyelerin halkın terbiye ve irfan mekânları olarak yaşamasına zemin hazırlıyor, maddî veya manevî güce dönüşmeye başlamasını ise tehlikeli addediyordu. Bütün bunlar bana yeni bir fikir verdi; gemiyi delmek için cemaatleri kullanmak. Bunu da cemaatlere mensup kişilerin özel kimliklerini meslekî kimliklerinin önüne geçirerek liyakat esasını ortadan kaldırmakla başarabilirdim. Bunun için bazı dedelerin ve şeyhlerin yanma sık sık gidip gelmeye, halifeleriyle sohbet etmeye başladım. Bektaşî dedeleri ve Kübreviyye halifeleri devlet hizmetine sıcak bakıyorlardı ama Şeyh Vefâ zaviyesinde nedense hiç kimse sözlerime itibar etmedi. Cemaatlerin de en az medrese kadar geniş kitleye sahip olması bu iki kurumda çıkacak fitnenin bütün toplumu etkileyeceğini gösteriyordu. Yönetme şehvetiyle kışkırtılacak ihtiras ve gururlar neticesinde oluşacak bir cemaat aidiyeti ve onunla zedelenecek bir liyakat müessesesi güçlü devletin rüzgârını kesecek ve bütün kurumlar fersûdeleşecekti. Molla Lütfi adı her ikisine de giden bir yol demekti. Önce ulema ve medreselerle işe başlamak, sonra da cemaatlerle uğraşmak. Medresenin önceliği önemliydi, çünkü Sahn-ı Seman'da bilginin her türlüsü okutuluyor, üretiliyor ve bu rüzgârla âlimler de âdeta birbiriyle yarışıyordu. Hatipzâde, Germiyanlı Molla Kasım İzârî, Molla Ehaveyn lakaplı Molla Muhyiddin, Molla Kestelli olarak bilinen Muslihuddin Kastalânî, kendini Efdalzâde olarak tanıtan Hüseyin oğlu Hamîdüddin, Müeyyedzâde Abdurrahman... Her bi-

reri başka ülkelerin asırda bir bulamayacakları âlimlerdi ve hepsi Büyük Kartal'ın devrinde büyük bir şans eseri İstanbul'a gelmişlerdi. Harıl harıl araştırmalar yapıyor, bilgi üretiyorlardı. Tek sevindirici taraf, Büyük Kartal'ın bunları her hafta bir münazara ve münakaşaya davet etmesiydi. O bunu ilim gelişsin diye yapıyordu elbette ama ben hocaların kibir ve hırslarını körükleyebilirsem birbirlerini yiyeceklerinden şüphem yoktu. Yıllarca dirsek çürütüp emek verip ürettikleri bilgileri bu münazaralarda galip gelmek yahut diğer âlimlerden daha çok bildiğini göstermek için kullanmaya başladıklarında gerisi kolaydı. Münazara salonunun duvarına astıkları "*Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen yeri asla yaramazsın, boyca da dağlara asla erişemezsin*"[3] buyuran âyeti hiçe saymaya başlayacaklardı.

"Eğribozlu Omio! İşte budur!"

Mevsim kıştı. Eve varınca Serçe Hatun'un odasına gidip biraz afyon çektim. Kar yağıyordu. Mahalle imamı yatsı ezanını okumaya başladı. Sesi ve makamı öyle hoşuma gitti ki az kalsın camiye girecektim. Elbette bunu yapamazdım. Onun yerine bir urgan alarak sokağa çıktım ve cemaatin dağılmasını bekledim. Adamı bir kuytuda kıstırıp bağladım ve donmak üzere sokakta bıraktım.

Kur'ân-ı Kerim, îsrâ Sûresi, 37.

3. Gün

AKBABA TERBİYECİSİ

Bir gün şehre bir âlim geldi. Medrese çatılarını fırtınalarla, kasırgalarla kaldırıp kaldırıp indiren bir âlim; Ali Kuşçu. Vaktiyle Akkoyunlu hükümdarı Uzun Haşan tarafından İstanbul'a elçi olarak gönderilmiş ve kendisine şehirde kalma teklifi yapan Büyük Kartal'a hayır demişken şimdi razı olup gelmişti. Bazı ilim adamları onu yollarda karşılayıp hürmetlerini gösterdiler. Üstat da bunlar arasındaydı.

Ali Kuşçu dinî bilimlerde herkesin bildiğini biliyor, fazlasıyla da astronomiden, matematikten dem vuruyordu. Üstat hiç bu fırsatı kaçırır mı, elbette onun derslerini takibe başladı. Hatta yegâne heyecanı o oldu. Öğrendiği her şeyi, İstanbul muhafızı olduğu için derslere katılamayan Sinan Paşa'ya öğretiyor, Sinan Paşa da görevinin büyük kısmını, yardımcısı asesbaşı Budak Gazi'ye devrederek onu dinliyordu. Ali Kuşçu'dan sonra üstadın hayata bakışı değişmişti. Bilgi, yazı, kitap, din, gönül, akıl... Ve elbette sorular, sorular... Cevaplar, cevaplar... Sonuçta Ali Kuşçu benim yapamadığım iki şeyi yapmış, üstadın ilmini ve kibrini arttırmıştı. Birincisi üstat için, İkincisi benim için...

Günlerden birinde üstadın en zeki öğrencilerinden Kemalpaşazâde'yle sohbet ediyorduk. Söz arasında bana "Molla Lütfi'yi tanımadan evvel kılıcım vardı; şimdiyse kalemim. Ve onun sayesinde bir gün kalemimin kılıçtan keskin bir silah olmasını sağlayacağım!" dedi. Şeytanca zihnimde bir şimşek daha çaktı; kalemden bir silah yapmak! Büyük Kartal'ı öldürmek istiyordum ama devlet nizamı gereği hiç kimse onun yakınma silahıyla varamıyordu. Bu durumda bir silah icat etmem gerekiyorsa onu neden kalemden yapmayaydım?!. Kemalpaşazâde'nin dediği doğruydu, bir kalem kılıçtan keskin olabilirdi. Herkesin mecaz anladığı cümleyi gerçeğe dönüştürmek için kolları sıvadım ve yazı meşk ettiğim divitlerimden birinin içini zımparalamaya başladım. Sonra haznesinde bir yiv açtım. Serçe parmak boğumum kadar küçük bir iğneyi yerleştirip fırlatabileceğim yaylı yahut lastikli bir mekanizma hazırlayacaktım. Fırlatma menzili en az altı metre olmalıydı. Çünkü iğne bedene saplandığı andaki hız ve şiddeti sivrisinek ısırığından düşük olursa ucundaki keskin zehir yüzeyde kalır, işe yaramazdı. Sultanın muhafızlarının belli mesafelerin dışında ona bir yabancının yaklaşmasına izin vermediklerini biliyordum.

Üstadın derslerini dinleyip divitimle uğraştığım günlerde Safran Kalfa, Meşe Caddesi'nin -Türkler buraya Divanyolu diyorlardı- Marmara cihetinde bir konak satın almıştı. Arka kapısı Gedik Ahmet Paşa'nm yaptırmakta olduğu hamam inşaatına, yan kapısı temelleri zemine kadar çıkmış olan Elçi Hanı hafriyatına, önü de caddeye ve caddenin karşısında Atik Ali Paşa'nın cami yaptırmak üzere peylediği yangın yerine bakıyordu. Bir zamanlar Tavukpazarı'nın en görkemli ahşap binası olan Esirciler Hanı da tam karşı-

smdaydı. Serçe Hatun ve diğer kuşlarla birlikte bu konağa taşındık. Forum Tauri'nin altındaki kutsal hazine için tünel kazma vakti gelmişti. Hâzinenin çıkarılıp papaya götürülmesi gerekiyormuş. Safran Kalfa bunu bize papanın emri olarak anlatıyordu ama aslında kutsal hâzineyle birlikte çıkacak altınlarla ilgilendiğini biliyordum. Aynı altınlarla ben de ilgilenmeye başladım. Hz. İsa'nın gerildiği çarmıh ve alnına konulan dikenli teller papanın olabilirdi ama Roma altınları gemiyi delmek için kullanılmalıydı.

Kazıya başladık. Şehrin göbeğinde yetmiş arşmlık bir tüneldi hedefimiz. Kimseye hissettirmeden ve çıkan toprağı gizleyerek çalıştık, çalıştık... Günler haftalara, haftalar aylara eklendi. Yine de üstadı ihmal etmemeye çalışıyordum. Çardak altındaki sekiz arkadaşımın da sevgisini ve dostluğunu kazanmıştım üstelik. Kimisini ilim ve yazı dostluğuyla, kimisini afyon dumanlandırırken... Ve kazı nöbetinin diğer kuşlarda olduğu bir çarşamba sabahında herkesle birlikte üstadın ders anlattığı medreseye varmıştım. Matematik anlatıyordu ve ben ona pat diye öldüreceğim çocuğu sordum:

"Üstadım efendim, sizin şu arkadaşınız, kitaplığında gülüşüp şakalaştığınız Ebülfeth Sultan Mehmet nasıl biri?"

Ben Büyük Kartal ile arkadaşlığından veya şakalaştığından dem vururken güya onu pohpohlamaya çalışmıştım ama galiba ya gününde değildi yahut kafası matematikle çok doluydu, gevrek bir keyifle soruma cevap vermek yerine lafı ağzıma tıkmayı tercih etti:

"Bülbülün terennümleri dururken osuruğuna kulak tutmak da nedir Karga? Belâgat, matematik, mantık, felsefe, akait, fıkıh ve kelâm dururken dedikodu mu istersin?"

Üstat keyifli olduğu günlerde bana "Karga" demekten hoşlanırdı. Ben de onun bu sözünü bir iltifat kabul eder, nazarında sempati kazanmanın gururuyla diğer arkadaşlarıma üstünlük taslardım. Ve elbette başkalarının da bana Karga demesine müsaade etmeden. (J sırada üstadın soruma cevap vermemekle birlikte "Karga" diyerek gönlümü aldığını düşünüyordum. Yüzüne bakıp mahcubiyetle gülümsedim. Hiç umurunda olmadı. O anlattığı problemin çözümüyle meşguldü. Sonra da probleme örneklik etmek üzere bir hikâyeye başladı:

"Dinleyin mollalar! Eski zamanlarda Delos Adası'nda büyük bir veba çıkmış. Halk tapmaktaki kahinlere gidip tanrı Apollon'a adaklar adamış, rüşvet teklif etmişler. Sonunda baş kâhin fındık aklıyla kehanette bulunup güya Apollon'un cevabını halka yüksek perdeden satmış: 'Onlar tapınaktaki mermer sunağı ikiye katlasınlar, ben de vebayı başlarından def edeyim.' Ahali 'Başımız üstüne!' deyip işe girişmişler, lâkin neyi nasıl yapacaklarına bir türlü karar verememişler."

Sustu. Çevresine bakındı. Karşısında kıpırdamadan onu dinleyen öğrencilere bakıp sordu:

"Evet sefiller, ne dersiniz? O halk siz olsaydınız sunağı iki katma nasıl çıkarırdınız?"

"Bir sunak daha yaparak!"

"Nereye?"

"Delos'un neresine olursa!"

"Yanlış! Apollon tapmaktaki mermer sunağı ikiye çıkarmayı söylememiş miydi?"

"O halde sunağı büyüterek iki katma çıkartmalıyız!"

"Acaba? Belki de salondaki mekân buna müsait değildir? Hem müsait olsa bile sunağı hangi yöne büyüteceksiniz? Ön, arka, sağ, sol, alt, üst?"

"Ne fark eder üstat?"

"Diyelim laik etmez, aptal oğlum; sunağın inşasında kullanılacak mermeri nasıl ölçeceksiniz?"

"Bu mermer ustasının işi, mevcut sunağa bakarak kullanacağı miktarı bilebilir?"

"Yani evvelki sunakta kullandığı mermer kadar mı?"

"Evet!.."

Yalnızca bir kişinin sesi aykırı çıktı;

"Hayır!"

Kemalpaşazâde'ydi bu, her zamanki gibi aykırılık yapacaktı işte. Bazen onun zekâsı başkalarından farklı mı çalışıyor diye çok zaman şüpheye düşmüşümdür. Üstadı bilimsel konularda en iyi anlayanımızın o olması değildi buna sebep, mantık örgüsünün başkalarına benzemeyişiydi. Nitekim açıkladı:

"Efendim! Küp biçimli bir nesnenin ikiye çıkarılması kenar ölçümleriyle değil, hacim ölçümleriyle mümkündür. Bunun için sorduğunuz problemin çözümü ancak orta orantı yöntemiyle mümkündür. Şöyle ki..."

Kemalpaşazâde, üstadın alaylı dudak kıvırmaları eşliğinde eline bir çubuk alıp önce yere bir kare sonra da bir küp çizdi. Bunları tarif etti, alanlarının birbiriyle çarpımlarını verdi ve sonuçta sunağın ikileştirilmesinden maksadın yanma bir tane daha koymak olmadığını, bilakis dörde çıkarılması anlamı taşıdığını söyledi. Hepimiz hayret etmiştik. Dediği her şey mantıklı ve doğruydu. Fakat üstat onu azarladı; zekâsını israf ettiği için;

"Mantık ve geometri bilgisi yönünden cuk oturttun Kemaloğlu, lâkin tek boyutlu düşündüğün için boka battın!"

ucjn

"Küpü iki katma çıkarmak dört taneyle değil sekiz taneyle olur! Sana verdiğim emeklere yazık olsun!"

Üstadın İbn Kemal'den beklentisi daha yüksek olmalıydı ki dersin gerisinde ona bizim anlamayacağımız bahisler açtı:

"Görüyorum ki senin İzmirli Theon'dan haberin yok. Onun İskenderiye Kütüphanecisi Eratosthenes'ten naklettiği hikâyeden de.. Hah-ha!.. Zaten olsa şaşırırdım. Sözümü dinleyip Yunanca öğrendiğin mi var ki bu adamları tanıyasın? Plutarkhos'un *De Genio Socratis*'ini okusaydm belki çözümü doğru bilebilirdin."

"Ama üstadım Zekeriya el-Kazvînî'de bu hikâyenin anlatıldığını biliyorum!"

"Sağ elinle sol kulağını ensenden göstermek işte budur Kemaloğlu! Sen gökyüzünde aya doğrudan bakmak varken önüne bir leğen koymuşsun, orada ayı seyrediyorsun!"

Kemalpaşazâde üstadın "ayı" kelimesini telaffuz ederken suratına bakarak imada bulunmasına hiç takılmadı:

"Nasıl yani üstat, sizce Kazvînî Plutarkhos'tan daha mı değersiz?"

"Asla, bir bilgiyi aslından edinmek varken rivayetinden edinmek daha değersiz! Ve sana bundan böyle ikindi buluşmalarını yasaklıyorum, git burada harcayacağın zamanı yabancı diller öğrenmeye, okumaya ve yazmaya harca."

Üstadın Yunanca bildiğini o ana kadar hiç tahmin etmezdim. Yüzüne şüpheyle baktığımı görünce bana, "apa jıepl ΤΟΥ̃ EouA/tdv Mcoajxe0 xoû IIop0r|TOi> epartaç, cb Kopal;

TTJÇ 8ıöaxf)ç T£Âeaa|i£vr|ç djK>xpıvoüpaı aoı."[4] diye fısıldayıp anlattıklarına devam etti:

"Ben zannediyorum ki Eflatun bu problemi gözerken insanlara yalnızca bir matematik dehası olduğunu göstermiyor, aynı zamanda insanoğlunun matematiği ihmal etmemeleri, geometriyi hayatın içine katmaları gerektiğini anlatıyordu. Yoksa kalplerin sahibi olan Allah'ın kendisini bildirmek için daha büyük sunağa ihtiyacı yoktur. Aferinler Plutarkhos'a ki, *De Genio Socratis* adlı eserinde bu problemi benim gibi anlamıştır."

Üstadın eski Yunan filozoflarına aferinler çekmesine değil de yaptığı hesaplamaya kafam takılmıştı. Tekrar izahını isteyecektim. Ders sonrasında yanınca yürüdüm. Beni fark edince konuşmama fırsat bırakmadan sordu:

"Ti 0eç va pdöeıç Kopana a%8Tixa (ie tov Küpıo xt Au08vxr|paç OaTÎ/ıy'[5]

Arkasından ilerledim. Ne söylesem, neyi sorsam maksadımı anlayacağından korktum. Sessiz kaldığımı görünce anlatmaya başladı:

"Pek çok dilde kitapları okuduğunu biliyor olmalısın. Dinî ilimler, fen bilimleri, coğrafya, tarih... Ve çok zeki..."

Hr\H

"Kitaplarını hemen her gün ziyaret ediyor..."

Bir saate yakın yürüdük. Bana Büyük Kartal hakkında bilmem gereken her şeyi anlattı. Sonra da aralarında geçen bazı hatıraları nakletti. Muhtemelen soruyu sorarken kullandığım "arkadaş" ve "şakalaşma" kelimelerinin içi-

[4] **"Fatih Sultan Mehmet'i mi merak ediyorsun, Karga, dersten sonra!"**

[5] **"Velinimetimiz hünkârımız hakkında ne öğrenmek istiyorsun bakalım Karga?"**

ni doldurarak beni etkilemek istiyordu. Güya Hz. İsa'nın doğduğu taş tekne kütüphanedeymiş de bu onun üzerine basarak kitaba uzanınca Büyük Kartal kendisini azarlamışmış. Bizimki de güya tozlu bir bezi önce onun dizine bırakıp tiksindirmiş de sonra "Bu da Hz. İsa'nın kundak beziydi hünkârım, niye muğber oldunuz?" diye laf çakmış. Sonra da Büyük Kartal'ı "Şöyle yapıyor, öyle davranıyor, böyle düşünüyor" gibisinden göklere çıkarmaya başladı; onunla senli benli olduğunu göstermek için. O gün üstada çok kızdım; öldüreceğim çocuğu öve öve bitiremediği için. Tavukpazarı'na kadar birlikte yürüdük. Ben hiç konuşmadım, sorunca cevap vermedim. Bir şeye bozulduğumu anlamıştı. Ayrılacağımız vakit köşede oturan bir dilenciyi gösterdi. Kambur, kör, çıplak ve dövmeli... Sonra da elime bir akçe tutuşturup gönderdi:

"Hayran Abdal'a var, şu parayı ver, 'Biz iki divaneyiz!' de ve kulağını ağzına yaklaştır. Bakalım ne diyecek!"

Dediğini yaptım. Kulağıma giren fısıltıyı elbette ona söylemedim lâkin eve varasıya kadar o cümleyi düşünüp durdum. Kör bir dilencinin sözündeki tanımlardan hangisinin bana daha çok uyduğu aklıma takılmıştı. Kapıda Serçe'nin sesiyle kendime geldim. Bahçedeyken zihnimden ona kazı hakkında günün gelişmelerini sormayı kurmuştum, ama dilim Hayran Abdal'ın cümlesini tekrar etti. Kızcağız şaşırdı:

"Ne diyorsun Allah aşkına?"

Cümleyi bir kez daha tekrarlamaktan başka cevabım olamazdı:

"Diyorum ki; nadir bir zekâ kendini yok ederse bu divanelik, sıradan bir zekâ kendini geliştirmezse bu ahmaklıktır."

"Benim için birincisi sensin Omio!"

Serçe Hatun ne zaman bana Akbaba yerine Omio dese, benden mutlaka bir talebi olduğunu anlardım. Gülümseyip "Üstadı tanısaydın, İkincisinin ben olduğumu söylerdin şüphesiz!" demekle yetindim.

4. *Gün*

ÖRGÜT

Sonbahardaydık. Şehrin yenilenmesi ve Hıristiyan Bizans'ın Müslüman İstanbul'a dönüşmesi için her yanı kaplayan inşaatlar şehrin işçilerle dolmasına yol açmış, yer yer bekâr odaları peyda olmuştu. İşçiler çalıştıkça yalnızca mekânlar değil, isimler de değişiyordu. Kazıya olanca gizlilik içinde devam ediyor, çıkan toprakları gece karanlığında farklı şantiyelere döke döke ilerliyorduk. Kuşlardan biri bir haber getirdi. Akkoyunlular Tokat'a saldırmış ve ahali türlü tecavüzlere maruz kalmış, feryat her yanı sarmış. Safran Kalfa bunu Yüce Meryem'in bize yardımı olarak yorumladı ve Büyük Kartal'ın intikam almak üzere şehirden gitmesi için kiliselere adaklar adamaya başladı. Böylece kutsal hâzineyi daha kolay kaçırabilirdik. Üstadı düşündüm. Ailesi, akrabaları, kökü ve kökeni hep Tokat'taydı. Varıp Büyük Kartal'dan bir şeyler yapmasını beklemesi, hatta bunun için onu zorlaması gerektiğini söyledim. Üstat kolay dolduruşa gelirdi. Sonra da yangına körükle giderdi.

Uzun Hasan'ın Tokat'ı vurması İstanbul'da bir matem havası estiriyordu. Çarşılarda, medresede, tekkelerde halk

bunu konuşuyor, Büyük Kartal'dan icraat bekliyordu. Üstat bir gün kütüphane dönüşü "Zannederim sultan pek yakında Uzun Hasan'a sefer ilan edecek!" deyiverdi.

"Eğer öyle olursa siz de gidecek misiniz?"

"Elbette, Karga, elbette!"

Halt etmiştim. Sultam sefere göndermeye çalışırken üstattan ayrı düşecektim. Bu hiç iyi olmayacaktı. Geveledim:

"iyi ama o vakit biz gençler ne olacağız? Ayrıca Şeyh Vefâ zaviyesindeki Buhârî derslerini kime bırakacaksınız? Peki ya yazmakta olduğunuz kitaplar? Her şeyi göze alıp gittiniz diyelim, üstat söyler misiniz; Molla îzârî yahut Efdalzâde'nin, Bozbeygir veya Kızılkatır'ın siz yokken burada çevirecekleri dalaverelerden nasıl emin olabilirsiniz? Unutun bunu; İstanbul sizsiz olamaz; tıpkı siz de Istanbul'suz olamayacağınız gibi."

Üstadı kandırmak veya bir tuzağa çekmek için onu övüp vazgeçilmez olduğunu söylemek bir mum idi ama rakiplerinden bahsederek nefsine hitap etmek güneş sayılırdı; yüzü aydınlanıverdi. Özellikle geçen ay elli beşinci çocuğu doğmuş olan Bozbeygir lakaplı Molla Arap ile Kızılkatır dediği Mustafa Muslihuddin adını duyar duymaz küfretmeye başladı. Sonuçta üstat Tokat'a savaşa gitmedi. Daha da iyisi, Büyük Kartal Ali Kuşçu'yu yanında götürdü. Muhtemelen Uzun Hasan'a nispet yapmak istiyordu. Bir zamanlar kendisi için ilim üreten Ali Kuşçu'yu düşman saflarında görmesi muhtemelen ağırına gidecekti ve bu da savaşın bir çeşidiydi.

Ali Kuşçu gidince üstat tamamen bana kaldı. Sinan Paşa da sultanın yokluğunda şehrin asayişiyle ilgileniyor, ilme, kitaplara zaman ayıramıyordu. Üstat için kopyaladığım bir

kitabın daha sonuna gelmiştim. Biraz avarelik zamanı deyip üstadı dedikoduyla uğraştırmaktı maksadım. Değişmez bir gerçekti, ilimde ve sanatta ilerleme olmayınca devlet âbad olmazdı. Büyük Kartal şehirde yokken bilimsel hayatı sekteye uğratmayı denemeliydim. Bunu avarelikle yapabileceğim gibi ulema meclislerini karıştırarak da yapabilirdim. Yatırımım, üstadın özgür düşünce ve davranışlarının önünü açarak; bilginler, sanatçılar ve sûfîlerin katıldığı meclislerde münazara ve münakaşaları şîrâzesinden çıkarmak üzerine olacaktı. Her münakaşa bir itirazı da beraberinde getiriyordu madem, bu itirazlar sonunda çakan kin ve nefret kıvılcımlarını yangınlara dönüştürüp günün sonunda ulema ile sanatçıları evlerine kırılmış kalplerle göndermek mümkün olabilirdi. Evet, iyi fikir!..

Papalık emanetlerinin kazısı için harcanması gereken parayı kullanmaya başladım. Afyonkeş arkadaşlarıma macun temin ediyor, karşılığında da ufak tefek işlerimi gördürüyordum. Ulemayı dinleyip laf taşımak veya gizlice bahçesine mektup bıraktırmak gibi. Uğraştığım adamlar sıradan âlimler değil, kitapları yalayıp yutmuş insanlardı. Buna rağmen özgüvenleri kadar kibirleriyle, tevazuları kadar da hoşgörüsüzlükleriyle "ben bilirim" diyorlardı. Üstat eskiden beri bir ikisiyle kelimeli yergiliydi. Bunları yeniden gündeme getirip laf dolandırmaya başladım. Dolu testileri birbiriyle tokuşturmak ve kırılan testinin sularıyla daha fazla testiyi ıslatmaktı niyetim. Sonuçta herkes kendi miktarmca husumetten nasiplenecek, sıçrayan suyun temizlenmesi için bile çaba harcansa, zamanlar, emekler, gayretler hep boşa gidecekti.

Gayretlerim birkaç ay içerisinde sonuç verdi ve ulema arasında kutuplaşmalar, gruplaşmalar yayılıp saflar be-

lirginleşti. Gel gelelim hiç hesap etmediğim bir durumla da karşılaştım. Üstat, sövgülü yergili dili sayesinde bir taraf olmaktan çıktı, neredeyse herkesin ortak hedefi haline dönüştü. Ali Kuşçu ve Sinan Paşa'dan ayrı kalınca bîtaraflığı onu yalnızca kendi tarafı olmakla sınırlayıp bıraktı. Enaniyetinin ne derece yüksek olduğunu hesap edememiştim. Sonuçta kabullendim, o üstattı ve elbette pervası olmazdı, ben de buna göre davranacaktım.

Uzun Hasan'm Tokat baskını dolayısıyla Tokat'tan İstanbul'a haberler ulaştıkça üstat kendini daha fazla kaybetti; akraba ve hemşerilerinin başına gelenleri kafaya taktı ve gitgide dilinin zembereği boşandı. Eskiden daha temkinli söz söylerken artık alabildiğine sesini yükseltiyordu. Ben de kışkırttıkça kışkırtıyordum. Herkese karşı cephe açmış tek kişilik orduya döndü. En büyük silahı da bilim ve bilimsellik alanındaki orijinal görüşleriydi. Bir kitapta, bir anlatımda eksik gördüğünde hemen diline doluyor, karşısındaki kim olursa, yaşma ve rütbesine bakmadan en galiz küfürler eşliğinde eleştirmekten kendini alamıyordu; ister devletlü ister medreseli ister tekkeli... Boş durmadım, bol bol saydırması için türlü fitneler uydurdum. Ulema yanında Büyük Kartal'ın güvendiği kişileri örselemesi; devletin adamlarını, vezirlerini, yöneticilerini yere geçirmesi daha çok işime geliyor, amacıma hizmet ediyordu. Kademe kademe onların isimlerini de anıyor, haklarında bilgiler ve dedikodulara da cümlelerim arasında yer vermekten kaçınmıyordum. Çardak altı sohbetlerindeki arkadaşlarımı da yönlendirmeye başladım. Zaten hepsi üstadı çok seviyorlardı ve kimisi onun hakkını korumak kimisi de afyon temin etmek için fedakârlığa hazırdılar. Üstat muhabbeti, paravanım oldu ve yavaş yavaş

hepsini kendime bağlamaya başladım. Yeterince bilgiyle donattığınız bir adamı bir askerin, bir âlimin, bir şeyhin kulağı altına yerleştirip içlerindeki yönetme şehvetini kışkırtmak her zaman etkili bir yol oluyordu. Anladım ki yönetmeye talip olanlar bir müddet sonra pohpohlanmaya ve övülmeye muhtaç hale geliyorlardı. Hepsi birbirinden zeki arkadaşlarımın sırf Molla Lütfi'ye hizmet ettiklerini düşünerek yanaştıkları adamı öven dalkavuk rolü oynamaları o kadar da zor olmadı. Yakınında dalkavuklar bulan herkesin erinde geçinde kendini vazgeçilmez görmesi benim en sıradan zaferimdi.

Büyük Kartal'ın Uzun Hasan'a karşı zafer haberi İstanbul'a ulaştığında ben de kendi zaferimi kutlamak üzere üç Rum öldürüp faili meçhullerin hesabının Sinan Paşa'dan sorulması için meyhanelerde sarhoş naraları attım. Üstat üzerinde etkim çoğalıp da zaferde tecrübe kazandıkça işi ilerlettim ve arkadaşlarımı teşkilatlı bir ekibe dönüştürerek gizli bilgiler derlemeyi hayal ettim. Rüşvet ve tehditlerle devlette etkin kişilerin sırlarını ve gizli dolaplarını öğrenmenin bir yolu... Çardak altı sohbetlerine katılan dokuz kişi bunun için yeterdi. Münasip bir zamanı kollayıp üstada üstü kapalı da olsa bu fikri sordum. Başlangıçta itiraz etti:

"Ben bu kalender gençlerin devlete karşı gelmelerini değil, özgür düşünceleriyle devlete hizmetçi olmalarını isterim, Karga. İtiraz etmelerini, muhalif olmalarını, aykırı düşünmelerini isteyişim devletin gelişmesine katkı sağlamak içindir. Hür düşüncenin ifade edilemediği bir memleketin geleceği olamaz. Efendimiz, Ebülfeth Sultan Mehmet hazretlerinin ülkesinde uleması ve müderrisi, müftüsü ve şeyhi hep bunu bilir ve her fikri sorgulayarak telaffuz ederler."

Israrcı oldum:

"Müsaadenizle üstadım sözünü ettiğiniz bu adamların ve rakiplerinizin, sizin kadar iyi niyetli ve saf düşündüklerini zannetmiyorum. Onların size yapabilecekleri kötülükleri savmak ve çevirdikleri dolaplardan haberdar olmak üzere gizli bir haber ağımız olsa kötü müdür?"

urşn

Bir konuyu anlamadıysa üstadın yüzü ve ifadesi hemen değişiverirdi. Sol şakağında seğrime başladı. Besbelli gizli bir haber örgütü fikrinin gerçeğine ulaşmak istiyordu. Çanak tuttum:

"Şeklini ve mahiyetini tamamen sizin şekillendireceğiniz bir ağ. İşte çardak altı sohbetlerinize katılan gençler. Zeki, gayretli ve ağzı sıkı çocuklar..."

"Hımm.. Üzerinde biraz daha düşünelim bakalım!"

Ona masum bir örnek sunmak istedim ve üstat adına cemiyet üyelerine bir emir verdim. Öylesine bir şakaydı:

"Üstat eşekler üzerine bir kitap yazacak. İçinde eşek geçen her şeyi toplayalım!"

Arkadaşlarım bu işi neşeyle ve eğlenerek yaptılar. İçinde eşek kelimesi geçen vecize, deyim ve atasözlerini derlemekten daha zevkli ne olabilirdi? Buna en galiz küfürler de dahildi. Meğer üstadın adam olsunlar diye çevresinde topladığı gençler bir küfürleşme bahsi açılınca zıvanadan çıkmaya, ipleri koparmaya, evbaş ve kallaş takımından âdem ejderhaları olmaya dünden hazır imişler. Neler getirdiler neler. Hepsini derleyip üstada sunarak konuyu açtım:

"Üstadım efendim, rakiplerinizi sindirmenin bir yolu da onların kuramayacakları cümleleri kurmak değil mi-

dir? Dinî bilgilerde topluma örnek olmuş kişilerin kullanamayacağı bir üslup onları korkutacaktır. Ayrıca bu üslup mizacınıza pek yakışır!"

Ben devamını getirirken o bir mizansen uydurmuştu bile. Güya bir müderris kendisine verilmeyen bir vazife için yetkililerin huzuruna çıkacak ve canhıraş bir şekilde halini anlatacaktı. Ve bir şeyin farkına vardım; eşekler hakkında üstada sunduğumuz her küfür ve nüktenin, kendi dağarcığında mutlaka karşılığı ve hatta fazlası vardı.

Üstat bu küçük derlemenin kendisine sunduğu imkânı göz ardı edemedi ve sonraki üç günde teşkilatımızın her detayını planlamama müsaade etti. Dördüncü gün ikindi sohbetinden sonra tam bir saat kendisine her şeyi arz ettim. İkimiz baş haşaydık. Beni sabırla dinledi; yüzünde bu sefer gizli tebessümlerle birlikte.

"Pekâlâ Karga! Bütün sorumluluk senin olacak. Ulemanın aleyhimize ne dolaplar çevirdiğini araştırın bana. Dikkatli olun. Bir sonraki salıda ilk sonuçları görüşüp konuyu yeniden değerlendirelim."

Bir hafta sonra keyfine diyecek yoktu. Rakipleri hakkında derlenmiş çok gizli bilgileri duydukça yumruklarını sıkıyor, yüzü değişiyor, âdeta savaş provaları yapıyordu. O keyifli ses tonunu hâlâ hatırlarım:

"Adı Aşere-i Muhammese olsun."

Aşere-i Muhammese tamlamasını ilk kez duyuyordum. Bunun ne olduğunu sordum.

"İşte sizsiniz" dedi, "siz, çardak altı gençleri, sen öyle istemiyor muydun?" ve hırıltılı bir aksırmayla boğazını temizleyip devam etti. "Aşere-i Muhammese, her birerine beş yiğit adamın görevi yüklense çekecek gençlerin manevî

yuvasıdır, her biri beş kişinin yaptığı işi yapacak gençler! İnşallah her bireriniz Aşere-i Mübeşşere gibi olursunuz."

"Aşere-i Mübeşşere de ne?"

"Hani Resûl-i Kibriya Muhammed Mustafa'nın cennetle müjdelenmiş on arkadaşı. Onlara cennetle müjdelenenler anlamında 'Aşere-i Mübeşşere' deniyordu. Bunu bilmiyor musun?"

"Ne Müslümanım ne de bir dinim var, niçin bileyim ki?"

Üstat, "Bilmesen de olur!" der gibi elini sallayıp geçti. Bense hâlâ bir hevesin peşindeydim ve o hevesin ileride nice fırtınalara sebep olacağını elbette kestiremezdim. Üstat, zannederim rakipleriyle mücadeleyi keyifli hale getirmek için böyle bir örgüte evet demiş ve isim koymuştu ama ben onunla gemiler delmeye, çocuklar öldürmeye kararlıydım. Bu ismin amaçlarıma uygun olup olmadığını merak ettim. Bir lügat bulup baktım. *Aşere* ve *muhammes.* Tamlama hali *Aşere-i Muhammese.* Birbirini reddeden iki kelimenin yan yana gelmiş hali. Aşere, "on" rakamının karşılığıydı. Muhammes ise "beşe çıkarma, beşleme" demekti. Şiirde bir gazelin iki dizesine üç dize daha ilâve ederek gazeli kıtalar şeklinde yazmaya da deniyordu. Üstadın tamlaması *"Beşe çıkarılmış on!"* demeye geliyordu. Bana pek garip göründü. Arada sırada şiirle meşgul olan bir adamın çevresinde toplanan gençlere muhammese demesinin başka bir sebebi olmalıydı. Başka lügatlara baktım. Muhammese kelimesi "hı" ve "sin" yerine "ha" ve "sad" ile yazıldığında "muhammasa" şeklinde okunuyor ve *"Ateş üzerinde kızdırılıp kurutulmuş, kavrulmuş nesne"ye* deniliyordu. Gerçekten de Molla Lütfi, çardak altı sohbetlerinde o gençlerin ruhunu bilimsel açıdan saç üzerinde

kavrulurcasma örseliyor, işliyor, nakışlıyor ve kurutuyordu. Kuruyan her fikir onların ruhunda ebedi bir dövme gibi kimliğe dönüşüyor, hayatın bir parçası oluyordu. Kendimi ne kadar uzak tutmaya çalışsam da üstadın çekim gücü zaman zaman beni de kuşatıyor, onu dinlerken amacımı unutup söylediklerine boyun eğmiş halde buluyordum kendimi. Aşere-i Muhammese aşamasında da öyle oldu. Mimarlığını yaptığım bu yapıda kendimi diğerlerinden ayırmadım, onlarla birlikte yapılıp yoğruldum, irademi kısmen de olsa üstadın ellerine verdim. Her birimizde beş adamın gücünü vehmettiğine göre ruhlarımıza yaptığı yükleme çok değerli olmalıydı. "Umarım diğerleri kıymetini bilir!" diyerek kendimi alaycı bir gülümseyişin içinde buldum. Ben Omio idim ve bir gün gelecek, onlar benim kıymetimi bileceklerdi.

Yaptığım dilbilim araştırması bana kendimi özel hissettirmeye yetmişti; Aşere-i Muhammese'nin yöneticisi olmanın sevinciyle yumruklarımı sıkarak kendi eksenimde döndüğümü hâlâ hatırlarım. Arkadaşlarımı belli görevler için hazırlanan fedailer gibi kullanabilecek, bilgileri süzüp üstada aktaracaktım. Ve birden aklıma bir soru takıldı: "Acaba ben duvarı tamire çalışırken duvar beni bir tuğla sayıp örmeyi başarmış olabilir mi?" Molla Lütfi gibi zeki biriyle aşık atmanın bumerang etkisiydi bu ve günlerce kendime telkinlerde bulundum; "Sakın onun güdümüne girme, onu etki alanında tutmaya devam et!" Sonra da üstadın beni veya arkadaşlarımı rastgele seçmediği gerçeğini aklıma yerleştirdim. Ne zaman birimiz çardak altına bir arkadaş veya misafir getirmek istesek "Bir cemiyet için on kişi iyi, on birinci kesrettir" deyip konuyu kapatmasını hatırladım. Bu onun Aşere'yi kabullenip sahiplendiği-

ni gösteriyordu; benim de onu kabullenip sahiplendiğim gibi. Bir yoldaş misali...

Çardak altı arkadaşlarım örgütümüzü üstadın talimatı gereği kurduğumuzu, fikir ve planlamanın üstada ait olduğunu ve asla itiraz edilmeyeceğini, onunla kendileri arasındaki basamakta üstadın halifesi sıfatıyla benim duracağımı bazı itirazlara rağmen kabullendiler. Yönetimi elimde tutmak, herkesi üstat adına yönetip yönlendirmek çok önemliydi. Onlar teşkilat hakkında soru sormaya devam ettikçe henüz planlanmamış noktalar zihnimde gitgide berraklaşıyordu.

Aşere üç ay boyunca durmaksızın çalıştı. Ben, yeniçeri ortalarından bir cüvan Bektaşî, Cenevizli oynak Barbieri -biz ona Berber diyorduk-, Kıvâmüddin Kasım, Menteşeli Molla Ayı Seyyidî, Kazâbâdlı Kâzımı, Saferşah ve iki derviş. Dervişlerden biri Zeynî, biri de Mevlevi. Mevlevi takılan Akşemseddin'in torunuydu; Saferşah. Berber, Saferşah, Vasii Çelebi ve ben afyon müptelasıydık. Diğerleriyse kitap müptelası. Hepimizin ortak özelliği çok zeki ama kendini haraba vermiş olmaktı. Yoksa meşreplerimiz birbirinden çok farklıydı. Zaten bunca aykırı adamı ancak üstat bir araya toplayabilirdi. O, kısacık boyuyla her biri devasa dokuz kişinin efendisi; yürürken deve kervanı gibi, o önde biz arkada; otururken lotus çiçeği gibi, o çekirdek biz çanak yapraklar. İçimizde çirkinimiz, yakışıklımız, iyimiz, kötümüz, şairimiz, katibimiz...

Sonraki günlerde Aşere-i Muhammese'ye bir görev tanımı, çalışma usulü ve hedef belirledim. Her birini üstada gösterip her defasında düzeltmeler yaptım. Amaç hanesine, *"Aşere-i Muhammese çatısı altında üstadımız*

Molla Lütfi'nin kitaplarını çoğaltmak, adına bir medrese yahut vakıf tesisiyle fikirlerini yaymak ve karşı olduğu görüşlerin çürütülmesini sağlayarak Osmanlı yurdunda bilimi özgürleştirmektir" diye yazdım. Çalışma usulleri bahsine de *"Büyük Üstat Müderris Molla Lütfi adını yaymak ve layık olduğu şekilde yaşatıp gelecek nesillerce andırmak üzere her türlü bilgi ve vesikayı elde etmek"* maddesini ilâve ettim. Cümledeki "her türlü" ifadesine kimse itiraz etmedi ve herkes buradaki bilgi ve vesikanın bilimsel alanlarla alâkalı olacağını düşündü. Senede zevkleri özgürleştirmek -bunu afyonkeşler istiyorlardı- ve gizli bilgiler elde ederek amaçlarımız doğrultusunda kullanmak maddelerini sonradan yazacaktım. Devletin Üç Hilal adlı gizli haber alma ağı çalışıp dururken bizim benzer bir ağ kurmamız da topladığımız bilgiyi hangi meşru veya gayrimeşru amaç için kullanacağımız da elbette sorgulanacaktı. Bunun için gizlilik şartını herkese yeminle kabul ettirdim. Ve nihayet beşinci tashihten sonra Aşere-i Muhammese senedi herkesin huzurunda üstat tarafından okundu ve hepimiz hayatımız pahasına çalışmaya and içtik. Üstadın kelimelerini hepimiz tekrar ederken sonunda *"Aşere-i Muhammese çatısı altında devleti her alanda yükseltmek için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayacağıma and içerim"* kısmını *"Aşere-i Muhammese çatısı altında Büyük Kartal'ın ve devletinin helaki için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayacağıma and içerim"* biçiminde tekrarladığımı elbette kimse bilmedi.

Aşere-i Muhammese'yle alâkalı her şey tamam olduğu gün Büyük Kartal'ın Akkoyunlu seferinden döndüğü güne rastladı. Halk zafer şenliği yaparken ben de çok eğlendim;

çünkü Aşere sayesinde onu toprağa göndereceğimi düşünüyor ve düşlüyordum.

Üstat *Hamâme*'yi yazarken ben bir yandan divitimin yiv ve fırlatma tertibatını tamamladım, bir yandan da esaret yoldaşım Giovan Maria Angiolello'yu sık sık ziyaret ettim. O artık sarayın sırlarını bilen biriydi ve bana duvarların ardında neler olup bittiğini heyecanla anlatıyordu.

Kazı devam ediyordu ve bu sayede papanın uşağı olmadan parasını harcayabiliyordum.

Son birkaç ayımı düşündüm. İstediğim her şeyi elde edebiliyor, her planımı başarıyla uyguluyor, başkalarının bilmediği zaferler kazanıyordum. Belli ki kötülük zamanım gelmişti. Hipodrom harabelerine gittim. O gece şeytanın bile aklına gelmeyecek şeyler yaptığımı söylesem de sizi inandıramam. Lâkin sabaha karşı konağa döndüğümde kuşlar da Safran Kalfa da papalığın amaçları da hatta Serçe Hatun ve kutsal haç da gözümdeki değerini yitirip gitmişti. Geriye tek amacım kalmıştı: Gemiyi delip çocuğu öldürmek.

5. Gün

HIRSIZ

Çekiç-kazma, kısa-kürek, tünel işi hızlanmış, neredeyse sonuna gelinmişti. Bir insanın tespih böceği gibi toparlanarak zorlukla dönebildiği çapta bir köstebek yuvası uzamaya devam ediyordu. Kayaya rastladıkça kıvrılan ve yer yer daralıp genişleyen bu karanlık dehlizin sonunda bulacağımız kutsal emanetlerin bir de kaçırılması söz konusuydu. Söz gelimi eğer kutsal haç orada olduğu gibi duruyorsa tünelden taşıyabilmemiz için onu sökmek, hatta kesmek zorundaydık. Sonra sandıklamak, limana götürmek ve uygun gemiye yüklemek ve Roma'ya kadar muhafaza etmek gerekiyordu. Haçın yanında bulunacak altınlar için ayrıca plan yapmaya ihtiyacım vardı. Çünkü söz konusu altınlar için papanın, Safran Kalfa'nm ve belki başkalarının da planları olduğunu tahmin ediyordum.

Limana indim. Safran Kalfa'mn adını verdiği kaptanı bulmaktı niyetim. Burası moralim bozukken en üzgün, keyfim yerindeyken de en mutlu adamı denize düşürdüğüm yerdi de aynı zamanda. Keyifli adamı ararken karşıma Cenevizli bir kaptan çıktı. Gülüyor, şakalar yapıyor,

etrafına bahşiş dağıtıyordu. Tam "denize düşecek adam" dedim içimden. Ama yanma yaklaştığımda beni denize ittiren o oldu. Sonra da kahkahalarla güldü. Denizden çıktığımda "Gel bakalım, şimdi de seni kurutalım!" deyip sohbete başladı. Aradığım kaptan oymuş. Adı Miguel. Güvenilir bir adama benziyordu. Her kırk günde bir Floransa isimli kalyonuyla Venedik-îstanbul arasında düzenli sefer yapıyormuş. Kendisiyle Safran Kalfa'yh kutsal haçı ve nasıl teslimat yapılacağı gibi hususların hepsini ayrıntılarıyla konuştum. İyi bir anlaşma yaptık. Adama kanım ısınmıştı. Tam hiç adı anılmayan altınlar için de özel bir anlaşma yapmayı aklımdan geçirmiştim ki o da ne? İstanbul muhafızı Sinan Paşa'nm asesbaşısı Budak Gazi altı neferiyle birlikte hemen Miguel'in arkasmdaydı. Huzurlu bir şehirde durup dururken bir asesbaşının limanda devriye dolaşması normal olamazdı. Huzurum kaçtı. Kimin peşinde olabilirdi? Kaptan Miguel? Özel anlaşmadan vazgeçip oradan ayrıldım. Çardak altına gitmekti niyetim ama Budak Gazi'nin hayali zihnimi istila etmiş, beni takip ediyordu sanki. "Ya benim peşimdeyse?" sorusu o vakit aklıma geldi. Eğer öyleyse ya kutsal hazine ya Aşere-i Muhammese açığa çıkmak üzere demekti. Yolumu değiştirdim. Konağa gidip kazı için aldığımız tedbirleri arttırmaktı niyetim. En azından görünürde kazıyı çağrıştıracak bir şey bırakmamayı kurdum. O da ne? Sürprizler üst üste geliyordu. Üstat!.. Elli arşın kadar önümde telaşlı telaşlı yürüyordu. Eskisaray'dan veya Vefâ zaviyesi civarındaki evinden geliyor olmalıydı. Yanına varmak için adımlarımı hızlandırdığım sırada bir adamın onu takip ettiğini fark ettim. Benim de telaşım arttı. Budak Gazi'yi görmenin etkisiydi zannederim, aklıma kötü şeyler geldi. Üstadı ve pe-

şindeki adamı takip etmeye başladım. Üstadın koltuğunun altında bohçalanmış bir levha vardı ve ikide bir onu bir koltuğundan diğerine değiştiriyordu, içindeki her ne ise sert ve ağır bir şey olmalıydı. Nihayet üçümüz peş peşe Kapalıçarşı'nm kırtas ve kitap esnafının bulunduğu mürekkepçiler loncasına girdik. Burası Bizans'tan kalma iç bedestenin yanma yeni bedesten olarak son zamanlarda inşa edilmiş sıra odaların ve dükkânların bulunduğu sokaklardan biriydi. Üstat mürekkepçi, kırtas ve hattat odalarının bitişiğinde bir sahaf dükkânına girdi ve on dakika kadar sonra çıktı. Taşıdığı şey artık koltuğunda değildi. O, Vefâ yönünde uzaklaşırken ben adamı izledim. Üstadın gittiğinden emin olunca sahafa girdi. Birkaç dakika içinde o da çıktı. Üstadın bohçası onun koltuğunun altındaydı. Bir şeyler dönüyordu ama bir türlü anlam veremiyordum. Adamın ardından dükkâna ben daldım. Kılık kıyafetim cumalık olduğundan kendimi sultanın Üç Hilal aseslerinden biri olarak tanıttım. Adam her şeyi bülbül gibi şakıdı. Çok basit şekilde:

"Önceki gelen ilim aleminin medâr-ı iftiharı San Lütfi idi. Bana bir kitap sattı. Sonraki gelen de bir müşteriydi; aynı kitabı aldığım fiyatın elli akçe fazlasıyla satın alıp gitti."

"Kitap kimin kitabıydı?"

"Yazarını mı soruyorsunuz, sahibini mi efendi?"

"Her ikisini de!"

"Patlomos nam kâfir tarafından yazılmış, içinde de yerkürenin şekli ve tarifi."

"Eee?"

"Kitabın sahibi de dediğim gibi, Sarı Lütfi'ydi."

Adamın söylediği kitabın Ptolemy'nin yazdığı *Kitâbü'l-Cografya*'nın Grekçesi olduğunu anladım. Büyük Kartal'ın bu kitabı Arapçaya tercüme ettirmekte olduğunu biliyordum. Demek tercüme bitmiş, üstat da onu kütüphaneden yürütüp bu adama satmıştı. Paraya ihtiyacı olduğu vakitler böyle yaptığına dair söylentinin doğru olduğuna o gün inandım. Ama neden doğrudan müşteriye değil de sahafa getirdiğini bir türlü anlayamadım. Çünkü Kostantiniye limanında o yıllarda ecnebi dillerde kitapları alıp İtalya'ya kaçıran ve orada kraliyet ailesine yahut zenginlere büyük karlarla satan sayısız adam vardı. Hatta bunlar saray kütüphanesinden kaçırılan kitaplara daha büyük servetler yatırıyorlardı. Üstat bir sahaf ile iş görerek kendini ucuza satıyordu besbelli. Adama bunu sorduğumda aldığım cevap zihnimi sarhoş edecek kadar giriftti:

"Efendi, gelen o müşteri bir ecnebi değildi. Bilakis, Fatih Sultan hazretlerinin kavaslarından biriydi. Üç Hilal Cemiyeti'nden olduğunuza göre buraya sultanımızın emriyle geldiğini ve kitabı yine onun emriyle götürdüğünü biliyor olmalısınız?"

Anlamıştım, Büyük Kartal kütüphanesinden kitap çalındığının farkındaydı ama bunu hırsızın yüzüne vurmaktansa peşine adam takarak satıp üç beş kuruş para almasına müsaade ediyordu. Sonra da aynı kitabı kitaplığının rafına yeniden koyuyordu. Bir yöneticinin kıymeti elbette ki kitaba ve âlimlere verdiği değerle ölçülüyordu ve Büyük Kartal üstadı âlim olduğu için seviyor, kitabını çalmasına bile göz yumuyor olmalıydı. Sultan ile kütüphanecisi arasında hem ilim hem de kitaplar dolayısıyla bir dostluk bulunduğunu anladım. Bir kitap kurdu için sarayda mevcut

iki ayrı kütüphanenin pırlantayla tartılacak kitaplarının değerini o vakit fark ettim.

Sahaftan çıkınca doğruca üstadı buldum. Kitap çalma macerasının gizli olmadığını ona söylemekti maksadım. Lâkin o bana başka bir emir verdi:

"Yarın bana bir kile helvayla iki kangal mum al, Karga!"

Daha bir hafta evvel üstadın evine mum götürmüştüm. Şaşırdım:

"Hayrola üstat, her hafta mum almak? Geceleri bu kadar okumasanız!"

"Yok Karga, bu sefer hediye götüreceğim!"

"Yarın Hatipzâde'nin evine varacağız."

Hatipzâde ile hiç geçinemezlerdi. Geçinmemeleri için her şeyi yaptığım halde onun evine ziyarete gitmesi moralimi bozdu. Sebebini sordum. Duyduklarım memnuniyet vericiydi. Meğer Sinan Paşa böyle emretmiş. O günlerde üstat *Harnâme*'yi, Hatipzâde de *Tecrid Haşiyesi*'ni yazıyordu. Sinan Paşa'mn ulema meclisinde ikisi birbirine girip seslerini yükseltmişler. Üstat da dayanamayıp "Tecrid Hâşiyene mum yapıştırmak ahdim olsun, hatta muma daldırıp çıkarayım!" diye yüksekten atmış. Hatipzâde kitabın hatalı yerlerine mum yapıştırma âdetini bildiği için bu lafa bozulup diklenmiş ve neticede olan olmuş. Üstat *Harnâme* ağzıyla bilumum küfürleri sıralamış. Hatipzâde de iade etmiş. Ulema meclisinde olmaması gerekenler olmaya başlamış. Üstat gerisini anlatırken ben "Zafer! Zafer!" diye sevinç çığlıkları atmamak için kendimi zor tutuyordum. İş "eşek arısı gibi sokmak"tan başlamış. Molla İzârî, Hatipzâde'ye arka çıkınca "Bunun eşeğinden çulu yeğ imiş"e

varmış. Orada kalsa iyi, karşı taraf "Sahibi eşiğine at yerine eşek bağlamış" diye Sinan Paşa'yı da işin içine katınca acıyan eşek atı geçmiş ve dediğine göre üstat, Hatipzâde'yi eşekten düşmüşe döndürmüş. Sinan Paşa kendi meclisinde böyle bir densizlik yüzünden "Eşek eşekten kalırsa ya kuyruğu ya kulağı" deyip bu eşek yarışını samanlığa havale etmiş. Şimdi üstat Hatipzâde'nin konağına varıp güya özür dileyecekmiş. Özür kelimesini duyunca atıldım:

"Özür dilemek mi üstat, haklı olduğunuz bir konuda neden özür dileyecekmişsiniz? Donatın pezevengi!"

Bu kavganın devam etmesinde benim için sayısız yararlar vardı. Onu vazgeçirmeye çok uğraştım; olmadı. Yanından ayrılırken merak edip sordum:

"Mum niçindir üstat?"

"İlim adamına mum götürmek iyidir. Oradan memnun ayrılırsak ilmi bereketlensin diye götürdüğümü düşünür; yok yine işi azıtırsak hatalarını düzeltmek üzere mum getirdiğimi sanıp kahrolur."

"Şimdi oldu!" dedim içimden ve sordum:

"Sizce ilmi mi bereketlenecek, hataları mı arınacak üstat?"

"Mum kangalını sen taşıyacağına göre cevabı orada kendin anlarsın!"

Sevincimden üstada kitap hırsızlığının bilindiği haberini bile vermedim. Benim için bu davetin iki anlamı vardı çünkü. Birincisi üstadın artık beni çömezlikten çıkarıp mülazımı gibi görmesiydi ki Aşere'de yapacaklarım için tam yetki anlamına geliyordu; İkincisi de muhit atlayıp itibar edinmemdi ki bu da gemiyi delmek ve çocuğu öldürmek için daha fazla imkân demekti. Ulema meclisinde bizzat bulunmanın hazzını ise hiç saymıyorum.

Mum almaya giderken aklıma bir fikir geldi. Hemen bir pusula düzenledim. *"Göde Lütfi yarın sizi donatmaya geliyor. Zinhar fırsat tanınmaya... Bir dost."* Başlık ve adres yerine de *"Yegâne-i cihan, muhterem allame Hatipzâde Molla Muhyiddin Muhammed Efendi hazretlerine,"* diye döşendim. Gizli pusulaları doğru adrese ulaştırmakta Berber'den daha iyisi yoktu. Kapıya, bahçeye, hizmetçiye veya doğrudan odaya... Pusulayı ve adresi eline tutuştururken "Çok acele!" demeyi de ihmal etmedim.

Sonra konağa varıp kuşlar kazıyla meşgulken bir hazırlık yaptım. Budak Gazi'yle karşılaşmak beni korkutmuştu, tedbir almalıydım. Yakalanma ihtimaline karşı kendimi kurtaracak bir plan. Ahşap konağın her duvarını, her döşemesini, her dolabını inceledim. Nihayet Serçe'yle yattığımız odanın tam ortasında, yatak serdiğimiz bölümün döşeme tahtalarını sökerek boylu boyunca uzanıp saklanılabilecek bir sıçan deliği hazırladım. Elbette tek kişilik...

Gece de tünele girip toprak kazdım. Tünelin sık sık eski ve antik duvarlara rastlamasından anlıyordum ki hedefe çok az kalmıştı. Belki birkaç metre... Gündüz yaşadıklarımdan ziyade ertesi gün yaşayacağım heyecanla daha kuvvetli kazıyordum. Bir meclis düşünün; o günlerde *"Cüz'ü la Yetecezza"*[6] isimli bir risale yazdığını duyduğum dilbilgisi ve mantıkta devrinin yegânesi Germiyanlı Molla îzârî Efendi, müderrislerin yüz akı Molla Ehaveyn, adaleti ve çalışkanlığıyla ün salmış İbn Sînâ ve Nesefî mütahassısı Molla Kestelli ve İran'da Celâlüddin Devvânî'nin öğrencilerinden olup Seyyid Şerif'in kitaplarına şerhler yazmaya başlamış olan şair, hattat, filozof ve din âlimi Amasyalı

6 "Parçalanamayan Parça (atom)".

Müeyyedzâde... Bütün Türk Devleti'ni ayakta tutan bunca âlimin meclisinde onları dinliyor olmak bana ne şeytanca ilhamlar verecekti kim bilir? Ve elbette Hatipzâde'yi de yakından görmek, ruhunu ele geçirmek...

Ve görür görmez heyecanım arttı. Davranışlarından da hoş geldin jestlerinden de buluşmanın kötü sonuçlanacağı âşikârdı. Berber görevini layıkıyla yapmıştı anlaşılan.

Hatipzâde orta boylu, kumral, ela gözlü, yakışıklı bir adamdı ve hırsı yüzünden okunuyordu. Bir ara üstat ile ikisini kıyasladım. Bunun yakışıklılığı kadar dik başlılığı, üstadın da bodur boyuna inat bilgisi yüksekti. Birden iki gergedan geldi gözümün önüne. Tek otlakta eşinmek için didişen iki gergedan. Otlak dediğime bakmayın, öyle nezih ve güzel, öyle asil ve bilge bir otlak ki orada sadece anlatılanları dinleyerek bile dimağlar sarhoş olur. Ve iki gergedanın barışması için tertiplenen bu meclis Hatipzâde'nin üstada "dehrî"[7] suçlamasında bulunmasıyla başlayıp "deli"liğiyle sonuçlandı. Her iki âlime de bu deliliği yaptırabildiğim için kendimi kutladım. Ama delilik ertesi güne de sirayet etti ve bir hafta müddetle üstadı bimarhaneye kapattırdı. Elbette akıllansın diye değil, terbiye olsun diye. Yoksa üstadın aklı çağındaki pek çok kişiden daha sağlam çalışıyordu ve deliliğin bu kadarı ancak kitap okumakla mümkün olabilirdi. Üstadın aklı kılı kırk yarıyordu ama deli diye onu bimarhaneye göndermeleri pek çok kişi gibi beni de sevindirdi.

Bir hafta sonra onu delilerin arasından çıkarmak üzere karşıladığımda daha ben geçmiş olsun bile demeden atıldı:

[7] Ahiretin varlığına inanmayan, dünyanın sonsuzluğunu savunan, materyalist.

"Biliyor musun Karga, şu Seyyid Şerif ilginç biri. Değme adamın anlayacağından öte sırlarla dolu."

"İyi ya işte üstat, Allah o sırları açığa çıkarmak için sizi yaratmış!"

"Seni yağcı kâfir, seni... Benim de mi bilgimi derliyorsun sen bakayım!"

"Haşa ki üstadım bütün bilgiler sizin için ve sizin emrinizle iken neden böyle düşündünüz?"

"İçerideyken *Metâli'* okuduğumu ve bir hâşiye yazacağımı başka nasıl bilebilirsin?"

O günlerde *Mevzûâtü'l-Ulûm* adıyla ilimleri tasnif ettiği bir kitap yazdığını biliyordum ama *Metali'* adını ilk kez duyuyordum:

"Bilmiyordum efendim, *Metali' Haşiyesi* de ne?"

"Karga be, sen bu dünya için lüzumsuz bir mantarsın, biliyor musun? Mantık ve kelâma dair azıcık mürekkep yalasaydm *Metâli*'i Aşere'den de, Hatipzâde'nin *Tecrid Hâşi*yesi'nden de önemli görürdün."

"Şu anda ben bir hâşiye yazmakta olduğunuzu bilmediğimi önemli görüyorum... Gizli haberler derleyen bir ekibin başkanı olarak yazık bana..."

"Yazık sana!"

Üstadın Hatipzâde ile takışmasından ve tımarhane macerasından sonra "Deli Lütfi" diye anılmasından dolayı mutlu olduğumu tahmin edersiniz. Büyük Kartal'ın ülkesini âbad edecek olan ilim gemisinin kemeresiyle irtibatlı kirişler, tahtalar ve kürekler çatırdamaya başlamıştı. Hırslarını açığa çıkarmayı başarmıştım. İçimden "Duvarı tamir etmek çocuğu öldürmekten iyi çıktı, böyle giderse divitimi bile çöpe atabilirim," diye geçirerek eve vardım.

Serçe Hatun neşemin sebebini sordu. Neşemin sesime yansıdığını ben bile hissedebiliyordum:

"Hırs, Serçe Hatun, hırs... Alevin odunu yiyip bitirdiği gibi insanı yiyip bitirir. Hırs, üç köşeli bir dikendir, cebine nasıl koyarsan koy, sana batar!"

6. Gün

SÜRGÜN

4 4 _• nanabiliyor musun Karga, sultanımız efendimiz, 1 İstanbul muhafızı Sinan Paşa'mızı zindana koyJL muş ve idamını ferman buyurmuş!"

Rahatladım..

"Vah, vah, acaba suçu neydi?"

Cevap vermedi. Küfürler savurmaya devam ediyordu. "Seni de tımarhaneye koymuştu zaten!" diyerek yangına körük götürmeyi aklımdan geçirdiğim sırada benden uzaklaşıp bir gölgeye oturdu. Kara kara düşünüyordu. Önemli bir şeye karar vereceği zaman böyle yapardı. Çardak altında farklı bir gündü. Aşere dostları yeni haberler derlemiş, önemli bilgiler kayda girmiş, değerlendirmeler yapıyordu. Sinan Paşa'ya ne olduğunu sordum. Üstat hakkmdaki raporun daha önemli olduğunu belirttiler. Gıyabında konuştuk. Kitap çalma hadisesinin yavaş yavaş duyulmaya devam ettiğini, deli lakabının da hızla yayılmaya başladığını söylüyorlar, önlem almamı öneriyorlardı. "Elbette arkadaşlar, bir önlem düşünelim!" dedim, sevinçle ellerimi ovuştururken. Aklımı daha neler yapabileceğimle meşgul etmeliydim. Teşkilat düzene girmiş, tıkır tıkır işliyordu

ve duvarın tamir işi çok iyi gidiyordu. Onun beni onarmasına fırsat tanımadan böyle devam etmeliydim. Aşere dostlarıma derlenen bilgileri gerektiği yerde gerektiği şekilde kullanma teklifinde bulundum. Papalık emanetlerinin parası bitmek üzereydi. Yeni para kaynakları bulmam, hatta Safran Kalfa teftiş etmeden papalığın paralarını da yerine koymam gerekiyordu. Şantaj ve tehdit aklıma geldi. Mutlaka iyi gelir sağlayacaktı. Aşere dostlarına haftalık harçlıklarını ikiye katlama şartıyla bir teklifte bulundum. Bazılarına kitaplar almak, bazılarına da afyon tedarik etmek için daha çok para lazım oluyordu. Hepsi hemen razı oldular.

Bir basamak daha ilerlemiştim. Şantaj ve tehditler için kullanılacak bilgileri ayırıp, muhataplarına hangi cümleler ve usullerle gidileceğini müzakere ettik. Yüklüce meblağlar da belirledik. Neşemiz yerindeydi. Biz kahkaha faslmdayken üstat geldi. Endişesi ve sıkıntısının geçmediği belliydi. Ama planını bitirmiş olmalıydı. Dediğine göre Sinan Paşa'nın affedilmesi için Büyük Kartal'dan ayak divanı isteyecekti. Elbette Ali Kuşçu'nun tavassutuyla ve rakiplerinden de destek alarak. Ulemaya gerekli teklifleri götürme işini üstlenebileceğimi söyledim. Cevaben "Elbette olur, yüzlerini şeytan görsün!" derken parmağıyla beni işaret ediyordu, sanki düşündüğüm şeytanlıkların farkında gibi.

Ayak divanının, acil ve önemli durumlarda padişahla yapılan toplantı biçimi olduğunu o vakit henüz bilmiyordum. Meşakkatli ve yorucu seferden yeni dönmüş bir hükümdara ayak divanı teklifi elbette önemli bir olaydı. Muhtemelen reddetme lüksü de yoktu. O halde işe koyulmalıydım. Önce konağa varıp divitimi kontrol ettim. Bel-

ki ayak divanında bana da bir fırsat doğar diye. Kuşlar tünelde ter dökerlerken ben yapacaklarımı gözden geçirdim. Hatipzâde, Molla îzârî ve Ehaveyn'e Sinan Paşa'yı nasıl fitleyeceğimi, Molla Kestelli ile Efdalzâde'ye de Molla İzârî ile Ehaveyn'i hangi cümlelerle kötüleyeceğimi belirlemem gerekiyordu. Bu amaçla bütün geceyi Aşere'nin derlediği bilgilerin arasında geçirdim ve ertesi gün hemen hepsini kendime inandırdım. Güzel cümleler, nazik tavırlar ve saygılı bir ziyaretle. Bir tek Hatipzâde, fikrin Molla Lütfi'den çıktığını öğrendiğinde; "Vay domuz vay, Sinan Paşa için sultanı karşıma almamı mı bekliyor benden, ne yüzle!" diye çıkıştı.

"Efendim hakk-ı âliniz var. İtiraf etmeliyim ki Göde Lütfi'nin size yaptığı haksızlık insafa sığar değildi. Hâlâ adını anıyorsanız bu sizin yüksekten yüksek alicenaplığınızdandır. İsterseniz kendisine nazikçe reddettiğinizi bildireyim."

"Nazikçe" kelimesi Hatipzâde'yi kendine getirmiş olmalıydı. Bir müddet yüzüme baktı ve sonra babacan bir tavır ile elini omzuma koyup mırıldandı:

"Delikanlı, var efendine söyle, teklifini düşüneceğim. Ha, bir de evlâdım, az evvel öfkeyle ağzımdan bir laf çıktı, onu da kendisine söylemezsin değil mi?"

Evet, bu adam kibirliydi, nefsine yenikti, çabuk parlıyordu ama yine de âlim olmanın gereğiyle davranıyordu. Öfkesine yenilip ağzını bozduğu vakit bundan rahatsızlık duyuyordu. Üstadım olsa hakaretine bir yenisini ekler, domuzun yanına ayıyı, yılanı da katardı. Yine de bu adamın ayarlarını bozmam işime gelirdi. Özür dileyerek üstadı ezmesine müsaade etmedim:

"Elbette söylemem efendim, onun laflarını size anlatıyor muyum ki, sizin söylediklerinizi ona bildireyim?"

Büyük Kartal'ın âlimleri beni her zaman şaşırtmışlardır. O zaman da şaşırttılar ve birbirlerine bunca lafı sayıp döken bu adamlar Sinan Paşa için birlik olup sarayın kapısına dayandılar. Bâbüssaâde önündeki eyvanın altında Büyük Kartal bütün heybetiyle, ulema ve vezirlerini huzuruna alacaktı. Burada artık herkesin açık ve eşit söz hakkı olacak ve konu acilen bir karara bağlanıp Hızır Bey Çelebi'nin oğlu Sinan Paşa'nm ölümüne kalımına hükmolunacaktı. Bir insanın kaderi ve ecelinin tartışılacağı bir ayak divanı... Maksat, şahin elinden şeker dilli bir tûtî kurtarmaktı. O tûtî ki daha fetih günlerinde şehrin ilk kadısı olan babasının gülistanlarında büyümüş, dedesi Molla Yegan'ın terbiyesinden geçmiş, Molla Hüsrev, Molla Gürânî, Molla Kırımî ve Akşemseddin gibi âlimlerin nefesiyle kıvama gelmişti. Henüz baliğ olmadan beliğ olan, daha on üç, on dört yaşında sözün hasını terennüm eden, Türkçe nesrin şahika eserlerini dizim dizim dizen, seci denilen süslü anlatımın zirvesine ihtişamla kurulup oturmuş bir adamdı. Bizzat Büyük Kartal onu bir zamanlar himaye etmiş, hoca edinmiş, akıl danışmış, vezirliğine getirmiş, Sahn Medresesi'ne müderris yapmış ve İstanbul gibi bir şehri ona teslim etmişti. O, en güvenilir İstanbul muhafızıydı, iyi ama ne olmuştu da şimdi onu idam ettirmek istiyordu? Aralarında ne geçmişti. Mahrem bir ayıp mı; yoksa bir iftira mı? O kadar itibar ettiği adam şimdi nasıl olup da gözden düşmüş, hatta gözden çıkarılmıştı? Üstat ulemaya ayak divanı teklifinde bulunurken onun ölümü hak edecek hangi cürüm yüzünden zindana atıldığını söylememişti. Belki de bilmiyordu; yalnızca Büyük

Kartal ile Sinan Paşa arasında bir mesele olmalıydı. Keşke bunu ben bilseydim! Bilsem bu bilgiden ne fitneler çıkarır ne şeytanlıklar türetirdim.

O gece divitimin mekanizmasını kontrol ettim. Lastik ve yiv bağlantısına baktım. En küçük iğnemi en keskin zehre bandırıp hazneye oturttum. Ertesi gün divan bitmeden her şeyi bitirmeliydim. Ne olacaksa olmalı, iğnem, Büyük Kartal'ın yağlı gırtlağında veya ensesinde hedefini bulmalıydı. Kararlıydım. Hızır, çocuğun boğazını sıkmıştı, benim niyetim sıkmaktan beter etmekti. İlk anda bir sivrisinek ısırmış gibi hissedecek, altı saat sonra zehir boynunu şişirecek, hırıltılarla nefes alamaz hale gelecek ve on saat sonra çırpınarak ölecekti.

Bâbüssaâde saçağının altında kuşluk güneşi tenleri ürpertirken ben de Molla Lütfi'nin mülazımı kılığımla paravanın gerisinde katiplerin hemen arkasında bekleyenlerdendim. Divitim belimdeydi. Bâb-ı Hümâyun'da üzerimi yoklayanların gözünden kaçırmıştım. O gün orada bir katip olarak bulunmak kadar hiçbir şey beni sevindirmemiştir. Öldüreceğim çocuğu ilk görüşümdü. Annemi, vatanımı, inancımı, velhasıl sahip olduğum her şeyi alan adam, işte karşımdaydı. Belinden yukarısı daha heybetli görünen Konstantinopolis fatihi Sultan Mehmet... Yüzüne bakınca Hıristiyan dünyanın ona neden Büyük Kartal dediklerini anladım. Kartal heybetinde bakışlar, kartal gagası bir burun ve tok mu tok bir ses tonu. Bu beni hiç ürkütmedi. O da âlimlerinin arasında ayakta bekleyen etten ve kemikten bir adamdı işte.

Sanki konuşulanları kayda geçirecekmiş gibi belimden hokka takımını çıkarıp divitimi elime aldım. Ama ne

olduysa oldu, ayak divanı başladığı gibi bitti. Sultan hiç oturmadı. Hiçbir konuşma, müzakere veya tartışma olmadı. Bir tehdit ve ardından uzun mu uzun bir sessizlik; o kadar. Tehdidi Ali Kuşçu dillendirmişti:

"Haşmetmeab! Veziriniz olan Sinan Paşa'yı idam ettirebilirsiniz, hükümdar sizsiniz ve ferman sizindir; lâkin âlim olan Sinan Paşa'yı idam ettirirseniz bütün kitaplarımızı yakarak sizin ülkenizi terk edip gideceğiz..."

Büyük Kartal şaşırdı, hayret etti, elleriyle anlamsız hareketler yaptı, kıpırdandı, başını ve kısacık boynunu nynat.tı, bekledi, durdu ve neden sonra eteğini savurarak kendi ekseninde iki kez döndü. Başı yerde ve omuzları kambarlaşmış gibi ağır ağır ortada gezindi, gezindi. Saray bahçesinde bir bilinmezlik hüküm sürüyordu. Rüzgârın bile fısıldamadığı bir bilinmezlik. Hükümdar bu tehdit karşısında ne yapıyordu, ne yapacaktı? Herkesin merakla beklediği buydu. Muhtemelen gezinip dururken ne yapması gerektiğini o da bilmiyor, bunu bulmaya çalışıyordu. Meclis'te bir kıpırtı olsa, ben de divitimi hareket ettirebilecektim ama Büyük Kartal'ın adımlarından başka hiç kimsede tek kımıldama yoktu. Adımlar adımları izliyor, bu arada divanda kımıltısız bekleyenler sayıyor; biiiir... ikiiii... üüüüç... döööört... beş. Sonra kırmızı çizmeler yavaşça geri dönüyor ve yeniden sayıyorlardı; biiiir... ikiii... Herkesin başı yerde, gözler çizmelerin ucunda sürüp giden dakikalarda... Birden durdu. Evet, nefesler tutuldu. Başlar daha da eğildi. Kulaklar ve bütün azalar hazırdı. Şimdi bileceklerdi; ne düşünmüştü, zihninden geçirdiği yorumlar neydi, divanda bekleyenlere hangi muameleyi uygun görecekti, talebi kabul edecek miydi, etmezse ne olacaktı?.. Başını sertçe çevirip bana baktı. Bir an yakalanmış

gibi hissettim kendimi. Gözlerini gözlerimde sabitlemiş gibiydi. Boşa veya boşluğa mı bakıyordu, yoksa gerçekten bana mı bakıyordu, kestiremedim. Zihniyle gözünün başka yerlerde dolandığını düşündüm. Uzunca bir süre o bana baktı, ben de ona. O anda içimden kartal bakışlarını sona erdirmek, gözlerini ebediyen yumdurmak geçtiğini biliyor olsaydı muhtemelen oracıkta bir kılıç darbesiyle hallediverirdi. Bakışlarımız uzadıkça onun bilinci Sinan Paşa'dan veya âlimlerinden sıyrılıp benim yüzüme dönmüş olmalıydı ki birden irkildi. Bakışımı yakaladığını fark ettirmek için mi, yoksa bakmamdan memnun olduğunu göstermek için miydi, bilemiyorum, iki gözünü birden kırptı. Sanki huzurunda cevap bekleyen bütün bir ulema değil de yalnızca benmişim de bana "Kararımı verdim!" diyordu. Bense içimden "Öldüreceğim çocukla yüzleşme anı" diye geçiriyordum ki başım şiddetle öne eğdiriliverdi; bir muhafızın güçlü pençeleriyle. Meğer bir sultan birisinin yüzüne bakarken o kişinin de saygı gereği başını yere indirip kendi ayaklarına bakması gerekirmiş.

Başım eğilmenin şiddetiyle zonkladığı anda bütün ulemanın başlarının hâlâ yerde olduğunu fark ettim. Büyük Kartal'ın adımlarının birden kesilmesi, süren ürkek bekleyişin etkisini katlayıp kalplerdeki korkuyu tavan yaptırmıştı anlaşılan. Herkes yerden kaldıramadığı bakışlarla diğerlerini izler gibiydi. Ben de baktım. İlk kımıldananlar Büyük Kartal'ın öfkesini ve şiddetini daha önceden tecrübe etmiş devlet adamları oldu. Yüzüne bakma cesareti gösterdiler. Bunu fırsat bilip divitimi avucuma yerleştirdim. Büyük Kartal o sırada tekrar adımlamaya başladı. Hareket halinde olmasa kurulmuş lastiği bırakıverecektim ama işte onunla birlikte elimin hareket etmesi dikkat

çekecekti. Geri gelip duracağı yeri hesap ettim ve kolumu da divitimin namlusunu da o noktaya sabitledim. Beklerken terlemeye başladığımı hissettim. Kendimi sakinleştirmek için düşüncemi başka alana yöneltmeyi denedim. Gözümün önündeki ulemaya baktım. Muhtemelen serin rüzgârlara rağmen onlar da terliyorlardı. Parmağım mekanizmanın lastiğinde beklerken sakinleşmek üzere bekleşen âlimleri düşünmeye devam ettim. Hükümdarı tehdit etmişlerdi ve terliyorlardı. Tehditlerinde samimi olduklarından ve dediklerini yapacaklarından şüphem yoktu. Onlar gibi âlimler dünyanın her memleketinde el üstünde tutulur, hatta zengin edilirdi. Osmanoğullan'yla birlikte yeryüzünde ondan fazla Türk devleti vardı. Bunlardan herhangi birisinin sınırlarından girdikleri an o ülke şenlik yapardı. Hele Osmanoğlu'yla rekabet yürüten hükümdarlar için bu âlimlerin her birini ülkesinde ağırlamak âdeta savaş meydanında kazanılmış bir zafer sayılırdı. Dahası, Avrupa'da Rönesans başlamıştı ve gerek din bilimleri gerek müspet bilimler, gerekse sanatçılar orada da yurt edinebilirdi. Tabii bütün bunlar Büyük Kartal'ın öfkesinden kurtulabildikleri vakit düşünecekleri konulardı. Şimdilik onun huzurundaydılar ve belki de böyle bir konuda ayak divanı istedikleri için azarlanacaklardı. "Belki de bu topunuzun son ayak divanı olur!" diye içimden küfürler ederek divan duran adamları tek tek gözden geçirdim. Başlarına ne gelirse razı gibi görünüyorlardı. Bilimsel özgürlük için katlandıkları şu sıkıntı bile onları kıskanmama yetiyordu. Ve az sonra onlara bu özgürlüğü tanıyan Büyük Kartal'ı yere serecektim. Hepsi başka ülkelerden kendi şehrine âlim davet eden ve bu uğurda hiçbir masraftan kaçınmayan bir hükümdarın taleplerini geri çevirmeyeceğini dü-

şünüyor, hatta buna inanıyor olabilirlerdi ama iki adım sonra bir daha böyle talepte bulunacakları bir hükümdarları olmayacaktı. Hepsi ona Fatih demiş, celâlli, dehşetli, muktedir ve kararlı kimliğini kabullenmişlerdi ama bana göre o öldürülecek çocuktu işte. Herkes öylece bekledi... Tereddüt ve merakla... Kalpler güm... güm... Ve Büyük Kartal bir adım kala konuştu. Bu sefer benim kalbim güm güm... Sesi ulema meclislerindeki gibi değil, savaş meydanlarındaki gibiydi:

"Duydum... Ve uydum... Çekilin!"

Derin sessizlik bir an için sürdü. Ağızları bıçak açmadı. Ben ne yapacağımı şaşırdım. Elim kendine yeni hedef buldu, bu son fırsattı, kavaslar ve muhafızlar hareketlenmişti. Telaşlandım. Sultan sırtını dönüp gitmeden bu işi bitirmeliydim. Ve iğneyi fırlattım. Evet, planım tıkır tıkır işliyordu. Ta ki iğnemi fırlattığım anda muhafızlardan birinin sultana yol açmak üzere ulemanın arasına karışmasına kadar. İğnem fırlamıştı ama Büyük Kartal'ın gırtlağına ulaşmış mıydı, kestiremedim. Muhafız çok hızlı hareket etmişti ve iğnemle hedef arasına girip girmediğinden endişe duydum. Büyük Kartal'ı izledim, eliyle gırtlağını kaşıması, sakallarının arasında bir batma hissetmesi lazımdı ama hayır, o aksi istikamette dosdoğru ilerliyordu. Muhtemelen ayak divanının heyecanıyla yağlı boynundaki kaşınmayı hissetmemiş olabilirdi. En azından içimden böyle geçiyordu. O heybette bir adamın bedeni de elbette dayanıklı olurdu ve belki hem iğne batmasının hem de zehrin tesiri biraz daha gecikecekti. Sonrasını takip edemedim. Uzaklaşmaya başladıklarında arkasında yürüyen muhafızın kulak tozunu kaşıması dikkatimi çekti.

Herkes sarayın kapısından kendi iç dünyasına dalmış olarak çıktı.

Gece herkesin kulağı saraydan gelecek bir habere kilitlenmişti. Ulema Sinan Paşa'ya ne olacağını konuşmaya, ona olacak şey ile kendilerine olacak şey arasında vehimlerle yorumlara sarıldılar. Bense saray hekimlerinin o gece mesai yapıp yapmadıklarını öğrenmek istiyordum. Eğer gece sarayda bir hareketlenme yaşanmışsa ulema da ben de Sinan Paşa'nın sürgününden daha önemli şeyler konuşuyor olacaktık. Eğer öyle olmazsa iki ihtimal vardı. Ya iğne hedefini bulmamıştı ya da zehir yeterince etki etmemişti. Birinci ihtimalde kimse benim peşime düşmezdi ama ikinci ihtimalde bana İstanbul'u dar ederlerdi. Ertesi sabah üstadın saray kavasları tarafından derdest edilip götürüldüğünü öğrendiğimde önce ikinci ihtimalin işlemeye başladığını ve sıranın bende olduğunu düşündüm. Başarmış olabilirdim. Eğer öyle ise hiç direnmeye gerek yoktu, "Onu ben öldürdüm!" diye bas bas bağırabilirdim. Ama kaderin bana o kadar iyiliksever davranmayacağını nerden bilebilirdim? Maalesef kavaslar üstadı götürdükten sonra kimsecikler benimle ilgilenmedi. Az sonra da ortalıkta "Büyük Kartal Sinan Paşa'ya olan öfkesini Molla Lütfi'den çıkaracak!" yorumları dolaşmaya başladı. Angiolello'ya ulaşıp sarayda neler olduğunu öğrenmek istiyordum ama buna imkân bulamadım. Üstadın peşinden gittim. Belki de söylentiler doğruydu, birileri Sinan Paşa'nın öfkesini ondan çıkaracaktı. Ne de olsa onun hem yakın dostu hem sadık öğrencisiydi. Dahası da ulema meclisinde maraza çıkaran şerli adamın tekiydi. Ayak divanı da onun marifetiydi. Söylenilenlere bakılırsa Fatih gibi bir hükümdarın hükmetme erki ve devlet gururu, böylesine bir ayak

divanına mecbur bırakılışma tahammül etmeyebilirmiş. Bugün ulemasının dediğiyle fermanını değiştirirse yarın vüzerasmın dediğiyle de sefer kararlarını değiştirmeye kapı açılırmış. Başkalarının zorlamasıyla iş yapmanın acı tecrübesini daha çocukken Çandarlı'dan tatmışmış ve şimdi bunun tekrarına imkân tanıması tebaası beyninde bir devlet zaafı olarak görülebilirmiş. Miş de miş...

Ulema arasındaki dedikodular bana Büyük Kartal'ın sağ olduğunu göstermeye yetmişti. Maalesef... Bir gün boyunca, Sinan Paşa hakkında kararını vermekte zorlandığı için hiç kimseyle görüşmediği dedikodularını lehime yorumlamak istedim. Muhtemelen hasta veya öldü ki, ölümünü saklamak için kimseyle görüşmediği haberleri yayılıyor diye düşündüm ama akşam üzeri üstadın tutuklanma buyrultusu okununca kendimi kandırmaktan vazgeçtim. Büyük Kartal'ı düşündüm. İğnemden haberi bile olmamıştı. Zihni bütün gece Sinan Paşa'yla meşgul olmalıydı. Muhtemelen doluya koymuş aldıramamış, boşa koymuş dolduramamıştı. Ne de olsa âlimleri onu tehdit etmişlerdi. İleride askerleri de tehdit edebilirlerdi. Mamafih askerlerin tehdidi âlimlerinkinden daha kolay bastırılabilirdi. Bu bir kılıç işiydi ve kılıcını ondan iyi kullanan yoktu; gel gelelim kalemini âlimler kadar iyi kullanamıyordu ve âlimlerinin sayısı askerlerinin sayısı kadar çok değildi ki feda edilebilsindi. Üstadı tutuklatması diğer âlimlere de gözdağı gibi okunmaya başlandığında tutuklanma sebebi açıklandı. Kitap hırsızlığı. Elbette ulema üstadı da kurtarmak için yeni bir ayak divanı istemediler, bilakis hemen hepsi "Belâsını bulsun!" kabilinden onu terk ettiler.

Beceriksizliğime lanetler okuyarak koşup Aşere-i Muhammese'yi topladım. Üstat için yapabileceğimiz ne var-

sa yapmak üzere hepsine and içirttim. Berber'i de Angiolello'ya gönderdim. Saray hekimlerinin gece bir tedaviye gidip gitmediklerini öğrenmesi için. Buna da sanki üstatla alâkalıymış gibi bir mazeret uydurdum. Üstat için her şeyi yapmaya kararlıydım. Tamir ettiğim duvarı tamamen kaybetmeyi kabullenemezdim. Neyse ki buna gerek kalmadı ve öğleye doğru Büyük Kartal'ın yeni bir buyrultusu geldi. Sinan Paşa serbest bırakılıp Sivrihisar'a kadı ve müderris olarak tayin edilmiş, ona yardım etmek üzere de üstada azatlık belgesi verilmişti. Öldüremediğim çocuğun merhameti mi, hesabı mı bilemedim. Belki de acınacak haliydi.

Berber geldiğinde ellerini açıp hiçbir bilginin olmadığını işaret etti. Olağandışı bir şey yokmuş. Yalnızca gece muhafızlardan birinin boğazı şişmiş, sabah da bilinmeyen bir sebeple hırıldaya hırıldaya ölmüş.

Kendime yeniden lanetler okuyup sol elimi cezalandırmaya yemin ettim. Duvarlara vura vura kanatacaktım; hedefi saptırdığı için. Lâkin o gün üstatla ilgilenmem gerekiyordu. Aşere dostları hep birlikte Karagümrük tomruğuna varıp serbest kalır kalmaz etrafını sardık. Sevenlerinin olduğunu herkes görsün istiyorduk. Bize minnetle baktı. Yolda düşman çatlatmak üzere şakalaşıp güldük. Dil ucundan beni de beraberinde Sivrihisar'a götürmesini teklif ettim. Kabul etmedi. Aşere-i Muhammese'ye mukayyet olmamı, devran dönüp tekrar İstanbul'a geldiğinde hepimizi yerli yerinde bulmayı arzuladığını söyledi. İki ayda bir çardak altına mektup göndereceğini ve cevaben gelişmeleri bildirmemi tembih etti. Son sözü, "İrtibatta olalım!" şeklindeydi.

Üstadın İstanbul'dan bir müddet için uzaklaşmasının işime yarayacağını düşündüm. Ne de olsa çıkarılacak kutsal haç ve öldürülecek çocuk buradaydı.

Ertesi gün Hipodrom bitirimleri arasında sarayda bir zehirlenme vakası olduğuna ve keskin zehirli bir iğnenin bulunduğuna dair haberler çalkalandı. Büyük Kartal'ın konuya ilgi gösterdiği dedikoduları da. Güya, "Faili mutlaka buluna!" demiş. Eğer öyle dediyse o fail olma ihtimalim artar ve birilerinin peşime düşmesi kaçınılmaz olurdu. Sultan ile yüzleşme yaşamış, uzun süre birbirimize bakmıştık. Bir kısmı bilinçsiz bakışlar olsa bile bana gözleriyle yakalandığımı bildirmesi korkmam için yeterdi. En azından başımı yere eğdiren muhafız beni arayacaktı.

O gün vehimle korku arasında bocaladım; sonra da zehirli iğneyi umumileştirmek için yedi gün boyunca yedi ayyaşın ensesinde tatbikata giriştim. Mesa revakları arasında, Forum Tauri'de, Hipodrom'da, Ayasofya'da, Zeyrek'te, Bahçekapı'da ve Tahtakale'de yedi zehirli iğne cinayeti aseslerin iğneli katil arayışlarını saraydan meydanlara kaydırmaya yetti. Sinan Paşa'nın ayak divanı benim kurbanımla yüzleşmem oldu ve yeni bir divit açmak üzere suç aletimi kırıp denize attım.

7. Gün

CAVLÂKÎ

Üstat gidince Aşere bana kalmıştı. Bir yandan temkinli davranıyor, zehirli iğnenin izini sürüyor, diğer yandan haftada iki gün Aşere'yi toplayıp bilgileri değerlendiriyor, usulüne uygun tasnif ediyor, nadiren de şantaj veya tehdide dönüştürüyorduk. Arkadaşlarımdan Mesih Paşa ve Budak Gazi'yle alâkalı da bilgiler araştırmalarını istedim. Niyetim iğnenin veya kutsal hazine kazısının izini sürmek, dışarıya sızan bir şey var mı kontrol etmekti. Bir sonuç çıkmadı. Sinan Paşa'mn yerine İstanbul muhafızı olan İshak Paşa zehirli iğneyi dikkate bile almamış görünüyordu. Ama Budak Gazi'nin öyle davranmayacağından emindim. Dikkatli hareket etmeliydim. Tam o günlerde Safran Kalfa bizzat konağa gelip kazıyı hızlandırdı. Bir an evvel amaca ulaşmaktan ziyade bulunacak hâzineden ayrı kalamayacağı için böyle davrandığını anladım. Muhtemelen bizlere güvenme konusunda bir tereddüt yaşıyordu.

İş birdenbire hızlanınca çıkan toprakları çevredeki inşaat hafriyatları yerine konak bahçesine yığmaya başladık. Tahminlerimize göre bir günlük daha iş kalmıştı ve bir

gün sonra bahçedeki topraklar artık kimsenin umurunda bile olmayacaktı. Ne yazık ki evdeki hesap çarşıya uymadı. Meğer Budak Gazi'yi limanda görmem boşa değilmiş.

Şafak sökerken konağın bahçe kapısı büyük bir gümbürtüyle devrildi. Çiçek tarhlarının arasında bir anda yirmi kadar ases gördük. Her biri kılıç ve hançerlerini çekmiş, konağın kapısından giriyorlardı. Üst katın sofasmdaydık ve kaçabilecek yerimiz yoktu. Elimiz ayağımıza dolandı, ne yapacağımızı bilemedik. Bir tek Safran Kalfa, şehrin düşüşünü gören tecrübesiyle "Sakin olun! Konakta saklanacak bir yer var mı?" diye bağırdı. Ben sesimi çıkarmadım. "Yok" cevabı onu çok öfkelendirdi. Tavanı gösterip çatıya çıkan merdivenimiz olup olmadığını sordu. Seyyar bir merdivenimiz vardı. Baba Kartal ile Doğan hemen onu sofaya getirdiler. Boyu diklemesine tavan kapağına anca yetiyordu. Alt kattan sofaya açılan kapıyı içerden sürgüledik. Aceleyle önce Safran Kalfa'yı, ardından da dişi kuşları tavan arasına çıkardık. Geriye erkek kuşlar kalmıştı. Birbirimize baktık. En sona kim kalacaktı? Çünkü bir kişinin sona kalıp merdiveni saklaması gerekiyordu. Yoksa tavan arasında saklanmış olmayacaktık. Tam zamanıydı. Fısıldayarak "Ben kalırım, hepiniz çıkın!" dedim. Arkadaşlarımın takdir dolu bakışları bir an kendimi kahraman gibi hissettirdi. Hesabımın ne olduğunu bilemezlerdi elbette. O sırada aseslerin ayak sesleri kapıya dayanmıştı. Alt katın aranması bitmiş, sıra üst kata gelmişti anlaşılan. Kapı yumruklanıyor, tekmeleniyor, açmamız için bağırılıyor, arada sırada da tehditler ve küfürler geliyordu. Kapının sürgüsü onları bir hayli oyalayacaktı. Önce seyyar merdiveni pencereden yangın yerine attım. Sonra arkadaşlarımın odalarını dolaşıp paralarını, takılarını toplayıp bir torbaya

doldurdum. Safran Kalfa'nın sakladığı yerden papalık altınlarını da aldım. En son Aşere-i Muhammese senedini üzerine katlayıp yerleştirdim. Yatak odasına geçtim. Döşeme altında açtığım sıçan deliği beni bekliyordu. Yüklükten yatağı çıkarıp yere serdim, yatılmış ama toplanmamış bir görüntü vermek için de çarşafla yorganı gelişigüzel üzerine yaydım. Son hamlem derin bir nefes alıp sürünerek yatağın altına, sonra da gizli tahtanın altına uzanmak oldu. Kapının kırılma sesini duyduğumda altınlar ve takılarla dolu keseye sarılmış yatıyordum.

Sonraki iki saat boyunca durmadan sesler dinledim. Önceleri aseslerin kendi aralarında tartışan, plan yapan, teklif eden sesleriydi. Sonra karşısmdakileri azarlayan, tehdit eden, hakaret ve küfreden sesler oldu. Bütün arkadaşlarımın tavan arasından indirilip dövülerek bağlandıklarını anlayabiliyordum. En fazla sızlanan yazık ki Safran Kalfa olmuştu. Aseslerin kadın veya erkek demeden her birerinin yüzüne aşk ettikleri her tokattan evvel ısrarla sordukları iki soru vardı: "Hazine nerede? Kutsal haç nerede?" Arada sırada da beni soruyorlardı. "Bir kişi daha olması lazım, hani Eğribozlu olan?" Bir ara adımı telaffuz eden bir ses duydum. Tanıdık bir sesti ama sofadan odaya, yatağın altına gelesiye kadar boğulup gittiği için çıkartamadım. Yine de bizi bulanların beni tanıdığını anladım.

Budak Gazi? Galiba, evet!

Aseslerin papalık emanetlerini yakalamak için emek verdikleri anlaşılıyordu. Toprakları nerelere döktüğümüzü, hangi günlerde kimlerin tünel kazısında ter döktüğünü bile bir bir anlatıyorlardı. İçimizden biri ihanet etmiş, günü gününe İstanbul muhafızına rapor vermiş gibi. Hay-

retler içinde dinliyor ve sesimi çıkarmamak için kendimi zor tutuyordum. Yatağı üzerime hayatımı kurtarması için sermiştim ama az kalsın nefessizlikten boğulacaktım. Altını kontrol için her ases yatağı tekrar tekrar kaldırmasaydı belki de boğulacaktım.

İki saatin sonunda o sıçan deliğinde her şeyi bir bir kaybettim. Kutsal haç da Mesih Paşa'nın himayesi de gelecek planlarım da avucumdan kayıp kayıp gittiler. Bereket versin Aşere'den haberdar değillerdi. Gerçi artık bir suçlu, bir kaçak, bir hain olduktan sonra Aşere dostlarımla ilişkim ne olurdu, bilemezdim ama yine de şimdilik kimsenin Aşere'yi bilmiyor olması iyiydi.

Sofada bütün sesler kesilmesine rağmen bir çeyrek kadar öylece, boğulmakla korku arasında düşünüp durduğumu hatırlıyorum. Tam tahtayı kaldırıp yatağı üzerimden atmak için omzumu yükselttiğimde geri gelen ayak sesleri duydum. İki kişi olmalıydılar. Kapıya yaklaşıp öylece beklediler. Sonra Budak Gazi'nin sesini duydum:

"Akbaba!.. Elbette avucuma düşeceksin!"

İrkildim ve yeniden kendimi kımıltısız geçecek zamana hapsettim.

Ayak sesinin biri uzaklaştı. Biri hâlâ yüklüğe, dolaplara, bakıyordu. Sonunda yorulmuş olmalı ki o da kapıya yöneldi. Ve bir an durdu. Samimi bir sohbete benzeyen ses tonuyla mırıldandı:

"Biliyorum Karga, buradasın, hâlâ saklanıyorsun... Eğer senin için bir dostuma söz vermemiş olsaydım zindanlarda çürürdün. Şimdi gidiyorum ve sakın bir daha gözüme görünme!.."

Ses tanıdık gibiydi ama tam duyamadığım için sahibini kestiremiyordum. Durmadan o sesi düşündüm. Onu

bulursam belki de Budak Gazi'nin her şeyi kimden öğrenmiş olduğunu çözebilirdim. O her kim ise içerdeki adam, beni satan kalleş, ensemdeki hafiyeydi. Ve onun söz verdiği dostunu keşfetmekten öte gidemedim. Bana Karga diyen tek kişi oydu çünkü. Üstadım Molla Lütfi. Yine de beni kim izlemiş, kutsal hâzineyle alâkamı kim kurmuş ve Budak Gazi'ye ihbar etmişti? Yıllarca bir muamma olarak kalacaktı.

Konaktan şafak sökerken kaçtım ve Eyüp Sultan köyüne gittim. Kimsesiz bir mezar peyleyip torbamdaki paralarla takıları gömdüm. Dönüp Haliç'teki bekâr odalarından birine kapağı atarak yüzümü boyayıp kılık değiştirdim. Saklanmak, kaçmak, kaybolmak istiyordum. Kendimde değil gibiydim. Ne kadar korkak biri olduğumu o gün anladım ve korkaklığım yüzünden kendime lanetler okuyup durdum. Can korkusu gelince gözüm ne gemiyi ne duvarı ne de çocuğu görür olmuştu.

Ertesi gün daha cesur davranıp bekâr odasından çıktım. İstanbul'da kalamazdım. Nereye gideceğimi araştırıp bulmam gerekiyordu. Akşamki korkaklık nöbetinden sonra biraz da kendime inat olsun diye saklanmak için kaçmak yerine amaçlarım için kaçma kararı aldım. Bunun için Büyük Kartal'ın düşmanlarına sığınmak veya onların yanma kaçmak iyi bir fikir olabilirdi. Daha iyisi de düşmanlarıyla temasa geçip gemiyi delmeye yardımcı olacak bir yol bulmaktı. Şimdilik Aşere'yle bağları koparmak da iyi olacaktı. Üstadın "irtibatta olalım" demesini umursamadım. Ama bana yazacağı mektuplardan da feragat edemedim. Gizlice varıp Kaptan Miguel'i yeniden buldum. Ona, iki ayda bir çardak altına uğraması ve benim adıma gelecek bir mektubu teslim almasını tembihledim. Ben kendisini bulup

mektupları teslim alasıya kadar saklamak üzere anlaştık. İleride bunun karşılığını büyük meblağlarla ödeyeceğimi söyleyerek elbette.

Sonraki gün cuma idi, tatil kalabalığını emniyetli görüp halk arasına karıştım. Ama o da ne, kime sorsam, hangi dükkâna girsem, konuşan hangi iki kişiyi dinlesem hepsi Kutsal Haç hikâyelerini anlatıyordu. Kimisi çıkarılmadığına üzülüyor, kimisi bana ve arkadaşlarıma lanetler ediyor, kimisi Rimpapa'nm cüretini sorguluyordu. Sonunda Atmeydanı'nda işi bilen birine rastladım. Adam çakırkeyif bir asesti ve boşboğazlık ettiğinin farkında değildi. Anlattığına göre Büyük Kartal'ın istihbarat asesleri bizi üç ay önce takibe almışlar. İnşaat alanlarına attığımız toprakların hacim hesabını yaparak tünelin ilerleyiş hızını hesap etmişler. Aslında emelleri çıkacak kutsal emanetler ve hâzineye devlet adına el koymakmış. Hz. İsa'nın çarmıhına sahip olmak Büyük Kartal'ın da hedefiymiş. Böylece Hıristiyan dünya ile mücadeleyi daha iyi yürütebilecekmiş. Her şey bizim toprakları bahçeye yığma kararımızla tetiklenmiş. Çevreye toprak dökülmediğini görünce hesaplamaları yanlış yaptıklarını düşünüp bizim hâzineyi bulduğumuzu zannetmişler ve kaçırmamıza fırsat bırakmadan yakalamak istemişler. Baskın yaptıkları gün durmadan hazine nerede, kutsal haç nerede diye sorup durmalarının sebebini o vakit anladım. Adamın dediğine göre papalık emanetlerinin sorgusu sürüyormuş; en azılı birisi hariç.

Safran Kalfa'ya yahut kuşlara üstattan ve ikindi sohbetlerinden hiç söz etmemiş olmakla ne büyük iş başarmıştım. Böylece asesler hem kuşları sorgulayarak bana ulaşamayacak hem de Aşere'ye erişemeyeceklerdi. Bu fikir bana Aşere'yle irtibatı kesme konusundaki kararımı de-

ğiştirtti. Onların beni gizleyeceklerini düşündüm. Ne var ki aradığımda hiç birini bulamadım. Muhtemelen Kutsal Haç işine adımın karıştığını öğrenip yer altına çekilmişlerdi. Harabâti mekânları dolaşıp Berber'i aradım, bir yerlerde mest yatıp kalmıştır diye; ardından Menteşeli Molla Ayı Seyyidî ile diğer kitap kurtlarına baktım, hepsi kayıptaydı. Bir çare Saferşah dedim ama olmadı; nihayet meyhanelerden birinde Vasii Çelebi'yi buldum, mey ve mahbup fikriyle yine hazin gazeller yazıyordu. O beni iki gün saklayabildi. Üçüncü gün Berber de ortaya çıktı ve hakkımdaki suçlamaları sayıp döktü. İstihbarat konusunda hepimizin maharetlisi oydu. Dediğine göre İstanbul muhafızının elindeki listede papalık emanetlerinin tamamının adları ve lakapları vardı ve içlerinde en çok suçlama bana yazılmıştı. Bir tanesi hariç ithamların hepsi doğruydu; lûtîlik. Hakkımdaki zabıt "Dinsizdir" diye başlıyordu ve dinsiz olduğum bile suç kabul edilmezken neden beni lûtî yazmışlardı ki? Çok öfkelendim.

Gün geçtikçe çemberin daralacağının farkmdaydım. Şehirden nasıl kaçmam gerektiğini düşünmeye başladım. Şehrin yerlisi olarak surların dışına çıkmam için bir bahanem olmalıydı. Surların dışında bağım bahçem de yoktu ki! Mesih Paşa'nın hanesinden biri olarak çıkmaya çalışmam intihar sayılırdı. Şehirde bir yabancıymış gibi davranıp gitmeye çalışsam bu sefer de mürur tezkiresi sorarlardı. Sur kapılarına gidip bir cenaze yolu gözledim, kalabalığına karışıp defolmak için, olmadı. Muhtemelen kapılara tembihat yapılmış, hatta Edime Kapısı ve Topkapısı'nda muhafız sayısı bile arttırılmıştı. Belki Silivri Kapısı veya Yedikule Altın Kapı? Silivri Kapısı biraz daha serbest, biraz daha gözden ıraktı. Oraları kolaçan edeyim

diye dolanırken yanılmadığımı gördüm. "İşte bu" dedim kendi kendime, "aradığım fırsat olabilir!"

Karşımda tam on bir yalın ayak ve çıplak adama bakıyordum. Kaderimi değiştirmek üzere gelmiş divaneler. Kılık değiştirmeye bile gerek kalmadan aralarına karışıvereceğim bir grup torlak. Üzerlerindeki pöstekiler, deriler veya tek parça örtüler arasında, kimisinin avret yerleri görünerek, kimisinin çığlığı yükselerek sokakta yaktıkları bir ateşin çevresinde müzik çalıyor, oynuyorlardı. Ne müzikleri bildiğimiz müzik, ne oyunları oyun gibiydi. Sanki Şamanist büyücüler ayin yapıyor, bir ibadetin ritüellerini yerine getiriyorlardı. Arada sırada ürkütücü sesler ve çılgınca hareketlerle halkı heyecanlandırmaktan da geri kalmıyorlardı. Konuşmuyorlar, def, maşa ve nefir ile yaptıkları özel müziğe ayak uydurarak oynuyorlardı. Çılgın bir eğlence gibi durmadan gülen de vardı, vecde gelip durmadan "Hay!" diyen de. Birinin gözü hep yumulu duruyor, diğerinin kulak ve burnundaki halkalar şıkırtısıyla âdeta müziğe ritim tutuyordu. Çıplak omzunda dövmeler, göğüs uçlarında şişler veya bilezikler asılı olan ise en dikkat çekenleriydi. Şehirde zaman zaman karşıma çıkan meczuplar olurdu ama bunlar onlara benzemiyordu. Meczup gidişatlı bu adamları Büyük Kartal'ın şehrinde görmek şaşırtıcıydı. Vaktiyle Edirne'de Hurûfî dervişlerini yaktıran bir sultanın şehrinde bunlara müsamaha gösterip özgürlük tanıdığını anlamakta zorlandım. Meczup dediğin şeyhi olmadan doğrudan Allah'la irtibatlı bir kişi olurdu ve asla iki meczubu yan yana görmek mümkün olmazdı. Bunlar ise tam on bir kişi sanki biri diğerinin eli ayağı, gözü kulağı kadar bütünleşmiş bir kumpanya gibiydi. Çevrelerine toplanan halkın kelimelerine kulak verdim. Kimisi cavlâkî, kimisi

Kalenderi olduklarını iddia ediyor; torlak deyip geçenler, Haydarı diyenler de çıkıyordu. Benim için isimlerinin önemi yoktu, aralarına karışabileceğim bir grup olmaları yeterliydi.

İtiraf etmeliyim, saçları ve sakallarının usturayla daha az evvel kazınmış gibi olması garibime gitmişti. Bazılarının bıyıkları ve kaşları, bazılarının kaşları ve kirpikleri bile yoktu. Kaşı ve kirpiği olmayanlardan biri bıyıklarını kazan kulpu misali çenesinden aşağıya kadar uzatmış, pek ürkütücü görünüyordu. Saçı sakalı bir yana, kaşı ve kirpiği bile kazıtılmış birisini hayal edin, ne demek istediğimi anlayacaksınız. Bunları sakın kaş ve bıyıklarını kazıtan çar-darp dervişlere kıyaslamayın, asla bunlar onlara benzemiyordu.

Uzunca bir süre seyrettim. Ayinleri her geçen dakika daha ilginç hale geldi. Heyecan, vecd, coşku ve kendini kaybetmiş gibi hareketler derken ateşe girip korların üzerinde yürümeye başladılar. Bu arada en heybetli olanı sanki hiç ayine bulaşmamış gibi seyirciler arasında dolaşıp keşkülünü uzatarak "Şey'en li'llah!"[8] sözünü tekrarlamaya başladı. Adam ürkütücüydü ve uzattığı keşkül hızla doldu. Biri kazara "Allah versin!" diyecek oldu, adam yalnızca bakışıyla karşısındakini öyle bir dehşete düşürdü ki telaşından, evine götürmek üzere pazardan aldığı nohut torbasından iki avuç iri nohudu nasıl çıkarıp keşküle bocalayacağını şaşırdı. Hiç kimse para vermedi, onlar da kimseden para istemedi. Ayin sonunda onca dönmenin, ateşte yürümenin, karnına şiş geçirmenin, göğsüne halkalar takmanın ve oynayıp zıplamanın ardından sanki hiç

[8] Allah için bir şey!

yorulmamış gibi hepsi halkın arasına karıştı. Kimisi fal bakıyor, kimisi kehanette bulunuyor, kimisi dua ediyordu; talebe göre. Ve ilginç bir şeye şahit oldum. Meydan ateşinde fal baktıranlardan biri sevinçle kesesinden akçe çıkarıp adama uzattı. Falcı kendisine hakaret edilmiş gibi öfkelenip ateşi söndürüverdi. Öğrendim ki bunların paraya karşı bir tiksintileri var. Herkesin uğrunda göbek attığı para bu adamlar tarafından dünyaya düşkünlüğün ilk adımı görülüyor ve reddediliyordu. Bunun yerine yiyecek bir şey verenlere teşekkür ediyor, Allah'ın nimeti diye onu geri çevirmiyorlardı.

İki saat sonunda karanlık iyice çöküp de evli evine dağılınca, ben onları takip ettim. Surların dibinde, mezarlığa bakan izbe bir çöplüğün kenarında karar kıldılar. Eşya olarak taşıdıkları sopalarını ve deri torbalarını topluca bir kenara koydular. Birinin elinde teber vardı, muhtemelen dağda belde yol açmakta kullanıyorlardı, onu da üzerine bıraktı. Sonra keşküllerin boşaldığı çuvalı ortaya getirdi. Ayinden sonraki fal ücreti olarak topladıkları birkaç yiyecek paresini çıkarıp yaydılar ve çiğ yenilecek olanları Besmeleyle yemeye başladılar. Eşit dağılıma, adalete ve herkesin hakkına riayet ediyorlardı ama temizliğe hiç aldırmıyorlardı. Yemekten sonra ellerini toprağa silerek temizlediler. Hiç konuşmadılar, hiç taşkınlık yapmadılar. Sonra kimisi uyudu, kimisi enfiye çekti, kimisi yellendi.

Evet, bu adamlarla anlaşabilirdim. Ben tanrıya muhalefet ediyordum bunlar topluma. Giyim kuşamlarıyla, tavır ve davranışlarıyla aykırılıkları tercih ettikleri belliydi, içlerinde büyük bir iman taşıyanlar olabilirdi elbette lâkin bazı davranışları ancak dinsizlerin yapacağı türdendi. İzleyenlerin yorumlarını hatırladım. Kimisine göre bunlar dünyada

lüzumsuz insanlar, kimilerine göre zararsız meczuplar, kimilerine göre de uzak durulması gereken dilencilerdi. Müslüman olmuş, Hıristiyan olmuş, o kasabadan bu kasabaya dolanıp dururlardı. Tam da şimdilik benim aradığım şey.

Ertesi gün Silivri Kapısı'ndan şehri terk edecek bu on bir dervişin sayısına bir ilâve yapabilmek üzere bütün şirinliğimi takınıp yanlarına vardım ve "Sizinle oturabilir miyim?" diye sordum. Sohbeti koyulaştıracak, samimiyet kuracak ve seyahat planlarına dahil olmanın yollarını arayacaktım. Reisleri olduğunu sandığım adam, sanki kalbimi okumuş, niyetimi anlamıştı:

"İstersen gidebilirsin bile!"

önce beni istemediğini, kovmaya çalıştığını düşünmüş, arkamı dönmüştüm ki yeniden seslendi:

"Yarın, dedim, bizimle şehirden gidebilirsin!"

Şehirden kaçmak istediğimi nereden anlamış, nasıl bilmişti? Titredim. Yine de onlarla şehirden gittim ve günler günlere, haftalar haftalara, aylar aylara eklenirken bütün Rumili'ni arşınlayıp durdum. Kendimi tanımakta zorlandığım zamanlardı. Başımdaki her bir tüy kazınmış, kirpiklerim yolunmuş, kulağımda küpeler, boynumda demir lale, sırtımda bir keçi derisi, göğsümde ve omzumda dövmeler, belimde keşkül ve teber... Kış ve yaz... Edirne'den itibaren güney şeridinde Kavala, Selanik, Drama, Serez, Yenişehir, Yanya, Işkodra ve Bosna'ya, oradan yaz aylarında Niş, Belgrad, Manastır, Resne, Debre, Kalkandelen yoluyla Karadeniz'in kuzeyinde ta Varna'ya, Silistre'ye ve Akkerman'a kadar uzanan bir macera. Osmanlı topraklarıyla Hıristiyan toprakların birbiri içine girip çıktığı gözlerden ve otoriteden uzak sınır boyları.

Elbette durmadan düşündüm. Üstadı, amacımı, Aşe-re'yi ve kutsal hâzineyi... ilk bulduğum cevap beni kimin ihbar ettiğiydi. Bunun için omuzu dövmeli cavlâkî arka-daşlarımdan birinin Selanik meydanının bir köşesinde kamburunu çıkarıp âmâ rolü yaparak dilenmesiyle karşı-laşmam gerekecekmiş, tıpkı Çemberlitaş divanesi Hayran Abdal gibi. Aptallığıma kahkahayla güldüm. Kamburunu çıkarıp âmâ rolü yapan dövmeli bir hafiye elbette her şeyi görür, konağa taşman yeni insanları beller, toprak taşıyan mahalle sakinlerini ve ilişkilerini pekâlâ bilebilirdi. Yatak odamızın fare deliğindeyken "Sakın bir daha gözüme gö-rünme!" diye yankılanan sesi kulaklarımda her uğuldadı-ğında, "Seni divane, bir kez daha karşılaşırız umarım, bak o zaman seninle nasıl alay edecek gözüne nasıl görüneceğim!" diye diye kendimle alay edip durdum.

Uğradığımız bazı kasabaların küffar ili olmasının bi-zim için hiç önemi yoktu. Gidiyor, akşamlıyor, keşkül açı-yor, karın doyurup uyuyor ve sabah yine gidiyorduk. Ve Arnavut diyarına kadar uzandık. Işkodra'da Rozafa Kale-si'ndeyken bir haber geldi.

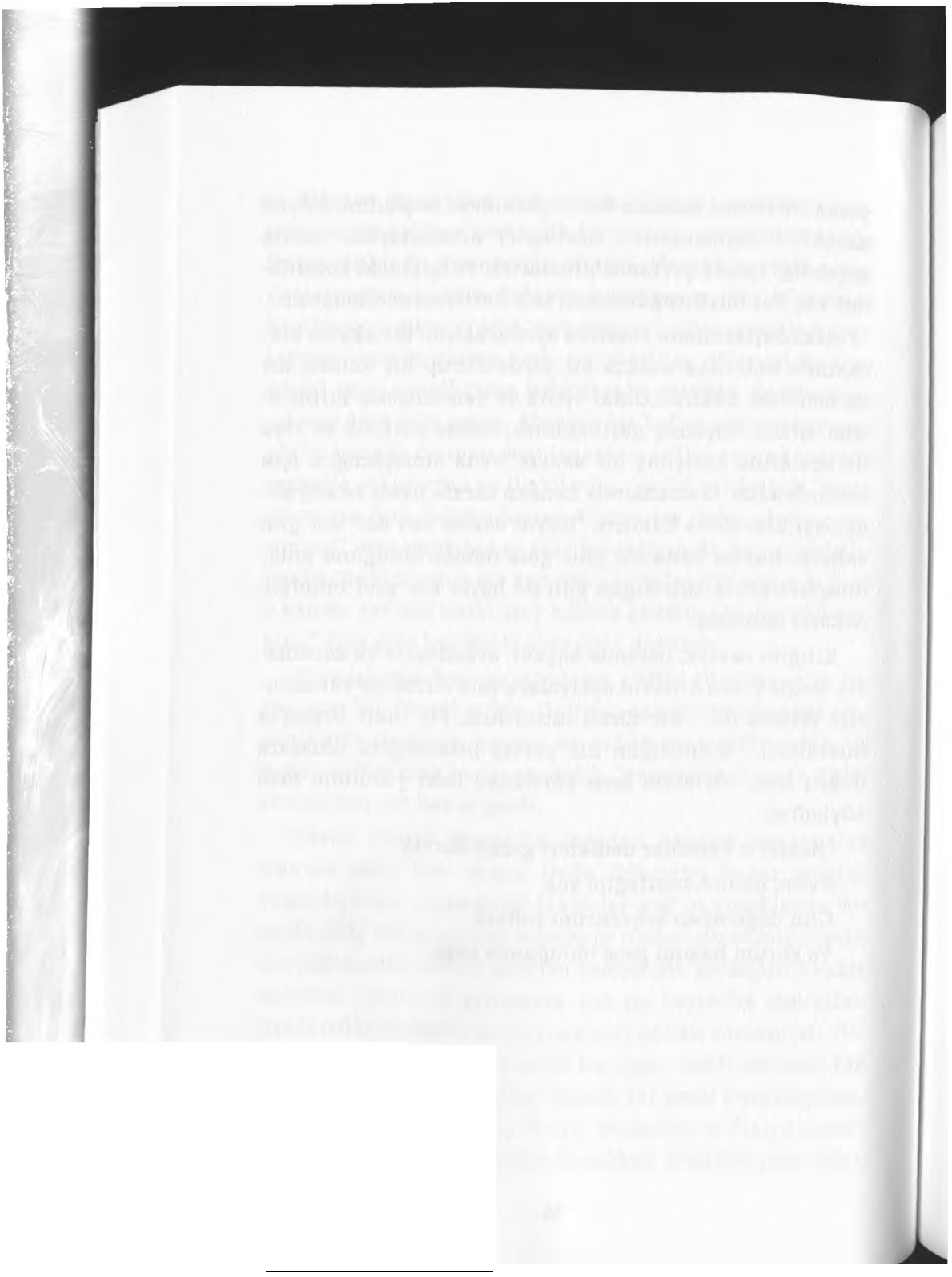
Büyük Kartal Venedik'e meydan okuyup Arnavutluk üzerine sefer ilan etmiş. Ordu Edirne'ye kadar gelmiş. Vaktiyle başa çıkamadığı İskender Beğ'in şimdilerde Ve-nedik'le iş tutan oğlunu tepeleyip netice almakmış niyeti. Cavlâkî dostlarımdan ayrılma zamanının geldiğini o vakit anladım. Yeterince gizlenmiş, çok da haylazlık etmiştim. Şimdi özlemlerime, amaçlarıma geri dönme zamanıydı. Öl-dürülecek bir çocuk, delinecek bir gemi, tamir edilecek bir duvar vardı. Deniz sahiline inmeli, bir gemi aramalıydım. Kesemde sakladığım son floriyi yokladım ve İtalya sahil-lerine varıp orada Osmanlı'yla alâkalı bilgilere para öde-

yecek birilerini bulmak üzere yürümeye başladım; Büyük Kartal'ın düşmanlarını. Cavlâkîler arasındayken derviş sessizliği içinde şeytanca planlarımı ve içimdeki kötülükleri kaç kat büyüttüğümü ben bile kestiremez olmuştum.

Arkadaşlarımdan sessizce ayrılacaktım. Bir akşam alacasında onlardan uzakta bir yerde durup bir onlara, bir de kendime baktım. Onlar iyilik ve samimiyetle birbirlerine sırtını dayamış garibanlardı, bense kötülük ve riya ile aralarına karışmış bir asalak. Veda etmeyeceğim için hüzünlendim. O sırada reis benden tarafa baktı ve sağ elini başı hizasında kaldırıp "Haydi canım sen de!" der gibi salladı. Bunun bana bir güle güle demek olduğunu anladım. Aralarına katıldığım gün de böyle her şeyi bilmişti. Arkamı döndüm.

Kılığım cavlak, belimde keşkül, arkadaşsız ve korumasız. Belde yolda Arnavut eşkıyalara yem olmak da var, menzile yetmek de... Bir türkü tutturdum. Pir Tahir Üryan'm mısraları... Bilmediğim bir yurtta bilmediğim ufuklara doğru hem söyledim hem yürüdüm; hem yürüdüm hem söyledim:

"Benim o kalender dedikleri gezici derviş
Evim, malım, mutfağım yok
Gün doğmadan koyulurum yollara
Ve korum başımı gece olduğunda taşa."

8. Gün

SAHTEKÂR

Venedik, surları olmayan bir kent devletiydi ve kolayca girilebildiği gibi gerektiğinde de çakılabilirdi. Gavlâkî dostlarımdan dört ay sonra şehre vardığımda tüylerimi hâlâ usturayla kazıyordum. Yüz boyama ve kılık değiştirme yüzünden torbam zengin bir takma bıyık ve sakal koleksiyonuna sahipti artık. Sık sık bir başkası olarak yaşamanın keyfini yollarda öğrendim. Saklanmam gerektiği zaman kendim oluvermek de kolayıma gitti ayrıca.

Venedik'te ilk işim limanda Kaptan Miguel'i soruşturmak oldu. Üstat mektup yazmış mıydı? Yazdıysa neler istiyor veya soruyordu? Sivrihisar'da neler oluyordu? Meraktaydım. Kaptan on gün evvel demir alıp Konstantinopolis'e yollanmış. Dönmesi için bir ay beklemem gerekecekti yani. Avarelik ettim.

Venedik değişik bir şehirdi. Sevmiştim. Benim kumaşımdan insanlara rastlamam mümkün görünüyordu. Yine de araştırmam gereken şeyler vardı. Meselâ bu ülkenin papalıkla el altından bir ilişkisi var mıydı? Papa burada ne kadar etkindi? Papalığın, İstanbul'u yeniden Konstan-

tinopolis'e dönüştürme ideali burada kimleri heyecanlandırıyordu? Istanbuldaki gibi burada da papalık emanetlerine rastlayabilir miydim? Konstantinopolis düştüğünde şehrin Müslümanlarca alınmasından ziyade buradaki ticarî menfaatlerinin zedelenmesine üzülenler kimlerdi? Venediklilere din mücadelesi yahut vatan sevgisinden bahsederek iş gördürmek mümkün müydü? Yahut ticarî menfaatlerine dokunmak?

Daha ilk araştırmalarımda anladım ki burası sınırlar yerine itibara güvenen bir devletti. Benim de bir itibar satın almam öncelikli işim olmalıydı. Bunun için Otranto üzerinden Lecce, Brindizi, Bari yoluyla Roma'ya varıp papaya ulaşmayı kurdum. Kaptan Miguel ile görüşür görüşmez yola çıkmak üzere planlar yaptım. Tanrı düşmanı biri olarak papa ile nasıl anlaşacağımı bilmiyordum ama onun hem maddî hem manevî gücüne ihtiyacım olduğu açıktı. Sonraki hedefim Napoli veya Ceneviz kralı olacaktı.

Ve mektuplar hazırlamaya başladım. Hayatımı değiştireceğine inandığım sahte mektuplar. Mesih Paşa'nm, Bizans patriğinin, hatta Safran Kalfa'nm yahut bazı hayali şahısların ağzından papaya, krallara, doçlara ve zengin asillere hitaben kaleme alınmış mektuplar. Maksadım Hıristiyan kalplerdeki Türk düşmanlığını arttırmak ve yepyeni bir haçlı ruhuyla yeni bir haçlı ordusunu Büyük Kartal'ın üzerine göndermek, aralarında buna dair ittifak bulunduğu halde kıpırdamayan devletleri harekete geçirmekti. Meselâ Büyük Kartal ağzından Cenevizlilerle Venediklileri birbirine düşürmek için düzmece hikâyelerle dolu satırlar yazdım. Böylece her ikisini yekdiğerine geçip krallar arasındaki rekabet kışkırtılmış olacak, sonra mektupların sahteliği anlaşılıp yalanlar ortaya çıktığında iki

kral büyük ve ortak düşmana karşı işbirliğine gidecekti. Mektubuma inansalar da inanmasalar da zaman lehime işleyecek, beni bir Osmanlı ulağı olarak itibara eriştirecekti. Mesih Paşa'nın güya eski dinine dönmüş koyu bir Hıristiyan olarak Müslümanlığın bayraktarlığını yapan Türk devletini yıkma konusunda gizli işbirliği tekliflerini içeren satırlarım ise hem doçlar hem de krallar nezdinde yankı bulacak, beni eski Bizans'ın fedailerinden biri yapacak ve yine itibar kazandıracaktı. Venedik, Ceneviz ve diğer şehir devletlerinin önemli kişileri, zenginleri ve asillerinin bir listesini yaptım. Sahte mektuplarla avlayıp öfkelerini Büyük Kartal'a yönelteceğim, beni parasal refaha erdirecek adamlar.

Kaptan Miguel'i bulduğumda bana mektup yerine felâket haberleri verdi. Safran Kalfa Yedikule tomruğunda her şeyi itiraf etmiş ve Serçe Hatun hariç kuşların tamamını taş gemisine bindirip şehirden göndermişler. Serçe'nin benim için sağ tutulduğunu biliyordum; çünkü üstat, kurdu yakalamak için bazen kuzuyu ağaca bağlamak gerektiğini söylerdi. Miguel sözlerini "Konstantinopolis'e döneyim deme sakın!" diye bitirdi. Bir sonraki Venedik seferinde bana İstanbul'da muhafaza ettiği dört mektubu da getireceğini söyleyerek. Demek üstat sözünde durup her iki ayda bir mektup yazmıştı. Peki ya cevabın gelmeyişini nasıl yorumlamıştı?

Ertesi gün yollara düştüm. Yirmi ikinci günde Roma'ya varabildim. Orada yüz boyama maharetimi sonuna kadar kullanıp Papa Callixtus ile gizlice görüştüm ve güya Safran Kalfa'nm bir mektubunu verdim. Adam yakalandığımız için neredeyse bütün öfkesini benden çıkaracaktı. Yine de Roma'dan ayrılırken birkaç keseyi benden esirge-

medi. Dahası, beni Minör keşişlerinden Piscator Minorita[9] adıyla anılan müstakbel Papa IV. Sixtus'a, Venedik doçu Eugenio ve komutanı Fernando'ya yönlendirip her bireri için emannâmeler verdi. Ben de ona Büyük Kartal'ın donanmasındaki gemi sayısının 230'u bulduğunu, 30.000 sipahi ve onun üç katı kadar piyadesiyle İtalya'da bir OsmanlI istilasına hazırlandığını söyledim. Teşekkürümü bilsin ve sonradan beni hatırlasın diye gizlice salonuna girip duvardaki Meryem resimlerinin gözlerini oyarak yanından ayrıldım.

Papanın verdiği mektupları paraya dönüştürüp ziyaret ettiğim kişileri Büyük Kartal'a karşı kışkırtmam gerekiyordu. Kış süresince fırtınalar, karlar arasında o şatodan bu şatoya, o saraydan bu saraya nakledip durdum. Her vedalaşmada vaatler bırakarak ve altın dolu keseler alarak.

Kış bittiğinde Venedik'te geçen yaklaşık bir yılın muhasebesini yaptım. Osmanlı adının buralarda yarattığı korku ve saygıdan yararlanmam hâlâ mümkündü. Ama bu sefer OsmanlI'dan kaçıp gelen bir haberci veya casus olmak yerine bir Osmanlı elçisi olacaktım. Elbette elçi olarak uğrayacağım kişilere de OsmanlI'nın ihtişamını göstermem gerekecekti. Bunun için bir kürk, en az benim kadar düzenbaz birkaç uşak, muhafız ve bir vekilharç, tabii bunların yolculukları için binekler ve elbette Osmanlı elçisine yaraşır hediyelere ihtiyacım vardı. Geriye Büyük Kartal'ın ağzından inci gibi mektuplar dizip üzerlerine Osmanlı tuğrası çekmek kalıyordu ki benim için işin en neşeli kısmı burasıydı.

[9] Minorit Balıkçısı.

Çizmenin kuzey batısındaki Savoy dükü Vittorio'nun huzuruna zerdeva kürkler içerisinde saygın bir elçi olarak kabul edildiğimde ben bile kendime inanacak gibi oldum. Yüzümü ona göre boyamış, görüntümü on yaş büyültmüş, asaleti ve zarafetiyle bir Osmanlı elçisi kılığına bürünmüştüm. Elbette adamlarım da ona göre kıyafetler içerisinde birer Türk gibi davranıyorlardı. Hepsi en az benim kadar düzenbaz ve kötü dört hizmetkâr. Hepsini gezdiğim yerlerdeki serseriler arasından isabetle seçmiştim. Dördünün de başka bir kimlikle yaşayamadıkları için kendilerinden nefretleriyle kuşatılmış dünyaları vardı ve benim onlara biçtiğim roller içinde çok mutluydular. Savoy dükünün şatosunda konforlu geçen günler ve geceler de bunun göstergesiydi. Bir ara rollerindeki başarının mutlulukla alâkası olduğunu düşündüm. Sonra da nice azılı haydut, katil veya zalimlerin de içlerinde dürüst yaşamaya karşı büyük bir hasret taşıdıklarını keşfettim. İşte hepsi birer serseri ama bir yuva içinde ve aile ortamında iyilik yapmaya, iyi olmaya çaba gösteriyor, bunun için rol yapmıyorlardı. Acaba deyip gözlerimi kendime, içime, kalbimin ta derinliklerine çevirdim ve bir gemiyi delmek yahut bir çocuğu öldürmek için savrulduğum Savoy şatosunda zevkler ve lezzetler içindeyken kalbimin köşesinde bucağında kalmış bir iyilik kırıntısı olup olmadığını yokladım. Hayır, kalbimdeki en iyimser duygu kimliğimin ortaya çıkma korkusuydu. Gerisi baştan sona nefret, kötülük, kin ve ölümdü. Budak Gazi'nin kutsal hazine soyguncuları listesinde olmak veya zehirli iğnelerin sahibi bir katil diye anılmak bunların içinde birer iyilik nişanesi sayılırdı. Savoy dükü gibiler huzurlarındaki adamın kimliğiyle değil de o hanedanlarının kaybetmekte olduğu itibarını yeniden

bulabilecek fırsatların peşinde olduğu müddetçe her istediğimi yapabilirdim. Çünkü OsmanlI'dan gelen bir elçiyi kabul etmek demek, İtalya'nın birbiriyle yarış halindeki Rönesans tutkunu devletleri arasında büyük bir itibar ve şeref demekti. İşte bu duyguyu aksiyona ve paraya çevirerek amacıma ulaşmaktı niyetim ve başarımı kutlamak için Savoy dükünün bakiresini kirlettim. Her peri masalında bir cani elbette bulunurdu.

Sırada Napoli kralı V. Alfonso vardı. Sarayında kendisini ziyaret edecek ve Büyük Kartal'ın bir mektubunu sunacaktım. Güya dostane bir işbirliği çağrısı. Mektubumda Büyük Kartal Venedik'i istila için sefer hazırlığına başladığını, Venedik'e karşı kendisine yardım etmesi gerektiğini, aksi takdirde Venedik'ten sonra sıranın kendisine geleceğini anlatıyordu. Kelimeleri seçerken bir tehdit dilini tercih etmiştim. Alfonso için ne bir iltifat, ne bir selam... Yalnızca okuyanı sinirlendirecek bir üslup. Ve kral sinirlendi. Meğer adam delinin tekiymiş ve ben araştırmalarımda bunu atlamışım. "Muhafızlar!" diye bağırdı. Bir kralın yüzüne karşı bu derece cüretkâr davrandığım için beni cezalandıracağını anlamıştım. Daha önceki tecrübelerime göre Akdeniz'in doğusunda gittikçe yükselen bir devletin elçisine böyle bir şeyi kimse reva göremez zannediyordum. Her şeyi bir karanlığın içinde dönerken görünce yanıldığımı anladım. Çünkü Alfonso daha "Muhafızlar!" der demez iri yarı iki kişi beni yakalamış, üçüncüsü de demir eldivenli iki parmağını iki gözüme çivi gibi saplayıvermişti. Refleks ile başımı sağa çevirip kendimi korumaya çalıştım, îyi ki öyle yapmışım, çünkü en azından sağ gözümü kurtarmıştım. Yanağımdan ılık bir şeylerin süzüldüğünü hissettim ve küçükken annemin bana öğrettiği İncil duaların-

dan birini okumaya başladım. Çok garip bir duyguydu; bir yandan adamlarla mücadeleyi sürdürürken diğer yandan tanrıya savaş açmış biri olarak dualar mırıldanıyordum. Neyse ki dua beni ikinci gözümün çıkarılmasından kurtardı. Muhafız da Alfonso da durakladılar. Bir Osmanlı elçisinin azize Meryem'e yakarmasına şaşırmış olmalıydılar. Ve tabii gerçeği anlatmak zorunda kaldım. Sahtekârlığım sol gözüme mâl olmuştu ama sağ gözümü de kurtarmıştı. Gözüm sarılırken kral tepemde durmuş, bir Hıristiyan olduğum için öldürülmeyeceğimi, buna mukabil uygun göreceği cezaları sayıp döküyordu. Ne cüretle bir krala sahte elçi rolü yapabilirmişim?

Bir ay boyunca sarayın bahar eğlencesi olduk. Soytarılar yerine halkı biz eğlendirdik. Saray ahalisi akşamları toplanıp bizi seyretmeye geldiler. Bazen canlı sıçan yutturuyorlar, bazen ayağımızın tekini üzengiye bağlayıp bindiğimiz haşarı atı ürkütüyorlar, bazen bağlanmış bedenimize bal sıvayıp gıdıklanmamız için üzerimize karınca kavanozu bocalıyorlar, bazen de hanedanın küçük çocukları cesaretlensin diye üzerimize salıp ayaklarımızı kırbaçlatıyor yahut ok talimlerine hedef diye koyuyorlardı. Adamlarımdan ikisi böyle can verdi. Aynı akıbete uğrama korkusuyla hayatın zehir olduğu günlerden birinde kral artık onları yeterince eğlendirmediğim için beni salıverdi. Sol gözüme ilâveten elimdeki her şeyi, hatta giysilerimi bile alarak. O günden sonra gözümün birinde gözbebeği yerine gri-mavi bir perdeyle yaşayacaktım.

Doğruca Venedik'e gittim. Bu derece rezil olduğum günlerin acısını ancak üstadın sözleri giderebilirdi. Ondan iyi haberler almaktı muradım. Kaptan Miguel'i aradım. Yoktu. Ama mektupları benim için bırakmıştı. Heyecanla

aldım. Tam beş mektup. Beşi de şikâyet satırlarıyla dolu. Sivrihisar'ı İstanbul ile kıyaslıyor, taşrada medreselerinin sığlık ve imkânsızlıklarından bahsediyor, şehir halkının kaba ve hoyratlığını dile doluyor kısaca "Yerine düşmeyen güzel, yerine yerine gezer" meselini oynuyordu. Yazdıkla rından çıkardığım sonuca göre Sinan Paşa ile araları limoni imiş. Verdiği en iyi haber yazmakta olduğu *Metâli' Hâşiyesi*'ni tamamladığı ve yine Seyyid Şerif Cürcânî'nin *Miftah* şerhinin hâşiyesine başladığıydı. Bundan sonra da "âdâb ilmi"[10]ne ait bir risale yazmaktan bahsediyor, bunun araştırmalarını yaptığını söylüyor ve benden konuya dair kitaplar istiyordu. Ve bir de Ali Kuşçu'nun cenazesinin nasıl olduğunu, nereye defnedildiğini vs. anlatmamı istiyordu benden. "Ah keşke," dedim içimden, "İstanbul'da olsaydım da anlatsaydım!"ve Ali Kuşçu'nun ölümüne sevindim. Büyük Kartal'ın kolu kanadı kırılmış olmalıydı. Üstadın son mektubuna "velhasıl Karga, Sivrihisar pek sivri geldi, otururken batıyor!" cümlesiyle son vermesi beni hem üzdü hem sevindirdi. Üzüldüm, duvar hasar alıyordu; sevindim, üstat ilk fırsatta İstanbul'a gelecek veya kaçacaktı.

Dört mektuba tek cevap yazdım. Başıma gelenleri, dolaştığım yerleri bir bir anlattım. İtalya'da yaptıklarımdan hiç bahsetmedim elbette. Gözüme olanları da söyleyip söylememekte tereddüt ettim. Acaba gözünün biri bütün cazibesini alıp götürmüş eski çömezini yanında ister miydi? Ona körlüğüm yerine kendisini çok özlediğime dair cümleler yazdım. Bir an evvel İstanbul'da yeniden buluşmayı can u gönülden temenni ettiğimi de.

***"Risale fi ilmi'l-âdâb"* isimli bu eser tartışma ve münazara tekniklerine dairdir.**

Venedik'te edindiğim itibar ve mevki yeni görünüşüm yüzünden yerle bir oldu. İnsanların bir gözü kör birini muhatap alırken laubali davranışları ağırıma gidiyordu. Vaktiyle Hipodrom'da eziyet ettiğim özürlü insanlar adına yeniden sevindim; aynı aşağılanma duygusuyla tanrıya lanetler okuduklarını var sayarak. Ruhen ve şeklen kendime alışmam tam dört ayımı aldı. Boyamalar ve kılık değiştirmelerin çare olmadığı, her an bir gerçekle yüz yüze kalarak geçen dört ay. Eğer amacımdan sapmayacaksam kendim olarak yaşamam gerektiğini biliyordum. Yaşamam, geçinmem, İstanbul'a varmam, duvarı tamir etmem, gemiyi delmem ve çocuğu öldürmem... Ne olursa olsun, başıma ne gelirse gelsin bir an evvel İstanbul'a dönmeye karar verdim. Öleceksem İstanbul'da ölecektim.

Kaptan Miguel'i beklerken şehirde avare dolaşıyordum. Kendimi yazıcılar ve ressamların olduğu bir sokakta buldum. Çok hoşuma gitti. Ertesi gün, ertesi gün ve ertesi gün... Kıskanarak resimlere bakıyor, renklerini inceliyor ve ucuz elde ettiğim boyalarla gece kendimi boyayıp resimlerdeki kişilere benzetiyordum. Parasız, amaçsız ve avare günlerin eğlencesi işte. Oyalanıyor ve fırsatını buldukça da resimlerden birini çalıp bitpazannda okutuyordum. Derken yanıma bir adam gelip "Türkçe biliyorsun değil mi?" diye sordu. Sorudaki niyetinin iyi mi kötü mü olduğunu kestiremedim. "Biliyor musun?" yerine "Biliyorsun değil mi?" hitabından beni tanıdığı, en azından hakkımda bilgi sahibi olduğu anlaşılıyordu. Bir macera olsun diye evet mânasına başımı salladım. Hemen bir landoya bindirip beni San Marko Sarayı'na götürdüler; Venedik doçu Giovanni Mocenigo'nun huzuruna. Birden kendimi ressamlar sokağında zannettim. Duvarları resimlerle süs-

lü muhteşem bir salon. Köşede iki beyefendi oturmuş sohbet ediyorlardı. Biri doç olmalıydı, şu genç olan; peki ya diğeri?

Yaşlı beyefendinin adı Jacopo Bellini imiş. Bana bir kâğıt uzattı ve doç hazretlerine okumamı söyledi. Yazı Türkçeydi. Okudum: *"Amma şol Pulye memleketinin balı çok arısı azdır."* Yüzüme baktılar. Açıklama getirecek bir fikrim yoktu. Nereden bulduklarını sordum. Bir casusları ele geçirmiş. Hiçbir fikrim olmadığını söyledim. Onlar aralarında müzakere ederken ben uzun uzun duvarlardaki resimleri inceledim. Sonunda onlara bu mektupta bir şifre olabileceğini söyledim.

Saraydan Jacopo Bellini'yle birlikte çıktık. Cebimde bahşişle birlikte. Yürüyerek ve sohbet ederek. Söz dönüp dolaşıp yazı ve resme geldi. Meğer o da pek ilgiliymiş. Gide gide benim kaç günlerdir resim yapışına hayran kaldığım ressamlar sokağındaki Giovanni'nin atölyesine vardık. Jacopo'nun öz be öz oğluymuş. Onun oyulmuş gözüme acıyarak bakmadan konuşması hoşuma gidiyordu. Bütün iyi niyetimi takınıp hem babasına hem ona resim hakkında bazı sorular sordum. Resim sanatının acemisi olduğumu gösteren sorularıma bile beni küçümsemeden cevap verdiler. Bellini ailesinin Rönesans dedikleri İtalya resim sanatının temel karakterlerini oluşturmada ne derece payı olduğunu anladım ve bu ailenin işime yarayacağını düşündüm. Gerek çalmak için gerekse yeni bir itibar için. Oradan ayrılırken Jacopo Bellini'ye bir teklifte bulundum:

"Sabahki mesajın ne demek istediğini size bildirirsem buraya yarın da gelmeme müsaade eder misiniz?"

"Elbette evlâdım, mesajı çözmesen de gel. İstersen her günü"

"Mesajda diyor ki, *Pulye yarımadasının ganimeti çok..*

Sözümü kesti:

"Ganimeti çok ama askeri azdır... Evet, biz de öyle çözmüştük."

Sonra da mesajın, Büyük Kartal'ın bir casusu tarafından İstanbul'a gönderilmişken bir avcı tarafından ele geçirildiğini, avcının düşürdüğü güvercinin posta kuşu olduğunu bilmediğini falan anlatıp durdu. Jacopo'nun kör bir sahtekâra asillere yaraşır şekilde yaklaşımı gönlümü fethetmeye yetmişti.

Sonraki gün atölyeye gidip babasıyla sohbet ederken diğer oğlu Gentile'yi de tanıdım. Müthiş zeki ve sanat ruhlu biri. On parmağında on marifet. Hem suret çiziyor hem suret yontuyordu. Onu resim yaparken izledim. Bana resim hakkında bilgiler anlatıyordu. Ben de ona yüz boyama ve kılık değiştirme marifetlerimden bahsettim. Yeteneğimi deriler üzerinde değil de tuvaller üzerinde göstermemi önerdi. Bana öğretecekti. Karşılığında da onlara Türklerin yazısını ve hat sanatını öğretecektim. Anlaştık. Nasıl olsa kaptan Miguel'in kırk günde bir İstanbul'a seferi vardı. Üç, beş ay sonra gitsem de olurdu. Çünkü İstanbul'a ressam olarak gitmenin nimeti Venedik'te birkaç ay daha geçirmeye değerdi. Ama buna bile gerek kalmadı. Çünkü bir hafta sonra Gentile Bellini bana heyecanla bir teklifte bulundu. O günlerde yapmakta olduğu "Kıbrıs Kraliçesi" adlı tabloyu son fırça darbeleriyle güzelleştirirken. Sesi hâlâ kulaklarımdadır:

"Ornio, dostum, benimle İstanbul'a gitmeye ne dersin?"

Meğer Büyük Kartal vaktiyle yaptığı kapitülasyon anlaşmalarında değişiklik önermek üzere Cenevizlilere bir heyet göndermiş, istekleri arasında Venedik'ten başarılı bir ressamın gönderilmesi gibi hiç alâkasız ve herkesi şaşırtan bir madde de varmış. Güya Büyük Kartal Avrupa'daki ününü arttırmak için bastıracağı madalyonların üzerine kabartma portresini işletecekmiş. Venedik dükü Giovanni Mocenigo da bu iş için Gentile Bellini'yi uygun görmüş.

Tanrıya güvenseydim burada ikinci defa beni kolladığını söyleyebilirdim.

Bellini İstanbul'a gidecek ekibe beni boyaları karıştırmam için almıyordu elbette, Türklerin dilini ve yazılarını bildiğim için alıyordu. Dediğine göre ben Venedikli giysiler içinde bir İtalyan olarak İstanbul'a girecektim ve kesinlikle Türkçe konuşmayacaktım. Tek görevim tercümanı yokken Bellini'nin yanında bir yardımcı yahut uşak gibi eşyalarını taşımak ve görüşmeler esnasında Türklerin kendi aralarında neler konuştuklarını bilahare ona haber vermekten ibaretti. Yani Bellini ustanın gizli kulağı, daha açıkçası akrebi olacaktım. İstanbul'a bir iyi niyet ve kültür elçisi olarak gönderilen birinin yanında tat olarak yürümek eğlenceli olacaktı. Yarı cavlâkî görüntüm ve İtalyan kıyafetleri içinde kör bir Cenevizli olarak beni kim tanırdı ki? Belki Budak Gazi de beni aramaktan çoktan vazgeçmiştir, kim bilir?

Bellini'nin hazırlıkları tamamlanınca Miguel'i bekleyemedik. Baharın ilk günleriydi ve biz Costa isimli kalyonla on bir günde Marmara'ya girmiş olduk. Denizin mehtaba çalan gümüşi sularına ve İstanbul'a dalga dalga yaklaşır-

ken şehirde neler yapacağımı çoktan planlamıştım. Elbette öncelikle Eyüp Sultan Köyü'nün mezarlarından birinde beni bekleyen takı ve paralar alınacak bununla şehrin kıyısında köşesinde bir mekân tutulacak ve çocuğu öldürmek yahut gemiyi delmek için yol haritası çizilecekti. Üstat ve Aşere hakkında karar vermek için her şey çok muğlaktı. Keşke üstat İstanbul'a dönmüş olsa, ah keşke!..

O gece mutlu uyumuş ve güzel rüya görmüştüm. Rüyamda Büyük Kartal'ın saraymdaydık ve ben divitime bir iğne yerleştiriyordum. Rüya bu ya, muhafızlardan birisi tepeme dikilmiş bana neden yanımda bir divit taşıdığımı soruyordu. Ürpererek uyandım. Ve kendime sordum: "Katip misin ki yanında bir divit taşıyacaksın?" Evet, artık katip Akbaba değil, Cenevizli ressam yamağı Omio idim. "Katip Akbaba'yı unut!" dedim kendi kendime. İçimi rahatlatmak istiyordum. Sonra dişlerimi sıkarak fısıldadım:

"Unutmayan varsa da unutmasını sağlamak zorundasın Omio!"

Peki ama sultanın huzuruna girdiğimde onu nasıl öldürecektim?

Ve Bellini ustanın fırçalarından birini ondan habersiz özelleştirdim. Haznesine yivli bir mekanizma hazırlamak ve yine onun malzemeleri arasında güvenle taşımak üzere... Sultanın resmini yapacağı vakit...

9. Gün

RESSAM

İstanbul bambaşka bir şehirdir, insana yaşama sevinci verir. Saray bahçesinde yürürken kendimi bir Venedikli gibi hissetmem hayli zor oldu bu yüzden. Vazifem tercümanımızın duyamadığı konuşmaları dinlemekti ama ben şehrin sesini duymayı özlemiştim. Çok heyecanlıydım. Efendi Bellini'yle -ona artık böyle diyordum- anlaştığımız gibi kılık ve kıyafetimle bir Venedikli ressam yamağı ve katip rolündeydim; tek gözüyle bakan bir yamak veya ecnebi katip. Kendimi kalıcı bir yüz boyamadan geçirdim. Kaşlarımı inceltmiş, kulağıma bir küpe takmıştım. Uzun ve sivri burnumun kanatçıklarından yanağıma doğru uzanan iki çizgiyi mümkün olduğunca örtmüş, yüzümü daha da gençleştirmiş, dudağımın çevresindeki ayva tüyleriyle yepyeni bir civana döndürmüştüm. İstanbul'da sakal ve bıyıkla dolaştığım Aşere zamanlarımdaki görüntümü hatırlayıp güldüm. Aynaya bakınca artık ne serseri ve acımasız Aşere delikanlısını ne miskin ve kendi halinde cavlâkî dervişini görebiliyordum. Saçlarım uzadıkça daha değişik biri oluyordum ve beyaz tülbentten doladığım serpuşumun kenarından kulak üzerine bir tutam lüle sarkıta-

rak görüntümü tamamladım. Sakal ve bıyığımı kazımaya devam ediyordum. Alfonso alçağının hışmına uğrayan sol gözümdeki perde olmasa yakışıklı bile sayılabilirdim. Ne zaman bir aynaya baksam sol gözüm iğreti duran bir boyama gibi beni şaşırtmaya devam ediyordu. Yıllarca sürecek bir şaşırma.

Acaba kör gözüm bir zamanlar ayak divanında muhafızını zehirlediğim Büyük Kartal'ı da şaşırtacak mıydı? Bu kılıkta beni tanıması imkânsız görünse de keskin zekâsını sınamaya cesaret edemezdim. Peki ya başkasının zekâsına karşı aynı sınavı verecek olursam? Meselâ velinimetim Mesih Paşa. Şimdi vezîriâzam olmuştu. Meselâ Giovan Maria Angiolello; sarayda kalfalığa terfi ettirilmişti. Efendi Bellini'nin yamağı olduğum sürece onunla yollarımız mutlaka kesişecekti. Bir de Serçe Hatun vardı tabii. Kutsal hazine tünellerinden sonra başına ne geldiğini bilmiyordum. Onu aramalı veya bulmalı mıydım? Bunun bana yararı mı olurdu, zararı mı? Kuşlara kazık attığımı ve paralarının üzerine yattığımı öğrenmiş olabilir miydi? Öğrense ne değişirdi? Bu ona ilk ihanetim olmazdı. Peki ya Aşere-i Muhammese? Kitap kurtlarıyla afyon tiryakileri? Cenevizli oynak Berber, Menteşeli Molla Ayı Seyyidî, Saferşah veya Vasii Çelebiler? Acaba neler yapıyorlardı? İstanbul'da onlarsız yaşanılır mıydı? Üstat Sivrihisar'a giderken Aşere'yi bana emanet etmişti. Bir gün şehre gelir de eski arkadaşlarımı sorarsa verecek cevabım ne olacaktı?

Kararımı verdim: Serçe Hatun hariç, eski arkadaş ve muhitime ancak ihtiyacım olduğunda müracaat edecek, gerek duymadıkça şehirde kör bir Cenevizli olarak yalnız yaşayacaktım. Ve ilk ihtiyaç duyduğum kişi Angiolello oldu. Çünkü Efendi Bellini sarayda çalışan bir Italyan

olup olmadığını sordu. İkisinin tanışması doğrusu bana da bazı imkânlar sağlayabilirdi. Kendisini buldum. *Historia Turchesca* adı vereceği bir kitap yazıyormuş[11]. Ve hayret, bütün görüşme boyunca beni hiç hatırlamadı, bir yabancıymışım gibi konuştu. Sesimi bile hatırlamayışma bakarak içimden "Zaten aptalın tekiydin sen!" deyip geçtim. Belki de Bellini gibi bir ustayla tanışacak olmanın heyecanı bir yamağa önem vermesini engellemişti. Her ne ise, Angiolello'nun beni tanımaması içimi rahatlattı. Yine de sesimde küçük bir kalınlaştırmaya gitmem ve öyle konuşmam gerektiğine karar verdim. Ertesi gün Kubbealtı'na adım attığımda daha az tedirgindim; en azından Büyük Kartal'la karşılaşma korkusu dizlerimi titretmiyordu artık. Ama saray bahçesinde yüreğimi titreten bir şey oldu. Üzüm asması ağdırılmış bir çardak. Üstat ve çardak altı geldi hatırıma. Şehre geldiğimin ikinci günü bir fırsatını bulup o eski mekânımıza gitmiştim. Bir zamanlar neşeyle oturduğumuz yerlerde artık otların bitmiş, asmaların kurumuş, çardak merteğinin bile rükua varmaya hazırlanmış olduğunu görmek içimi burkmuştu. Üstadın orada ilk gördüğüm günkü halini hatırlayınca bu manzaraya üzülmemek elde değildi. Saçlarını yelelendire yelelendire Hızır kıssasını anlatmış bana yeni bir dünyanın kapılarını açmıştı. Anladım ki Molla Lütfi sürgün edilince eski mekânına kimsecikler uğramaz olmuş. Kimisi korkusundan, kimisi dinleyecek başka adam olmadığı için. Saray bahçesindeki çardak asmasına bakarken kendi kendime "Bekle Büyük Kartal, üstadı sürgüne gönderen dilinin şiştiğini göstereyim sana!" diye and içtim.

[11] **Bu kitap *"Fatih 'in Içoğlanı Anlatıyor: Fatih Sultan Mehmet"* adıyla Türkçede yayımlanmıştır. İstanbul 2011.**

Huzuruna girebildiğimizde ona uzun uzun baktım. Son gördüğümden sonra kilo almış ve biraz yıpranmıştı. Henüz kırk sekiz yaşında birine göre daha yaşlı gösteriyordu. Halk, nikris illetine düçar olduğunu konuşuyordu. Ağır romatizmal ağrılar çekiyor olmalıydı. Alıcı gözle bakınca göbeklendiğini de görüyordum. Belki de tercüman ve benim ayakta bekleştiğimiz çaprazdan öyle görünüyor, ortam beni yanıltıyordu ama işte artık genç değildi. Tam sevinecektim ki davet ettiği ressama hoş geldin derken gösterdiği çeviklik bana yanıldığımı gösterdi. Evet, genç değildi ama hâlâ çok dinçti.

Efendi Bellini'yle sanattan, resimden, mimariden, minyatürden, renkten, peyzajdan, portre ve perspektiften bahsedecekler zannediyordum, onlar yalnızca güzelliği tartıştılar. Güzel ne demektir, güzellik nasıl anlaşılır, güzelliğin ölçüsü nedir, güzellik göreceli midir, mutlak güzellik, güzelliğin felsefesi, güzelliğin ruha yansıması, güzelliğin tabiata yansıması vs. vs... Büyük Kartal'ın şair olduğunu biliyordum ve şiirlerinden dillere düşenlerin beyitlerini hâlâ hatırlıyordum ama resim, mimari, minyatür gibi sanatların güzellikle olan bağıntısını kurarken güzel kavramı üzerinden felsefe üretip izahlarını bununla temellendirmesini hayranlıkla dinledim. Öldüreceğim çocuğun zihin zenginliğini görünce bende olmayan bu özellikten dolayı hıncımı bir kez daha biledim. Sohbet sonunda söz yapılacak resme gelebilmişti. Efendi Bellini resmine modellik için uzun süre hareketsiz durması gerektiğini söylediğinde Büyük Kartal "Kitap da mı okumayacağım?" diye itiraz etti. "Evet ekselansları, okumayacaksınız!" cevabı üzerine başını birden bana doğru çevirdi. Donup kaldım. O anda gözleri kalbime saplanacak iki hançere benziyordu. Gören

tek gözümün yanmaya başladığını hissettim. Alfonso'nun demir eldivenli muhafızlarından daha tahrip edici bir bakıştı bu. Nedense öyle hissettim. Şiddetle uzattığı parmağı da beni işaret ediyordu:

"Şu yamak, üstat Bellini, işte şu yamak..."

Kalbim duracak zannettim. Yığılıp düşmemek için tercümana tutunmuşum. Korkaklığı ikinci kez hissedip dizlerimin dermanı kesildi. Kubbealtı'nm gölgelendiği bir vakitti ve Büyük Kartal başını diğer yana çevirip cümlesini tamamladığında kelimelerin bazısı bilincimden çok ötelerde bir yerlerde kaybolup gitmedeydi:

"...uygundur herhalde, sen önce onun resmini yapıp bana göster ki senin için vaktimi harcayıp harcamayacağıma karar vereyim."

Sonra da perdedarma işaret etti, bize çıkış yolunu göstermesi için.

Bellini sultan hazretlerini kızdırmış olduğunu zannederek bizi kapıya götüren kethüdaya bin bir mazeret sayıyordu. O arada kendimi toparlayıp kulağına İtalyanca susmasını fısıldadım. Sultanın öfkelenmediğini, tavrının böyle olduğunu, işini sağlama almadan adım atmadığını falan da ilâve ettim. Saraydan çıktığımızda kendi korkaklığıma lanetler okuduktan ve bir daha aynı duruma düşmemek için kendime son ikazı yaptıktan sonra Efendi Bellini'ye ilk resmî raporumu verdim.

"Salonun kafes kısmında devlet adamları ve sanatçılar vardı. Siz sultanla konuşurken hepsi dikkatle dinlediler. Bazı devlet adamlarının size yaklaşımları biraz şüpheciydi. Ancak müzehhip ve nakkaşlar sizi ilginç buldular. Bakışlarında hayranlık değil hayret vardı. Muhtemelen size ya çok sorular soracaklar yahut itiraz edecekler."

"Bilakis beni en ziyade onlar anlayacak!"

"Zannetmiyorum Efendi Bellini. Çünkü buralarda sanat senin yaptığın gibi Allah'ın eserini taklit değil, o eseri sanatçı bakış açısıyla yorumlamak, stilize etmektir. Onun içindir ki buralarda resim yerine minyatür çizilir."

"O da sanatın bir başka formudur, ama gerçek sanat, resimdir."

"Bilakis, burada resmin bir sanat olduğu tartışmalıdır. Çünkü Allah'ın 99 isminden biri "el-Musawir"dir. Yani kainatta en hakiki ressam Allah'tır. Bir sanatçı ne kadar çabalarsa çabalasın Allah'ın yarattığını taklitten öte geçemez, ona ruh ve can veremez. Bunun yerine sanatçı yeni bir yorum getirmiş, eşyayı görmek istediği form içinde görmeyi başarmışsa işte o sanattır. Siz bir at resmi yaparken yahut Büyük Kartal'ın portresini boyarken aslına benzetebildiğiniz ölçüde sanatkârlık göstermiş olursunuz ama buradakiler onu aslından farklı nasıl yorumlayabileceklerinin peşindedirler. Meselâ atın bacaklarını öyle zarif çizerler ki gerçek hayatta o derece ince bacakların öylesine bir gövdeyi taşımayacağını düşünür, ata acırsınız. Oysa burada bir nakkaşın at resmini seyreden hiç kimse atın gövdesini düşünmez, bilakis atın bacağındaki zarafete bakarak hayran olur."

"İlginç! Bu durumda dediğiniz şu adamlar, yapacağım portreye de itiraz edecekler midir? Başımıza bir belâ gelmesin!"

"Asla. İçlerinden birkaçı, ulema takımından olanlar belki yaptığınız işi küfür olarak görecektir ama yine de bütün itirazlarının yalnızca sanatınıza yöneleceğinden endişe etmeyin. Burada bir ecnebinin can, mal ve düşünce emniyeti herkes tarafından tanınmaktadır. Büyük Kar-

tal tebaasına farklı düşünme, farklı yaşama, hatta farklı yargılama hakkı tanıdığı için Büyük Kartal'dır. Şehirdeki Türkler, Rumlar, Acemler, Cenevizli veya Venedikliler hep bu sayede sultanın kulları olabilirler."

"Özgürlük!"

"Evet, kendi iktidarına ve dine dokunmadığı sürece herkese özgürlük. Yani siz de özgürce resminizi yapabilirsiniz!"

"Önce senin resmini elbette!"

Gülüştük. Huzurdaki korkudan sonra içime bir rahatlama geliverdi. Anladım ki Akbaba tamamen tarih olmuştu. Şimdi kör gözüm, yeni yüzüm ve kimliğimle İstanbul'da kör bir Cenevizliydim. Adımın Omio olarak devam etmesinde bir sakınca görmedim.

Sultanın emrinden sonra zannediyordum ki Efendi Bellini bana "Şuraya otur, senin resmini yapmaya başlayayım!" diyecek, hayır, önce birkaç gün düşündü. Sultana beğendireceği bir portre nasıl olmalıydı? Bir hafta İstanbul sokaklarında ve çarşılarında kendisini dolaştırıp durdum. Yalnızca bakıyor, kâh gülümsüyor kâh dudaklarını hayretle büküyordu. Onuncu günde çarşıdan aldırttığı seraser kumaştan uzun bir entariyi giymemi söyledi. Biraz geniş gelmekle birlikte bana yakışan bir kostümdü. Lacivert üzerine sim ve zerd nakışla göbekli halı desenlerinden etkilenmiş palmetler işlenmişti. Bir resim için oldukça zengin imkânlar sunan bir kumaştı. Tamamen onun talimatı ve yönlendirmesiyle entariyi giydim, belimi aynı kumaştan düz renkli bir kuşakla sıkıp kırmızıya çalan kollukları dirseklerime kadar çektim ve mor yakalığımı omuzlanma atarak başıma ilmiye sınıfına ait bir serpuş koydum. Beyaz tülbent sanlmış sekiz dilimli sikkesi olan kallavi bir serpuş.

"Bir katibe benzedim!"

"Evet, zaten bir hattatın resmini yapmak istiyorum. Şimdi oturup şu divitini al eline!"

Bağdaş kurdum. Elbisemin yakasını kaldırdım. Dizlerime tahtamı ve üzerine taze aherlenmiş bağdâdî kâğıdımı koydum. Ve divitimi hokkama bandırıp başladım yazmaya. Ve daha ilk kelimede Efendi Bellini bağırdı:

"Öylece kal!"

"Hayır!" diye itiraz ettim, "eğer benim resmimi yapacaksanız bunu karşıdan değil yandan yapmanızı tercih ederim. Kıyamete kadar herkesin sol gözü kör bir katibi tartışıp durmasını istemem!"

"Hımm!.. Belki profilden çizmek daha iyi de olabilir!"

Tam iki gün kıç üstü bağdaş kurup oturmanın ıstırabını anlatamam. Üstelik de bu yalnızca yandan görünen suratımı iyi benzetebilmek içinmiş. Hiç bozup yeniden yaptı mı bilmiyorum ama ortaya çıkan resimde kendi suratıma bakıp hayran kaldım. Aynada bile bu kadar kendime benzemeyebilirdim. Bu adam gerçekten ustaydı. Ama sultanın bencileyin sabır gösterip onun önünde birkaç gün kıpırdamadan oturacağını zannetmiyordum. Bana yaptığı gibi onunla da sohbet etse, lafa tutsa, hatta hikâyeler anlatsa bile onun gibi birisinin bir ressam önünde değil günleri, birkaç saatini bile geçirmesi israf sayılırdı. Ve ben işte o kısa süreyi kullanmak zorundaydım. Bunun içindir ki portremin yapılış aşamasında Efendi Bellini'den çaldığım fırçaya tetik ve yiv tertibatını kademe kademe işlemem gerekiyordu. Bir divitten daha zor oluyordu. Bir kamışın kavalını temizlediğinizde iş kolaylaşıyordu ama bir kavak çıvgınının önce içini delmeniz, deliği genişletmeniz, çapaklarını temizleyip namlu haline getirmeniz ve zımpa-

Resmin sağ üstünde *"Amel-i İbrı Müezzin ki ez üstadan-ı meşhur Frenk est* (Frengistan'ın meşhur üstatlarından Müezzinoğlu'nun eseri) yazılıdır.

ralamanız gerekiyordu. İğneyi fırlatacak kurmalı sistemin lastiği de fırçanın dışında kaldığı için ayrıca gizlenecekti. İki haftanın sonunda işe yarar bir silahım olmuştu.

Ustanın yaptığı resimle birlikte tekrar Büyük Kartal'ın karşısına çıktığımda fırçamı kurmuş, zehirli iğneyi fırlatmaya hazırdım. Bu sefer bizi Topkapı Sarayı'nın arz odasında kabul etti. Uzun uzun resme baktı. Sonra da aynı süre kadar yüzüme. Sonra bir resme, bir yüzüme... Yanıma geldi, eliyle çenemden tutup yüzümü sağa sola çevirdi, tekrar resme baktı. Tabii o bütün bunları yaparken benim

içimde fırtınalar esiyor, kalbim duracak gibi oluyordu. Öldüreceğim çocuğu bir nefes kadar yakınımda hissetmek değildi heyecanımın sebebi, Sinan Paşa'nm ayak divanındaki yüzleşme gününde uzun uzun birbirimize bakmış olmamızdı. O vakit bana gözlerini kırparak izin vermiş, belki de görüntümü zihnine kazımış, hâlâ o günlerin iğneli katiliyle örtüştürmeye çalışıyordu.

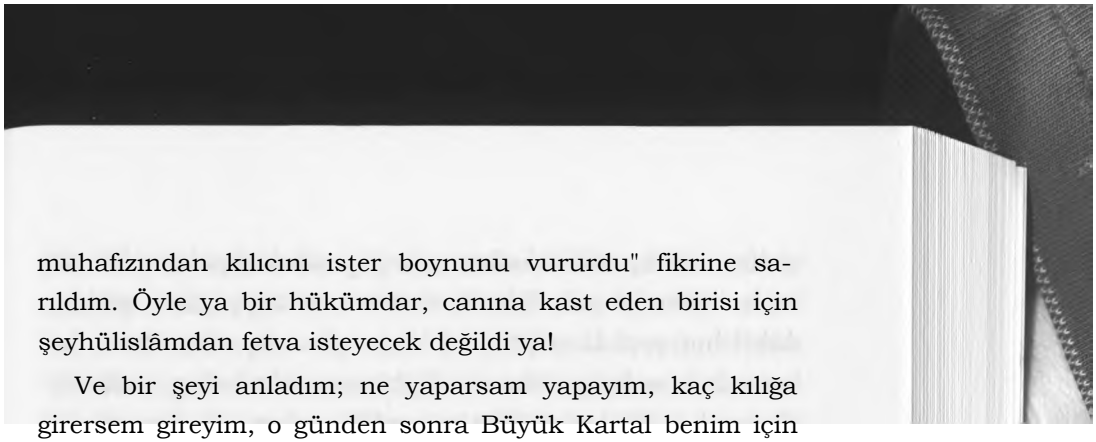
Bir ara tek gözüme dikkatle baktı. Hatırladı, hatırlayacak... Belki de çoktan beni tanıdı da kurbanını sınıyordu. Bir bakışım, bir dudak büküşüm, bir hareketim, hele birkaç kelimelik konuşmam ona bakıştığı mülazımı hatırlatacak diye dizlerim titriyordu. Dudaklarımı hiç açmıyor, elim yüzüm ifadesiz put gibi duruyordum. Ve çok şükür gözleri Efendi Bellini'ye dönebildi, sonunda:

"Oturan bir katip resmetmişsin, beğendim. Başka resimler yap bana ve haftada bir sarayımızı ziyarete devam et!"

O gün, etek öpüp de resmi elime alarak dışarı çıkmak üzereyken aldığım derin nefes, zannederim salondaki herkes tarafından duyulmuştur. Ama tercümanımıza dönüp nefesimi yeniden kesen bir emir verdi; beni karamsarlığa iten bir emir:

"Söyle şu miskine, elindeki resmi bırakıp gitsin, duvarımıza asalım."

Sarayda duvara resim asma âdeti olduğunu zannetmiyordum. O halde resmi neden istemişti? Benzettiği birinin kim olduğunu hatırlamak için durmadan düşünecek miydi, yoksa usta ressamın sanatını mı inceleyecekti? Eğer durmadan resme bakarsa sonunda beni hatırlaması mümkün olabilirdi. Zihnim allak bullak oldu. Sonra da kendimi teselli için, "Senden şüphelenseydi işi ihtimale bırakmaz, oracıkta tutuklatırdı. Hatta tutuklatmasına bile gerek yok,

muhafızından kılıcını ister boynunu vururdu" fikrine sarıldım. Öyle ya bir hükümdar, canına kast eden birisi için şeyhülislâmdan fetva isteyecek değildi ya!

Ve bir şeyi anladım; ne yaparsam yapayım, kaç kılığa girersem gireyim, o günden sonra Büyük Kartal benim için bir korkuya dönüşecekti. Eskiden öldüreceğim bir çocuk vardı, artık çocuk da beni öldürmek istiyordu. Avcının ava dönüştüğü bir sarmal. Hayır bu korku veya şüpheyle devam edemezdim. Bunun için ne yapacaksam elimi çabuk tutmalı, işini bir an evvel bitirmeliydim. Resmim elindeydi ve bir anlığına o çehreyi tanıdık bulmayacağından kim emin olabilirdi? Angiolello ile durumu mahremane konuşmayı düşündüm; resmi takip etmesi ve Büyük Kartal'ın beni tanıması halinde bir haber uçurmasını istemek üzere, ama beni tanımadığı halde bunu istemek, gözsüzü gözlendirmek olacaktı. Hem ona güvenebileceğimden de emin değildim. En iyisi kulaklarımı saraya dikmek ve içeriden çıkacak her haberi değerlendirmeye almaktı. Büyük Kartal'ın emri gereği Efendi Bellini'nin refakatinde haftada bir kez saraya gidiyor, bazen bir duvara birkaç nakış konduruyor, bazen bir hizmetkarın bir resmini yapıp çıkıyorduk. Benim için haftada bir celladın ayağına gitmek veya bir sonraki gidişe kadar ömür müjdesi alıp çıkmak gibi bir şeydi. Geçen her haftada biraz daha rahatlamam mı, yoksa biraz daha tedirgin olmam mı gerektiğine karar veremeyecek hallere düştüm. Arasat'ta veya Sırat'm üzerinde... Tam üç ay geçti. Korku ile umut arasında, hayat ile ölümü yanımda taşıyarak ve fırçamın haznesindeki mekanizmayla durmadan talimler yaparak... Bu süre içinde sarayda herkesin beni Venedikli Omio Kâfir olarak tanıyıp göz ve zihin hafızalarına öylece yerleştirdiklerinden artık emin

oldum. Türkçe bilmemden asla şüphelenmeyerek yanımda bunu dillendirmeleri, hatta devlet sırrı veya cinsel şakalar dahil her şeyi konuşmaları bunu gösteriyordu. Hatta bir keresinde sultanın duvarındaki resmime bakıp aralarında bana küfürler ettiklerini ve "Kör piç ne kadar şanslı!" dediklerini bile duydum. Elbette bu küfürler çocuğu öldürmem ve gemiyi batırmam için beni tekrar tekrar bilemekteydi.

Her şey öylece akıp giderken zihnimi üstat meşgul etmeye başladı. Ben şeytanlıklar yaparken melekler tarafında neler oluyordu, meraktaydım. Rüyamda sık sık onu görmeye başladım. Her defasında da saf, masum, durulmuş ve dersini almış bir âlim olarak... Bana kâh kızıyor kâh bir görev veriyor, sonra da o görevi yapmadım diye azarlıyordu. Rüyaların gitgide kabusa dönüşeceğinden korkuyordum. Sırf bunun için eski arkadaşlarımın kapılarını yokladım; görüşmemeye karar vermiş olmama rağmen. İlk bulduğum Vasii Çelebi oldu. Buldum ama Akbaba olduğuma inandırırken çok zorlandım. Üstattan hiç haber alamadığını, Sivrihisar'da unutulduğunu, devletlülerin de unutulması için âdeta adını anmaktan bile vazgeçip eylemsizliği tercih ettiklerini söyledi. Üstadın bana mektuplar yazdığından haberi yoktu. Eski günleri özlüyordu ve parasızlık içinde sefil bir hayata razı olmuş gibiydi. Sorduğumda Aşere-i Muhammese dostlarının aynı durumda olduklarını anlattı. İşin iyi tarafı, hepsinin İstanbul'da olmalarıydı. Çelebi'nin onlarda eski ruhtan ve ideallerden bir eser kalmadığını söylemesi beni üzmedi, bilakis sevindirdi. Çünkü benden sonra bir başkasının yönetiminde faaliyete devam etmiş bir ekibin içinde nefer olmaktansa yeniden bir araya toplayıp ruhlarını ateşleyeceğim bir eki-

bin lideri olmak daha işime yarardı. İstihbarat için tekrar eski defterleri açmaya karar verdim. Bunun için Aşere üyelerinin üstada olan hasretlerini kullanmak mümkündü. Çünkü ne zaman bir araya gelseler eski günlerden bahsedip üstadın hatıralarıyla avunur olmuşlar. Bu ekibin eski heyecanla yeniden çalışacağını ve gayret göstereceğini anlayabiliyordum. Yepyeni bir istihbarat ekibiyle İstanbul'da yeniden işe başlama hayali zihnimi mest etti. Böylece Büyük Kartal korkusunu veya tedirginliğini de kontrol edebilir, yol haritamı daha belirgin hatlarla çizebilirdim.

Ayrılırken Vasii Çelebi'ye beni hiç görmediğini ve bu konuşmayı hiç yapmadığımızı söyledim. Aslında Berber'e ve Kazâbâdlı Kâzımî'ye bu sırrı fısıldayacağını adım gibi biliyordum. Tembihim biraz da onları benden haberdar etmesi içindi. Çünkü değişik görüntü altında ve kör biri olarak pat diye karşılarına çıkmaktansa önce benim İstanbul'da olduğum fikrine alışmaları iyi olacaktı. Tam ayrılacağım sırada aklıma geldi:

"Hele de bana Çelebi'm, üstattan sonra İstanbul uleması ne durumda?"

Vasii Çelebi benim aksime asla yalan söz konuşmazdı. Ben şeytan o melekti. Söyledikleriyle beni üzeceğini zannediyordu:

"Maalesef üstat gitti, kavga bitti Akbaba. Sürgünden sonra ulema arasındaki münazaralar ve münakaşalar hep sona erdi. Gerek Hatipzâde ile Molla Arap gerekse Mustafa Muslihuddin ile Molla İzârî kendilerini tamamen ilme verdiler. İşin garibi Sinan Paşa'ya ve dolayısıyla da üstada gönülden bağlı olan Molla Kestelli ile Efdalzâde bile bu sürgünü unutmuş görünüyorlar. Ali Kuşçu sağ olsaydı, her

şey böyle olmazdı, diye geçirdim içimden. Galiba şu İstanbul'da bir tek bizim üstat fazlalıkmış!"

"Bir de biz, seninle ben... Ve ötekiler..."

Sonra da "Ben onların aralarına yeni bir fitne tohumu ekeyim de görsünler," dedim içimden, "sonra da gemilerini batırayım!.."

Son bir soru daha sordum:

"Hatipzâde *Rü'yet Risalesi*'ni tamamladı mı?"

"Tamamladığı söyleniyor ama henüz medrese öğrencilerine okutulmaya başlanmadı."

Bu kitap üstadımın eleştirmek üzere hazır beklediği kitaptı ve fitne tohumunu bu eski yarayı kaşıyarak ekebileceğimi düşünüp sevindim.

Vasii Çelebi'yle görüşmek iyi gelmişti. Belki Serçe Hatun'u da aramalıyım diye düşünürken Efendi Bellini'nin beni çağırdığını söylediler. Koştum.

"Sultan hazretlerine gidiyoruz Omio, umarım ki bugün resmini yapmaya başlayabiliriz!"

Fırça takımım, boyaları ve şövaleyi paketlerken "İlkesiz, satılmış herif!" dedim içimden. Öldüreceğim adama "Sultan hazretleri" demesi sinirime dokunmuştu. Sanki o böyle söyleyince çocuk büyüyecek, büyüyecek ve benim öldüremeyeceğim bir güce kavuşacak, yahut beni öldürecekti.

Saraya her zamanki gibi korku ve umudu birlikte götürdüm. Ama bu sefer umudum daha büyüktü; resme başlama umudu. Efendi Bellini, Büyük Kartal'ın portresini yapmaya başladığı an ben de yamak olarak odada hareket edebilecek ve resim malzemesini, yağları, ıspatulayı, paleti, boyaları ve en önemlisi özel fırçamı elime alabilecektim. Gel gelelim Büyük Kartal ona başka bir teklifte bulundu:

"Bana bir madalyon hazırlamanı istiyorum efendi. Sana bir ay mühlet... Sonra resme başlayacağız!"

Dönüşte karar verdim. Efendi Bellini'nin madalyon için çalıştığı bir ayı ben Serçe'yi aramakla geçirecektim. İstanbul kazan ben kepçe, aramadık, sormadık yer bırakmadım. Elbette kimliğimi gizleyerek ve onu da rahatsız etmeden. Ben onu ararken Budak Gazi'nin de beni aramaya başlamasını istemezdim elbette. Gerçi kutsal hazine macerasının üzerinden yıllar geçmişti ama hiç belli olmazdı, suçlu listesinde adım devamlı durduğu sürece Budak Gazi tehlikesi de peşimde olacaktı. Neyse ki hiç kimseye hissettirmeden Serçe Hatun'un izini buldum; elbette büyük çabalar ve belli harcamalar neticesinde... Ve aracılık eden kadın o haftanın cumartesi gününde bizi buluşturmak üzere vaatlerde bulundu. İçim içime sığmıyordu. Beni görünce ne yapacak, kör gözümü nasıl karşılayacak, bana neler anlatacaktı? Bir zamanlar yatağımı paylaşan o naif kız şimdi ne durumdaydı? Eskisi kadar güzel miydi? Amaçlarıma erişmem için işime yarar mıydı? Sorular, sorular... Cumartesi günü hepsinin cevabını bulacağım sorular. Ve cuma sabahında Efendi Bellini'nin uşağını kapımda gördüm. "Sultan Hazretleri"nin portresini yapmak üzere saraya çağrıldığımızı söylüyordu. Büyük Kartal'a küfürler ederek dişlerimi biledim. Serçe'yi ikinci kez yüz üstü bırakacağımı düşündüm. Bu sefer onu "canı cehenneme" diyemeyecek kadar emek çekerek bulmuştum. Yine de ellili yaşlarında iki adamdan biri diğerinin resmini yapacak diye sevdiğim veya öyle sandığım yegâne kadını feda etmek moralimi bozdu.

Hazırlanıp çıktım. Aklımdan "Efendi Bellini bu sefer 'Sultan Hazretleri'ni karşısında kıpırtısız oturtmayı ba-

şanr umarım" diye geçiriyordum. Eğer öyle olursa benim için ikinci bir şans ve en büyük fırsat olacaktı. Karşımda kımıldamadan duran bir hedefim ve elimde de zehirli iğnem ile namlum hazırdı. Bu sefer işim ayak divanındakine göre daha zor olacaktı. Çünkü çocuk kilolanmış, ensesi yağlanmıştı. Zehirli iğnemi gırtlağına saptamalıydım ki sonuçtan emin olabileyim. Bu da onun arkasında değil, gözünün önünde çalışmamı gerektirecekti. Sakallarının arasından şimşek hızıyla geçen bir iğneden gırtlağına işleyecek zehrin gücü elbette ensesindeki kaim yağlarla mücadele edecek bir zehirden daha etkili olurdu.

Kuşluk vakti huzura alındığımızda her şey kolay başladı. Efendi Bellini önce kömür kalemle çalıştı. Venedik'te yapılan profil portrelerin aksine yeni bir teknik deneyerek Büyük Kartal'ın her iki gözünün de görüneceği bir eskiz çıkardı. Sorgulayarak, ilgiyle ve kararlı bakan bir çift göz. Omuzlan ve başı bir arkın içine yerleştirerek resme üç boyutlu bir perspektif kazandırdı. Ayasofya müezzini öğle ezanını okuduğunda sarayın loş bir salonunda Efendi Bellini ile Büyük Kartal çoktan dalıp gittikleri kendi sohbet dünyalarından bir anlığına silkindiler ve ressam modeline ara vermeye ihtiyacı bulunup bulunmadığını sordu. "Elbette" dedi Büyük Kartal, "Allah beni çağırdı!"

Cumadan sonraki çalışmanın Efendi Bellini açısından daha eğlenceli geçtiğini görebiliyordum. Kâh palet üzerinde boya karıştırıyor kâh tuval rafındaki fırçaları kontrol ediyor, beğeniyor kâh benden yeni boyalar istiyor ve hangi yağ ile hangi toz boyayı karıştırmam gerektiğini neşeyle anlatıyordu. Elbette İtalyanca. Büyük Kartal ara ara hiç kımıldamadan tercümana ne yaptığımızı soruyor ve ko-

nuşmalanmızı zihninden tercümeye çalışıyordu. Zannederim bildiği İtalyanca, her şeyi anlamaya yetmiyordu.

Cumartesi günü aklım tamamen Serçe Hatun'daydı. Bellini tuvale boyalar konduruyor, ben onu düşünüyordum. Beni beklerken gösterdiği heyecanı, köşe başlarına bakışını, her geleni ilk anda bana benzetişini ve zaman ilerledikçe zorlanan sabrını, sonra öfkesini, sonra lanetini sırayla gözümün önüne getiriyor ve ilk defa "Canı cehenneme!" diyemiyordum. Bunun sebebi karşımızda model olarak kımıldamadan oturan çocuktu. Bütün öfkemi ve hıncımı ona yöneltip fırsat kollamaya başladım. Artık usta durmadan fırça değiştiriyor, ben de her bir fırçanın önce kıllarını kontrolden geçiriyor, samur olanları ayırıyor, kıllarını neft ile iyice siliyor, ılık sabunlu suda yıkıyor, zeytinyağına batırıp kenara koyuyor, kuruyanları yeniden eline tutuşturuyordum. Fırça bağlarının bazıları kullanılırken gevşiyor kaytan ile yeniden bağlanması gerekiyordu. Bu arada benim yapacağım iş; hazırladığım fırçayı devreye alıp sanki ustanın kullandığı fırçalardan biriymiş gibi kıllarını sökerek haznesine yerleştirdiğim iğneyi kıpırtısız duran çocuğa fırlatmaktan ibaretti. Elbette karşısına geçerek, muhafızların gaflet anını gözeterek ve ressam ile modelinin dikkatini çekmeden.

Üç gün boyunca o fırsatı bir türlü yakalayamadım. Üçüncü günün sonunda Efendi Bellini, çok saygı gösterdiği "Sultan Hazretlerinin tuvaldeki yüzüne bir soyluluk görüntüsü vererek izleyene sanki resimdeki adamın ruhunu göstermeye çalışmıştı. Bu da bana resmin sonlarına yaklaşıldığını ikaz ediyordu. Ne yapacaksam artık yapmalıydım. Efendi Bellini yüz görüntüsünü bitirdiğinde, resmin geri kalanı sultan olmadan da tamamlanabilirdi. Eskize

göre portre süslü bir kemer ile çevreleniyor, kemerin iki yanında ise önceki hükümdarları temsilen altı adet taç yer alıyordu. Portre tamamlandıktan sonra teferruatın boyanıp tamamlanması Efendi Bellini için her mekânda çocuk oyuncağı sayılırdı. Resim o haliyle bile muhteşem görünüyordu. Büyük Kartal pek gösterişli ve mükemmel dikilmiş kürk yakalı bir kaftanın içindeydi. Son rötuşlardan sonra bu kaftanın ve özellikle kürk yakasının fevkalâde güzel görüneceği anlaşılıyordu. Resmin ön kısmında hakikiymiş gibi duran bir sandık ve sandığın üzerinde saray mücevherleriyle sırma işlemeli bir örtü, -bir defasında bana "Bu örtüyü o derece canlı çizmeliyim ki bakanlar 'Sultan Hazretleri'nin yüzünü gerçek sanmalılar!" demişti- yer alıyordu. Sandığın iki yanma *"Victor Orbis"* yazmıştı. Sultan bunun "Dünyanın Fatihi" anlamına geldiğini öğrendiğinde ben Efendi Bellini'nin terini silmekle meşguldüm ve Büyük Kartal'ın o sırada tercümana duyurmadan Türkçe olarak "Seni yağcı pezevenk!" diye mırıldandığını duydum. İşin devamı için Bellini'ye bunu asla tercüme etmedim.

Dördüncü gün, ne yapacaksam yapmam gereken gündü. Akşamında tasımızı tarağımızı toplayıp sultanın huzurundan ayrılacak ve bilahare resmi tamamlayıp getirecektik. Sultan meşgul bir insandı ve çevresindeki herkes ondan devlete dair icraat bekliyordu. Üstelik o gün biz onun resmini yaparken o beni heyecanlandıracak biriyle konuşuyordu: Vezîriâzam Mesih Paşa.

Paşayı özlediğimi fark ettim. Baba şefkatiyle beni kabul ettiği günü hatırladım. O bana bir evlât muamelesi yapmak isterken ben içimden ona küfürler yağdırmıştım. İçimi burkan bir hüzün hissettim. Belki başka şartlarda, başka bir mekânda olsa ona hakiki babam gibi davrana-

Bellini'nin yaptığı Fatih Portresi, *National Gallery of Art,* 31 x 42, Londra.

bileceğimi düşünebilirdim ama bunun için çocuğu öldürmekten de gemiyi delmekten de dönmem gerekirdi. Amacına ihanet etmemek için herkese ihanet etmeye yeminli bir adam olarak üstelik...

Mesih Paşa'nm gelişi modeli hareketlendirdi. Büyük Kartal devletin işlerini konuşurken heyecanlanıyor ve burnu hareket ediyor, Bellini ise tuvalde burnunun kemerini biraz daha düzleştirmek için sabit görüntü istiyordu. Ve hayret, onca hareket arasında bunu başardı. Ustalık böy-

le bir şey olmalıydı. Burun kemeri kayboldukça resimdeki Büyük Kartal'ın yüzüne bir aydınlık yansıdı ve daha yakışıklı görünmeye başladı. Artık benim sıram başlıyordu. Muhafızlara baktım. Üç gün boyunca gözlerinin önünde renge bürünen tablo onların da ilgisini çekmiş gibiydi. Kimisi tuvale renk koyan fırçanın hareketlerini izliyor, kimisi Büyük Kartal ile Mesih Paşa'nm konuşmasından kelime kapmaya çalışıyordu. Tam zamanıydı. Kimseye hissettirmeden teknemi Büyük Kartal'ı cepheden görebileceğim bir yere doğru azıcık kaydırdım. Fırçamın ucundaki kılları sabunlu suyun içinde çıkardım. Hazneyi ve kurulu mekanizma içindeki iğnemi göz ucuyla kontrol ettim. Her zaman talimini yaptığım şekilde fırçayı avucumun içine oturttum. Elimde azıcık sabun kalmış olduğunu fark edip yeniden ellerimi kuruladım. Fırçayı yeniden elime aldığımda tepemde bir muhafızın dikilmekte olduğunu gördüm. Teknemin yerini değiştirmem dikkatini çekmiş olabilirdi. Ama hayır, o tercümanımıza hitaben "İstiyorsa bu katibin suyunu değiştirteyim, çok kirlenmiş!" diyordu. Öfkemden kuduracak gibi oldum. Muhafızı oracıkta yere sererek Büyük Kartal'ın üzerine yürümeyi bile düşündüm. Onca hazırlık, plan, korku ve heyecan bu adamın bana iyilik yapmak istemesiyle boşluğa mı düşecekti yani. Sanki ondan iyilik isteyen olmuştu! Bir cinayet, böyle basit bir sebeple önlenebilir miydi? Bütün ömrümü adadığım amacım bu kadar ucuza mı gidecekti? İçimi büyük bir umutsuzluk kapladı, kollarım iki yana düştü. Uğruna her şeyi terk ettiğim ve canımı ortaya koyup bütün tehlikeleri göze aldığım şu çocuğu öldürmeyi başaramayacak mıydım? Bu defa da mı hezimet ve hüsran olacaktı? Gözlerim dönüyordu. Bir daha bu fırsatın ele girmeyeceğini biliyordum. Üçüncü bir

şansım, üçüncü bir kılığım yoktu. İçimdeki kötülüğün dizginlerini salıvermek ve muhafızın kılıcını kapıp salonda kim varsa yere sererek zemini ve duvarları, hatta çizilen resmi kana bulamak istiyordum. Muhafızı gözüme kestirdim. Ayağa kalktığım an kılıcını belinden çekip boynunu uçurabilirdim. Herkes şaşkınlıkla bana bakarken Büyük Kartal'a hamle yapmam yeterdi. Onu öldürdükten sonra hâlâ öldürülmemiş olursam kılıcı kendi gırtlağımdan geçirmem kolaydı. Buna razıydım. Yumruklarımı sıktım ve ayağa kalkmak üzere gözlerimi yumdum. Omzuma bir el dokunup Türkçe sordu:

"Sen osun değil mi?"

10, gün

ÖLÜM

Efendi Bellini Venedik'e döndü. Yıllardır bir amaç peşinde koştuğu halde hiçbir şey yapamayan beceriksiz, başarısız, sünepe insanların ruh haliyle geçen avare ve serseri günlerdi. Kabuğuma çekilmiş, yalnız, üzgün ve perişan... 1480 kışı tam bir kış uykusunda geçti. O günlerden şimdi hatırladığım şeyler Hipodrom yıkıntılarında birkaç cinayet, bol miktarda afyon ve şehirden kaçarken gömdüğüm paraların sonuydu.

Beceremediğim ve beceremiyordum. Bu yüzden huzursuzdum. Ne kadar kötü olursam olayım, şeytanın yöntemlerinden hangisini kullanırsam kullanayım çocuğa ve gemiye işlemiyordu. Belki de bütün bunlar duvar yüzündendi ve duvarı tamir etmeden ne amacıma ulaşacak ne huzur bulacaktım. Üstadı arayışlarım böyle başladı. Tabii onu bulduğumda beni bulması gerektiği şekilde olacaktım. Aşere dostlarını bir bir ziyaret ettim, her defasında Akbaba olduğumu yeniden ispat ederek. Nisan mevsimi tamamen bununla geçti. Sonra Serçe Hatun'a yeniden ulaşmak istedim. Çok zor kabul etti ama onu da başardım. Cenevizli bir ailenin yanında hizmetçilik yapıyordu

ve haftada bir tatile çıktıkça evimde buluşmaya başladık. Vaktiyle izlendiği için benimle görünmekten tedirgindi. Hâlâ onu takip ederek bana ulaşacaklarından endişe ediyor benim için korkuyordu. Serçe Hatun'un bu derece iyi olması içimdeki bütün kötülükleri dışa çıkarıyor, karanlık bir odaya giren ışık gibi yarasa ruhumu rahatsız ediyordu; lâkin ne yapayım ki onsuz olamıyordum. Bütün bu işlerin sonunda, çocuk öldüğünde ve gemi delindiğinde ömrümün geri kalanında onunla konuşmak, ona tutunmak ve gelecek planları yapmaktı hayalim. Ona da öyle söyledim. Benden gördüğü onca kötülüğe ve vefasızlığa rağmen zavallı kadın bana hayır demiyordu, belki de diyemiyordu. Hiç kimse için hissetmediğim bir acıma hissiyle ona acıdım. İstanbul'da sessiz ve ürkek yaşayan bir Serçe... Bu sefer asla incitmemek veya zarar vermemek için Omio adım üzerine and içtim. Hatta merhamete gelip Aşere'nin elde ettiği ilk değerli bilgiyi ucuz bir şantaja dönüştürüp parasıyla ona hediye aldım. Baskın gecesinde kendisinden çaldığım eski gerdanlığının bir benzerini.

İşleri yoluna koymam bir ayımı daha aldı ama artık her şey hazırdı. Aşere bilgiler toplayacak, bilgileri paraya çevirecek ve üstat için kitaplar satın alacak, hatta Sivrihisar'a kadar ya gönderecek ya götürecektik. En azından Aşere dostları amacımızı böyle biliyordu. Ve bir gün Berber çardak altına nefes nefese geldi:

"Fatih Sultan Mehmet... Gebze'de ölmüş... Vezirler ölümü şimdilik gizliyorlar!"

Hayır! Olamazdı. Olmamalıydı. Ölemezdi. Onu ben öldürecektim...

Yıkılmıştım. Berber'e hissettirmemeye çalışıyordum ama içimden "Ben öldürmeden çocuk nasıl ölebilir?" diye

tekrarlayıp duruyordum. Eğer bu haber doğruysa daha ben niçin yaşayacaktım?

O an, içimden Saraybumu'na gitmek geldi. Daha evvel öldürdüğüm insanları dalgalara yuvarladığım yerde ayağıma bağladığım bir taşla denize atlamak için. Sonra yirmi gün kadar evvel beni ziyarete gelen o adamı düşündüm. Bir umutla, "Ölmüş mü, öldürülmüş mü?" diye sordum Berber'e. Ölümünün kesin olduğunu ama gerisini bilmediğini söyledi. Hemen Aşere dervişleriyle yeniçeriyi buldum. Bu tür haberlerin aslını onlar daha iyi derleyebilirdi. Ve maalesef çocuğun ölümünü onlar da doğruladılar ve yine maalesef öldürüldüğünden hiç söz etmediler. Saferşah Ordu-yı Hümâyun ile sefere katılmak üzere Gebze sahrasında bulunması gereken bazı yeniçeri ve sipahi neferlerinin Üsküdar'dan İstanbul'a geçmeye başladıklarını, istersem onlardan birini yakalayıp söyletmeyi önerdi. "Asla!" Buna vakit harcamak yerine yapılacak işlere koyulma vaktiydi. Büyük Kartal ister ölmüş ister öldürülmüş olsun, şimdi ortalığın karışması gerekiyordu. Devlet örfüne göre veliaht şehzadelerden biri şehre gelecek, tahta oturacak, yemin edecek, cülus bahşişi dağıtacak, vezirlerin ve devletlülerin gönüllerini yapacak ve her şey yolunda giderse sonrasında hüküm sürmeye başlayacaktı. Bu da nereden bakılsa bir ay demekti. Olacaklar gözümün önünden geçince üzerimdeki kıştan kalma karamsarlık ve kasavet gidiverdi. Çocuğun kendiliğinden ölmesi belki de geminin tamir edilmez derecede delinmesi için fırsata dönüştürülebilirdi. Şimdi buna uğraşma zamanıydı. Aşere'yi toplaması için Saferşah'ı seferber ettim. "Haydi yiğidim, göreyim seni elini çabuk tut!" deyip koşturduğum sırada benden zehir alan adamın görüntüsü yeniden gözümün önüne geldi. Hayret,

zehir için o derece acelesi vardı ki o da bana tamı tamına "Haydi yiğidim, göreyim seni elini çabuk tut!" demişti. En karamsar ve dağınık zamanlarımda gelmişti. Bende zehir bulabileceğini kim söylemişti, istediği zehrin keskinlik derecesini biliyor muydu, hiç sormamıştım. "Ölmesi gereken bir çocuk var!" cümlesine bile dikkat etmeyip "Kim?" sorusunu sormamış olduğuma şimdi çok pişmandım. Önüme kabarık bir akçe kesesi bırakıp elimdeki zehrin tamamını alıp götüren adamın yüzü zihnimden geçtikçe kendime lanetler okuyor ve bu kadar ahmak olabildiğime yanıyordum. Belki de çocuk o çocuktu ve benim zehrimle ölmüştü. Yoksa ben bütün sermayemi Üç Hilal aseslerinden birine mi satmıştım? Eğer öyleyse birisi bana, "Sen bu işlerden vazgeç aslanım, beceremiyorsun!" demişti. Ah eşek kafam!

Aşere'yle buluştuğumda pişmanlığı bir kenara bırakıp yaklaşan puslu günlerin nimetlerinden söz ederek konuşmaya başladım. Tam haber derleme, şantaj ve tehdit günleriydi. Arkadaşlarım para istiyorlardı, bense güç. Mevsim tam ganimet mevsimiydi. Eğer hepsini doğru yönlendirebilirsem onların parası, benimse gücüm olabilirdi. Aşere okumuşlarından biri "Üstat! Üstat geri gelecek!" diye sevinmeye başladı. Evet, çocuğun ölümü onu geri getirebilirdi. Bunu ben başarmalıydım. Çünkü Aşere için onun olmadığı bir İstanbul, üstü açık zindandan farksızdı ve hepsini zindandan kurtarmak bana düşerdi.

Büyük Kartal'ın ölüm haberi resmen İstanbul'a ulaştığında pek çok dedikoduyu da beraberinde getirdi. Kimilerine göre ölümü on bir gün kullarından saklanmış, kimilerine göre cesedi kokmuş, falan. Şehir çok karışıktı. Birazcık gözlem yapmak ve ona göre davranmak gerekiyordu. Bekledim. Sultanın iki oğlundan hangisinin hükümdar

olacağına dair her kafadan bir ses çıkıyordu. Amasya'da bulunan Bilâd-ı Rûm Valisi Bayezid mi, Konya'da bulunan Karaman Valisi Cem mi? İkisinden biri tahta çıkacak ve diğeri muhtemelen ölecekti. İstanbul'da vezirler ve devletlüler görünürde değilse bile derinlerde bir yerde ikiye ayrılmış durumdaydılar. Yarısı Bayezid'i, diğer yarısı Cem'i tutuyorlardı. Her iki taraf da kendi adaylarının sultan olması için gizli işler yürütüyorlar bunun için iktidar ve muhalefet rollerini oynuyorlardı. Bu benim "Çocuk ölse de hâlâ batırılacak bir gemi var!" kanaatimi pekiştirdi. Üstelik fırsat bu fırsat olabilirdi.

Aşere-i Muhammese arkadaşlarımı her gün toplayıp sahte mektuplarla suyu bulandırmakla işe başladım; devletlülerden kim aklıma gelirse... Ulema ve şeyhleri de ihmal etmedim. İtham veya iftiralarla dolu satırlar neler yapmazdı ki? Bazen vezirler ağzından şehzadelere yazıp yakalattırarak, bazen vezirlerden yeniçeri ağasına yazıp kışkırtarak. Şehzadeler arasındaki rekabeti paşalar ve vezirler arasına yaymanın nimetleri saymakla bitirilemezdi elbette. Hele de konak bahçelerine gizlice atılan tehdit dolu mektuplar öfkeyle okunuyorsa. Maksadım bütün devlet adamlarını birbirine düşürmek, şehzade -hangisi gelirse gelsin- İstanbul'a ayak bastığında onu arapsaçına dönmüş ilişkiler yumağına sıkıştırmaktı. Bunun için Cem yanlılarıyla Bayezid yanlılarını karşılıklı kışkırtmak yetmiyor, her grubu birbirine düşürmek de gerekiyordu. Sıkı bir çalışmaya giriştim. Arkadaşlarımdan bazıları yazdığım mektupların içeriklerini bilmiyorlardı. Özellikle yeniçeri ağalarına ve şeyhlere gönderdiğim satırlar çok eğlenceli oluyor ve etkisini hemen gösteriyordu. On gün içinde mektuplarla kışkırttığım yeniçeri ağaları, ayaktaşlarını "Baye-

zid çok yaşasın!" diye sokak gösterilerine çıkarmaya başladılar. Yüz boyayıp kılık değiştirerek aralarına karıştım. Sokak sokak, meydan meydan İstanbul'u arşınlıyorduk. Kalabalıkların sokaklarda bağırış çağırış olmaları bütün şehri titretiyor, evlerin iç odalarına kadar dehşeti götürüyordu. Sırada nümayiş bayrağını ele geçirip herkese hitap etmek vardı. Ummadığım kadar kolay oldu ve derhal Cem yanlısı olan Karamanlı Mehmet Paşa'nm konağı istikametine saptım. Galeyana gelmiş yeniçeriyle şehrin ayak takımı da arkamdan. Cem Sultan'a davet mektubu gönderdiği ve Gebze'de sultanın öldüğünü duyup İstanbul'a ordudan izinsiz gelen yeniçerileri cezalandırdığı için o günlerde paşanın adı yeniçerilerce ihanetle anılıyordu. Konağın önüne gelindiğinde yeniçerilerin tekin durmayacaklarım tahmin edebiliyordum. Ama onlar tahminimden de ileri gidip konağı bastılar. Niyetleri yağma idi. Bu da yetmedi, alelacele paşayı öldürdüler. Zavallı Mehmet Paşa, meğer içeride, divanhanesinde yalnızmış. Herkes yağmalayacak eşya ararken ben adamın cesediyle yapayalnız kalıverdim. Derhal cesedin başını gövdesinden ayırıp bir mızrağın ucuna geçirdim ve yeniden sokağa fırladım. Yağmanın henüz tadını alamamış azılı haydutlara yeni mekânlar göstermekti niyetim. Ardıma baktığımda sel gibi insan akıyordu. Öğleden akşama kadar önce yahudi ve Hıristiyan mahallelerine, sonra Venedik ve Floransalı tüccarların bulunduğu çarşılara kadar gittim. Bir ara Büyük Kartal'ın özel hekimi Yakup Paşa'nm konağı gözüme çarptı. Benden zehir isteyen adamın hayali de hemen ardından zihnimi istila etmişti. Büyük Kartal'ın zehirlenip zehirlenmediği meselesini öğrenme zamanıydı. Bir sultanın zehirlenmesinden söz ediliyorsa bunu en iyi hususi hekimi bilirdi.

Eğer zehirlendiyse benden satın alman zehir paşaya ulaşmış olabilirdi.

Bayrağı başka birine verip konağın kapısını çaldım. Niyetim arkamdaki kalabalığın gücünü kullanarak onu tehditle konuşturmaktı. Kahyasına evde olup olmadığını sordum. Olmadığını söyledi. Mümkündü, Gebze'den dönmemiş olabilirdi. Yalan da olabilirdi. Büyük Kartal'ın ölümünün üzerinden geçen uzun zaman düşünüldüğünde onca gün Gebze'de kalması mantıksız olurdu. Uşağın gırtlağına yapışıp sordum. Adam bu sefer ağız değiştirip selâmlığı işaret etti. Kaşlarımı çatıp göründüm:

"Git, elçi olarak geldiğimi, niyetimin iyi olduğunu söyle!"

Evet, istediğim güç işte buydu. Yakup Paşa karşımda ellerini birleştirmiş titreyerek bekliyordu:

"Paşa! Dışarıdaki kallaş u evbaş isyancıları senden ve konağından uzak tutabilirim. Elbette bana doğruyu söylemen şartıyla. Bir fısıltıdır dolaşır, Sultan zehirlenmiş derler... Öyle midir?"

"Asla ağam, ben son nefesinde başucundaydım, asla zehir alâmeti değildi, eceldi. Muhtemelen Venediklilerce uydurulmuş bir asılsız haberdir."

Israrlarıma rağmen hep aynı cümleyi söylemesi moralimi bozmuştu. Büyük Türk'ü öldürememiş olmanın hıncıyla dışarı çıktığımda yeniçerilere "Bu yahudi dönmesi Yakup'un sultanımızı zehirlemediği ne malum!" diye bağırmaktan kendimi alamadım. Bir saat sonra ne konağın ne de Hekim Yakup Paşa'nm kellesinin yerinde duramayacağını bile bile...

Şehrin yağması sürerken Aşere'nin de aslan payını almasını istiyordum. Gemiyi delmek güç yanında masraf da

isteyebilirdi. Bir ara aklıma takıldı, Yakup Paşa belki de doğru söylemişti; zehirlenme meselesi Venediklilerce uydurulmuş bir diplomasi hilesi olabilirdi. Berber'i Galata limanına gönderdim. Kalkan ilk gemiyle papaya bir mektup ulaştırmak için. Vaktiyle huzuruna bir Osmanlı casusu olarak gelen fedainin yazdığı ve içinde Büyük Kartal'ı zehirlediğime dair satırlar taşıyan inandırıcı bir mektup... Hayret! Mektubumun yerini bulduğunu ve etkili olduğunu on yedi gün sonra gelen geminin yolcularından öğrenecektim. Çünkü hepsi bütün Venedik ve Roma'nm büyük kutlamalara başladığım ballandıra ballandıra anlatıyorlardı. Venedik, Ceneviz, Roma, Floransa ve diğerlerinde... "Büyük Kartal zehirlenerek öldü!" diye şenlikler yapılıyor, kiliselerde çanlar çalınıyormuş. O vakit anladım, çocuğun ölüsüne hazineler verecek pek çok devlet ve gizli el varmış. İstanbul'da yağma ve kışkırtma ile meşgul olacağıma Gebze'ye gidip cesedi kaçırmadığıma pişman oldum.

Büyük Kartal'ın ölümünün on sekizinci gününde Şehzade Bayezid büyük gösteriler arasında ve atının altına halılar serilerek şehre gelebildi. Bir gün sonra Şeyh Vefâ'mn kıldırdığı cenaze namazından sonra babasının cesedini mezara indirdi ve takip eden üç gün babasının yasını tutup Yâsîn okudu. Aynı gün ben de Aşere'yi kenara çekip bir muhasebe yapmayı denedim. Yeni padişahın ne yapacağını görmem gerekiyordu. Keselerimiz dolmuş, yağma günlerinin ganimeti hepimizi memnun etmişti. Daha da elimde kullanılacak pek çok bilgi vardı. Yeni padişah kendisi şehre gelmeden önce olup bitenleri öğrenmek isterdi elbette; kimlerin muhalefet ettiğini, kimlerin yardımcı olduğunu. Dost

kim, düşman kim, bilmek isterdi. Tabii dostlar dostluklarının bilinmesine, düşmanlar da düşmanlıklarının bilinmemesine çalışacaklar, bu uğurda harcama yapacaklardı.

Aşere'yi toplayıp bu sefer Molla Lütfi için aleyhte veya lehte neler yapacağımızı, onu şehre getirme amacıyla yürüteceğimiz gizli politikayı hazırlamaya başladım. Aklıma takıldı; sahi bundan böyle şehirde hangi kimlikle ve ne olarak yaşayacaktım? Kim veya ne olarak yaşamak daha işime yarardı? İstanbul'da bir İtalyan Ornio mu; yoksa Mesih Paşa'nm "Sen osun değil mi?" diye bütün işleri karıştırdığı ve kendimden nefretime yol açan devşirme Akbaba mı? Akbaba kutsal hazine meselesinden aranıyordu ama Ornio da Efendi Bellini'den sonra fazla ortalığa düşmüştü. Özellikle eski velinimetim Mesih Paşa'nm kimliğimi bilmesi felâket olurdu. Tam da Büyük Kartal'ı öldürmeye ramak kalmışken beni resmimden tanımış olması bana ders olmalıydı. Oysa Efendi Bellini'nin yamndayken karşılaştığımız üç seferde de beni tanımamış, önemsememiş ve kale almamışken tam da fırçanın haznesindeki zehirli iğneyi hedefime yönelttiğim bir sırada ortaya atılması bana mantıklı gelmiyordu. Neredeyse öylesine soruvermiş gibi:

"Sen osun değil mi?'

O an gözlerimin karardığını hâlâ hatırlıyorum. Mesih Paşa bir zamanlar evine evlâtlık olarak aldığı Akbaba'yı mı tanımıştı? Bu mümkün müydü? Eğer öyleyse bir zamanlar onun papalık emaneti olduğunu da Forum Tauri'nin altında kutsal hazine avına çıktığını da bu yüzden aranan suçlular defterinde adının bulunduğunu da biliyor olmalıydı. Farklı bir kimliği tanıdığını nereden bilebilirdim ki? Heyecanla gevelemiştim:

"O da kim vezir hazretleri?"

"Katip elbette... Cenevizli katip."

Evet, yakalanmıştım. Gerçi Mesih Paşa görünüşte katip resmi yapılan Cenevizli Omio'yu tanımıştı ama hakikatte Eğribozlu Akbaba'yı yakalamıştı. Çünkü heyecandan onun sorusuna Türkçe cevap vermiş "O da kim vezir hazretleri?" deyivermiştim. O anda sultan dahil herkesin bana baktığını gördüm. Elim ayağıma dolaştı. İlk yaptığım iş, derhal fırçanın kıllarını ucuna takarak suç aletimi gizlemek olmuştu. Vezir başucumda hâlâ dikiliyor ve gülümsüyordu. Neden sonra kendimi toparlayabildim. Her şey bitmiş miydi, kıvırabilir miydim? Neden olmasmdı? Mesih Paşa bana bizzat Akbaba dememiş katip demişti. Bu da onun Eğribozlu çocuğu değil Cenevizli yetişkin adamı tanıdığını gösterirdi. Peki ama gerçekten kimliğimi keşfetmiş olabilir miydi? Oğlu Balı Bey'den ayırmadığı, bir zamanlar Akbaba adını verdiği beslemesi Omio'yu tanıma imkânı var mıydı? Hatta bir gözü kör olsa da... Belki! "Sen osun değil mi?" diye sorarken beni ele vermeye, "Katip elbette... Cenevizli katip" derken de işin farkına varıp pişmanlıkla gizlemeye çalışmış olabilirdi. Çocukken hattatlık eğitimine gönderdiği birine katip demesi tabii idi. Ama bu, aynı çocuğun sonradan yaptığı işleri, hatta divitinin içini silaha dönüştürme macerasını, zehirli iğneyi de biliyor olması ihtimalini akıllara düşürürdü. Ve aklım bununla meşgul idi. Yüzüne öylece bakakalmıştım. İlk sorusuna "Benim velinimetim efendim, ben Omio!" deyip eline sarılmadığıma hâlâ hayret ederim. Zannederim bir şeyler uydurmayı aklımdan geçirdim. Öyle bir şey uydurayım ki ona kendimi tanıtırken başkalarından gizleneyim. Eğer "Sen osun değil mi?" sorusuyla işime mâni olmasaydı ve ben zehirli iğne-

mi fırlatabilseydim, belki buna gerek kalmaz, "Evet efendimiz, ben oyum, Akbaba!" diye karşısında ayağa kalkıp göğsümü kabartarak kahramanca durabilirdim. Tabii eğer Büyük Kartal'ın o gece öleceğinden emin olacak şekilde başarı gösterip iğnemi gırtlağına saplamış olsaydım. Belki de "Evet, Mesih Paşa hazretleri, benim, Akbaba! Ocağınızda yetişen katil!" demeliydim. Ama asla buna da dilim dönmezdi. Mesih Paşa'yla benim aramda geçen bu şaşkın saniyeler içinde öldüreceğim çocuğun da bizi izlediğini ve Türkçe konuşmamı hayretle karşıladığını fark ediverdim. Tercümanımıza dönüp İtalyanca olarak "Bu beyefendi bana neyi soruyor?" diye geçiştirmenin artık komik kaçacağını, hatta Türkçe bilirken İtalyanca söylememin altında art niyet aranacağını, eğer öyle olursa Efendi Bellini'yi de zorda bırakacağımı düşündüm. Mesih Paşa'nın sorusunu hâlâ cevaplamış sayılmazdım. O bana "Sen osun değil mi?" derken aslında bana kim olduğumu, bundan şüpheye düştüğü için Cenevizli katip açıklamasını getirdiğini, dolayısıyla Cenevizli katip olup olmadığımın cevabını beklediğini anlıyordum. Kararımı verdim, cevabım Türkçe olacaktı. Ama Paşa buna da fırsat bırakmadı; duvarda asılı duran resmimi işaret etti:

"Şu resimdeki işte?"

"Evet devletlü vezir, bendenizim efendim!"

Bu cümleden sonra Büyük Kartal'ın yüzüme bakıp aferin der gibi "Türk müsün bre?" sorusuna o anda Efendi Bellini tercüman vasıtasıyla "Hayır majesteleri Cenevizli. Lâkin Türkçeyi çok güzel öğrendi!" cevabını vermeseydi, muhtemelen Budak Gazi'nin yerine İstanbul muhafızı olan îshak Paşa beni iki atın ayağına bağlatır ve ayrı is-

tikametlere koştururdu. Sonraki günlerde Mesih Paşa yahut Büyük Kartal'ın beni tanıyabildiklerine dair bir emare ortaya çıkmadı. Yalnızca Efendi Bellini beni kendisinden uzaklaştırmış ben de üzgün ve karamsar kabuğuma çekilmiştim. Elbette evindeki resimlerini çalıp Cenevizli gemicilere sattıktan sonra.

*

Yeni hükümdar Bayezid Sultan'm icraatları birinci haftanın sonunda arka arkaya gelmeye başladı. Bahar ortalarıydı ve önce İshak Paşa'yı vezir atadı. Kendisine mektuplar gönderip payitahta davet ettiği ve İstanbul'u ona hazırladığı için. Ardından yeniçeri kışlasına bir küfe ekşi erik gönderdi. Sadrazam Karamanlı Mehmet Paşa'yı canice öldürdükleri için. Yeniçeri mesajı aldı ve cinayetin özrünü dileyip bağlılıklarını yeniden bildirdiler. Sonra yeni atamalar yaptı ve kardeşi Cem Sultan'la alâkalı önlemleri arttırdı.

İsyan ve yağma günlerindeki çabalarımdan bana yirmi kese altın yanında gücü ele geçirme ve kullanma hususunda önemli bir tecrübe kalmıştı; kargaşa anında yeniçerinin nereye kadar yönetilip yönlendirilebileceğini bilmek ve önlerinde bayrak çekip isyanı büyütmek. Buradan yola çıkarak eski eylemlerime dönüp cemaatlerin ve medreselilerin önünde bayrak çekerek yönetip yönlendirmeyi düşündüm. Gel gelelim bunun için bana yaslanacağım duvar lazımdı, üstat lazımdı. Üstelik Molla Lütfi'siz bütün ulema barış içinde üretiyor, bütün şeyhler hoş geçimle gidiyorken. Aşere okumuşlarının "Üstat! Üstat geri gelecek!" diye sevinmeye başladıkları da aklımdaydı. Üstat onlara lazımdı da bana daha çok lazımdı. Ona hepimizin ihtiyacı var-

dı, İstanbul'un ihtiyacı vardı. En kısa sürede Sivrihisar'a varmak üzere hazırlıklara başladım. Berber'i de yanıma alıp gidecek ve ne pahasına olursa olsun üstadı İstanbul'a getirecektim.

Gerek kalmadı. Çünkü Bayezid Sultan, babası zamanında cezalandırılan mahkumları affedip zindanları boşalttırıyordu. Affedilenler arasında Sinan Paşa ve Sarı Lütfi de vardı.

"Ohhh!.."

O akşam Atmeydam'na vardım ve ertesi sabah hipodromun harabe duvarları arasında toza bulanmış ve esrik olarak gözlerimi açtım. Kesemdeki paralar çalınmıştı elbette. Sevincimden "Etme bulma dünyası!" deyip geçtim.

11. Gün

VAİZ

Üsküdar'da Sinan Paşa'nın göç kafilesini karşılayanlar arasmdaydım. Üstadı neredeyse tanıyamayacaktım. Sarı sakalları beyaza çalıp nurlanmış, yüzüne bir aydınlık gelmiş. Tekkelerde rastlanacak bir ermiş tipi. Mektuplarında o kadar şikâyet ettiği Sivrihisar'ın havası, suyu yaramış olmalı diye düşündüm. Ve birkaç kelâm edince suretinde gördüğüm güzelliğin siretinden kaynaklandığını anladım. Ne olmuştu, hangi tövbeyi yapmış, ne kadarı kabul olmuştu ki İstanbul'dan ayrılırken ağzından küfürler saçılarak uğurladığım adam şimdi durulmuş, sükunete ermiş, asude bir dünyanın içinde bahtiyar kullar misali etrafına gülümseyerek bakıyordu? Şehre büyük bir öfke ve intikam duygusuyla dönmesini beklerken onu kendisiyle yetinen ve haline şükreder halde bulmuştum. Buna önce üzüldüm sonra sevindim. Eskisi gibi şöyle deli fişek ve çılgın bir adam çok işime yarardı elbette ama kendi anlayışına göre huzura ereceği doğru yolu tutturmuş bir adamın yolunu değiştirmek de tam bana göreydi. Şeytandan el almış fesat ruhuma ve kötülük hâzinesi kalbime eğlence çıkmış sayılırdı. Yanma ilk

varıp elini öptüğümde sevincimin neşesini yaşıyordum. "Gel bakalım cancağızım!" diye beni bağrına basmasını bekliyordum ama o da ne, beni tanımadı:

"Kim olursun yiğidim?"

"Üstadım, bendenizim işte, bakın ben!"

"Çıkaramadım!"

"Akbaba, efendim, Aşere'nizden..."

"Dur sana bir bakayım... Haa!.. Tabi ya sen osun, şu Karga. Gözüne ne oldu aslanım."

"Uzun hikâye üstadım, anlatırım!"

"Allah'la barıştın mı?"

"Asla!"

"Aşere'den ne haber?"

"Merak buyurmayınız üstadım, senedini nasıl koruduysam hepsini öyle korudum!"

"İlimle mi, afyonla mı?"

Hoppala!.. Bunu üstat mı soruyordu yani? Aşere içinde kitapla meşgul olanlara itibar ettiğini, afyonkeşleri ise önemsiz gördüğünü biliyordum. Beni de afyonkeşler arasında görme eğiliminin ağır bastığını da. Ama bu imalı soru bir an içime oturdu. Yutkundum. Üstat gelmişti ya, bu yeterdi. Artık tamir edilecek bir duvarım vardı; öyle düşündüm. Ve "İstediğim zaman da yıkabileceğim..." diye geçirdim içimden. Satranç tablasında bir piyon gibi. Gemiyi delmek üzere onu sürebildiğim kadar ileri hatlara sürebilir, açmazlara atar, tehditlere maruz bırakır, belki ilerleyip vezir olmasına bile izin verir ama sonunda şahmat diye zaferimi ilan edebilirdim. Elbette onu eski haline, o saldırgan, o her şeyi bilirim, o herkesten üstünüm diyen Molla Lütfi'ye yeniden kavuşturduktan sonra. Ko-

laydı. Vaktiyle dinden ziyade feylesofların fikirlerine itibar eden, hatta dinî görüşlerini bile feylesofların felsefi yorumlarıyla açıklayan bir müderristi nihayetinde. Evet, çok zekiydi ama ben de ondan aşağı değildim. Çardak altında iman konularını aklın süzgecine vurup dalgalandığı günleri hatırladım. Şimdi durulup dindarlaşması, kendini hayırlı işlere adaması yeniden dalgalanmayacağı anlamına gelmiyordu. Bir şeye alışan veya inanan insanların o alışkanlıktan veya inanış tarzından tıpkı tiryakiler gibi kolay vazgeçmeleri söz konusu olamazdı. İş, eski zevklerin dimağda yer eden tadını ona yeniden sunmaktan ibaretti ve bunu benden iyi yapacak kimse yoktu.

Üstat İstanbul'a gelir gelmez Sultan Bayezid'in iltifatını görerek onun kurdurduğu ilim meclislerine davet edilmeye ve yine sultanın ihsanı olan medrese müderrislikleriyle taltif edilmeye başlandı. Edindiği bu yeni itibar, çardak altı felsefe lakırdıları gibi hafifmeşrep sözler etmekten artık kaçınmasını gerektiriyor olabilirdi. Bir şeyler yapmalıydım. Aşere dostlarını toplayıp üstadı ziyaretle işe başladım ve ziyaretleri gitgide sıklaştırıp topladığımız gizli bilgilerden bazılarını yanında anmakla işe başladım. Bir, iki, üç... Yavaş yavaş kanma girdiğimi hissedebiliyordum. Özellikle ulema cephesinden dedikodulara kulaklarını kapatamıyordu. Kızıl Katır ve Bozbeygir ağzından aktardığım cümleler gitgide daha fazla ilgisini çekmeye başladı. Sonra meclislerden birinde bir taşkınlık, bir başkasında rakiplerine itiraz, bir başkasında sesini yükseltme... Telkinlerim işe yarıyor, dolduruşlarım sonuç veriyordu. Altı ay içerisinde duvar tamir edilmeye başlanmıştı. Molla Arap veya Hatipzâde hakkında derlenen bütün bilgileri tek tek değerlendiriyor, cümlelere dö-

nüşecek silahları ağzına hazır lokma olarak sunuyordum. Bir müddet sonra nezaket dilini yavaş yavaş terk etmeye başladı. Başardığıma inandım. Herkes üstada Deli Lütfi diyordu ve şimdi ona delilikten öte çılgınlıklar yaptırma vaktiydi. Sivrihisar'da sükunete ermiş, ruhundaki fırtınalardan kurtulmuş, kemale ermiş, neredeyse irşat makamına yükselmiş bir üstadı güle oynaya dönüştürmüştüm. Ve çardak altı sohbetlerini başlattık. Ufak tefek çıkışlarına rağmen hâlâ dinî, edebî, felsefî ve İlmî kitaplarına çalışıyor, sah ikindilerinde de çardak altına gelip Aşere-i Muhammese'ye nasihatler, vaazlar veriyordu. Arkadaşlarımın tamamı çok mutluydu. Para, güç, arkadaş, afyon, kitap ve ilim... Ve elbette derlenen gizli bilgiler. Herkes birbirine kenetlenmişti. O kadar ki haftada iki gün üstadın Şeyh Vefâ zaviyesindeki cemaate anlattığı dinî, ahlâkî ve manevî meseleleri bile takip ediyor, medreseye varıp derslerine dahi katılıyorduk. Yeni üslubu ve kimliğiyle ona kulak tutan çok insan vardı ve hem medresedeki hem dışarıdaki müdavimleri gitgide artıyordu. Eski rakiplerine dedikodular ulaştırarak bu yükselişe dur demezlerse ileride Deli Lütfi ile hiç başa çıkamaz hale geleceklerini pompalayıp durdum. Dinî görüşlerini izah ederken akla uygunluğunu da sorguluyor olmasına itiraz etmelerinin yolunu açtım. Üstat, ne kadar büyük âlimler olursa olsun ölü veya diri demeden hatalı gördüğü herkesi eleştiriyor, anlattıklarını zaman zaman da felsefî görüşlerle destekliyordu. Bunun da ulema meclisinde dile dolanmasını sağladım. İtikat konularında devrim yapmak istediğini, dini kendine göre yorumlama eğiliminde olduğunu falan dillendirip düşmanını arttırdım. Meydan yavaş yavaş ısınıyordu. Özellikle medrese ve tekkede anlattığı akıl ve ilim konulu seri soh-

betlerin sırf bu akıl ve felsefe katkısı dolayısıyla herkesin ilgisini çektiğinin farkındaydım. Kısa sürede bu sohbetler bütün şehirde dilden dile dolaşmaya başladı. Ben de küçük dokunuşlarla bu fikirlerin halk tarafından tartışılmasını sağlıyordum. Böylece üstadın fikirleri bilenin, bilmeyenin fikir yürüttüğü meselelere dönüşüyor, taraftarları ve inkârcıları oluşuyordu. Sohbetlerinin hepsini dikkatle dinliyor, üstadın ağzından çıkan her cümleyi tahlil ediyor, gemiyi delmek üzere kullanacağım birer silaha dönüştürüyor ve uygun ellere veriyordum. Halk onun ne söylediği kadar ne söyleyeceğiyle de ilgilenmeye başladı. Ben de bu ihtiyacı giderebilmek üzere konuşmasının tamamından bir cümleyi cımbızla çekip "Molla Lütfi şöyle dedi" şeklinde yayma yoluna gittim. Bunun için fazla zorlandığımı da söyleyemem. Çünkü anlattıklarını bütünlüğünden ayırıp cümle cümle ele aldığımda üstadın ağzından çıkmış nice inkâr ve küfür cümleleri yakalayabiliyordum. Bir defasında medresede coşmuş, anlatıyordu:

"Kalbin gördüğü gözün gördüğünden daha değerlidir. Aklın mânalardan anladığı güzellik, gözün gördüğü suretlerden anladığı güzellikten daha büyüktür. Akıl, bir şeyi bilmekten zevk duyar, lezzet alır. Bildiği şeyin derecesi ve şerefi ne kadar yüksek ise lezzet de o derece yüksektir. Kalp, duyularla bilinemeyen ve hayal edilemeyen bazı mânaları anlamak bakımından insan bedenindeki diğer organlardan ayrılır. Âlemin mahluk olduğunu ve bir yaratıcının varlığını anlaması gibi. Bu, münazara ve münakaşa yollarını bilen zeyrek akıldan daha üstün bir akıl demektir. Bu akıl, insanı hayvanlardan ayırır. Gerçi sıradan akıldan hayvanlarda da bir miktar vardır, lâkin ardına düşülecek akıl bizlere Allah'ı ve eşyanın hakikatini bulduran

akıldır. Gönül ise her şeyi hakikatiyle bilmekten yüksek bir zevk duyar. Sonuçta satranç bilgisi de ziraat bilgisi de astronomi bilgisi de aklın zevk duymasına yol açar. Bilinenin başkasına öğretilme merakı veya çabası akim bu lezzeti tatma biçimidir. Her ilmin lezzeti o ilmin şerefi kadar, şerefin kıymeti de bilginin çokluğu derecesindedir. Söz gelimi sıradan bir çiftçi yahut dokumacının o sanata dair sırlarını bilmeye veya anlatmaya nispetle bir şehrin yöneticisinin sırlarını bilmek veya anlatmak daha caziptir. Bu da bir çiftçi veya dokumacıya göre şehrin yöneticisini daha itibarlı kılar. Buna kıyasla bir vezirin veya sultanın yapacakları işlerden haber verip sırlarını açıklaması veya kişinin bunu öğrenmesi daha da heyecan verici ve zevklidir. O halde siz varın, Allah'ın sıfatına, meleklerine, göklerine ve sırlarına sahip olan birinin bilme zevkini düşünün. İşte gerçek ilmin lezzeti burada kemale erer; akıl, Allah'ın ilmine vakıf olduğu derecede lezzet devşirir. Kişinin bildikleri ne derece şerefli ve yüce ise aklı da o derece yüce ve şerefli bir meşgale edinmiş olacaktır. Eğer kişinin kalbinde Allah'ın ilmine dair şerefli ve yüce marifetler var ise o zaman kalp Allah'ı bulmuş olur ki gerçek bilmenin gayesi de budur. İmdi sormak lazımdır; acaba mevcudatı yoktan var eden, süsleyen, tedbir eden, tertip eden Allah'ı bilmekten daha şerefli, daha yüce bir ilim olabilir mi? Bu ilim kalbin tecellisi olan bir aklın eseridir ve Allah akıl olmadan bilinemez."

Ben, üstadın derin meseleler anlatarak dinleyenlerini mest etmesiyle değil o mest olmuş adamların zihinlerine batıracağım çivilerle meşguldüm ve söz gelimi bu konuşmasında benim için önemli kelimeleri seçiyordum; son dört kelime. Ve cümleyi "Allah yalnızca akılla bilinebilir"

veya "Allah akıldan başka bir yolla bilinemez" şekline dönüştürüp "Molla Lütfi demiş ki!" ile başlayan bir açıklamaya ekleyip servis ediyordum. Ertesi gün İstanbul tekkelerinde ve cemaatler arasında kopan fırtına ve tartışmalar sellere sulara dönüşüveriyordu. İşi öğrenmiştim; madem İstanbullular üstadın yeni karakterini beğenmişler, sözlerine dikkatle kulak tutuyor ve söylediklerinden gündem oluşturuyorlardı, ben de o gündemi yöneterek gidişata katkı sağlamalıydım. Kimileri "Gerçek Molla Lütfi işte budur, bırakınız hep böyle devam etsin!" diyor, kimileri de "Söyledikleri bilinmeyen şeyler midir ki itibar olunuyor!" itirazında bulunuyor; bazıları fikirlerinin Gazzâlî'den itibaren hep söylenegeldiğini ifadeye çalışırken diğer bazıları cümleleri arasında eksik veya hatalar arıyorlardı. Ve benim için en önemlileri de "Bu adam susturulmak!" diyenlerdi. Onlar benim yumuşak gücümdü ve gerektiği hallerde önlerinde bayrak açmam mümkün olacaktı.

Üstadın şehre gelişinin ilk yılında medrese hücreleri kadar tekke odaları da sohbet meclisleri kadar bozahane veya meyhaneler de onun adına ahkam kesmeye başladılar. Yani üstadı arenaya geri döndürmek tam bir yılımı aldı. O hiç farkında değildi ama ben artık gizli bir el gibi onu çekip çevirebiliyordum. Bir üst basamağa adım atmanın vakti gelmişti. Bunun için o günlerde şehirde sayıları gitgide artan tekkeleri tarassuda aldım. Vaktiyle Büyük Kartal zamanında İstanbul'a giremeyen veya uzak duran tarikatlar Bayezid Sultan'm yönetiminde kendilerine birer zemin bulup şehirde teşkilatlanıyor, taraftar ediniyorlardı. Ve bazılarının başında çok hırslı adamlar vardı, kendisine şeyh diyen ama mürşidin ne olduğunu nasıl olması gerektiğini bilmeyen adamlar. Cahil insanları çevrelerine top-

layıp çarklarını döndüren tipler. Bunlar içinde yönetmeye eğilimli, yönetme şehvetine tutulmuş birkaçını inceledim. İçlerinde biri vardı ki yönetme açlığı tekkesinin sınırlarını çoktan aşmış, dine hizmet ettiğini söyleyip devletin her şeyine sahip olsa doymayacak kadar ihtiras abidesi haline gelmişti. Gemiyi delmek için yönetilmesi gereken en önemli adamlardan biri olarak onu izlemeye başladım ve hakkında bilgiler toplanması için Aşere'ye talimat verdim. Onu araştırırken devletlülerden birkaçı hakkında bilgiler de avucuma düştü; şeyh ile irtibatlı bazı müritler. Özellikle asesler ve askerler arasında gittikçe sayıları artan bir mürit kitlesine sahipti. Edindiğimiz bilgilere göre de her geçen gün sayıları artmaktaydı. Bu adamla üstadı mutlaka buluşturmam gerektiğine inanıyordum. Çünkü birinin cemaati vardı ama fikri yoktu, diğerinin fikirleri vardı ama cemaati yoktu. İkisinden biri diğerine sırtını yaslarsa gemiyi içerden delmek daha kolay olacaktı. Ben bu buluşmanın zeminini hazırlarken üstat bir ikindi sohbetinde, Şeyh Vefâ zaviyesinde, Buhârî dersinde, ulema ile cemaatleri birbirine düşürecek türden ateşli cümleler sıralayıverdi:

"İnsanların pek çoğu bir kuklacıyı seyreden çocuk gibidir. Kuklalar oynar, bağırır, oturur, kalkarken çocuk sevinir, güler, üzülür, eğlenir. İzlediği hareket ve fiilleri kuklaların yaptığını sanır; kuklaların kendi başlarına hareket edemeyeceklerini, bu hareketi onlara veren bir kuklacının olduğunu bile düşünmez. Oysa perde arkasında bir kuklacı ve onun da elinde gece karanlığında görülemeyen ince ipler vardır. Perde arkasında bir kuklacı olduğunu bilenler, hakikate yatkın, aklı başında insanlardır. Lâkin içlerinde kuklacıyı yakından tanıyanı pek azdır. Kuklacılık sanatına aşina olanlar ise daha da azdır. İmdi kıyaslayalım;

cahiller sadece seyreden çocuklar gibidir. Âlimler kuklacıyı öğrenip tanımışlardır, şeyhler ise kuklacılığın inceliklerini bilen bir irfana sahiptir. Bunlardan birkaçı da tıpkı örümcek ipliği gibi göklere asılı duran ama insanlar tarafından görünemeyen kaderleri görürler. Bunu gören gözleri alınlannın altında değil, gönüllerindedir. Bunlar içinde nadiren rastlanan biri vardır ki gönül gözüne marifet gözlüğünü taktığı vakit göklere uzanan iplerden her birini tutmak için küme küme melekler olduğunu görür. Öyle ki her biri elindeki ipi oynatmak üzere arştan kendilerine gelecek emri beklemekte ve o emri yerine getirme hususunda hata yapmamak üzere titizlenmektedirler."

Bu cümlelerden sonra üstadı şeyhle buluşturmaktansa ikisini tokuşturmak daha kârlı göründü ve Molla Lütfi'nin şehirdeki bazı şeyhlerin kuklacıyı bırak kukladan bile haberdar olmadıklarını dillendirdiğini yaymaya başladım. Bazılarının marifet şöyle dursun ilimden bile bihaber yaşadıkları iddiasında bulunduğunu da ilâve ederek. Cahil veya körü körüne bir şeyhe bağlanmış insanları, üstadın ağzından şeyhlerini sorgulamaya davet ettiğimde kargaşa çıkması kaçınılmazdı. Nitekim kendini bilmez dervişler arasında benim şeyhim senin şeyhini döver kavgası başlayıverdi. Bunu köpürtmeli, o günlerde mantar gibi çoğalan cemaatlerin menfaat paylaşımlarına dokunacak sosyal bir meseleye dönüştürmeliydim. Bayezid Sultan'm tavassutu ve hatta himayesini bile görerek devlet hayatına dahil olan bazı tarikat ve cemaatlerin menfaatleri ve devlet kademelerinde işgal ettikleri önemli mevkiler savaşı kızıştırdı. Sonuç benim bile ummadığım kadar verimli çıktı ve devlet kademelerindeki liyakat esasını bozdu. Artık işe ehil adamlar yerine mensubiyeti kuvvetli adamlar işbaşına ge-

tirilmeye başlandı ve devlete itaat etmesi gereken kişilerin şeyhe itaat etme eğilimi gemiyi delecek sivri çekici sallamaya başladı. Devletin din güvenliğini sağlaması gerekirken bu görevi âdeta tarikat ve cemaatler üstlendi. Oysa üstat bunun doğrusunu bas bas bağırıyordu:

"Müslümamn dinî görevlerini yerine getirmesi için bir cemaate mensup olması, bir tarikata girmesi zaruret değildir. Allah'ın kitabı ve Hz. Peygamber'in sünneti yeterlidir. Bunun dışında her türlü bilgi, İslâm ilim geleneği içinde muteber âlimlerin görüşlerinde ortaya konulmuştur. Olmayanlar için de ulema çözüm üretmek zorundadır. Mamafih cemaatler sırf Allah rızası için çalışır ve insanların hidayetine vesile olurlarsa bunda sayısız ecir vardır."

Üstada sadakat gösteriyormuş gibi davranıp muhalefeti, söylediği şeyleri tasdik ede ede kendi yolumda yürümeyi, çok işi kıvırabiliyordum. Şimdi de üstada bir kuyu kazdıracaktım ve o kuyuyu benim kazdığımı kimse hissetmeyecek, bilmeyecekti. Bu güne kadar ona farkına varmadığı sayısız kötülükler yapmıştım ama şimdi kötülüğü ona yaptıracaktım. Ve cemaat kimliğini meslekî kimliğinin önüne geçirmeye başladım. Rakip gördüğü ulemanın cemaat kimliklerini de karşısına koydum. Böylece devlet işlerinde liyakat esasını ortadan kaldıran bir uygulama yapıldığını, bu uygulama ve atamalarda kendisini Şeyh Vefâ mensubiyeti dolayısıyla hep geri plana ittiklerini, oysa ilmen ve zekâca hepsinden ileride olduğunu işlemeye başladım. Buna inandırınca da ikinci adımı atıp oyunumu devlete ait nimetten yararlananların işi bilip bilmemeleri üzerinden oynadım ve kendisi elli akçelik bir medresede oyalanırken daha ehil olmayanların 150 akçeyle Ayasofya Medresesi'nde güllük gülistanlık geçinip gittiklerine dik-

kat çektim. Sık sık bir ülkede işlerin, işi bilenler tarafından değil de belli himaye ve yakınlıklar üzerinden dağıtılmaya başlaması halinde bütün kuramların kısa sürede örseleneceğini, gevşeyip dikiş tutmaz hale gelivereceğini söyleyip dururdu, ona kendi sözlerini hatırlatarak gadre uğradığını zihnine yerleştirdim. Damarına basmak için de Bizans artığı Rumların bile bir tekkeye kapağı atarak itibar elde etmeye başladıklarını, eğer mensubiyet sistemine girip bir makam elde etmezse yakında onlardan da geriye düşeceğini hatırlattım. İşin hakikatinde, devlet adamları arasında olduğu gibi cemaatler ve medrese uleması arasında da Sinan Paşa ve şürekasının şehre dönmesinden memnuniyet duyanlarla rahatsız olanların adedi birbirine eşit gibiydi. Bu denge bozulduğunda ulema başta olmak üzere birbirlerine kötülükler yapmaya başlayacaklardı. Boş durmadım, iki taraf arasında laf taşımayı sürdürdüm. Üstadın yokluğunda kendilerini bilimsel çalışmalara kapatmış zihinlere güya onun itikada aykırı görüşlerini yahut kendi aleyhlerine sarfettiği cümleleri işime geldiği tarzda ve bire bin katarak nakletmek onları kozalarından çıkarmaya yetti. Özellikle de hakaret edasında ve sövgülere bulayarak üstadı rakiplerine geçtiğim sözlerden sonra. Şeyh veya âlim de olsalar yanlışlarının veya haksızlıklarının küfürler eşliğinde anılmasından rahatsız olarak kılıçlarını bilemeye başladılar. Yönettikleri kitleler, derviş veya mollalar da bu kavgaya taraf olunca ortalık birden karıştı ve yönetme şehveti şehri kuşattı. Evet, sarayında Bayezid Sultan devleti yönetiyor ve alt kademelerde insanların birbirlerine hakimiyet ve güç yarışını kolluk kuvvetlerinin ilgileneceği bir husus olarak görüyordu ama bu canavarı büyütebilirsem onun da tahtını altından çekivermem

mümkün olacaktı. Nefis denilen şeyin, kalbin de akim da üstesinden gelecek bir güce sahip olduğunu keşfetmiştim ve tek gözlü yeni görünümüm hem ulema üzerinde hem de Aşere üzerinde sözlerimin etkisini arttırmıştı. Sempatiyle değilse de korkuyla. Benim gücü kullanışıma bakarak çardak altı dostları da sanki bana daha fazla itaat ediyorlardı artık.

Fitne tohumuyla diktiğim fidanlar meyveye durdu ve kışkırtıcı bir dedikoduyla sarkıttığım yem, Molla Arap'ın oltaya takılmasına yaradı. Medresedeki derslerinden birinde Deli Lütfi'yi İstanbul'a döndüğüne pişman edeceğine dair ağır ithamlarda bulunduğu kulağıma çalındı. Öğrencilerinden üçüne doğrulattıktan sonra üstada koştum. Önce duymazdan geldi, kimseyle uğraşmayacağına, ulemadan ziyade şeyhlere yakın yaşayacağına dair haberler yaydı. înanamıyordum, yine ne olmuştu da bir zamanlar Bozbeygir diye lakap taktığı adamdan neredeyse bir özür dilemediği kalacaktı. Geri dönmemeye kararlıydım. Bu fırsatı değerlendirip sonuna kadar götürmeliydim. Molla Arap'a dostane bir pusula gönderip bu yumuşak sözlere inanmamasını, daha iki gün evvel çardak altında Molla Arap adını ağız dolusu küfürle andığını bildirdim. Üstadın iyi niyetini alaya alarak onu korkaklıkla suçladı ve yakında onu köşe bucak kaçmak zorunda bırakacağını, memleketi terk ettireceğini falan söyledi. Bu yetmezdi, üstadı meydana sürüp şahlandırmalıydım. Bunun için Sarı Lütfi-Molla Arap çekişmesini diğer ulemanın da bilmesi için ne gerekiyorsa yaptım. Onur meselesi haline getirmek işleri kolaylaştıracaktı. Yetmezdi, daha da ilerlemeliydim. Üstadın asıl rakibi Hatipzâde'yi ziyaret ettim. O da Molla Arap'a katılıp üstada yüklenmeye başladı. Üstadın "la-hav-

le"leri, "ya sabır"a döndü. Yetmezdi, Mustafa Muslihuddin Efendi'nin de aynı yolda sözler ettiği dedikodusunu alevlendirdim. Üstat hastalandı. O humma ile uğraşırken onun ağzından verip veriştirmeyi, sövüp donatmayı sürdürdüm. Bir tek Sinan Paşa bu tezvirata itibar etmiyor, tarafları sükunete davet için haberler gönderip duruyordu. Elbette bu haberleri hasta yatağındaki üstada tersinden aktardım ve iyileştiği gün eski kalayları yeniden kaynatmaya ve *Harnâme*'yi genişletmeye başladı. Sövgünün ve hakaretin bini bir paraydı artık. O haftaki çardak altı sohbetine bir neşe ve canlılık gelmişti. Ve ben bunca zamandır insanlara kötülük yapmak yerine kötülüğü insanlara yaptırmanın bir yolunu keşfetmemiş olmamdan dolayı bir yandan kendime küfrediyor, diğer yandan gücün çılgın sarhoşluğunu hücrelerimde hissederek afyon topaklarını çifter çifter yutuyordum. Tanrıdan intikamımı almaya başladığım zamandı diyebilirim. îyi kullarının azaldığını, kötü kullarının çoğaldığını görsündü artık...

12. Gün

VAAZ

Hayatımda karmaşa dolu bir yıl daha başlamıştı. O yıl, gerek cemaatlerin bolluğu gerek medresenin teşviki şehirdeki genç nüfusun görünür olmasına yaradı. Ben de ulema, medrese ve cemaatler içindeki bağlantılarımı sağlam tutuyordum. Aşere çok iyi çalışıyordu. Köşe başlarını tutmuş pek çok insanı şantajla sözümü dinlemeye razı etmeye başlamıştım. Bazı şeyh ve âlimlerden itibar bile görüyordum. Molla Lütfi'nin her sözüne kulak tutan Aşere on kişiyle sınırlı kalmamalıydı. Sohbet halkasını genişletmek, üstat vasıtasıyla daha çok insana ulaşmak işime yarardı. Molla Lütfi'nin değerli cümlelerini on kişi yerine yüz kişinin, bin kişinin dinlemesi demek bana da yüz kişinin, bin kişinin gücüyle hareket etme nimetini bağışlayabilir, bayrak açıldığında peşimden gelecek bir orduya dönüşebilirdi. Amacıma ulaşmak için fazla gayrete lüzum da yoktu aslında. Tekkelerden veya medreselerden boşalan gençler mevsimine göre yeniçeri ortalarında; loncalar ve bozahanelerde; meyhaneler, çardak altı veya mesirelerde; Atmeydanı veya Çemberlitaş'taki eski Bizans meydanlarında bir araya geliyor, dur-

madan tartışıyorlardı. Onları Zeyrek'e çekmek zor olmadı. Özellikle de tembel medrese öğrencileri, hayatı boş vermiş torlak ve dervişler, afyon tiryakileri, kitap kurtları, yeni din edinmiş civelekler ve ayak takımı... Aşere'nin bunca farklı insanı aynı çatı altında tutabilmesinin bir hedefi olmalıydı:

"Aşere, herkese özgür düşüncesini açıklama imkânı sunar ve kimseyi düşüncesinden dolayı sorumlu tutmaz."

Bu cilanın altında herkesi ve her şeyi eleştiren âsi gençler bulabiliyordum. Bazen öyle ileri gidiyorlardı ki ben bile bir ases baskınında zindanı boylamaktan korkuyordum. Ne de olsa kutsal hazine tecrübesinde bunu bir kez yaşamıştım. Aşere dostlarına, aramıza yeni katılanlara dikkat etmelerini, bir vezir veya sultan akrebinin her şeyi mahvetmesine izin vermemelerini sık sık tembih etmeye başladım. Kör ve kambur bir Divane Abdal vak'asma daha tahammül edemezdim. Niyetim fırsatını bulunca şehirde bir ayaklanma başlatıp cemaat ve medreseleri basmaktı. Bunun için Cem Sultan yanlılarıyla daha samimi olmaya başladım. Fransa kralına sık sık sahte mektuplar yazıp Cem Sultan için Bayezid Sultan'dan aldığı fidye miktarını arttırmasını istiyordum. Bu talep sarayda huzursuzluk yarattıkça binlerinin seslerini yükseltmesi daha kolay oluyordu çünkü. Bir kargaşa çıkarır da ulemadan bazılarıyla şeyhlerden bazılarını ortadan kaldırabilirsem Büyük Kartal'ın devleti bir daha iflah olmazdı. Bunun için bana kıyam ruhsatı verecek bir fikir babasını ve ben bayrağı açtığım vakit neferlerini arkama gönderecek bir odabaşıya ihtiyacım vardı. Hoca olarak Molla Lütfi yanımdaydı ve neredeyse bir servet karşılığında razı ettiğim odabaşı Tızmantırıl Ağa da Yeniçeri kışlasında benden işaret beklemekteydi.

Ulema cephesinde her şey istediğim gibi yürüyordu. Üstat meydana atılıp da rakiplerine saldırınca kınından sıyrılmış lisan kılıçlarının birbirine çarparken çıkardıkları çakırtılar yalım yalım medreseyi ve tekkeyi sarmaladı. Ben de temcit pilavım ısıttım. Madem Hatipzâde *Tecrid Hâşiyesi*'ni bitirip iki kapak arasına koymuştu, o halde üstadın bir zamanlar eleştirmek için can attığı bahisler yeniden dile dolansa iyi olurdu. Medresedeki öğrencilerden biri vasıtasıyla kendisine *Tecrid Hâşiyesi*'ni andırdım. Vasii'nin dediğine göre üstat derslerinden birini yalnızca bu kitaba ayırıp sonunda da "O kitapta yazılanları ben kıçımdan çıkarırım, hepsi bok püsürük şeylerdir. Görün bakın, ben onun cümlelerini inceden inceye nasıl eleyip una dönen sayfalarını götüne elek diye asacağım!" diyerek esmiş savurmuş. Hatipzâde durur mu, derhal vezir İskender Paşa'yı gönderip bu işten vazgeçmesi gerektiğini tehdit yollu söyletti. Tabii üstat da diklendi. Sonuçta hem Hatipzâde'nin eski kini katmerlendi hem de üstadın düşmanları arasına İskender Paşa gibi etkili bir isim katıldı.

Aşere büyüdükçe sorunları da büyüdü. Yönetim, para, güç ve elbette takibat... Çardak altında konuşulanlara kulak verince yeni gelenleri iki kategoride tanımlayabiliyordum. Birinciler, yalnızca menfaat ve beleş yiyip içme adına burada toplanan serseri ve ayak takımı, bunlar hayli çoktu; İkinciler ise daha kolay tartışabilecek bir mekân arayan inançsız veya dehrî takımıydı. Şehirde onca müderris ve âlim varken üstadı tercih etmelerinin sebebi bu özgür tartışma ortamıydı. İçlerinden bazıları onu birkaç kez dinledikten sonra kendi imanından şüpheye düşüyor ve yol sapıtıyorlardı. İçlerinde namazı, orucu bırakanları bile görmüştüm. Gerçi üstat iman meselelerini akıl ve

felsefeyle yorumlarken asla bir inkâr içinde olmuyor ama kendisini dinleyenler aynı bilgi veya iman seviyesinde olmadıkları için duyduklarını kıt akıllarıyla yorumlayıp şüpheye düşüveriyorlardı. Sonra da inkâr...

Aşere büyüyordu ve o büyüdükçe gücüm büyüyordu. Kendimi yenilmez ve her şeye kadir hissetmeye bile başlamıştım. Üstadın bile bana akıl danıştığı, yapacaklarını paylaştığı zamanlardı. Aşere İstanbul'da dilden dile dolaşıyordu. Mensuplarımız halkın gözüne batacak işler yaptıkça ben göz yumuyor, gücümüzün görülmesini istiyordum. Katkı olsun diye cavlâkî dönemlerimden alışkın olduğum taşkınlıkları abartarak işe başladım. Cuma vaktinde namaza gitmemek, çardak altı sohbetlerine mey ve mahbup getirmek, örf ve geleneğe aykırı davranışları bir matahmış gibi uluorta yapmak bunlardandı. Böyle durumlarda halkın müdahale etmediğini ama içten içe itirazlarını yükselttiklerini biliyordum. Toplumu dalgalandıracak eylemler işe yarar, ortamı kargaşaya hazırlardı. Ne de olsa Bayezid Sultan'm müsamahalı devrindeydik. Ve nihayet bir cuma günü namaz vaktinde herkesi meyhanede toplamak aklıma geldi. Yine üstadın haberi olmadan elbette. Herkese haber saldım ve Tahtakale'de yeni kurulan bir koltuk meyhanesini adres gösterdim. Niyetimiz herkes cumadayken orada afyon veya şarap çekip kendimizden geçmekti. Birkaç tek atarız diyorduk ama cuma vakti girdiğinde hepimiz zil zurna sarhoş veya hayrandık. Cuma salâları verildiği sırada içimizden biri, dili ağzına dolanarak "Bre müselmanlar, cuma vaktidir, haydi biz de namaz kılalım, demesin mi?" Siniler kenara çekildi, tabureler toplandı ve herkes sarhoş ve ayyaş, öylece saf tutmaya başladı. Saferşah, "Ama evvelâ birinin hutbe okuması lazım

gelir!" diyordu. Berber derhal peykeye bir sehpa koydu, onun üstüne çıkıp güya bir hatibi taklit eder gibi başladı hitaba:

"Evveluha Akbaba, âhiruha Masmas... Vehümâ merdûdani mde'llahi ve'n-nas..."

Meyhane o gün gülmekten mi, yoksa sarhoşluktan mı yıkıldı bilmiyorum, ertesi gün meyhaneci dahil pek çoğumuz aynı meyhanede yeniden toplandık. Kendimizi daha güçlü ve dokunulmaz hissederek. Böyle böyle günler haftalara, haftalar aylara eklendi ve halkın homurtusu artmaya başladı. Ben yine toplanan gizli bilgileri değerlendiriyor, yapılması gerekenleri planlıyor, homurtulara veya devlete karşı alınacak önlemleri alıyor, bu arada da ulema ve cemaatler arasındaki rekabet ve çekişmeleri körüklemeye devam ediyordum. Foyam ortaya çıkmasın diye de üstadı Aşere'den uzak tutmaya, aşere dostları dediğimiz diğer sekiz kişiyi de onunla buluşturmamaya dikkat ediyordum. Hissettikleri bir şey olursa da gönüllerini alıyordum. Paranın ve bilginin yönetimi bende olduğu müddetçe de böyle devam edeceğini düşünüyordum. Yanılmışım, günün birinde Saferşah ile şiddetli bir tartışma yaşadık ve bana "Sen üstat adına iş çeviriyorsun, bundan böyle üstadın ağzından duymadığım bir şeyi yapmayacağım!" tehdidinde bulundu. Ona durumu açıklamak için akşam ezanlarında buluşmayı teklif ettim. O günlerde yanma gidip geldiğim cilveli bir fahişe vardı. Bir pusula gönderip şarap testisiyle birlikte karanlık çökünce Hipodrom'a gelmesini, yanımda birisi olacağını söyledim. Saferşah ile Forum Konstantin'de buluştuk. Konuşa konuşa Atmeydanı'nda Hipodrom kalıntıları arasına kadar ilerledik. Kadın bizi görünce meseleyi anlamıştı. Cilvelenmeye başladı.

Saferşah'm dikkatini çekince de iş kolaylaşıverdi. Geriye aseslere haber salıp Hipodrom harabeleri arasında sarhoş ve uygunsuz vaziyette iki kişinin olduğunu ihbar etmek kalıyordu. Yazık ki bir hafta sonra Saferşah gözleri morarmış vaziyette tomruktan aramıza döndüğünde, bu belâya neden uğradığını bile fark etmedi ve bana itirazı sürdürdü. Onu inandırmak için bu sefer de çardak altına gelen acemi gençlere dinle alâkalı sorular verip bunları üstada sormalarını söylemeye başladım. Her zamanın bilindik sorularıydı:

"Erkekler için cennette huriler var da kadınlar için Nuriler neden yok? Kur'an neden başka bir memlekette değil de Hicaz'da, neden başka bir dilde değil de Arapça indirilmiş? Allah herkesi neden Müslüman yaratmamış? Namazda neden kadınlar ellerini göğüslerinde, erkekler göbeklerinde birleştirir? Namazı oluşturan beden hareketlerinde değişiklik yapılamaz mı, söz gelimi elleri bağlamak yerine dua vaziyetinde tutulsa olmaz mı? Hac ibadeti zilhicce dışında bir ayda olsa ne olur? İnsanların memeleri göğüslerinde de hayvanlarınki neden karınlarında? Hz. Musa mı büyüktür, Hz. Muhammed mi, vs. vs." Medrese mollaları bunların Cebriyye ve Kaderiyyeciler tarafından sıkça tartışılan ve en az elli kez cevaplanmış sorular olduğunu söylüyorlardı ama halkaya yeni girenler üzerinde etkisi büyük oluyordu. Çoğu üstadın bu sorulara verdiği cesur cevaplar yüzünden dini sorguluyor, hatta dinden çıkıyorlardı. Ulema bu tür yol azıtanlara zındık diyor ve üstadın zındıklar ürettiğini dillendiriyorlardı. Birilerine kötülük yapmak yerine kötülüğü birilerine yaptırma kuralımı tazeledim ve binlerini zındıklığa yönelten üstada "zındık" yaftasını yakıştırmayı akıl ettim. Üstadın meşhur sorulara

verdiği cevaplarını işime geldiği şekilde şuna buna anlatarak bu yaftayı kalıcı hale getirmeye çalıştım. Sonra da tuttum, Hatipzâde'ye onu şikâyete gittim: Zındık!

Hatipzâde'nin üstat hakkında arayıp bulamadığı bir suçlamaydı ama gerekçelendirilmesi lazımdı. Bunun için benden devamlı bilgi istedi.

"Elbette!" dedim, "Ne isterseniz?"

Hatipzâde'yi de kendime mecbur bırakma başarısını kutlamak için Hipodrom'a gidiyordum. Vasii Çelebi'ye rastladım. Gözyaşları içinde, Sinan Paşa'nm eceliyle öldüğünü söylüyordu. Bu haberin benim için müjde değeri taşıdığını elbette bilemezdi. Yön değiştirip soluğu üstadın yanında aldım:

"Efendimiz, başımız sağ olsun efendimiz, velinimetimiz efendimiz Sinan Paşa Hakk'a yürümüştür."

"Doğru mu dersin kör Karga?"

"Beli efendimiz, acımız büyüktür, mekânı cennet olsun!"

Üstat, derhal yerinden kalktı. Nereye gittiğini sorduğumdaysa, "Elbette velinimetimin hanesine Karga, yasını tutmaya" cevabını verdi. Üstadın o anlık telaşı bana hiç yas tutacakmış gibi görünmedi. Sanki bir üzüntüden ziyade bir hesap peşindeydi. Onunla gitmemi isteyip istemediğini sordum, istemedi.

Ertesi gün Sinan Paşa'yı Eyüp Sultan türbesi bahçesine defnederken çoktandır yüzlerini görmeyen ulemadan veya şeyhlerden bir sürü rakip mezar başında hışımla karşılaştılar. Onları izlerken kendimle gurur duydum; "İşte benim eserim!" Birbirlerine bakışlarından kinlerinin tavan yaptığını da görebiliyordum. Cenazeden sonra fırtınanın şiddetleneceğini hissettim. Ne de olsa birileri-

nin korktuğu, üstadın da sırtım dayadığı hâmisi toprağa indiriliyordu.

Mezar başındaki soğukluk, şeyhler ve cemaat tarafından densizlik olarak nitelense de ulema için bir hesap görmeye dönüştü ve birkaç gün içerisinde nefislerin dizginleri salıverilip mahmuzlar göğüsleri dövmeye başladı. Aşere-i Muhammese'ye talimat verdim; üstat aleyhine söz söyleyenlere cevaplar yetiştirecekler, gerekirse tehdit ve şantaja başvuracaklardı. Aşere dostları bu talimatımı üstadı korumaya yönelik bir girişim sayıp koştular. Ve onlar koştukça kavganın kızışacağını, nefislerin kamçılanacağını ve hırsların dizginlerini koparacağını biliyordum. Kendim de divite sarılıp üstadın ağzından zehir zemberek mektuplar göndermeye başladım. Hepsine ana avrat düz giden birkaç satır da ilâve ederek. Öyle küfürler ki muhataplar, mektupları bir başkasına göstermeden yırtıp atmaktan başka çareleri kalmıyordu. Bu arada üstadı kavgaya ısındırmaktan, rakiplerinin sözlerini abartarak yorumlar katmaktan da geri kalmıyordum. Nihayet ulema arasında akan sular tamamen bulandı. Bu arada kim uyandı bilmiyorum, birileri Aşere-i Muhammese'nin yaptıklarını da dile dolayıp kovuşturulması gerektiğini söylemeye başladılar. Bir hafta içinde İstanbullular çardak altı dostlarının adlarını telaffuz etmeye, yapılan taşkınlık ve azgınlıkları dillendirmeye koyuldular. Çokları bizleri dinsizlikle suçlayıp toplumu ifsat eden, uygunsuz işler yaparak halkın itikadını bozan tanrıtanımaz kişiler olarak anıyor ve hepimizin tâzirini dillendiriyorlardı. Aşere-i Muhammese adını bile değiştirmişler, Aşere-i Muhabbese diyorlardı. Beşi birbirinden güç alarak gücünü beşe katlayan o azim ve başarı ruhu, yerini birdenbire varlığı muzır görülen habis

bir sefalete bırakıverdi. *Muhabbese* kelimesinin içeriğinde "habis, kötü, alçak, soysuz ve tehlikeli" gibi anlamlar vardı ve adımız böyle telaffuz edildiği sürece halkın da bizi habis belleyeceği ortadaydı. Oysa benim dışımdakiler çok da alçak insanlar sayılmazlardı. Bir gün sonra ulema da Aşere aleyhine konuşmaya başladı. Üstelik onlar aynı "muhabbese" kelimesini dinî bir ıstılah gibi kullanıyor ve "iğrenç veya zararlı olduğu için insan tabiatının, aklın ve dinin dışladığı şeyler" olarak bahsediyorlardı.

Şeytanca bütün planlarıma rağmen gidişata önlem alamıyor, söylentilerin önüne geçemiyordum. Nasıl her şey bu derece hızlı olmuştu da ben bunu fark etmemiştim? Kendi hazırladığım tuzak kendi ayağımı bağlamak üzereydi. Çünkü artık Aşere-i Muhammese Aşere-i Muhabbese, biz on kişi de habis ve istenmeyen varlıklar idik. Kimimiz aykırı görüşlerimiz, kimimiz din karşıtlığımız, kimimiz tiryakiliğimiz ve üstat da fikirleriyle... Tanıdığımız insanlarla bile çekinerek görüşmeye başladık. Bayezid Sultan'm habis veya varlığı muzır görülen bir şeyden vazgeçmesi pek kolaydı çünkü. Bizi harcayabilirlerdi. Ben üstadı harcamadan olmazdı, buna müsaade edemezdim. Duvarın tamiri tamamlanmalıydı. Arkadaşlarımı toplayıp uyarmak istedim. Hepsine haber salıp üstadın Şeyh Vefâ zaviyesindeki dersine gelmelerini, oradan çıkınca önemli konular görüşeceğimi bildirdim. Aramızda müzakere edip bir plan yapmaktı niyetim. Teşkilat senedini yanıma aldım. Ola ki imha etmek gerekir, ola ki herkese yeniden yeminlerini hatırlatmam icap ederdi.

Şeyh Vefâ zaviyesine vardığımda iki yüz kadar genç, ihtiyar İstanbulluyu üstadı can kulağıyla dinlerken buldum. Bazıları medreseden öğrencisi bazıları yeniçeri ocağının

Bektaşîleri, bir diğer grup Zeynî ve Nakşî dervişler. Aşere'nin tamamı sözümü dinleyip gelmişlerdi. Kıvâmüddin Kasım, Oynak Berber, Saferşah, Vasii Çelebi ve diğerleri. Üstat aşka gelmiş, sanki amelini toplar gibi heyecanla anlatıyor, Buhârî'den hadisler okuyarak coştukça coşuyordu. O günkü konu namazdı. Tam da Aşere'nin namazsızlıkla itham edildiği bir vakitte. Üstat namazı anlatırken bütün samimiyetiyle cümle kuruyor, Aşere'yi aklamak ister gibi kâh sesini yumuşatıyor kâh paylar gibi yükseltiyordu.

Üstadın en sevdiği şeylerden birinin Buhârî-i Şerif okumak, en hayran olduğu insanlardan birinin de İmam Buhârî olduğunu herkes bilirdi. *Sahîh-i Buhârî*'yi ne zaman açsa Muhammed Mustafa'ya hürmetinden gözüne yaşlar dolup gelir, söyleyeceklerini ağlayarak anlatırdı. Baktım, yine Buhârî okuyor ve gözünden sicim gibi yaşlar döküyordu. O kadar ki damlalar kitabın mürekkebini dağıtmaya başlamıştı. Ben onun bu derece vecd içinde vaaz ettiğini hiç görmemiştim. Nadir bir sohbet, nadir bir zamandı. Heyecanı had safhadaydı:

"İnsanlar, kardeşlerim! Deyin bana, Allah'a yakın olmanın namazdan gayrı bir yolu var mıdır? Diyeyim size ki yoktur! Peki namaz sadece şekilden ibaret midir? Asla!.. Namaz nefsin boğulması, kendinden geçmesidir. Namaz için huşu lazımdır, huzûr-ı kalb lazımdır. Allah ile yüz yüze, karşı karşıya, huzur ve buluşma... Öyle ki bütün biçimler dışarıda kalsın. Orada saf ruh olan Cebrail'e bile iltifat olmasın. Namazı böyle kılan insan bütün din yükümlülüklerinden muaf olsa câizdir. Çünkü böyle bir namazda kul, aklından yoksundur. İlâhî birliğin içinde erimektedir.

Allah *'Beni zikretmek için namaz kıl'*[12] buyuruyor madem O'nu zikretmenin yolu, karşısında divanda durmak, huzurunda eğilmek, secdeye kapanmaktan öte bir şey olmalıdır. Belki de kıyamda, rükuda, secdede O'nunla konuşmak, söyleşmek, yalvarıp yakarmak... *'Sarhoş olduğunuz halde, söylediğinizi bilip anlayıncaya dek namaza yaklaşmayın!'*[13] emrinin karşılığı yalnızca şarap içip sarhoş olduğunuz vakit namazdan uzaklaşmak değildir, bu sarhoşluk bana göre dünya meşgalesi ve dünya sevgisini de kapsıyor olsa gerektir. Yani Allah, *'zihniniz, dimağınız dünya sevgisiyle sarhoş iken namaza yaklaşmayın'* diyorsa halimiz nic'olur? Unutmayın, namazda ne dediğini anlamayan, bilmeyen, dediğinin bilincinde olmayan veya dediğini kalbiyle bütünlemeyen birisi belki içki içmemiştir ama dünya meşgalesi kendini sarhoş etmiştir. Sarhoş etmeseydi diliyle söylediklerini kalbiyle bütünler ve böylece namazını huzûr-ı kalb ile kılardı. Şimdi içinizden birisi, şu havuz başında namaza dursa, secdeye gittikçe ve oturdukça zemindeki çakıl taşlarıyla oyalansa, onları kenara çekip düzlemeye çalışsa, bir yandan da kıldığı namaz karşılığında cennette makamlar, o makamlarda huriler istese garip olmaz mı? Kim çakıl taşlarını mehir verip dünya güzeli bir gelin alabilir ki? Şimdi nerede namaz kılarken sağındaki ve solundakini dahi bilmeyen, mescit yıkıldığı zaman haberi olmayan kişi, nerede biz? Namazda esas olan huşudur, kalbin Allah ile bağlantısını koparmamasıdır. Ancak o vakit çevrede olup bitenle ilgilenmez, göz sağa sola kaymaz, akıldan alacak verecek hesabı geçmez, dünya ile ilgi kesi-

[12] **Kur'ân-ı Kerim, Tâhâ Sûresi, 14.**

[13] **Kur'ân-ı Kerim, Nisâ Sûresi, 43.**

lir ve kişi Allah'tan başka bir şeyi görmez, bir sesi duymaz olur. Oysa şimdiki insanlar zannediyor ki namaz yalnızca Allah'ın adını tekrarlamak, Kur'an'dan âyetler okumak, ayakta durmak, rükua varmak, secdede kalmaktan ibaret. Evet, namaz şeklen böyledir ama özünde Allah ile sır dolu bir konuşma, bir yakarış, bir dua, bir anlaşmadır. Namaz boyunca tekrar edip durduğumuz cümleler ve âyetler ruhumuzdan kopup gelmiyor ve kalbimize huzur vermiyorsa, gafletle söylenen kuru tekerlemelerden ne umabiliriz? Gönüldeki mânayı kalıplandırmayan harflerle kime hangi derdimizi anlatabiliriz? *'îhdina's-sırâta'l-mustakîm'* derken *'Bizi doğru yoluna ilet!'* yakarışını kalbimizin bütün gücüyle yapmıyorsak Allah'la iletişime geçtiğimizi kim söyleyebilir? Hele bunu kuru bir alışkanlık edinip günde beş vakit ruhsuz şekilde söylemek hâşâ belki de Allah'la alay etmek sayılmaz mı? Herhangi birimiz büyüklerden birine, sultana, vezire yahut sıradan bir kişiye teşekkür etmek, onu övmek ve ondan bir şeyler istemek için huzuruna çıkmak istese, sonra da onu rüyasında görüp planladıklarını rüyasında veya o kişinin gıyabında yapmış olsa ona teşekkür etmiş, isteyeceğini istemiş olur mu? Keza o kişinin önünde bilinç dışı eğilse ve hatta yere kapansa, kim bunun tâzim ve saygı için yapıldığını söyleyebilir? Ortada beden hareketlerinden başka bir şey kalmamışsa buna nasıl namaz deriz? Bana göre namazın taşıdığı ehemmiyet yalnız görüntü itibariyle eğilip kalkmak değil, belki Allah ile buluşmak, konuşmak, yalvarıp yakarmak ve huzûr-ı kalbe erip rızasını kazanmaktır. Elbette huzûr-ı kalbe eremiyorum diye namaz terk de edilemez. Belki her defasında adım adım namazın hakikatine yaklaşılır. Unutmayın, namazda huzûr-ı kalbe çabalayan ile hiç kılmayan asla bir

olmaz. Nitekim abdestsiz olduğunu unutup namaz kılan birinin namazı külliyen bâtıl olsa da Allah ona ecir verir. Bir yanda, efendisinin hizmetine hazır bulunduğu halde hizmette kusur eden, haydi diyelim boş ve bilinçsiz sözler ve hareketler ederek hizmet gördüğünü zanneden birisi var, diğer yanda da hizmetten tamamen kaçan birisi; sizce bunlar eşit midir? Sultana hediye sunmak istemeyen biriyle, ona ucuz, hatalı, kusurlu ve bayağı da olsa bir hediye götüren kişi arasında fark yok mudur? Kötü olan, gücünüz ve imkânınız varken hediye tercihini en güzelden yana değil de en ucuzdan yana kullanmaktır."

"İnsanlar, kardeşlerim! Size Basralı fakih Müslim b. Yesâr'm gürültü yapan çocuklarına 'Ben namaz kılarken istediğiniz kadar konuşup bağırabilirsiniz!' dediğini söylesem bundan ne anlarsınız? Ashaptan bazılarının abdest alırken renklerinin solduğunu, halsizleşip dermandan düştüklerini söylesem acaba neyi anlatmış olurum? Kul, kimin huzuruna çıkmak için hazırlandığını idrak edebilse acaba sevgilisinin verdiği randevuya hazırlanan bir aşıktan farkı kalır mıydı? Peki ya size Hz. Ali'nin namaza duracağı vakit benzinin sarardığını, bedenini titremelerin aldığını söylesem? 'Ne oluyorsun ey müminlerin emirü' diye sorduklarında da 'Allah Teâlâ'nm yerlere, dağlara ve göklere teklif edip de onların kabulünden kaçındıkları, sonunda da insanın, yani benim boynuma aldığım İlâhî emaneti ödeme zamanı gelmiştir, nasıl korkmayayım?' dediğini anlatsam!.. O mübarek namaza durunca, dünya yıkılsa haberi olmazmış. 'Allah'ın arslan'ı olmak kolay değil elbet! İbadetini öyle aşkla ve can u gönülden yaparmış ki onun ibadet aşkına hiçbir acı, hiç bir şey engel değilmiş. Sevgiyle korkunun, umutla yeisin birbirine karışmasm-

dan hasıl olmuş titremeler içinde alınmış bir tekbirden sonra İlâhî azametin ürpertisi bütün vücudu sarar onu kendisinden geçirirmiş. Onu namaz kılarken görenler, secdeleri uzattığı esnada akıttığı gözyaşlarıyla seccadelerin ıslandığını söylerler. Hatta rivayettir, gazalarından birinde ayağına bir ok gelip, kemiğe saplanmış. Oku asılıp çekelim derken temren içeride kalmış. Hekim yaraya bakıp çare önermiş:

'Ey Ebû Türâb, yara derinde ve sana çok ıstırap verecek. Temreni oradan çıkarmamız lazım. Eğer uygun görürsen sana aklı gideren, bayıltıcı bir ilaç verelim ve sonra temreni ayağından çıkaralım.'

'Bu ilaç ne kadar beni baygın tutacak?'

'Yarım günden biraz fazla! Ama eğer ilaç vermezsek ağrısına tahammül edilemez.'

Hz. Ali efendimiz yarım günden ziyade baygınlıkta bir vakit namazı kazaya kalır düşüncesiyle kararını bildirmiş:

'Bayıltıcı ilaca lüzum yoktur. Biraz sabredin namaz vakti gelsin, ben namaza durunca siz oku çıkarın.'

Namaz vakti gelmiş, Hz. Ali Efendimiz abdest alıp namaza başlamış. Hekim de mübarek ayağını yarıp temreni çıkarmış. Hatta yarayı bile sarmış. Namaz bittiğinde Hz. Ali, hiçbir şeyden habersiz, 'Oku çıkardınız mı?' diye sormaktaymış. Yani mübarek, Allah'ın huzurunda olmanın idrakiyle o derece huşu içinde namazını kılarmış ki dünyaya, mâsivâya, malayaniye ait hiçbir şeyi hissetmez, duymaz, ilgilenmezmiş. Diyeceğim o ki efendiler, asıl namaz işte budur; yoksa bizim kıldığımız namaz kuru eğilip kalkmaktan ibarettir; onda da fayda yoktur."

Arkadaşlarımı uyarmaktan vazgeçip ellerimi ovuşturarak oradan ayrıldım.

13. Gün

ZINDIK

İstanbul, Cem Sultan'm küffar illerinde zehirlendiğine dair bir haberle çalkanıyordu. Şehirde kimisi seviniyor, kimisi ağlayıp üzülüyordu. Üzülenlerden biri de bendim; yeniçerileri peşime takıp ayaklandırmak için Cem Sultan dışında bir sebep beklemek zorunda kaldığım için. Yeni bir plan yapmam gerektiğini düşünüyordum; kader planını yapıverdi. Rüzgâr nereden esti, alevi kim körükledi anlayamadım ama şehirde herkesin Aşere-i Muhabbese'yi konuştuğu bir güne uyandım. Üç Hilal Cemiyeti miydi, ulema veya cemaatler miydi; birileri Aşere'yi nazara vermişti. İstanbul bizim ne derece habis yaratıklar olduğumuzla çalkanıyordu. İşin garibi Aşere-i Muhabbese adını anan herkes Deli Lütfi adını da anıyor, diğerlerimizin kim olduğunu söylemiyor, önem vermiyor veya kâle almıyordu. Birilerinin Cem Sultan'm ölümünün getirdiği kasveti gözlerden gizlemek için gündem değiştirip Aşere-i Muhabbese adını anması değildi ağırıma giden, hayır, benim yerime üstadın adını anmasıydı. Aşere deyince Deli Lütfi de kim oluyordu? Orada her şeyi planlayıp uygulayan, yönlendirip yöneten bendim. Kimse neden Eğribozlu Ornio'dan

veya kutsal hazine avcısı Akbaba'dan bahsetmiyordu da Deli Lütfi'ye kilitlenip diğer dokuz genci yok sayıyordu? Yeniçeri civan Bektaşî veya Cenevizli oynak Barbieri'ye, Kıvâmüddin Kasım veya Menteşeli Molla Ayı Seyyidî'ye Kazâbâdlı Kâzımı yahut Vasii Çelebi'ye, Mevlevi yahut Zeynî derviş canlara, Akşemseddin'in torunu Saferşah'a neden kimse pay biçmiyordu? Onca şeyi boşa mı yapmış, onca bilgiyi çöp olsun diye mi toplamışlardı yani. Şahsen ben yaptıklarım bilinsin, Büyük Kartal'a olan kinim herkes tarafından anılsın, gemisini batırmak için yıllardır nasıl çabaladığımı insanlar anlatıp dursun istiyordum. Ama işte herkes "Göde Lütfi" diyor, başka bir şey demiyordu. Bu şehirdeki tek habis Deli Lütfi miydi yani? Kimileri onu ilhat ile suçluyor, kimileri zındıklığına hükmediyor, kimileri irtidattan dem vuruyordu da neden ona bunları yaptıranı kimse hatırlamıyordu? Herkes sapıklık, halkı ifsat, dinsizlik, nübüvveti inkâr, Muhammed Mustafa'ya hakaret, küfür söylemek gibi suçları sayarken bunları ona yakıştırıp giyindiren usta terziden neden bahsetmiyorlardı? Anladım; halkın ağzı torbaydı ama büzülmüyordu.

Şehirde Aşere adı anılmaya başladığında çardak altına gelen yüzlerce kişi ortadan kayboluverdiler. Çemberin daraldığını hissedebiliyordum. Sekiz arkadaşımı yeniden toplayıp gizlenmeleri gerektiğini, ortalıklarda dolaşmanın tehlikeli olabileceğini söyledim. Mevcut paranın yarısını kendime ayırıp diğer yarısını "Hepsi bu!" diyerek onlara dağıttım. Bir gün yeniden buluşma vaat ederek herkesle vedalaştım; "Aklı olan şehirden hemen kaçsın!" Ben de yüzümü boyayacaktım. O sırada Bayezid Sultan'm Kirli îsabel ile Şarlken'in elinden kurtardığı İspanya Yahudileri şehre yeni gelmişti. Yeni bir kılıkla onların arasına karı-

şırsam bir müddet rahat ederim diye düşündüm ama daha ilk gece sahip olduğum bütün paramı çalıp ertesi gün beni aralarından attılar. Her şeyimi yitirince felâketleri peş peşe ensemde hissetmekten korktum. Acilen paraya ihtiyacım vardı. Serçe Hatun'a haber salıp elinde avucunda ne varsa getirmesini istedim. Koşa koşa geldi. Bütün parası on akçeden ibaretmiş meğer. Bana daha fazlası lazımdı. Onları elinden alıp son bir kez seviştikten sonra Cenevizli bir gemiciye ihtiyacım olan yirmi altın için cariye diye sattım.

Ruhumda bir ağırlık vardı. Cavlâkîler arasındayken de İtalya'da gözümü çıkardıklarında da bu kadar kötü durumda olmamıştım. Sanki bir yaşama sevincim, heyecanım, ülküm kalmamıştı. Geceler boyu düşündüm. Bundan kurtulmanın tek yolu ateşle oynamaktan geçiyordu. Çiviye çivi söktürme kararı verdim. Yüzümü ve kılığımı bir Fransız gemiciye benzeterek sokakları kolaçan ediyor ve olacakları izliyordum. Bilhassa Aşere konusunda ulema ile üstat arasında çıkacak gümbürtüyü kimlerin yönetece ğini öğrenmekti niyetim. İki gün boyunca dedikodular ve homurtular çoğaldı ama ulema arasında yaprak kıpırdamadı. Yaprağı kıpırdatmak üzere Aşere-i Muhammese senedini elime, sıcak bir somunu da koltuğuma alıp üstadı buldum. Hayret, bunca olup bitenden hiç etkilenmemiş kadar neşeliydi. Altı ay evvel boşadığı karısından talakını verme bedeli olarak para sızdırmış, onu kutluyordu. Sıcacık somunu ikiye yarıp içine tulum peynirini bocalarken gevrek gevrek gülmesi hâlâ gözümün önündedir. Kıskanmıştım. Güldüğünü son görüşüm olacağını da bilemezdim.

Yüzüne baktım. Bana bir zamanlar sevgi emaresi olarak Karga dediği günler geçti gözümün önünden. Şimdi-

lerde Kör Karga diyordu artık. "Sarı püsküllü göde mısır koçanı"m gagalayan bir karga düşündüm. Sonra da olanca dostluğumla ve sesime merhamet vererek önce teşkilat senedindeki yeminimi yüzüne karşı okudum, itaatimden tamamen emin olduğunu hissettiğim anda da başladım *Harnâme* diliyle ulemaya ve özellikle Hatipzâde'yle Molla Arap'a verip veriştirmeye. Gitgide kinini arttırdım ve sözlerimin sonunda onlara karşı gerekli savaşı vermediğini söyleyip kışkırttım. Saf gönüllü olması onun en zayıf yanıydı, hemen oltaya geldi ve hepsini donatmaya başladı. Hatipzâde hakkında küfürsüz tek cümlesi "Gidinin beygir bozuntusu... Şöhreti zatına galip, sözleri şaşaalı ama içi boş. Âlim geçinmekten o utanmıyor ama ilim onda olmaktan utanıp, derhal kendisini terk ediyor" şeklindeydi. Ona saydırırken öyle heyecanlanmıştı ki talak parasından birkaç mangırı yürüttüğümü bile hissetmedi. Ertesi gün o parayla sıcak bir somun daha aldım ve bu sefer Hatipzâde'ye koştum. Şansıma Molla Arap da yanındaymış. İkisine de sırayla üstadı geçtim; elbette Deli Lütfi, Sarı Lütfi, Göde Lütfi, hırsız, pezevenk diye diye... Yanlarından ayrılmadan son bir hamle yaptım. Basit bir hamle. Diğer ulemanın ve cemaatlerin duymasını sağlayacak şekilde bir ifşaat:

"Efendimiz, biliyor musunuz Göde Lütfi geçen salı vaazında 'Namaz dedikleri kuru eğilip kalkmadır; faydası yoktur' dedi."

Derhal üzerine atladılar. Ne zaman dedi, kimler duydu, şahitlik ederler mi vs. vs. Cevaplan anlatırken bir maden keşfettiğim için kabıma sığamıyordum. O gece uzun uzun düşündüm. Bu fikri çoğaltır, olayları köpürtür ve ulemayı üstada karşı kışkırtırsam hem duvar layıkıyla tamir edilir hem gemi ziftlenemeyecek şekilde delinir hem de Aşere

üzerine çevrilen bakışlar zındıklık iddialarına kilitlenirdi. Ertesi gün ve daha ertesi gün devletlülerin de kulağına gidecek yerlerde aynı cümleyi telaffuz etmeye başladım. Yetinmedim, birer pusulaya yazıp medreselerin, tekkelerin, kışlaların kapılarından içeriye attım: Cümleye son şeklini şöyle vermiştim:

"Ey Müslüman! GödeLütfi 'Namaz dedikleri kuru eğilip kalkmadır; faydası yoktur' *diyor. Peki ya senin fikrin ne?"*

Maksadım, ulemayı ve cemaatleri daha fazla kışkırtıp ortalığı karıştırmak, böylece dini sakıza döndürmek ve her kafadan bir ses çıkmasını sağlayarak bilene bilmeyene din tartıştırmaktı. Ve dahiyane bir fikir daha geldi aklıma. Cavlâkîler arasında bulunduğum sırada baba erenlerden birinden duyduğum fenâfillâh anlayışını Aşere ile andırmak. Nasıl olsa bunu inkâr edecek herkes kaçmış veya gizlenmişti. Çemberlitaş revaklarına, Hipodrom kalıntılarına, Tahtakale'deki meyhanelere ve harabathanelere uğrayıp Molla Lütfi ve çevresindeki Aşere-i Muhabbese'nin feylesoflar itikadına göre Allah'ın hakikatine erdiklerini, bunu bir tür fenâfillâh saydıklarını, o makama ulaşıp hakikati gördükten sonra artık namazın kendilerinden düştüğünü, günah işlemenin, içki içmenin veya sultan malı yemenin kendilerine helâl olduğunu, bu yüzden cuma günleri camide değil meyhanede buluşmaya başladıklarını falan anlattım. Bizans artıklarından, devşirme ocaklarından, cahil takımından ve içinde gizli din taşıyanlardan pek çok kişi sözlerime kulak tutup meyhanelere akmaya başladı. O gün Forum Tauri'nin âmâ ve kambur divanesi Hayran Abdal'a rastladığımda gizli Üç Hilal Cemiyeti'nin ilgi alanına girdiğimizi fark edememiştim. Bir tesadüf değilmiş. Oysa ben kendisini görünce bir zamanlar kutsal hazine için

yaptıklarıma hayıflanmakla durumu geçiştirmiş, "Şimdi önüne iki mangır bırakıp 'biz iki divaneyiz' repliğiyle hikmetli bir cümle istesem acaba ne der?" diye de içimden gülmüştüm. Kör geçinen bu adam bir zamanlar gençliğimin büyük hayallerini bitirmiş ama o sıçan deliğinde beni kıstırdığı vakit de "Biliyorum Karga, buradasın, hâlâ saklanıyorsun..." diye bir şans vermişti.

O anda garip bir duygu hissettim. Üstat bir vakitler beni mahvolmaktan kurtarmak için bu adama karşı itibarım kullanmıştı ve şimdi ben üstadı mahvetmek için bütün gücümü kullanıyordum. Bir an kendimden utanır gibi oldum. Sonra derhal dönüp küfürler eşliğinde muzipçe gülümsedim:

"îşte bu benim! Eğribozlu Omio, şeytanın yeryüzündeki halifesi!"

Ulema sunduğum lokmayı çiğneye çiğneye ikinci günün sonunda toplanıp şeyhülislâma vardılar. O da önlerine düşüp "Molla Lütfi namazı inkâr ediyor. Bu, dini ve dolayısıyla peygamberi de inkâr sayılır" diyerek durumu vezir İskender Paşa'ya bildirdi. Vaktiyle Bosna Beyi olan İskender Paşa'nm üstada kırgın olduğunu, "Ah bir fırsatını bulsam!" deyip durduğunu biliyordum. Şeyhülislâm ona bu fırsatı verince soluğu Bayezid Sultan'm huzurunda alacağı belliydi. Meğer Bayezid Sultan da o günlerdeki bir ulema meclisinde üstadın Molla Arap'a hakaret ve hiciv yollu bir târizini işitip yüzünü ekşitmiş, huzurunda yapılan bu terbiyesizliği kendine saygısızlık addetmiş, saygıdeğer bir âlim olması gerekirken ilim meclisinde kullandığı sin-kefli galiz kelimelerden dolayı gücenmişmiş. İskender Paşa'yı sonuna kadar dinlemiş. Doluya koymuş aldıramamış, boşa

koymuş dolduramamış, belki paşa çekilir gider diye sükut etmiş. Lâkin paşa ısrarcı olmuş:

"Hünkârım, Molla Lütfi sapkınlık ve dalalettedir, cezasız kalması dîn-i mübîni zedeler!"

Üstadın münasebetsizliğine gönül koymasına rağmen Bayezid Sultan bu iddia üzerine pek öfkelenip çıkışmış:

"Bu kuyruklu yalandır paşa. Molla Lütfi'yi biliriz, böyle adam değildir."

"Hünkârım, çok araştırılmıştır, devletinizi ifsada çalışan Aşere-i Muhabbese bu zındığın icadıdır. Bir zamanlar tımarhaneye..."

"Yeter paşa, benim bildiğim Molla Lütfi kötü söze meyyaldir, küfürbazdır, şuh ve azadedir illa ki namazı veya Hz. Peygamber'i inkâr edecek adam değildir."

"Ama hünkârım kalplerde şüphe kalırsa..."

"Sus paşa, kalplerde şüphe kalmasın, halk hakikati öğrensin diye iddianız araştırılıp soruşturulsun, Aşere mi, haşere mi anlaşılsın!"

İskender Paşa etek öpüp geri geri huzurdan ayrılırken "Umarım Aşere dediğin haşere çıkmaz da ben seni böcek gibi ezerim paşa!" diye mırıldanan sultanı duymamış ama Angiolello duymuş. Koşup bana geldi. Soruşturmanın içine Aşere'nin de dahil olacağını ısrarla söyleyip tedbirimi almamı şehri terk etmemi söyledi. Aşı bu kadar pişirmişken sonuç almadan olmazdı. Aşere'nin bütün üyeleri şehir dışında olduğuna göre kendimin tek şahit ve tanığı yine ben olacaktım. Zaten kılığımı da değiştirdiğime göre mesele kalmaz, başka kimlikler altında faaliyetime korkusuzca devam edebilirdim.

Ertesi gün Aşere hakkındaki suçlamalar arttı ve İstanbul muhafızıyla subaşı ağa, ikindi sohbetlerine katılan herkes için yakalama kararı çıkarttılar. Düşünüyordum ki Büyük Kartal'ın ülkesinde her zanlının adalet isteme, mahkemeye çıkma ve hukuka sığınma hakkı saklıdır. Birileri "habis" dedi diye bu hakkı kullanmaktan geri duracak ve kuzu kuzu suçu kabullenecek değildim. Akbaba oluşum ve kutsal hazine geçmişim ortaya çıkmadıktan sonra ikindi vakitlerinde bir müderrisi dinlemekten öte neyle suçlanacaktım. Zaman zaman hem devlete hem şeriata hem de insanlığın tabiatına aykırı şeyler konuşur, tartışır, yapar, yaptırırdık ama bunların ne ispatı vardı ne de fikir olarak benden çıktığı iddia olunabilirdi. Görünürde Aşere'nin tek fikir babası vardı; Deli Lütfi. O varken kimse bu konuda sol gözü olmayan bir Cenevizliyi de suçlamayacaktı. Birkaç gün evvel adımın Aşere'yle birlikte anılmamasma üzülürken şimdi Aşere'nin Deli Lütfi'ye mal edilmesinin ne büyük nimet olduğunu düşündüm. Yine de gizlice üstadın yanma varıp kaçmasını teklif ettim. "Asla!" dedi büyük bir metanetle, "Söylediğim hiçbir şeyi inanmadan söylemedim ve iftira olmadıktan sonra her cümlemin arkasmdayım!" Zavallı üstat cümlelerinin suç kayıtlarına ağzından çıktığı şekilde girdiğini zannediyordu. İçimden güldüm. Kendisini gizlemem gerekip gerekmediğini sordum. Ona da "Asla!" dedi, "Biz abdestimizden eminiz!" Hayret etmiştim. Kaçacağını, saklanacağını, korkup sineceğini düşünüyordum oysa.

Ertesi gün bütün şehir müderris Deli Lütfi'nin ne kadar şerli, hırsız, gaddar, dedikoducu, hilekâr, acımasız, ağzı bozuk olduğunu konuşmaya başladı. Üstadın düşmanlarını aklımdan geçirdim. Saymakla bitirilemeyecek kadar

çoktular ve benim yerime duvarı tamir etmeyi coşkuyla yapıyorlardı.

Sultanın soruşturma emrinin ertesi sabahında İstanbul muhafızı İshak Paşa bizzat gelip üstadı tutukladı. Üstelik ona Bayezid Sultan'm emrini değil hakkında şikâyet mektupları yazıldığı gerekçesini bildirerek. İşkillendim. Angiolello sarayda olanları anlatmıştı, yalan söylemezdi. Araştırınca öğrendim ki meğer o günlerde Aşere ve üstat hakkında bir sürü şikâyet mektupları gelirmiş. Aşere hakkında yazılan mektuplarda *"din üzerinden devleti ifsat ve yıkma"* yahut *"halkın huzurunu bozucu kötü fiiller"* gibi suçlamalar varmış. Bayezid Sultan'm Üç Hilal Cemiyeti henüz benim yeniçeriyi ayaklandırma düşüncemi kayıtlarına alamamıştı anlaşılan. Odabaşı Tızmantırıl Ağa'yı bulup şehirden ayrılmasını söylemek istedim. Adam çoktan kaçmıştı. Ondan da kurtulduğuma sevindim ve kendimi üstat hakkında yazılan şikâyet mektuplarına verdim. Bunların tamamen şahsî kinlere dayalı suçlamalarla dolu olduğunu tahmin ediyordum. Sonradan birer kopyasını da gördüm, öyleydi. Bizzat Bayezid Sultan'a yazılan üç mektup vardı ve bunlardan birisi imzalı, diğer ikisi imzasızdı. Ama ben üçünün de Sinan Paşa'nm kardeşi Ahmet Çelebi tarafından yazıldığını anlamıştım. Üstadın Sinan Paşa'nm vefatında bazı yolsuzluklar yaptığını ve mirasından mal kaçırdığını kısmen hakikat, kısmen abartarak bir hakaret üslubuyla anlatıyor, Sinan Paşa'dan geriye kalan mallarla ilgili yolsuzluklar yaptığını, rahmetlinin beşer altışar binlik kitaplarını otuzar kırkar akçelik kitaplarla değiştirip satmaya çalıştığını ve haklarının iadesini istiyordu. Sinan Paşa'nm ölüm haberini verdiğimde alelacele evine koşmasından anladığım kadarıyla üstat bu suçları işlemiş

görünüyordu. En azından bir kısmını. Düşündüm, bazılarını yakından bildiğim bu yolsuzlukları halkın bilmesi işime gelir, ortalık daha da karışırdı. Bu sefer aynı iddiaları abartarak dile getiren, Büyük Kartal'ın kitaplığından bile kitap çalan deli bir müderrisin daha neler neler yapabileceğini sayıp döken mektuplar kaleme alıp rakiplerine tekrar gönderdim.. En çok da üstadın parayı çok sevdiği ve para için pek çok yolsuzluklara razı olabileceğini anlattığım satırlar dikkat çekti. Tokat'ta bir ağanın yirmi bin akçesini gasp ettiğini, boşadığı eşine talakını verme karşılığında altmış bin akçesini aldığını, Dârülhadis medresesindeki kütüphaneden Cevherî'nin *es-Sıhâh* isimli değerli eseri alıp yerine başka nüsha koyduğunu, çeşitli zamanlarda sorgulamalar geçirdiğini ve her defasında Aşere mensuplarından birini yalancı şahit gösterip paçayı kurtardığını, Büyük Kartal zamanında Kazasker meclisinde tâzir olunup tımarhaneye kapatıldığını ve nihayet Aşere-i Muhammese adlı habis teşkilatın dinden imandan uzak icraatlarını bir bir anlatmaya başladım. Hem de ballandıra ballandıra. Her gün ayrı bir kılıkla meydanları, meyhaneleri, çardak altlarını ve yeniçeri ortalarını dolaşıyor, yeni yeni ithamları yayıyordum. Üstadın o günlerde yazmakta olduğu felsefe risalelerindeki fikirlerini dinî sorular ilâve ederek dillendirmek, *Vücûdi'l-vâcib* ve *Tahkîkı'l-îmân* ile *Vücûdi'z-zihnî* risalelerindeki cümleleri alıp cahil halkı ifsat edecek şekilde dile dolamak bunlardandı. Nasıl olsa kimse zahmet edip o kitapları kontrol etmiyor, yalnızca dedikoduyla yetinip din üzerine ahkam kesiyordu. Halk galeyana gelsin istiyordum ve dinin ulema arasında değil de halk arasında tartışılmaya başlanması elbette sosyal yapıyı zedeleyip insanları birbirine düşman edecekti.

Etti de. Halkın bu tür konuları sakız edip çiğnediğini fark edince de en muhteşem planımı yürürlüğe koydum. Gerçi üstadın başı biraz daha derde girecekti ama ortalık daha da karışacaktı. Bozahanelere uğrayıp insanların kulağına fısıldadığım cümleyi şöyle kurdum:

"Duydun mu, Deli Lütfi habis Aşere mensuplarından her birine bir vezir veya âlim öldürmek üzere yemin ettirmiş. Bunun için yeniçeri odalarında mutemet adamlar edinmiş. Devlete kast edecek hazırlıklar yapmaktaymış. Bereket versin İstanbul muhafızı onlar harekete geçmeden bir gün önce haber almış da..."

Ertesi gün ortalık birbirine girdi. Küfrün bini bir paraya çıktı. Aşere-i Muhammese artık neredeyse Haşan Sabbah'm fedaileriydi. Yaydığım söylentilerin üstada suçlama olarak yöneltileceğini tahmin edebiliyordum. Yazdığı kitapları dikkatle okumaya başladım. İşime yarayacak yeni bilgiler bulmaktı niyetim. Konuşurken boşboğazlık yapan üstadın yazarken dikkatli bir araştırmacı titizliği gözettiğini ve kesin sonuçlara varacak sağlam bir mantık örgüsü kurduğunu o vakit gördüm. Yazdıklarının hepsi temellendirilmiş düşüncelerin eseriydi ve kesin inanmışlığı gösteriyordu. Gıpta ve hayretler içerisinde okudukça okuyasım geldiğini itiraf etmeliyim. Keşke kader bana onun gerçek mülazımı ve çömezi olabilme imkânı tanısaydı. Her şey ne kadar farklı olurdu!..

Birkaç gün içinde üstadın kaleminden çıkmış bütün bilgilere ulaşmaya başlamıştım. Daha önce bahsettiğim iki risale haricinde umduğumu fazla da bulamadım. Yine de bu beni durduramazdı. Güya onun henüz müsvedde halde duran eserlerinden öğrenmişim gibi yapıp kendi uydurdu-

ğum bazı fikirlerden yola çıkarak üstadın Peygamberliği inkâr eden, feylesofların fikirlerini dinin emirlerinden üstün gösteren, bazı ibadetlerin lüzumsuzluğunu iddia eden, hatta cuma namazını fuzuli sayan bir adam olduğunu anlatmaya başladım. Yine hedefimde bozahaneler, meyhaneler, yeniçeri ortaları ve loncalar vardı. Kazara birisi kaynak sorarsa zındık Lütfi'nin güya yazmakta olduğu kitapların isimlerini sıralıyordum. Değil mi ki insanlar Molla Lütfi adını duyunca din ve devlet düşmanlığını, müzevirliğini ve boşboğazlığını, küfürbazlığı ve saygısızlığını, acımasızlığı ve şerliliğini anlıyorlardı, söylediklerime de inanmaları kolay oluyordu. Bir adım daha atıp Aşere-i Muhammese'de eli kalem tutan veya şiir söyleyen arkadaşların yazdıkları gazeller arasından bazı fikirleri cımbızla almaya ve üstadın yetiştirdiği dinsizlerin de böyle söylediklerini dillendirmeye başladım. Nasıl olsa kendileri kaçıp gitmişlerdi ve söylediklerimin tersini iddia edemezlerdi. Şiir, hafızanın ilacıydı ve kafiyeli vezinli söylenen her fikir daha kolay ezberleniyor, hatırlanıyordu. İstanbul meyhanelerinde kalender, cavlak, ışık, torlak diye çağırılan bazı hane berduş şairler de kâh kadeh ikramı, kâh sohbet encamı kabilinden bu tür şiirler söylemeye zaten teşne idiler. Yetinmeyip eskiden yazılmış müstehcen söz veya şathiye kabilinden şiirleri de araya katıştırıp dini örseleyecek fikirleri yaydıkça halkın homurtuları arttı. Duvarı layıkıyla tamir etmeye gemide de küçük delikler açmaya başlamıştım. Bu deliklerden cemaatleri ve tekkeleri de geçirmek gerekiyordu ki "Şeriat elden gidiyor!" feryadıyla devlete karşı sesler yükselsin. Devlet kademelerinde cemaatlere gönül bağlamış pek çok insan vardı ve bunların hepsi Deli Lütfi aleyhine konuşup çevrelerini etkilemeye hazırdılar. Çünkü

onlar için Deli Lütfi tasavvuf yerine feylesofların ardına düşen bir sapkındı ve cemaatlere yoz bakıyordu.

Tellalların meydanları dolaşıp Molla Lütfi'nin sorgulanacağını ve sorgu heyeti olarak kimlerin seçildiğini bildirdikleri güne kadar elimden gelen her şeyi yapmıştım. Bayezid Sultan'm onayından geçip Rumeli Kazaskeri marifetiyle yürütülecek sorgulamada bizzat kazasker efendinin kendisinden başka büyük vezirlerden ikisi, Hatipzâde, Molla Arap ve Molla îzârî görev alıyorlardı. Baktım, pek çoğu üstadın münakaşa edip durduğu adamlar... Hatipzâde'nin kitabına dil uzattığı için aralarında derin bir husumet vardı. Daha önceki yemek davetinde Molla Arap ile takıştığı için kinler su yüzüne çıkmıştı. Molla îzârî, vaktiyle Fatih medreseleri içindeki Dârülhadis medresesi müderrisliğinin elinden alınıp yevmi on akçe eksiğiyle Molla Lütfi'ye verilmesi yüzünden kırgındı ve hatta hakkında hicivler bile yazmıştı. "Vezirleri bilmiyorum ama bu sorgu heyetinde bir tek Kızıl Katır Mustafa Muslihuddin eksikmiş" dedim içimden.

Heyetin kabul edilemez olduğu dedikodusunu yayarak mahkeme sürecine gölge düşürmem mümkündü ama bunun inandırıcı olmayacağına karar verdim. Çünkü bu âlimlerin hepsi halk nazarında da tekke çevrelerinde de makbul insanlardı. Üstada göre hepsi kötü, işe yaramaz, cahil ve ucuz adamlar sayılıyordu ama ulema ve devlet erbabı kendilerini hürmete layık, ağırbaşlı ve nadir insanlar olarak biliyor, itibar ediyordu. Halkın sevgi ve saygısını kazanmak yanında adil olduklarından da kimse şüphe etmiyordu. Şahsen Molla Lütfi'ye muhalif diye kimse bir âlimi kötülememe inanmayabilirdi. Bu yüzden heyeti eleştirmekten vaz geçip heyetin yaptığını eleştirebilmeye

yöneldim ve içeride neler olup bittiğini bilmenin yolunu aradım. Boyanıp kılık değiştirerek Kızıl Katır'a sokuldum. Kendimi Bursa Muradiye medresesi için kitaplarını kopyalamaya gelmiş bir molla olarak tanıttım. "Gelecek sene kitaplarınızı okutmak üzere mütevelli karar aldı, kitaplarınızı kopyalama vazifesini de bana verdi!" dediğimde sevincinden oturduğu yerde yıkılacak gibi oldu. Ve iki gün sonra güya kitap kopyalarken üstadın sorgusunda olup biten her şeyi öğrenmeye başladım. Hatipzâde ona, o da bana anlatıyordu. Elbette Molla Lütfi'ye karşı kendilerini haklı çıkararak... Ve bir gün onu ağlarken buldum. Soruşturmaya çağırdıkları iki yüz kadar şahidi dinledikçe Aşere-i Muhabbese denilen güruhun bunca ifsat ve bunca sapıklığı ortaya çıkasıya kadar kendilerinin nasıl haberdar olmadıklarına duyduğu pişmanlığın gözyaşlarıymış akıttıkları. "Ah molla, din elden gitmiş de haberimiz yok!" diye dövünüp bana uzun uzun dert yandı. O dışından ağladıkça ben içimden güldüm. Özellikle de şahitlerin ifadelerini o üzülerek anlattıkça ben keyifleniyordum. Kendi cümlelerinin ağızdan ağza dolaşıp mahkeme kayıtlarına girmesi kimi mutlu etmezdi ki? Molla Lütfi'nin gıyabında ona atfederek uydurduğum sözler ve yaptığım işlerin dini bütün insanların akidesini bozduğunu, halkı dinden çıkaracak seviyelere getirdiğini görmek beni yerimde duramaz etmişti. Kızıl Katır'm yanından çıktığımda hâlâ sarhoş gibiydim. "Budur!" diye bağırdım yumruklarımı sıkarak, "İşte yapman gereken şey, Eğribozlu yetim Ornio; şeytanın veliahdı! İşte intikam!"

Sorgulama üstadın namazı ve dolayısıyla peygamberi inkâr ettiği suçlamasıyla başladı ama kısa sürede Aşere'yi kurmak ve halkı ifsat suçuna döndü. Onun Aşere yüzün-

den cezalandırılmasmdansa zındıklık yüzünden cezalandırılması daha çok işime yarardı. Bu da ancak mahkemeyi etkilemekle mümkün olabilirdi. Zor mu zor... Osmanlı hukuk sistemi herhangi bir yolsuzluğun sızamayacağı kadar sağlam bir yapıya sahipti ve o yapıyı sarsmak çok gayret ve emek gerektirecekti. Denemekten ne çıkardı?!. Molla Lütfi'nin zındıklığını dava konusu ettirip mahkemeye hukuku deldirebilirsem amacıma ulaşmış sayılırdım. OsmanlI hukuk sistemi tarafından birinin zındıklık yüzünden cezalandırılması, gemide hiç kapanmayacak bir delik sayılırdı.

Ön soruşturmaya göre Aşere dinsizlikle suçlanıp toplumu ifsat eden, uygunsuz işler yaparak halkın itikadını bozan tanrıtanımaz kişiler olarak anılıyordu ve bilhassa *"devleti din yoluyla ifsat"* ve *"topluma muzır fiil"* ithamı dikkate alınıyor, halkı isyana teşvik ve medreselerle tekkelere yönelik ihtilal planları asla tartışmaya açılmıyordu. Eski Odalar'a uğrayıp Tızmantırıl Ağa'yı sordum. Kaçtığından emin olmak istiyordum. Adam gerçekten de sırra kadem basmıştı; rahatladım. Artık işim, sorgu heyetinin ilhat ve zındıklık fiilinin delilini devamlı göz önünde bulundurmasını sağlamaya kalıyordu. Üstadın bir sohbet esnasında vecde gelerek gözyaşları içinde söylediği bir cümle de olsa "Namaz kuru bir eğilip kalkmadan başka değildir!" sözü herkesin her an aklında bulunmalıydı. Bunu başarabilirsem *"devleti ifsat ve muzır fiil*"in ne olduğunu herkes çok iyi anlayacak, medrese ve tekkelere yönelik ihtilal ile suikast planlarının da üstü örtülecekti. Bu cümleyi inci gibi yazıp altına da Molla Lütfi adını kondurduğum yedi adet pusulayı, yumruk büyüklüğünde yedi taşa sarıp o gece araştırma komisyonunun yedi

üyesinin konaklarından içeriye sırasıyla attım. Kimisinin camı, kimisinin cumbası, kimisinin de kiremitlerini kırarak. Hem bir gözdağı hem bir ikaz...

Üstat, bütün sorgu müddetince kendisini sorgulayanlara "Dağılın!" diyecek bir hâmi bekleyip durdu. Vaktiyle kanatlarının altına sığındığı Sinan Paşa yahut Ali Kuşçu sağ olsaydı başına bunların gelmeyeceğini düşünüyor olmalıydı. Gerçekten de Sinan Paşa sağ olsaydı değer verdiği çömezinin mülhit veya zındık olamayacağı hususunda herkesi susturur, bunun için halkı bile bir baskı unsuru olarak kullanırdı. Aklıma Sinan Paşa sağmış gibi davranmak geldi. Eğer halk sorgu heyetindekileri mercek altına alır ve tarafgir davranışlar gösterdiklerini söylemeye başlarsa Molla Lütfi'yi sevenlerin de sesi duyulur hale gelirdi. Her iki tarafı da kışkırtmak benim eskiden beri en iyi yaptığım iş sayılırdı. Soruşturma odasındaki bilgilerin dışarıya yansıyış şekline göre her hangi tarafın donatılması gerekiyorsa layığını yaptım ve sorgulama süreci şehrin yegâne gündemi haline geldi. Bu arada üstadın ettiği küfürler, yazdığı kitaplar, boşadığı eş, edindiği düşmanlar, çaldığı kitaplar, kapatıldığı tımarhane ve gönderildiği sürgün, hepsi her teferruatına kadar gevelenip durdu. Tabii en başta da *"Namazın kuru bir eğilip kalkma"* olduğu cümlesi. Bir yanda bunca cürümle Molla Lütfi, diğer yanda taraflı bir sorgu heyeti... İş bitecek ve sonunda halk bunun bir haksızlık olduğunu düşünecekti. I-ıh!.. Belki de ortalığın biraz daha karışması, bu haksızlığın iş bittikten sonra değil şimdi tartışılması iyi olacaktı. Elbette "Şeriat isteriz!" diyerek adaletin yerine gelmesini isteyen vicdanlı insanların da seslerine kulak verilmeliydi. Onları ortaya çıkarmayı kendime görev bil-

dim. Bunu başarmak tam iki günümü aldı ve ikinci gece-de Hipodrom'a gittim. Bu seferki kurbanım bir genç kız olsun istedim.

Sonunda işler istediğim kıvama gelmişti. İçeride kadı davacıya, mübaşir de şahide dönüşmüş, dışarıda Molla Lütfi'nin aleyhindekilerle lehindekiler karpuz gibi ikiye ayrılmıştı. Her iki taraf da adalet adına bir taraf idi. İçe-ride sanki kurt kuzuya suyumu bulandırdın, seni yiyece-ğim diyordu da dışarıda kurt ile kuzu kapışıp duruyor-du. Nihayet Aşere'nin işlediği suçların tamamı üstattan sorulmaya başlandı. Huzur bozma, afyon çekme, feylesof fikirleriyle dini küçük düşürme, şeriatı değiştirme, sûfile-re dil uzatma, cumayı ve namazı inkâr... Derken iş dinden çıkmaya, peygamberi inkâra kadar ulaştı. Dışarıda zındık-lık, ilhat ve ifsat bahsinde onu masum görerek adalet ara-yışında olanlar da yavaş yavaş savunmaktan vazgeçtiler. İçerideyse soruların ve cevapların şiddeti gitgide artmış ve iş karşılıklı ithamlara, bağrışmalara kadar vardırılmış-tı. Dokuzuncu günde nihayet sorgulamanın sona erdiği ve Molla Lütfi'nin Aşere-i Muhabbese yüzünden mahkemeye çıkarılacağı söylendi. Osmanlı hukukunda böyle bir usul yoktu. Bu tür davalar Rumeli Kazaskeri nezdindeki bir so-ruşturma heyeti tarafından yürütülür, bu heyetten çıkan karar şeyhülislâma götürülür, o fetva verirse sultana arz olunur ve sultanın emriyle ceza gerçekleşirdi. Cezanın ölüm veya başka şekilde sonuçlanması şeyhülislâmın fet-vasına bağlıydı. Oysa şimdi soruşturma heyeti işi mah-kemeye havale ediyordu. Belki de tarih önünde sorumlu tutulmaktan korkmuşlardı. Ve o gün halkın arasında bir hikâye dolaştı. Güya soruşturma heyetiyle maznun arasın-daki son cümleler de bu hikâyeye aitti:

"Molla Arap Deli Lütfi'yi paylamak için öfkeyle bağırmış:

'Zavallı ahmak, bildiğin yalnızca felsefiyyattır. Dinin önemli mevzularından da tefsir, fıkıh, hadis gibi dinî ilimlerden de bir şey bildiğin yok, belki istincâ nedir anlamazsın.'

Deli Lütfi, Molla Arap'm uzun boyuna ve kaba sakalına bakmış ve aynı öfkeyle cevabı yapıştırmış:

'Şu kaba sakalını elime ver de sana istincânm kaç türlü yapıldığını göstereyim.'"

14. Gün

MAHKEME

Mahkeme herkesin ilgisini çektiği için Kubbealtı'nda kuruldu. Üstat bütün duruşma boyunca sarayın odunluğunda tutuklu geceledi. Ben de Osmanlı mahkemelerinin şevahit uygulamasından yararlanarak orada bulundum, hiç konuşmamak ve duruşmanın huzurunu bozmamak şartıyla ve olup bitene şahitlik etmek üzere. Türkler, mahkemenin görüldüğünü kayda geçirirken bu şahitlerin "Evet, duruşmanın yapıldığına ben şahidim!" demelerini esas alıyor ve sonra kararı bir sicile kaydediyorlar. O günkü şevahit kılığım, majesteleri ulu Şarlken'in İstanbul balyosunun ecnebi katibi idi.

Başlangıçta olaylar umduğumdan da planladığımdan da farklı gelişti. Her şeyden evvel üstadın ellerini bağlı görmek bana ilk kez merhamet denilen şeyi hatırlattı. Bir an içimin burkulduğunu bile hissettim. Evet, orada, Kubbealtı'ndaki divanda kendi eserime bakıyordum ve onu saldırgan, haşarı ve pervasız görmek yerine solgun, perişan ve üzgün görüyordum. Belki de durduğu yerde benim olmam gerekiyordu. Bununla beraber nasıl yargılanacağını ve nasıl bir ceza alacağını da merak ediyordum. Coşkulu

bir vaaz sırasında huzûr-ı kalple kılınmamış bir namazın kuru bir eğilip kalkma olduğunu dillendirmekten başka ona isnat edilen suçların tamamı bâtıldı. Biliyordum, çünkü soruşturma tutanaklarına giren bilumum isnatların faili de mucidi de bendim. Üstadınsa meslektaşlarını donatarak aleyhine biriktirdiği öfkeden başka neredeyse suçu yoktu. Kişilerin şahsiyetine ait özellikler de suç sayılamazdı zaten. Onu çaresiz görmek gitgide içime oturdu. Kalbimi yokladım; geri dönüşü olmayan yolun sonunda bir yandan zaferimi kutlamak, diğer yandan üstada sarılıp ağlamak istiyordum. Şu anda onun düştüğü duruma bakarak zevklenmeli miydim, üzülmeli mi, karar veremiyordum. Ona verilecek cezanın sonunda beni memnun mu, yoksa mutsuz mu edeceğini kestirmem zordu. Belki de ellerinin bağlı olmasıydı bana dokunan; bir kurban gibi... Acaba başına gelen her şeyi benim yaptığımı bilse, öğrense, anlasa bana ne derdi? Canını pazara çıkaran bir adama "Tebrikler Karga!" demesi son ihtimaldi elbette. Dost görünümüm altında yaptıklarıma içerlenirdi belki de. Belki de hiçbir şey demez, beni susarak cezalandırırdı. Tıpkı o anda mahkeme heyetine yaptığı gibi. Tanıdığım üstat böyle bir durumda ortalığı birbirine katar, elleri bağlı da olsa sövüp sayarak rakiplerine cehennemi yaşatırdı ama işte o ne çırpmıyor ne taşkınlık yapıyordu. Eski saldırgan hallerinden hiçbir eser yoktu. Ve bu tavrı bütün mahkeme boyunca süreceğe benziyordu. Bilerek ve kasten suç işlemiş de kaderine razı bir teslimiyetin içindeki mahkumlar gibiydi; öylece eğilmeden, bükülmeden oturuyordu. Belki en sonda konuşacak, müdafaa veya iddia edecekti. Şimdilik sakin, kendi içine kapanmış ve pasifti. Ne yapmacık bir nezaket ne boş vermiş bir isyan.

Bir ara alnındaki bir damarının şişerek seğirdiğini gördüm. Önemli bir karar aldığında bu damarın kanla dolup kalp ritmiyle birlikte attığını çok görmüştüm. Savunması için bir planının olduğunu ve bunca sakinliği tercih kararını ona göre verdiğini düşündüm. Suçlandığı zındıklık fiiline karşı bilgisini delil olarak kullanmak dışında bir müdafaayı da tercih etme şansı yoktu aslında. Belki de kadere teslim olacak, başına gelecekleri bilerek kabul edecek ve asla direnmeyecekti. Ne kadar dirense hükmün değişmeyeceğini anlamış olmalıydı. Bu derece sinmişliği hiç ona yakıştıramadım. Çaresizlik...

Mahkeme bir kamu davası olarak başladı ve Osmanlı uleması arasında İlmî bir münazara ve münakaşa ortamında seyretti. Hüküm vermek üzere Şeyhülislâm Alaeddin Arabî hazretleri, İstanbul kadısı ünlü âlim Efdalzâde Hamîdüddin Efendi, hakikati ortaya çıkaracak mahkeme üyeleri olarak da devrin ünlü vezirleriyle âlimlerinden birkaçı vardı. Eski Bosna Beyi İskender Paşa, halkın Hatipzâde dediği Taceddin oğlu Molla Muhyiddin Muhammed, Molla Arap lakaplı Alaeddin Arabî, Molla Ehaveyn diye tanınmış Muhammed oğlu Molla Muhyiddin, üstadın *Seb'u'ş-şidâd* adlı eserine cevap yazan Germiyanlı Molla Kasım İzârî -*Hüsrev ü Şirin* müellifi Germiyanlı ünlü Şeyhî'nin yeğeni imiş- ve nihayet heyetin en genci olan AmasyalI Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi. Bunların bazısı üstadın sorgu heyetinde de yer aldıkları için meseleyi ayrıntılarına kadar biliyorlardı. Öte yandan mahkeme sorgu aşamasmdakinden daha etkin olarak bütün İstanbul'un dilindeydi ve çarşıda, pazarda, sokakta kışlada herkes benim bir kışkırtmam veya müdahalem olmadan davayı konuşuyordu. Yani duruşmanın yığınla gizli müştekisi, bir o

kadar da mağduru vardı. Herkes kendini kadı veya muhzır yerine koymuş her ağızdan bir hüküm çıkıyordu. Gerçek hüküm sarayda verilecek olsa da dava şehrin her yerinde her gün yeniden görülüyordu. Bozahaneler, meyhaneler, kışlalar, tekkeler hatta camiler bile davayla ilgilendi. Pek çok kişinin söylediği şey, oluşturulan mahkeme heyetinin Molla Lütfi'yi adil yargılamayacağıydı. Gariptir ki aynı itiraz ne Bayezid Sultan ne diğer devletlüler ne de tarikat çevrelerinden geldi. Onlar ulemaya ve hukuk sitemine güvendiklerini söylüyor ve adaletin tecelli edeceğini vurguluyorlardı.

Hem resmen hem de -o gün hatırladığım- vicdanımla şahidim ki mahkeme adil ve açık ilerlemekteydi. Birinci gün delillerin okunması ve görüşlerin bildirilmesiyle geçti. Her biri kendi alanının büyük âlimleri olan heyetteki herkes sırası geldikçe yahut ihtiyaç duydukça davanın seyrine ilişkin sağlam görüşler ve deliller ileri sürdüler. Her defasında üstat onlara sakin bir edayla ve alnındaki damarı şişerek itiraz ediyor; sık sık kendi yazdıklarına atıfta bulunmak suretiyle de iddialarının aksi görüşlerini dillendirip suçlamaları yalanlıyordu:

"Beni söylediklerimden dolayı değil, yazdıklarımdan dolayı yargılamadan hakikati ortaya çıkaramazsınız. Eğer suçum zındıklık ise zındıklık denilen yol iddia sahibi olmayı gerektirir ve benim en kesin iddialarım kitaplarımdadır. Suç addettiğiniz şeyler orada yoksa davanız yalnızca bir iftira hükmündedir."

Üstat haklıydı ve bu iddiasını fırsat buldukça tekrarlayıp durdu. Gel gelelim hiç kimse onu kitaplarındaki bir tek satır yüzünden suçlamadı, suçlayamadı.

İkinci günden itibaren mahkeme tam bir İlmî tartışma hüviyetini kazandı. Duruşmayı kadı Efdalzâde açıp sözü sanığa vermek üzere bir açıklama yaptı:

"Değerli hâzirun. Bu mahkemenin vazifesi Molla Lütfullah Efendi'yi yargılamaktır. Bunun için iddia edildiği gibi ortada bir inkâr veya hakaret var ise onu tespite, sanığın kişiliğine, geçmişine ve halk nazarındaki durumuna, ulema arasındaki konumuna, zındık olduğuna dair şahadet edenlerin sayılarına ve kimliklerine, suçlamanın şekline, suç anındaki ruh haline, davaya konu olan sözlerindeki samimiyetine, sözün erginlik durumuna, halkı ve dini ifsat maksadıyla söylenip söylenmediğine, dil sürçmesi veya gafletin bulunup bulunmadığına ve daha pek çok şeye bakarak hüküm vermektir. Onun için ilk söz şu gördüğünüz sanığın olacaktır.

İmdi Molla Lütfullah, Allah'ın bunca lütfuna mazhar olmuş bir kişisin. Göğsün faziletlerle dopdolu bir bilgi hâzinesi iken hidayet yolundan çıkıp dalalet yoluna yönelmiş, 'Namaz kuru eğilip doğrulmadan ibarettir; onda fayda yoktur' demişsin. Bu iddia zındıklık cürmünden addolunur. Sorgu esnasında iki yüz kadar şahidin senden bu sözü duyduğu da sabit olmuştur. İmdi de bize, huzurunda bulunduğun mahkemeye göre söylediğin sözler *'Hakikaten o Hak ile bâtılı ayıran kat'i bir sözdür, o bir şaka değildir'*[14] âyetine mutabık mıdır? Eğer öyle ise hakkmdaki suçlamalara ne diyorsun?"

"Suçlama? Hâşâ, Efdalzâde, bin kere hâşâ ki ben suçlu olayım. Bu çatının altındaki herkes bilir ki hakkımda söylenenler kuru yalan ve iftiradır. Benim Allah'tan ge-

[14] Kur'ân-ı Kerim, Târik Sûresi, 13-14.

len bir imanım ve doğruluğum, Allah'ın Kitabı'nda yazılı olan emirler ve nehiyler hakkında bir inancım vardır ve bu inanç hakikattir, muhakkaktır. Elhamdülillah Müslümanım ve Müslümanlığımda yedi kat gökler gibi hiçbir eksiğim, bozukluğum yoktur. İtikadımın güneşi kıyamete kadar batmayacaktır ve dindarlığımın tadı dinsizlik zehriyle hiçbir zaman acılaşmayacaktır. İmanımın şükrünü hep ede geldim ve ilelebet de edeceğim. Bu konuda şahidim kitaplarımdır. Yazdığım onca kitap ve risale içinde zındıklığa bırakınız kapı aralamayı, ima edecek kadar bile olsa bir cümlem bulunamaz. Bahsettiğiniz söz bir sohbet dersinde söylenmiştir ve elbette siyakıyla sibakı, evveliyle ahiri birlikte değerlendirilmek gerekir. Ben namazı inkâr değil ancak yüceltmek için nefes alıp vermeyi şeref sayan biriyim ve söylediğim de namazı ancak yüceltmek için olabilir. Amma ki namaz vardır, namaz vardır... Buradaki bütün ulemanın da bildiği ve sorgu esnasında defalarca tekrar ettiğim üzere Allah'a yakın olmanın yegâne vasıtası namazdır. Ancak namaz sadece şekilden ibaret değildir. Namaz nefsin boğulması, kendinden geçmesidir. Öyle ki o boğulmada bütün biçimler dışarıda kalsın. Bana göre o derece dışarıda kalmalı ki namaz esnasında saf ruh olan Cebrail bile kul ile Allah arasında yer bulamamalıdır."

"Cebrail de mi?"

"Namazı Allah için kılanlar için evet, Cebrail de... Çünkü kul için namazın maksadı da ruhu da İlâhî birliğin içinde erimedir. Namazı kılınca böyle kılmalıdır. Yoksa kul, kuru eğilip kalkmayla Allah'a yaklaşamaz. Benim dediğim işte budur, bundan gayrı da demişliğim yoktur. Yani ki namazı inkâr ettiğim, dinden çıktığım, peygamberi inkâr ettiğim hususunda, hakkımda söylenilenlerin hepsi birer

uydurma olup *'Bu(sözler) uydurulmuş bir iftiradan başka bir şey değildir!'*[15] âyetinin tecellisidir. Hâşâ ki bende zındıklık, küfür ve dinimden dönme olsun... Ortada bir küfür varsa o da bana bu suçu atanlara aittir."

"Amma namaz için 'kuru eğilip doğrulmadır' demek düpedüz zındıklıktır."

"Öyle diyorsanız bana önce zındık nedir, küfür nedir, inkâr nedir, bu kavramları açıklamalısınız. Ben de ona göre suçumu kabul edeyim yahut aksini ispat edeyim."

Bütün başlar şeyhülislâma döndü. Herkes ondan izah bekliyordu. O kelimenin iştikakından başlayıp çeşitli dinler ve toplumlardaki zındıklık anlayışlarını, hangi çağda ne tür sapkınlara zındık denildiğini bir bir anlattıktan sonra benzer ıstılahları açıkladı. Çeyrek saat sonra söylediklerini şöyle özetledi:

"Sonuç olarak efendiler; kâfir, imanı olmayanın adıdır. Eğer görünüşte imanı varsa ona münafık denir. Eğer kâfirin küfrü Müslümanken ortaya çıkarsa, İslâm'dan döndüğü için ona mürtet denir. Eğer Allah'tan başka bir veya daha çok tanrıya inanıyorsa ulûhiyet prensibine şirk koştuğu için ona müşrik denir. Eğer tabiatın ezeliliğine inanıyor ve olayları tabiata isnat ediyorsa ona dehrî denir. Eğer Müslüman iken dine çatarak dinden çıkacak söz veya eylemlerde bulunmuş ise ona mülhit denir. Zındığa gelince; bu kavram yalnızca semavî dinlerle alâkalı olarak bahis konusu edilebilir ve üzerinde ittifak bulunan dinin asıllannı -ister biri ister hepsi- içten içe inkâr ederek bu dinlerin dışına çıkanlar hakkında kullanılır. Zındık, dinde inkâr ettiği hususlar dolayısıyla, meselâ namazı veya oru-

[18] Kur'ân-ı Kerim, Sebe Sûresi, 43.

cu inkâr ederse, dolaylı olarak peygamberi ve peygamberlik müessesesini de inkâr etmiş olur. Bir Müslüman için bu durum ayrıca Hz. Peygamber'e hakaret sayılır ve cezayı gerektirir. Herkes bilsin ki zındıklıkta esas olan küfrün gizlenmiş olmasıdır. Bu da Müslüman kimlik altında yaşanan inançsızlık anlamına gelir. Bir zındık, İslâm dininden dönmediği veya döndüğünü beyan etmediği için mürtet ile aynı kefeye konulamaz. Keza mürtet de dinden döndüğü için zındık sayılamaz. Zındıklıkta asıl olan küfrün gizlenmiş olmasıdır. Çünkü gizlenen tehlike açık olandan daha şiddetli görülür. Bir kişi görünürde Hz. Peygamber'in peygamberliğini ve İslâm inançlarını kabulleniyor ama içinde gizli bir küfür taşıyorsa işte o zındıktır."

"Peki o halde kişinin zındık olup olmadığı nasıl anlaşılır?"

"Zındığın veya zındıklıkla itham edilen kişinin, içindeki gizli küfrü çevresine açıktan açığa yayıp yaymadığına bakılır ve yayıyorsa zındıklığına hükmedilir. Çünkü zındık fikirlerini mutlaka savunur. Küfrünü samimi fikri olarak söylese ve karşısındakine kabul ettirme çabası içinde olmasa, çevresindekileri etkileme amacı gütmese fikri kendisini ilgilendirir ve bu bir suç olmaz. En tehlikelisi zındığın bozuk fikirlerini ve küfrünü etkili bir üslup ve yumuşak bir dille anlatmasıdır. Ta ki fikirleri sahih zannedilip inanılır."

Bu izah Molla Lütfi'nin vaazlarını, sohbetlerini, derslerini ve özellikle de Aşere'deki has öğrencilerini akıllara getirdi. Kendisini dinleyen herkesin etkilendiğini ise bilmeyen yoktu. Üstat da böyle anlamış olmalı ki zındıklığı ayrı zeminde tartışmak yerine cezasının ne olduğunu sordu:

"O halde lütfen söyler misiniz, dîn-i mübîn-i İslâm'a göre zındıklığın cezası nedir?"

"Bir kimse Müslümanken zındık olursa cezası ya tövbe ya kılıçtır. Kendisi İslâm'a davet edilir, tövbe edip kelime-i şehâdet getirirse ne âlâ, etmezse kati olunur. Tövbe etmişse hiçbir şarta bağlı olmaksızın salıverilir."

Üstadın bir an tövbe ettiğini söyleyip "Eşhedü en lâ ilâhe..." diyeceğini sanıyordum. Molla İzârî âdeta ona fırsat vermek istemez gibi alelacele ve imalı biçimde sordu:

"Peki ya tövbesi can korkusundansa?"

"Mahkeme onu bilemez. Hükmünü bunun dışında delillerle oluşturur. Bu bir hastaya ilaç vermek gibidir. İlacın tesiri olsa da olmasa da hekim hastanın ilaç aldığını ve iyileşeceğini bilir veya umut eder. Tövbenin Allah katında kabul edileceğine dair kimsenin elinde bir delil olmadığı için mahkemeye düşen şey, sanığın tövbesine inanıp salıvermektir. Ama eğer mahkeme can korkusuyla tövbe ettiğine inanıyorsa serbest bıraktıktan sonra özgürlüğünü kısıtlamamak kaydıyla bir müddet daha durumunu takibe alabilir."

Bu sefer Müeyyedzâde bir faraziye kurdu:

"Değerli hocalarım. Hepiniz benden iyi bilirsiniz ki Kur'ân-ı Kerim'i küçümseyen veya hakarette bulunan, tamamını veya bir tek âyetini inkâr eden, hükümlerini yalanlayıp reddeden, hatta bundan şüpheye düşen bir kişi, kâfir hükmündedir. İmdi, içinizden birisi Kur'an öğrenen küçük bir çocuğa 'Senin öğretmenin de sana öğrettiği de beş para etmez!' dese, sonra da 'Ben bu sözümle öğretmenin kötü öğretmesini kastettiydim' dese hangisine inanırız; Kur'an'ı ve Hz. Peygamber'i inkâr ettiğine mi, yoksa yanlış anlaşıl-

mış eğitim problemine mi? Bu kişi gerçekten hata ettiğini kabul edip sözünden dönen biri midir; yoksa suçunu örtbas etmeye çalışan biri mi? Ustalıkla atılmış bir okun hedefi bulması yanında, yanlış atılmış bir okun doğru hedefe saplanması ne derece mümkündür? Velev böyle bir söz, kişinin dilini tutamadığı, nükteyi ve yergiyi âdet edindiği için ağzından çıkmış olsun, hükmünden ne değişir?"

lireti

Mahkeme salonu ulema meclisine döndü. Her bir âlim nice meseleler üzerinde görüşler bildirip fikirler tartıştı. Şeyhülislâm yönetiyor, ulema açıklıyordu. En az konuşan Molla Ehaveyn ile Germiyanlı Molla İzârî idi. Diğerleri lehte veya aleyhte deliller getiriyor, fıkıh kitaplarından iktibaslar yapıyor, fetva kitaplarından misaller gösteriyorlardı.

Mahkeme uzadıkça İstanbul halkı daha fazla konuşmaya başladı. Meyhanesiyle tekkesi, medresesiyle kışlası, bozahanesiyle hamamı ya ateşli savcılar ya derin avukatlar kesildiler. Bilen bilmeyen Molla Lütfi'nin ne olacağını dillendiriyor, tartışıyor, iddia ediyordu. Kimisi lehinde, kimisi aleyhinde. Mahkemenin üçüncü gününde Şeyhülislâm Alaeddin Arabi Efendi mahkeme reisliğinden çekildiğini bildirdi. Bazı kişiler bunu adaletin sağlanamayacağından korktuğu ve vicdanına hesap vermek zorunda kalmamak için yaptığını dillendiriyorlardı. Ertesi gün yerine Hatipzâde başkan oldu. Bu da halkın dilinde, "kediye ciğer emanet etme"ye dönüştü. Mahkemenin seyri bu noktadan itibaren bambaşka bir yola girdi. Çünkü zındıklıkla ilgili davadan ziyade iddialar ve suçlamalar Aşere üzerinden yürümeye evrildi. Kendimle gurur duydum. Çünkü Aşere adına benim yaydığım haberler bir bir üstadın karşısına

suçlama olarak geliyordu. Artık daha dikkatli davranmam gerektiğini biliyordum. Yakalanırsam her şeyi itiraf ettirmek üzere işkencelere uğrardım. Şarlken'in İstanbul balyosunun ecnebi katibi olarak takip ettiğim davanın her cümlesini daha iyi değerlendirmem gerektiğini anladım. Aleyhime gelişecek küçük bir iddiada yalnızca mahkemeyi değil şehri de terk edip gitmem gerekebilirdi. O gece bütün ihtimalleri düşünüp her türlü hazırlığımı yaptım. Gece, gündüz demeyip kaçacak olursam planım hazır olmalıydı. Aksi takdirde kimliğim ve yaptıklarım ortaya çıkarsa Ornio veya Akbaba olmak durumu değiştirmeyecekti. Sonraki günlerde mahkeme salonunda Aşere hakkında söylenen her şeyi, her söylenen iddiadan sonra mahkeme heyetindeki zatların "Yok artık, bu da mı olmuş?" tarzında hayret sorularını veya ifadelerini dikkatle izledim. Ve iddia makamı gitgide Aşere'nin işlemediği suçları da dillendirir oldu. Hatta bir aralık ihtilal ve suikast planlarına da değinilip Molla Lütfi bunun da sorumlusu olarak itham edildi. Mahkemeye verilen bilginin doğru olduğunu görünce yeniçeri odabaşısı Tızmantırıl Ağa'yı yakalayıp söylettiklerinden şüphelendim. Bereket versin konunun üzerinde fazla durmadılar. Zannederim İskender Paşa ve İstanbul muhafızı olan Ishak Paşa bu konunun mahkeme kayıtları arasında tartışılmasını engellemişlerdi. Çünkü böyle bir ihtilal hazırlığının varlığı her ikisinin de konumlarını sorgulamaya ve görevlerini ihmal sebebiyle azledilmelerine, hatta siyaset meydanına çekilmelerine yol açardı. Anladım ki devlet tarafından şehirdeki her hareket ve dalgalanma haber alınıyor, bu arada ihtilal girişimi biliniyor, suçu Molla Lütfi'ye yükleniyor ama mahkeme tutanaklarında yer almıyor ve halktan gizleniyordu. Üstadın idam edileceğine o anda

inandım ve boynumda yağlı bir kemendin soğukluğunu hissettim. Bir ara yüzüne baktım, benim yerime asılacak olduğunu bilmemesi içimi gıdıkladı, gülesim geldi.

Aşere iddiaları mahkemede görüşülür olunca halk da Molla Lütfi adını Deli Lütfi olarak telaffuz etmeye başladı. Davanın üstat aleyhine geliştiğinin göstergesiydi bu. Dahası, uydurduğum pek çok şey, din ve devlet düşmanlığı, Aşere'nin suikast yemini, Allah'ın hakikatine erme veya meyhanede cuma namazı taklidi gibi olaylar müzakere edildikçe üstadın şahsiyeti itibar kaybına uğradı ve adı Deli Lütfi'ye, Göde Lütfi'ye Zındık Lütfi'ye, Mülhit Lütfi'ye dönüştü. Mahkeme heyeti çok kurnazca davranıyor, söz konusu suçlamaları insanların huzurunu bozan şeyler olarak sunuyor ve böylece halk desteğini arkasına almaya çalışıyordu. Devlete ve millete yönelik her bir suç Kubbealtı'nda tartışıldıkça halkın zihni allak bullak oluyor, taraftar saflarından düşman saflarına akışlar başlıyordu. Aşere suçlamaları, dinsizlik, millet düşmanlığı, devlet düşmanlığı derken İstanbullunun kafası iyice karıştı. Bu süreç, benim için çemberin daralması anlamına geliyordu. Eh, yağmur duasına çıkarsanız çamurla da uğraşmak zorunda kalırsınız. Çamurun beni de içine çekmemesi için azami dikkatle hareket etmeye başladım.

Beşinci günde Molla Lütfi artık çaresizdi, ne yapacağını şaşırmış, suçlamalara güler hale gelmişti. Omuzları düşmüş, şakak kemikleri belirginleşmiş, yüzü solmuştu. Beş gün içinde devlet otoritesini zedelemek, devleti yıkmaya çalışmak, dinle alay etmek, uygunsuz işler yapmak, toplumun huzurunu ve halkın itikadını bozmak, sapıklık, tanrıtanımazlık, Hz. Peygamber'e hakaret, küfür ve bâtıl fikirleri şiir diye söylemek, cumayı terk etmek gibi suçla-

malar onu çökertmiş olmalıydı. Kendimi onun yerine koydum; birileri beş gün boyunca habis, kötü, alçak, soysuz ve tehlikeli biri olduğumu söyleyip durmadan beni itham etselerdi herhalde çıldırırdım.

Altıncı gün, uydurduğum her şeyi mahkeme salonunda duymakla artık mest olmuş vaziyetteydim. Mahkeme heyeti suçlamaları adım adım şiddetlendiriyor, gitgide ağırlaştırıyordu. Ve o gün "Allah'ın hakikatine erme" fikriyle alâkalı ithamlar ele alındı. Neredeyse "Evvveet!... İşte..." diye çığlık atacaktım. Benim yerime Hatipzâde mahkemenin gitgide yükselen tansiyonundan aldığı güçle bağırdı:

"Haydi buyur Molla Lütfi Efendi, Allah'ın hakikatine ermek ne demek? Şimdi bu safsataya ne cevap vereceksin? Sen ve Aşere arkadaşlarından namazın düşmesi, günah işleme ve hesabını vermeme hürriyeti, içkinin haram olmaktan çıkması gibi şeyler bu hakikate ermekle alâkalı zahir? Çünkü sen de bilirsin ki bunu fenâfillâh makamına erdiklerini iddia eden sûfîler söyler. Sen de onlar gibi Allah'ın hakikatine ererek hakikati gördüğünü mü iddia ediyorsun? Biz senin sûfîliğini bilmezdik, yoksa sen gayb erenlerinden misin? Medreseleri karıştırdığın yetmedi de tekkeleri mi karıştıracaktın?"

Üstadın yüzündeki şaşkınlık görülmeye değerdi:

"Allah'ın hakikatine ermek gibi bir iddiayı sizin ağzınızdan duyuyorum. Hâşâ ki böyle bir sapkınlığı işleyeyim veya cevaz vereyim. Evet çardak altında sohbet ettiğimiz dokuz genç vardı. Bunların çoğu irşada ve delile muhtaç yol şaşırmış gençlerdi. Zaman zaman tecrübelerimi aktardığım, yazdığım kitapları okuttuğum, hatta sizlerle tartıştığım konularda fikirlerini sorduğum bazı dilaver-

ler düşünün. İçlerinden bilgisi yüksek olanları, cahilleri, kâfirleri ve dinsizleri vardı ama hiçbir gün onlara Allah'ın hakikatine erdiğimi söylemedim. Hiçbir gün onlarla dine veya devlete zarar verme planı yapmadım, hiçbir gün onlara suikast yemini ettirmedim. Bütün bunları yapmayacağıma hem yaşadıklarım hem de kitaplarım ve risalelerim şahittir. Ben şeyh değilim ki manevî alem sultanlığına özeneyim. Ben müşrik değilim ki Allah'ın dinine kötülük edeyim. Ben ülkeme düşman değilim ki suikastlarla onu yıkmaya çalışayım. Ben bir ilim adamıyım ve söylediğimi elbette akıl süzgecinden geçirerek söylerim. Söz konusu gençler de bana zaten bunun için itibar ettiler. Evet, içlerinde namaz kılmayanlar, içki veya afyon kullananlar, hatta lûtîlik müptelası olanlar vardı ama onların devlet otoritesini zedeleyecek güçleri, dinle alay edecek cüretleri, Hz. Peygamber'e hakaret edecek bilgileri yoktu ve asla habis, kötü, alçak, soysuz ve tehlikeli değillerdi."

Üstat cümlesinin sonunu getirdiğinde mahkeme salonuna başını çevirip doğrudan bana baktı. Yüzümü o anda gören olsaydı herhalde pancar gibi kızardığıma hükmederdi. Beni tanımış mıydı, yoksa öylesine bakarken gözü mü takılmıştı? Eğer beni tanıdıysa ve orada olduğumu biliyorsa belki de çıkıp şahitlik etmemi, "Evet dedikleri doğrudur!" dememi bekliyor olmalıydı. "Hayır, hayır, hemen bu fikirden dönmeliyim; beni nasıl tanısın?" Üstada tekrar bakabildiğimde yüzündeki ıstıraplı ifadeyi gördüm. Bir pişmanlığın eseri gibiydi.

Hatipzâde ile Molla Ehaveyn, Aşere üzerinden üstada yüklenmeye devam ettiler. Ama maalesef hükmü verecek kadı Efdalzâde, mahkeme heyetine muhalefet etti. Söylediği cümleler aşağı yukarı şöyleydi:

"Değerli hocalar. Sizleri dinledim. Davanın konusu olan zındıklıktan gitgide uzaklaştınız. Ve eğer mahkememizin hükmü zındıklıkla alâkalı yazılacaksa Efendiler, demem odur ki Molla Lütfi'nin zındıklığına dair öne sürdüğünüz deliller fikrimce yeterli görülmemiştir. Hepinizin bildiği gibi kendisi bu suçu inkâr etmekte, kelime-i şehâdet getirmekte, imanını söylemektedir."

"Ama değerli reis, diğer suçların mayası ve özü zaten ondaki zındıklık tohumu değil midir? Zındık olduğu içindir ki küfrünü gizlemekte, bize yalan söylemektedir. Can korkusuyla kelime-i tevhidi dile alması veya tövbe ettiğini söylemesi sizi yanıltmasın. *Mültekatât*'ta *'Zındıklığı açıkça tanınan veya masum zihinleri ilhatla dolduran kişi, tövbe etmiş dahi olsa öldürülür'* hükmü vardır."

"Kalbini yarıp bakmadık Molla Ehaveyn, ola ki şehadetinde samimidir. Eğer böyle ise verilecek ceza bize vebal olmaz mı?"

"Olmaz sayın reis. Bu habis adam Allah'ın hakikatine erdiğini iddia edip namazı terk etmiş, günah kavramını ortadan kaldırmış, içkiyi helâl sayıp sultan malına dadanmış. Bütün bunları yapmak sizce Hz. Peygamber'e hakaret değil midir? Hz. Peygamber'e gizliden de olsa küfreden ve yüce şahsiyetini aşağılayan böyle alçakların cezadan kaçmak için kelime-i şehâdet getirmesi her devirde olmuş ve her defasında sahtelikleri ortaya çıkmıştır. Bir yandan dini değiştirip Hz. Peygamber'e hakaret edin, diğer yandan ben Müslümanım deyin. Allah aşkına böyle bir beyanın samimi olduğunu kim söyleyebilir?"

"Samimi olmadığını da kimse söyleyemez Molla Ehaveyn. Ben Hz. Peygamber'in *'Şu üç şey dışında bir Müslü-*

manın kanı helâl olmaz: Sahih bir evlilikten sonra zina, imandan sonra küfür ve haksız yere adam öldürme' buyurduğunu bilirim ve ona göre davranırım."

"İyi ya işte, bu adam Aşere gibi bir akrep kovanı işletmiş, imandan sonra küfre girmiştir. Sizin okuduğunuz hadiste Resûlullah'm üç şey diyerek sayı belirtmesi aynı türden başka bir suçun ilâvesini engellemez. Kaldı ki bu adam dinle alay ederek o hadisin mübarek sahibine hakaret ediyor, mücadelesini hiçe sayıyor, yaşayan Kur'an olarak geçirdiği saadetli ömrüne saygısızlık ediyor. *el-Fetâva'l-Bezzâziyye'ye* göre Hz. Peygamber'e hakaret eden veya söven kişinin tövbesi kabul olunmaz. Bunun cezası vaciptir ve herhangi bir kulun bu hükme muhalif olması düşünülemez. Bu yol Ebû Bekir Sıddîk ve îmâm-ı Âzam'm yoludur ve Anadolu uleması da günümüze kadar bu fetvayı kabul ede gelmiştir. Çünkü Hz. Peygamber'e yapılan bir hakaret, bütün ümmete yapılmış sayılır. Bu bir kamu hakkıdır ve korunması gerekir. Aksi takdirde din örselenir. Dini örseletmemek Allah'ın kullar üzerindeki hakkıdır. Evet, bu gördüğünüz adam habis bir zındıktır ve eğer tövbesini kabul ederseniz Allah'ın hakkını ortadan kaldırmış olursunuz. Şimdi size düşen, dini bu habis adamın tasallutundan kurtarmaktır."

"Hâşâ! Bana düşen, Molla Lütfi hakkında adaleti uygulamaktır. Eğer o mürtet olsaydı iş kolaydı, dinden dönüp dönmediğine göre hüküm verilirdi, lâkin siz Molla Lütfi'ye zındık diyorsunuz, o da değilim cevabını veriyor."

"Fikrimce ister mürtet ister zındık; kâfirlikte ikisi eşittir. Hatta zındık mürtetten beterdir. Bütün kitaplar yazar ki mürtedin tövbesi kabul edilir, lâkin zmdığınki kabul olunmaz. Çünkü onlar dışarıya başka gösterirler, içte başka inanırlar; bu yüzden Müslümanlıklarını bilemeyiz."

"Müslüman olmadıklarım da bilemeyiz. Kaldı ki zındık veya mülhit için sağlam senetle belirlenmiş bir had cezası henüz bilmiyorum."

"İmam Ebû Hanîfe hazretleri biliyor. Çünkü *'Kendisini gizleyen zındığı öldürün, zira tövbe edip etmediği bilinmez'* buyurmuş.

"Peki ya tövbe ettiğini beyan ediyorsa?"

"Mahkeme delile, hale ve zahire bakmalıdır, beyana değil! Eski kitaplarda, meselâ *Kitâbü's-Siyer*'de, fetret dönemlerinde yeryüzünde fesat ve fitne çıkaranların ölümle cezalandırılacağı yazılıdır. Bu adam fitne çıkarmakla kalmamış, Aşere-i Muhabbese gibi muzır ve insanlığın fazlalıkları sayılan şer takımıyla devlete, millete, dine, örfe ve halka kötülüklerde bulunmuştur. Eğer yakalanmasaydı daha neler yapacaktı kim bilir?"

iirjtt

"Muhterem reis, Kadîhân Feiâvâ'smda *'Zındık yakalanmadan evvel gelir zındıklığını itiraf eder ve bundan tövbe ederse tövbesi kabul olunur, aksi takdirde yakalandıktan sonra tövbesi kabul olunmaz'* hükmü vardır, bilirsiniz."

"Vardır elbette. Lâkin *es-Seyfü'l-Meslûl* kitabında da aynı tövbenin kabul edileceği yazılıdır, bunu da siz bilirsiniz."

"Hanbelîlerin ve Mâlikîlerin zındıklardan tövbe kabul etmediklerini hatırlatırım."

"Buna mukabil ben de Şâfiîler ve Hanefîler arasında duruma göre tövbenin kabul edilebilir bulunduğunu hatırlatayım."

Efdalzâde zındıklık suçlamasıyla Molla Lütfi'nin mahkum ve idam edilemeyeceğini, edilirse kanın eline bulaşacağını tamamen anlamıştı. Aşere yüzünden ölümü hak

etmişse de bu işe bulaşmak istemiyor gibiydi. Birden içindekileri dışa vurup âdeta herkesi payladı:

"Değerli hocalar, başından beri mahkemenin seyrini dikkatle takip ettim. Zaman zaman şahsî iddiaların hukuku zedelemesi tehlikesiyle karşılaştım. Vaktiyle "deli" diye bimarhaneye gönderdiğiniz ve cümle alemin yıllardır deli dediği bir adam yeni bir delilik yapmış amma siz onu sanki kılı kırk yarar bir akıllı gibi şimdi yargılıyorsunuz. Yoksa onun gerçekten öyle bir aklı var da siz ondan mı gocunursunuz? Hepimiz biliriz ki şu Molla Lütfi'nin karakteri fesat, kibri hadden aşkın, dili sivriden sivridir. Feylesofların safsatalarına düşkünlüğü de herkesçe malumdur. Aşeresi başta olmak üzere bazı insanların ondaki muzırlıkları taklide başlamaları hele de rahmetli Cem Sultan yanlılarının Bayezid Sultanımızla hâlâ dava güttüğü şu zamanda elbette memleketin hayrına da değildir; belki fitne üstüne fitnedir, lâkin efendiler, şu adamın velev ki küfürden ibaret birtakım inançları içinde gizlediğini var sayalım, buna rağmen kendi ağzından zındıklık suçunu işlemediğine dair beyanını defalarca duyduk, duydunuz. Kelime-i şehâdeti de ta kalbinden kabul ettiğini söylüyor. Şu davaya konu ettiğimiz namaza ilişkin cümlelerinin yanlış anlaşılmasından dolayı da işte, hem mahcup hem pişman. Fakat siz bunu görmüyorsunuz. Çünkü gözlerinizle değil, kabarttığınız nefislerinizle bakıyorsunuz. Sanki burada bir dava değil şahsî bir iddia yürütülüyor. Bu durumda adalet kör nefislerimizin gölgesinde kalmasın diye ben davadan çekiliyorum. Yarın davayı başka bir aza ile görünüz."

Hayır, olamazdı!.. Planlarım suya düşmek üzereydi. Şimdi herkes Efdalzâde'nin bu çıkışını üstadın lehine yorumlayacaktı. Peki ya ertesi gün mahkeme insafa gelir de

dava tâzir cezasıyla hükme bağlanırsa. Hayır, üstadın çardak altına geri dönmesi benim için kabus olurdu. Bunun önüne geçmeliydim. Peki ama nasıl?

O geceyi korkulu rüyalar görerek ve uykularım bölünerek geçirdim. Sabaha karşı yine mahkeme azalarının evlerine, bahçelerine, cumbalarına kâğıtlar sarılı taşlar attım. Bereket versin ertesi gün kader bana göz kırpıp ummadığım bir imkânı sundu; Efdalzâde'nin yerine üstadı çekemeyenlerden biri daha mahkeme üyesi olarak atandı.

Davacı kadı olmuş gibi sevindim. Mahkeme heyetinde Molla Lütfi'ye husumet gösterenler çoğunluğa geçmişti. Pek çoğu doldurulmuş ve kışkırtılmış bu adamlar hep bana hizmet edecek demekti. Ve her şey yeniden yaşandı. Aynı suçlar tekrar tekrar söylenip aynı savunmalar tekrar tekrar yapıldı. Bazen kelimeler değişiyor, bazen ağızlar değişiyordu ama iddia edenler hep aynı iddiada, müdafaa edenler hep aynı müdafaadaydı. Mahkemenin dokuzuncu günde sonlanıp kararın açıklanması bekleniyordu.

Dokuzuncu günde İstanbul, buz kesen bir perşembeye uyandı. Buna rağmen halk Molla Lütfi'ye ne olacağını merak ederek sarayın dış avlusundaki çınarların altında birikmiş kararı öğrenmek istiyordu. Öğleden itibaren şiddetli bir kar yağışı başlamış ve birdenbire yerler bembeyaz kesilmişti. Mahkeme salonundan çıktım. Sevinmeliydim ama nedense sevinemiyordum. Olup bitenin sebeplerinden biri ve belki en birincisi bendim ve sonuca ulaştığım halde içimde neşe yoktu. Yalnızca büyük bir boşluk.

Dalgın ilerlerken bostancıbaşı ağanın on kadar muhafızla yanımdan hızla ilerlediğini gördüm. Silkinip ne olduğunu sordum. Bâbüsselâm ile Bâb-ı Hümâyun arasındaki

birinci avluda biriken halkı dağıtmak üzere gittiklerini söyledi. Kar yağışıyla birlikte başlayan tipiyi öne sürecek ve dağıtabildiği kadarını dağıtacaktı.

"Ben de geleyim!" dediğimde, "Nasıl istersen kâfir!" dedi. O anda kötülük için yaratıldığımı hatırlayıp dışarıdaki kalabalığı isyana teşvik etmeyi aklımdan geçirdim. Bostancı ağa halka dağılmaları için nutuk atarken aralarına karışıp en yakmımdakinin kulağına fısıldadım:

"Molla Lütfi'yi idam edecekler; karar böyle verildi!"

Fısıltı dalga dalga yayıldı. Kısa müddet sonra hava gibi ağızlar da buz kesiyordu. Derken birer ikişer itiraz sesleri yükseldi. Kalabalığın orasından burasından sahipsiz haykırışlar kulaklara dolmaya başladı. Artık bostancı çavuşlarının zorlamalarına rağmen kimse evine gitmek istemiyordu. Ayasofya minarelerinden akşam ezanı okunurken kapanması gereken saray kapıları yatsıya kadar açık kaldı. Bekleşenlerin Molla Lütfi oradan geçerken tezahürat yapacakları belliydi. Derken belirsiz ağızlardan çıkan sesler her ağza yayıldı ve gitgide yükseldi. Mahkemenin sürdüğü günlerde lehte ve aleyhte konuşan halkın sesi bu bahçede yalnızca lehte çıkıyordu. Ve cümlesi ağız birliği etmiş, Bayezid Sultan'dan adalet ve af istiyordu.

Ayasofya müezzini yatsı ezanına başladığında Molla Lütfi elleri ardına bağlı olarak kapıda göründü. Muhafızların arasında, başı dik, yüzünde vakur bir eda durmadan "Eşhedü en lâ ilâhe..." diyerek yüksek sesle şehadet getiriyordu. Bekleşen halk ona eşlik etti ve Ayasofya müezzininin şehadetini bastırdı. Ağlayanlar vardı.

Muhafızlar onu saray zindanına tıktılar. Mahkeme ve diğer şevahit heyeti oradan çıkmak için gece yarısına kadar halkın dağılmasını bekledi.

15. Gün

ZİNDAN

Başarmıştım. Osmanlı uleması arasına fitneler sokmuş, ilim aleminde çatlaklar oluşturmuş ve nihayetinde sevebileceğim tek insan hakkında idam hükmü verdirtmiştim. Bana önce Karga, sonra Kör Karga diyen üstadım asılacaktı. Bunun için Rumeli Kazaskeri gerekli yazışma ve hazırlığı yapacak, şeyhülislâm fetva verecek ve Bayezid Sultan hükmü onaylayacak ve infaz başlayacaktı.

idamın görünürdeki sebebi Aşere-i Muhammese'nin "habis" sayılan suçları ve güya zındık olduğuydu ama herkes biliyordu ki Göde Lütfi akranlarının gadrine uğramış, ömrü boyunca biriktirdiği düşmanların ve düşmanlıkların altında kalmıştı, idam gerekçelerinden hangisinin hafızalarda yer edeceğini kendime sordum: Aşere! Osmanlı ülkesinde birinin devlet düşmanı olarak idam edilmesi ne ilk defa olan bir şeydi ne de son olacaktı. Ama eğer üstadın idamı devlet düşmanı yerine zındıklıkla gerekçelendirilir ve olay gelecek nesillere böyle yansıtılırsa hem üstadın adı ölümsüzleşir hem de gemide bir delik açılmış olabilirdi. Bunun için şehrin sokaklarındaki homurdanmaların

yönünü Aşere'den zındıklığa çevirmek yeterliydi. Mahkeme sürecinde de görmüştüm ki bu zındıklık ithamı kamu vicdanını rahatsız ediyordu. Eğer bu rahatsızlığı çoğaltır, çıbanı kaşırsam hem Osmanlı ulemasını gelecek nesiller nazarında küçük düşürecek bir kararla bağlamış olur hem de Osmanlı hukuk sisteminde belli komploların ve adaletsizliğin işlediği bir yozlaşmanın kapısını aralayabilirdim. Dahası, böyle bir idam Büyük Kartal'ın gemisine kocaman bir delik olarak yansır ve hükmün haklı mı haksız mı olduğu durmadan tartışılır, gelecek zamanlarda bilim insanlarına karşı girişilmiş olumsuz bir tavır gibi anlaşılabilir, anlatılabilirdi. Osmanlı devletine bir ayıp yakıştırmak ve adını öylece andırmak elbette benim için büyük başarı ve intikam olacaktı.

Mahkeme sonrasında olup bitecekleri sırasıyla düşündüm. Rumeli Kazaskeri her şeyi hazır edip yazılı bir hükmü Şeyhülislâm efendiye ulaştıracaktı. Sonra şeyhülislâmın fetva ile birlikte konuyu sultana arz etmesi beklenecekti. Sultanın onaylamasından sonra infaz için gün belirlenecek, durum halka bildirilecek ve infaz gerçekleşecekti. Her aşamada yapabileceğim bir şeyler vardı. İyi bir planlamayla amacıma ulaşabilirdim.

Ertesi gün tatildi. Sultanın cuma selamlığını karıştırarak işe başlayabilirdim. Bunun için selamlama esnasında belirsiz bir ağızdan "Allah'tan korkun, Molla Lütfi'nin kanı hepinizi boğar!" sesinin yükselmesi yeterli olurdu. Halk nümayişe girişir, yeniçeri ortaları karışır, mahkeme yeniden kurulur ve idam hükmü tâzire çevrilirdi. Belki de bütün bunlara gerek kalmaz, sultan üstadı affederdi. "Yok, yok; bunu yapmamalısın Omio, Molla Lütfi'nin şehrin sokaklarına yeniden dönmesi senin felâketin olur!" dedim

kendi kendime ve başka plana geçtim; "Belki de mahkeme azalarım birbirine düşürmelisin!" Bu daha kolaydı. Çünkü üstadın idamına hükmünün gerekçesinde zındıklık mı, yoksa Aşere-i muhabbese eylemleri mi olduğu tam belirtilmiyor, muğlak ifadelerle geçiştiriliyordu. Bu meseleyi tartışmaya açarak üyelerin birbirine girmesi işime gelirdi. Derhal harekete geçtim ve gece bitmeden her birerinin konak kapılarına birer pusula çiviledim. Hepsinde aynı cümleler yazıyordu:

"Efendi! Senin bildiğini bildiğimizi bilesin!.. Zinhar Hanefi mezhebine göre ilhat yahut zındıklık zanlısı bir kişi, şahitlerin ifadeleri ve diğer deliller vasıtasıyla suçluluğu zerre miktarı şüpheye yer bırakmayacak şekilde ispat edilmiş olsa bile tövbeye davet edilir. Eğer zanlı tövbe etmeyi kabul ederse idam hükmü düşer; yok, zındıklıkta ısrar ile tövbeyi reddederse o vakit ceza tatbik olunur. Düşünüle!.."

Cuma namazında Sultan Fatih Camii civarına varıp camiden dağılan cemaatin sözlerine kulak tuttum. Hayret; kimse Deli Lütfi'den bahsetmiyordu. Akşam çektiğim emekler vicdanlarda saklı kalırsa buna yanardım. Cumartesiyi bekledim. Çemberlitaş'm Mesa revakları civarında bazı molla taifesinin esnaf ve tüccarlar arasında Lâmiî Çelebi'ye ait bir kıtayı okuyup yaymaya çalıştıklarına şahit olunca umudum arttı. Ünlü şair ve müderris, meğer üstadın hapsedilmesi hakkında Farsça bir tarih düşürmüştü. Dizeler hoşuma gitti, çünkü ona açıktan açığa "mülhit" diyordu:

"Fitnenin bile kahrından korkup bir köşeye saklandığı Sultan Bayezid ki adaletli mülkün hükümdarıdır. // İl-

hat suçlamasıyla mahkum edilen Deli Lütfi'yi hapsetti.// Onun tarihi Hak'tan (kalbime) şöyle geldi: 'Mülhit Lütfi zindana esir düştü.'"[16]

Gece olduğunda aynı konak kapılarına tekrar koşup bu sefer de Lâmiî'nin kıtasını çiviledim. Mahkeme azalarmdan hangisi neyi isterse alıp kullansın diye. Cumartesi de hiç birinden ses çıkmadı.

Pazar günü idam hükmünün Bayezid Sultan'a götürülmesi gerekiyordu. Ama daha sabahın köründe, durup dururken yeniçeri ortalarında bir hareketlilik yaşandı. Muhtemelen İskender Paşa'nın marifetiydi. İstanbul halkının Molla Lütfi lehine sözler söylemesinden rahatsızlık duymuş olmalı ki askeri kışladan çıkararak muhtemel bir gösterinin önünü kesiyordu. Asker sokaklarda yürütülerek *"Medresede kâfir müderris istemeyiz!"* anlamına gelecek sloganlarla bir yandan hünkâra alkış okutuldu bir yandan göz dağı verildi. Şehir birden siniverdi. Ardından da şeyhülislâmla birlikte huzura giren bazı kişilerin sultanı etkileyecek sözlerinden bahsedilmeye başlandı. Dediklerine göre sultanın direnmesine karşı önlem olsun diye şu minvalde sözler sarf ediliyormuş:

"Hünkârım! Sultan, halkı üzerinde Allah'ın gölgesidir. Hadiseler ve fitneler onun heybetiyle bastırılır; mihnetler ve sıkıntılar onun siyasetiyle sona erer, kargaşa ve fitne onun tedbiriyle defedilir, acılar ve heyecanlar onun hima-

16 *"Şah-ı mülk i adi Sultan Bayezid*
Ki zi-kahreş fitne-güşte kûşegîr
Lütfi-i dîvâne-râ mahbûs kerd
Zan ki ez-ilhâd şod töpmet-pezîr
Mîresed ez tarf-ı Hak târîh-i vey
Lütfi-i mülhid be-zindan şod esir"

yesiyle engellenir. Bu balamdan sultanın ortadan kaldırdığı kötülükler, Kur'an'm ortadan kaldırdıklarından daha çoktur. Eğer ölüm ve ceza korkusu olmazsa insanların fesadı çoğalır, bu durumda da sultanın sorgulama ve cezalandırması onları hizaya getirmelidir. Kitâb-ı Hakîm'in emir ve yasakları başka türlü nasıl yerine gelsin, nasıl korunsun! Allah'ın Hadîd sûresinde *"be'sun şedid"*[17] diyerek delil, terazi ve demiri aynı yerde anmasının sebebi sizin gibi yüce yaratılışlı sultanlara işarettir. Böylece adalet yerini bulsun, mülk korunsun. İmdi hünkârım, deliller ortadadır, terazi eldedir. Molla Lütfi'nin işlediği suç ortadan kaldırılmasını gerektirmektedir. Bu konuda demir iradenizi gösteriniz ki memleketiniz sulh u salaha varsın, Cem Sultan biraderiniz misali bir fitne de buradan baş vermesin, taraftarlarına gün doğmasın."

Sultan bu konuda bütün ulemanın aynı fikirde olup olmadığını sormuş ve ulemanın ittifakını gösteren bir imza tutanağı hazırlanmasını emretmiş. Olayın bu cephesini öğrenince üstadın idamının onaylanacağını anladım. Bunu üstat da anlamış olmalıydı ki zindandan mektuplar çıkmaya başladı. Manzum mektuplar. Vaktiyle Büyük Kartal'a İmam Şâfiî'nin bir beytini okuyarak şiiri hafife alan ve küçük gören üstat şimdi manzum mektuplarla merhamet dileniyordu. Bunlardan biri vezir İbrahim Paşa'ya yazılmıştı ve açık bir imdat çağrısıydı:

"Medet ey iyilik ve bağışlamanın maden ocağı olan lutuf sahibi sultanım! / İmdat ey Osmanlı yurdunda dededen, babadan bu yana vezir olan İbrahim Paşa. // Namus ve şerefim (masum olduğum halde) Yusuf'un gömleği gibi

[17] **Kur'ân-ı Kerim, Hadîd Sûresi, 25.**

yırtıldı; artık insafsız düşmanın elinden yakamı ancak sen alabilirsin!"[18]

Üstadın İbrahim Paşa'ya kendini Yusuf Peygamber gibi masum göstermesinde bir ima sezmiştim. Yusuf Peygamberin gömleği arkadan yırtılmıştı. Üstat da acaba "Bu suçları işlemedim, birisi beni arkadan vurdu" mu demek istiyordu? Mahkeme salonunda göz göze geldiğimiz anı hatırladım. Yine içim ürperdi. Belki de benim neler yaptığımı keşfetmişti. Başına gelenleri sakin kafayla değerlendirdiyse -ki tutuklu kaldığı süre içinde buna bol bol zaman bulmuş olmalıydı- pek çoğunun onu iyi ve yakından tanıyan birisi tarafından tertiplendiğini anlamış olması gerekirdi. Divanda yüzüme bakarken belki de bunu imaya çalışmıştı. Eğer öyle ise benim hâlâ ortalığı kışkırtmaya devam edeceğimi de bilirdi. Peki ama bu konuda neden bir şey yapmıyor, söylemiyordu? Bunca teslimiyet sırf beni korumak adına olabilir miydi? Vaktiyle Budak Gazi'nin başucumda dikilip "Biliyorum Karga, buradasın, hâlâ saklanıyorsun... Eğer senin için bir dostuma söz vermemiş olsaydım zindanlarda çürürdün" dediği güne gitti aklım. O vakit beni zindandan kurtaran üstat için şimdi vicdan azabı duymalı mıydım? "Hıh!.."

Pazartesi sabahı zindandan bir murabba çıktı. Her bendinde başka birine yalvarıp *"Zindandakilere bir hayırda bulun, imdat eyle!"* diyen bu şiir de dilden dile dolaştı. Üs-

[18] *Ey mürüvvet madeni lutfıssı sultanım meded*
V'ey ebâ an ced vezîr-i Al-i Osman'ım meded
Dâmen-i Yusuf gibi çâk oldu zeyl-i ismetim
Hasm-ı bî-insâf elinden al ginbânım meded

tadın bu seferki muhatapları sırasıyla vezir Davut Paşa,[19] Hadım Ali Paşa,[20] Rumeli Kazaskeri Hasanzâde[21], Anadolu Kazaskeri İmam Ali[22] ve son iki kıtada da Nişancı Tacizâde Cafer Çelebi idiler.[23] Murabbaı okuyunca üstada hayran oldum. Çünkü şiirden anlayanlara sanatkârâne bir üslupla, şiirle arası olmayanlara da basit ifadelerle meramını anlatmış, affedilmesi için bir şeyler yapmaları veya sultana gidip şefaatçi olmalarını istemişti. Oldum olası kime nasıl hitap edeceğini de kimleri hangi kelimelerle etkileyeceğini de çok iyi bilirdi. Ben de onu taklit ettim ve bu sefer de zındıklık suçuyla idamını destekleyen imzasız mektuplar yazıp Deâvî Kasrı'nın mahrem bölümüne bıraktım. O vakit Deâvî Kasrı Topkapı sarayının Bâb-ı Hümâyun'u önündeydi ve gizli dilekçeler kimseye gösterilmeden buraya bırakılır, sultanın veya ilgililerin eline ulaşması sağlanırdı.

Salı günü şehrin her evinde Molla Lütfi'nin idamı tartışılmaya başlanmıştı. İnsanlar kulaklarını saraya çevirmiş bir icraat bekliyorlardı. Sarayda neler döndü bilmiyorum ama öğleye doğru mahkeme heyetinin bir mazbata hazırladığı haberleri yayıldı. Her üyenin altına tek tek imza koyarak idamı onayladığına dair bir mazbata. Ne var ki Molla

19 *Ey âsaf-ı ferzâne / Andır beni sultane / An mân Süleyman'a / Zindanilere hayr et.*

20 *Çok nesne gelir başa / Naz eyleme yoldaşa / Adıyla Ali Paşa / Zindanilere hayr et.*

21 *Ey Rumilinin sadrı / İslâm'ımızm fahri / Yani ulema zahn / Zindanîlere hayr et.*

22 *Ey sadr ı Anadolu / Sağ eyleyigör solu / Unutmaz isen yolu / Zindanilere hayr et.*

23 *Nam u nişan ehli / Sa'b eyleme sehli / Uzatma igen mehli / Zindanîlere hayr et.II*
Dertlilere vâlîsin / Mevla-yı mevalîsin / Yenbû-ı meâlîsin / Zindanîlere hayr et.

Ehaveyn itiraz edivermiş. "Kötü haber!" Evet, Molla Ehaveyn. Hatipzâde ve Molla İzârî gibi zekâsı kuvvetliydi ama diğerlerinin aksine hırsı zayıftı. Güya vicdanen huzursuz olduğunu beyan ediyordu. Kapısına çivilediğim kâğıt işe yaramamıştı anlaşılan. Sokaktan benim cüssemde bir yeniçeri neferi çevirdim. Bir dükkâna sokup bayılttım. Kıyafetini üzerime geçirip yüz boyadım ve doğru Hatipzâde'ye koştum. Yeniçeri odalarının bu işten huzursuz olduğunu dostane bildirdim. Ve çok kolay sonuç aldım. Hatipzâde üçüncü defa Molla Ehaveyn'in ayağına gidip ricada bulundu ve inat eden adam çözülüverdi. Günün sonunda halk onun da imzaladığını öğrenmişti. Önce neden itiraz etmişti, sonra neden imzaladı, elbette kimse öğrenemedi.

Zindanın dokuzuncu gününde halk Bayezid Sultan'm istemeye istemeye razı olduğunu ve idam hükmünün infazına emir verdiğini dillendirmeye başladı. Bunda mahkeme kararıyla birlikte ne tür ilişkiler rol oynamıştı? Sinan Paşa'nm kardeşi Ahmet Paşa'nm imzasız mektupları veya benim yazdıklarım? Kimse bunları da bilemedi. İskender Paşa o günden sonra Molla Lütfi'nin bulunduğu saray zindanında kolluk görevine bizzat nezaret etti.

Gemiyi delmeye başlamanın sevinciyle akşam karanlığında Atmeydam'na vardım. Bir kadın, elinden tuttuğu çocuğuyla acele acele evine gidiyordu. Biraz takip ettim ve fırsatını bulunca Hipodrom yakınında çocuğunu hızla sürükleyip harabelere yöneldim. Kadın şaşırmış, dili tutulmuş gibi bakakaldı. "Gel çocuğunu al!" dedim. Birden koşarak geldi. Hançerim boğazından girdiğinde çocuğun gözlerini yummuştum. Sonra ıslık çalarak neşeyle eve gittim. Serçe'yi özleyerek.

Yatağıma uzanıp düşündüm. Üstat ile birlikte bir devir kapanacaktı. Ne yapmış, neyi başarmıştım? Bunca şeyden sonra yaptıklarıma pişmanlık duyup üzülmeli veya üstada acımalı mıydım? Mahkeme süresince Ehl-i sünnet mezhebinden ayrılmadığını ve imanı bütün bir Müslüman olduğunu ısrarla vurgulamasını düşünüp durdum. Karakter itibariyle ölümden o kadar korkacak biri olmadığını iyi biliyordum. Yine de birçok kişiye imdat çağrısında bulunmuş, mektuplar yazmıştı. Onun için üzülüp üzülmeyeceğimi yeniden düşündüm. Yanında geçen yıllarım bir bir gözümün önünden geçti. Ciddi olarak zındıklığını düşündüm. Böyle bir ihtimale kimse beni inandıramazdı. Bazı bazı zındıklığına hükmedilebilecek tavırlar ve sözleri olurdu ama bunu samimi olarak söylediğini hiç görmemiştim. Özellikle felsefi konular açıldığında daima bir özgür düşünce payı bırakır, aslında böyle de düşünülebileceğine, böyle düşünüldüğünde de dinin falanca filanca emirlerini veya kurallarını şöyle şöyle anlamak gerektiğine dair yorumlar yapardı. Lâkin bunların hiç birini kitaplarına yazmamıştı. Onun kitaplarını inceleyen hiç kimse onda zındıklık bulamamıştı ve bulamayacaktı. Ağırıma giden de zaten bu oldu. "Acaba kitaplarını ele geçirip birkaç cümle mi ilâve etsem!" diye düşündüm. Mahkeme heyeti duruşmayı söyledikleri üzerinden değil de yazdıkları üzerinden yürütseydi benim yaptığım bütün işleri boşa çıkarır, meselenin içinde bir bit yeniği olduğunu, dışarıdan bir sahte elin karıştığını bulur ve gösterirdi ama işte öyle olmamıştı. "Belki de bütün bunlardan pişman olmalıyım!"

Ölüm gerçekleştikten sonra zındıkların cesetlerinin yakılmasına dair tarihte muhtelif şüpheler ve uygulamalar vardı. Peki ben, üstadın yakılmasını mı, yakılmayıp gömül -

meşini mi sağlamalıydım? Yeni meselem bu oldu. İkinci günün sabahında uyandığımda, afyonun mestliği üzerimdeydi ve o geceki son temennimi hâlâ hatırlayabiliyordum:

"Geriye dinsiz ve imansız şehir eşkıyası, hilekâr, dedikoducu ve müzevir, hırsız ve harami Deli Lütfi'nin ölüm anını ve cesedinin yakıldığını görmek kaldı."

16. Gün

İDAM

Osmanlı'nm uyguladığı İslâm fıkhına göre zındıklar için üç ölüm şekli ön görülüyordu. Boynunun vurulması, asılması veya kamının yarılması. Üstat için boynunun vurulması hükmü uygulanacaktı. Bunun için eski Bizans Hipodromu'nun ölümlere ve kanlara doymayan orta avlusu seçilmişti. İnfaz tarihi 25 Rebîülâhir[24] olarak bildirilmişti. Salıya rastlıyordu; üstat ile çardak altı toplantılarını yaptığımız güne.

İstanbul, tipinin ve fırtınanın göz açtırmadığı bir sabaha uyandı. Atmeydanı daha gün doğumundan itibaren tıklım tıklımdı. Topkapı Sarayı'ndan başlayıp Atmeydanı'nın ortasına kadar devletlülerin ve mahkumun geçeceği bir yol ayrılmış, halk yolun bir yanını tamamen doldurmuş, diğer yanı ise askerler ve talebeler için boş bırakılmıştı. Ve elbette onlarla birlikte az sayıda sivilin gelmesi bekleniyordu. Kuşluk vakti geldiğinde üstadın idamına karşı olanlar yolun bir yanını ele geçirmiş; idam isteyen azınlıkla asker ve talebeler de diğer yanda yerlerini almıştı. Meydana bakıldığında idama karşı olanların ezici çoğun-

[24] 23 Ocak 1495.

luğu göze çarpıyordu ve hepsi buraya gönüllü gelmişlerdi. Üç saattir ayakta beklemek onları yormamışa benziyordu. Yerlerinde hareket edip ısınmaya çalışıyor, kimisi dua için, kimisi de yağmakta olan sulu sepken karlara bakıp semanın Molla Lütfi için ağladığını mırıldanarak dudaklarını kıpırdatıyorlardı. Yolun diğer yanındakiler ise üniformalıların teşvikiyle yüksek sesle ve topluca üstadın aleyhine sözler sarf ediyor, dinsizliğine lanetler okuyorlardı. İskender Paşa'nm yığdığı askerler, Hatipzâde'nin zoruyla oraya getirilen talebeler, bir de üstadın ölümünden medet uman başıbozuklar... Pek çoğunda "Bir an önce bitse de gitsek!" tavrını görsem de onlara bakınca kendimi bir kumandan, onları da emrettiğim hedefte savaşan askerlerim gibi hissettim. Bir anlığına elime bir bayrak alıp önlerine düştüğümü ve planladığım ihtilali gerçekleştirdiğimi hayal ettim. Tızmantırıl Ağa hemen arkamda benimle beraber "Şeriat isteriz!" diye bağırıyor, biriken kalabalık da onunla birlikte tekrarlıyordu. Gördüğüm kalabalığın şeriat istemesi doğaldı. Çünkü üstadın idamı baştan sona adaletsizlikti. Onu dinsizlik yanında zındıklıkla suçlayan da Aşere'yi yönetip yönlendirerek devlet düşmanı yapan da bendim. Ben olmasaydım kimse onu zındıklıkla suçlayıp cesedinin yakılmasına kapı aralamazdı. İnfazdan sonra cesedini yaktırmam da gerekiyordu. Tartışmaların sürmesi ve gelecek Osmanlı âlimlerinin yüreğine zındıklık korkusunu yerleştirmek için. Bu korku hem ilim hayatının gelişmesine hem de özgür fikirlerin ifade edilmesine mâni olacaktı şüphesiz.

Meydanda bir uğultu dalgası oluştu. Sulu sepkenin göz açtırmadığı bir andı. Yine de bütün başlar saray istikametine yöneldi. Evet, önde cellat ve infaz görevlileri, ar-

dından devletlüler ve müşahitler geliyorlardı. Mahkeme heyetinden yahut mücrimin müderris arkadaşlarından kimse ortalıklarda yoktu. Görevliler yürürken yolun her iki yanındakiler -taraftarlar ve muhalifler- çıt çıkarmadan durdular. Bayezid Sultan gelmemiş, yerine ikinci vezirini göndermişti. Herkes hazır olunca bütün gözler yine saray istikametine çevrildi. Ayasofya'mn minareleri arasından kara bulutlar görünüyordu. Olacakların olma vaktiydi. Beklediler... Beklediler...

Ben de bekledim. Cenevizli bir tüccar olarak. Üstelik kendime her şeyi görebilecek bir de yer seçtim. Görevlilerin meydana gelişi insanları mı sabırsızlandırmıştı, yoksa kader olacakları mı geciktiriyordu, dakikalar uzamaya başladı. Bekleyenler bekleyenlere, bekleyişler bekleyişlere eklendi. Ve nihayet, işte orada, kar taneleri ve yağmur damlalarının perdelediği yerde, her biri dev cüsseli muhafızlar arasında kısacık boyuyla Göde Lütfi; benim üstadım, tamir ettiğim duvar. Elleri önden bağlıydı ve ayağında sürüklediği güllenin zincirini avuçlamış, vakarla yürüyordu. Adımlarını metanetle atıyor, başını göklere çevirmiş durmadan tekrar ediyordu:

"Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve resûlüh!"

Kafile halk yığınlarının olduğu yere yaklaştığında yolun bir yanındakiler mırıldanarak üstada eşlik etmeye başladılar. Ürkek bir tonda tekrarlanan şehadet kelimesi kafile ilerledikçe daha çok ağza yayıldı ve Atmeydanı bir ağızdan çıkmış gibi gitgide yükselen kelime-i şehâdetlerle dolmaya başladı. Birkaç dakika sonra da tek ses halinde, bağırarak ve haykırarak... Bir dine inanmadığım halde

benim bile tüylerimi diken diken eden bir vaveyla idi ve bir an kalabalığın galeyana gelerek Molla Lütfi'yi kucaklayıp kaçıracaklarını bile zannettim. Aynı tehlikeyi gören muhafızlar daha sert komutlarla daha şiddetli tedbirlere yönelmişlerdi. O anda her iki tarafı da kışkırtmayı zihnimde getirip götürdüm. İnsanlar kalabalık halindeyken haykırarak verilecek bir emre kolay uyarlar, açılacak bir bayrağı sürüler halinde takip ederlerdi. Bir haykırışımla iki tarafı birbirine hedef gösterebilir, Atmeydam'nda kanın gövdeleri götürmesini, kellelerin yuvarlanmasını sağlayabilirdim. Bunun için başımdaki Ceneviz şapkasını çıkarıp bir şala bürünerek "Şehadet getiren birini asamazsımıuız!" diye bağırmam yeterliydi. Müslüman kılığında birinin aynı cümleyi iki kere bağırması üçüncüde onlarca, dördüncüde yüzlerce, beşincide binlerce ağza yayılmasını sağlayabilirdi. Vazgeçtim. Amaçlarıma erişmek için o gün orada binlerce cana mal olacak bir harekete girişmektense gelecekte bütün devleti zedeleyecek bir idamı sağlamanın daha yararlı olacağına karar verdim. Çünkü birincisi üstadı kahraman, İkincisi zındık yapacaktı. Ben gelecek zamanlarda onun adı zındık olarak anılsın istiyordum.

Adımlar ilerledikçe muhafızların tedbiri etkili oldu ve şehadetler önce yavaşladı, sonra azalıp kesildi. Yolun iki yanındaki herkes sessizlik mutabakatı sağlamışçasma aralarından geçmekte olan üstada bakıyorlardı artık. Kimisi az sonra ölecek bir adamın yüzünü, kimisi masum bir insanı, kimisi zındık birini görmek için. Üstat şehadet getirmeye devam ediyordu. Kafile benim bulunduğum yere yaklaştığında üstat birden durdu. Başını benden yana çevirdi. Sanki bana bakıyordu da baktığını göstermek istemiyor gibiydi. O sırada bir Cenevizli gibi görünüp

görünmediğimden şüpheye düştüm. Sonra başım hemen önündeki adamın suratına çevirdi, elini omzuna koydu ve dudaklarını kıpırdattı. Sözlerinde birini bir şeye inandırmak isteyen bir yakarış var gibiydi:

"Arkadaş, bilesin ki Allah'ın varlığına ve birliğine inanıyorum. Islâm'ın tasdik gerektiren bütün şartlarını tasdik ve inkâr ettiği her şeyi inkâr ediyorum. Asla zındık ve mülhit olmadım, Eşhedü en..."

Sonra her on beş yirmi adımda durarak aynı şekilde binlerine aynı cümleleri tekrar etmeye başladı. Onları tanıyor muydu, yoksa sırf adını kurtarmak, belki son bir umut ile imdada gelecek birini aramak için mi söylüyordu, kestiremedim ama muhatap aldığı insanların hepsi başını yere eğmekten gayrı bir şey yapmadı. Oysa cümleyi ilk tekrar ettiğinde ben yüzüne bakıyordum. Onun da beni gördüğünden şüpheye düşerek...

Kürsüye yaklaştıklarında kar ve tipi dinmişti. Cellat keskin teberi kavramış tepede onu bekliyordu. Kürsünün yedi basamağı vardı. Muhafızlardan biri üstadın yanma yaklaşıp ayağındaki gülleyi kucaklamak istedi. Eliyle işaret edip adamı durdurdu. Güllenin zincirini omuzlayıp basamakları hiç eğilmeden, bükülmeden, yorgunluk göstermeden çıktı. Kütüğün yanma geldiğinde başını vakarla kaldırıp ölümünü izlemeye gelenlere baktı. Gözlerinin çevrildiği tarafta başlar eğiliyordu. Galiba halkın bu mahcubiyeti ona huzur vermişti. Yüzünde bir gülümseme belirdi ve son kez yüksek sesle kelime-i şehâdet getirip diz çöktü. O anda müftü veya şeyhülislâmın gelip tövbe telkin etmesi gerekirken yanma kimse yaklaşmadı. Celladıyla göz göze geldi ve ona hazır olduğunu ima eder şekilde bir bakış

gönderip başını kütüğe koydu. Cellat onun yerine son bir imdat çağrısı yapar gibi kalabalıklara baktı. Kimseden ses çıkmıyordu. O sırada bulutların arasından birkaç güneş hüzmesi kürsüye yansıyıverdi. Onca fırtına ve tipinin ortasında üstelik. Ve cellat teberini Molla Lütfi'nin boynuna inmek üzere hızla yukarı kaldırdığında hüzmeler tebere değdi ve gözler bir parıltıyla kamaştı.

Meydanda her şeyin donduğu andı. Cellat dahil kimse kımıldamıyor, konuşmuyor, neredeyse düşünmüyordu. Bütün gözler üstadın yere düşerken sarığından ayrılan başındaydı. Yuvarlanarak kürsünün kenarına kadar gelmiş ve orada boynunun üzerinde dik durmuştu. Kesik boynundan kanlar sızıyordu ama o anda kimse, keçeleşmiş sarı saçları ve perçemleri arasından bakmaya devam eden gözlerinden gözlerini ayırıp da sızan kana bakamıyordu. Tüylerim ürperdi. Etkilenmemek için hipodrom duvarlarına çevirdim başımı. Birden eski Roma'yı hayal ettim. İnfaz kürsüsünün bulunduğu yerde bir zamanlar Bizantion'u Megaralılardan alan Septimius Severus'un yaptırdığı Circus Maximus Hippodrome'unun merkez sütununu görür gibi oldum. O sütun, kalıntıları hâlâ duran şu tribünler ve at yarışlarından çok önceki zamanlarda burada dövüşen gladyatörlerin zevk için öldürüldükleri yerdi. Tribünlerin yüz binlerle tıklım tıklım dolduğu ve baş parmaklarını yere sallayarak hep bir ağızdan zemini sarsarcasma "Öl-dür! Öl-dür! Öl-dür!" diyen tezahüratlarını duyar gibi oldum. Onlar da ölümünü istedikleri kahraman bir gladyatörün başı kesildikten sonra şu anda olduğu gibi sessizleşip donar, şu anda olduğu gibi boş boş çevrelerine bakınırlarmış. "Onlar da derin sessizlik anını yaşarken şahit oldukları ölümün vicdanlarındaki yansımasını düşündü-

ler mi acaba?" diye geçirdim içimden. Çünkü o anda ben, vicdanıma yansıyan ölümü bir zafer olarak görerek hipodromun en yüksek locasında oturan hükümdardım artık. Ölümün seyirlik zevkini tatmış yüz binlerce tanrı düşmanı pagan Romalının ruhu beni kutsamakla meşguldü. Tezahüratlar, çılgınca bağırışlar ve kural tanımaz eğlenceler içinde. Birden zafer sarhoşluğuyla yumruğumu sıkıp havaya kaldırdığımı fark ettim.

Aman tanrım, ne yapıyordum ben? Çevremdeki sessizlik "Bizler ne yaptık!" pişmanlığının vicdanları kör eden yansımasıydı ve nedense zaferime ortak olup eğlenmiyorlardı. Dahası, Ayasofya müezzini de minareye çıkmış öğle ezanı okuyordu. "Allâhü ekber! Allâhü ekber! Eşhedü en..." Tekrar kalabalığa baktım. Bunlar her vakit sokaklarda gördüğüm insanlar değildi sanki. Meydanı bambaşka bir kasvet örtmüştü. Müezzinin sesi yanık çıkıyordu ve halktan bazıları ağlamaya başladı. Nasıl yani, zaferim için çılgınca eğlenmesi gereken yığınlar ağlıyor muydu? Benim için sevinecek hiç kimse yok muydu şu meydanda. Askerler ve öğrenciler neden susuyorlardı peki? Son bir umutla gözlerimi üstadın donuk bakan gözlerine çevirdim. O beni anlar, zaferimi tebrik ederdi şüphesiz. Bu güne kadar ihtiyacım olan her şeyi bana sunmuştu, şimdi de esirgemezdi. Ve işte bana bakıyordu. Ama her zamankinden farklı ve her zamankinden derin. Kalbimi delip geçen bir bakış. İçinde tebrik neşvesi olmayan... Ve yapacaklarımdan vaz geçtim. O gözleri görüp de üstadın cesedini yakmaya kimsenin cesaret edemeyeceğini görebiliyordum çünkü. Zaten o sırada gür bir ses duyuldu:

"Dağılııın!"

Bu emri kimin verdiğini kimse sorgulamadı; yalnızca kendilerine bakan donmuş gözlerden kaçmak ister gibi başlarını çevirip hareket etmeye başladılar. Önce devletliler ve muhafızların ileri gelenlerinin hızla uzaklaştıklarını gördüm. Yüzlerine karşı bugün burada zulme girdiklerini söyleyecek bir vatandaşın çıkmasından korkmuş olmalıydılar. Sonra medrese öğrencileri ve askerler başları yerde ve sessizliğe gömülmüş olarak ayrıldılar; talimatla. Halkın çoğu gözyaşı dökerek Divanyolu'nun Mesa'dan kalma sütunları arasında ilerliyorlardı. Yarım saat sonra cesedin başında cellat ve birkaç muhafızdan başka kimse kalmadı. Son defa yanma vardım. Niyetim az evvel etkilendiğim bakışın özünü kavramak ve son bir güç gösterisi olarak bakmasını engelleyip gözlerini kapatmaktı. Muhafızlar uzak durmamı söylediler. İlerlemeye devam ettim. Nihayet içlerinden birisi üstadın sarı saçlarından kavrayıp kellesini torbalarken son bir kez göz göze geldik. O anda söylediklerini veya benim ona söylediklerimi hiç kimseye ne anlatabilir ne izah edebilirim. O kısacık an itirafımın dışındadır. Yalnızca dehşetle sendelediğim bilinsin yeter.

Kendimi toparladığımda muhafız uzaklaşmam için kolumdan ittiriyordu. Cesedinin yanından geçerken parmağındaki yüzüğü parıldadı birden. Muhafız omzumdan yeniden dürttü. Ben de bunu fırsat bilerek sendelemiş gibi yapıp cesedin üzerine doğru eğildim. Niyetim yüzüğü parmağından almaktı. Ama o kısacık anda bunu başaramadım. Ne var ki yüzükle üstadın parmağı arasında küçük bir kâğıt parçası avucuma düşüverdi. Muhafıza hissettirmemek için hızla uzaklaştım.

Cesedini dört görevli omuzlayıp bir kağnıya attılar. Bildiğim kadarıyla bedeni yıkanmayacak, kefenlenmeyecek

ve namazı kılmmayacaktı. Eğer bunlar terk edilirse zındık olarak öldüğü kesinleşmiş olacaktı. Kağnı Ayvansaray'dan sur dışına yöneldi. Ben de takip ettim. Birisine böyle mi vasiyet etmişti, yoksa devlet mi onu surların dışına layık görmüştü kestiremedim. Muhafızlar cesedi kağnıdan indirdiklerinde zaman ikindiye gelmişti. Onunla çardak altı sohbetleri yaptığımız demlere. Tam ayaklarının altında daha önceden kazılıp hazır edilmiş bir mezar vardı. Oraya cesediyle birlikte başını da gömdüler. İçlerinden biri geride kalıp kabrin üzerinde dualar okudu. Belki de talkın verdi. O duasını bitiresiye kadar kar zaten mezarın üzerini örtmüştü. Rüzgâr esiyor, tipi savuruyordu. Bedenim buz keserek başucuna vardım. Onunla biraz konuşmaktı niyetim. Toprağına dokunmak için elimi uzattığımda avcumdan düşen kâğıtla irkildim. Ta Atmeydanı'nda yüzüğüyle parmağı arasından aldığım kâğıttı bu. Soğuktan yumruğumu hiç açamamıştım demek ki. Mezarına eğilirken niyetim onunla biraz konuşmaktı ve o bana konuştu:

"Karga, evlâdım, ne zamana kadar?!."

Titreyip oradan kaçtım ve hemen ertesi günü şehri terk ettim.

Günler haftaları, haftalar ayları kovaladı; Modon'da serserice bir dönem geçirdim. Molla Lütfi beni bir türlü terk etmiyordu. Hayır olmuyordu. Pusulada yazdığı "Ne zamana kadar?" sözünü sayıklayıp duruyordum. Üstat kendisine sorması yahut benim ona sormam gereken soruyu neden bana sormuştu? O kâğıdın bana ulaşacağım nasıl biliyordu? Ölüme giderken bile benimle ilgilenmesi nedendi? Ruhumdaki kötülüklerin artık sona ermesi ge-

rektiğini mi düşünüyordu? Ama ben gemiyi delmeden kötülükten vazgeçemezdim. Ayrıca şeytan beni ele geçirmiş, kötülük tabiatım olmuştu, iyi davranamazdım ki!

Üçüncü kışta İstanbul'a geri döndüm. Molla Lütfi adı unutulmuştur diye düşünüyordum ama hayır, ölümünden sonra bile rakipleriyle mücadeleyi sürdürüyor gibiydi. Meğer ben gittikten sonra şehirde şiddetli bir Molla Lütfi rüzgârı esmiş. İnsanların çoğu onun masumiyetine hükmetmiş. Bazı şairler isimlerini gizleyerek ona ölüm tarihi olacak kıtalar yazmışlar, böylece devrin ulemasına ve devletlülere muhalefet ettiklerini göstermişler. Ben geldiğimde Molla Lütfi'nin ölümünde parmağı olanlara durmadan günahlarını hatırlatacak bu kıtalar bütün şehrin dilindeydi. Söz gelimi biri tarih mısraı olarak *"Hilaf-ı vâki' bûd"*[25] deyip öldürülmesindeki haksızlığı açıkça anlatıyor, bir başkası "*Telefi nefs-i nefis"*[26] diyerek muhalefet ediyor, bir diğeri daha da ileri gidip onu şehit sayıyordu: *"Ve le kad mâte şehiden"*[27]

Üstat hakkmdaki dedikodular ve şehit edildiğine dair söylentiler halkın ulemaya karşı bakışlarında bir olumsuzluk yaratmış olmalıydı ki kendilerini aklamak adına kitaplar yazmaya başlamışlar. Hoca Mehmet b. Kasım, yani Molla Ehaveyn *"Risâle fi Ahkâmü'z-Zındîk"* adlı bir araştırma yazıp fasıllar halinde zındıklıkla ilgili hükümleri sıralamıştı. Üstadın idamına razı etmek için kapısına iki kere not çiviledığim adam, nihayet gerçeği görebilmiş olmalıydı. Keza soruşturma esnasında heyetten ayrılan

[25] Gerçeğin aksi oldu; olmayan oldu (zındık olmadığı halde zındık diye öldürüldü).

[26] Güzel bir insan telef edildi.

[27] Muhakkak şehit olarak can verdi.

Efdalzâde Hamîdüddin Efendi de *"Ahkâmü'z-Zındîk"* adını verdiği başka bir araştırma hazırlayarak zındıklığın belirtilerini ve hangi şartlarda oluştuğunu anlatmış ama bir türlü dilinin altındakini açıkça söyleyememişti: "Molla Lütfi suçsuzdu!" Üstadın hakikatli öğrencilerinden olan Kemalpaşazâde de bu meseleyi kendisine konu edinip "zındık"lıkla alâkalı araştırmalar yapmadaymış. Neyi araştırıp neyi bulduğunu henüz göremedim ama hocasının masumiyetini anlattığına dair satırlar olmasını umut ediyordum. Mamafih bütün bu risalelerin benden ve benim yaptıklarımdan bahsetmeyişlerine elbette üzüldüm. Keşke kendimi bu kadar gizlemeseydim, diye hayıflandım. Üstadın daha ilk derslerinden birinde "İnsan ya bir şey yazmalı ya yazmaya değecek bir şey yapmalı!" deyişini hatırladım. Ömrüm boyunca her ne yazdıysam Molla Lütfi'nin emriyle ve onun adına kopyalamakla yazmıştım. Yaptığım şeylerin ise yazmaya değer olduğunu herkes kabul ederdi ama işte onlar da benim adıma değil üstat adına yazılmıştı. Eğer o günlerde inanıyor olsaydım buna "İlâhî adalet!" derdim.

Risaleleri okudukça fitneler üreterek yine ortalığı karıştıracak nice fikirler gördüm. Ama işte ben o eski ben değildim artık. Üstat "Ne zamana kadar?!." diye sormuş ve her şeyimi ters yüz edivermişti. İçimi, ruhumu, kalbimi, düşüncemi, anlayışımı, aklımı... Neyim varsa!

Oturup kendi içimi okumaya başladım. Gerek İstanbul halkından hâlâ üstadın zındıklığına inananların varlığı, gerek okumuş yazmış takımının düşürdüğü tarihler ve zındıklık hakkında yazılan risaleler Büyük Kartal'ın şehrine bir kötülük tohumu serptiğimi ve bu tohumun uç vermeye başladığını, yüzyıllarca da başaklanıp ağızlarda çiğneneceğini gösteriyordu. Bunu başarmakla ömrümü boşa

geçirip şeytana uşaklık mı etmiştim, yoksa daha küçücük bir çocukken benden alman ailemin, çocukluğumun, gençliğimin intikamını mı almıştım. Bu bir başarı ise bu başarı neden benim huzurumu kaçırıyordu? Bu bir şeytanlık ise neden şeytan beni huzura kavuşturmuyordu? Bütün sorularımın cevabı üstatta düğümleniyor, üstat beni kavrıyor, sıkıyor, sıkıyordu. İstanbul'u sırf üstat için soluklanıyordum. Her gün onunla hatıralarımızın olduğu bir mekâna gidiyor, onu anıyor, birilerine onu anlatıyordum. Çardak altı, Şeyh Vefâ zaviyesi, medrese ve yürüdüğümüz yollar, eğleştiğimiz meydanlar. Ne yapacağımı, işin içinden nasıl çıkacağımı, sıkıntımdan nasıl kurtulacağımı düşünmekten ve bir çıkış yolu bulamamaktan bıkmıştım. Beynime bir kıymık saplanmış da ben üstadı düşündükçe yeniden batıyormuş gibi hissediyordum. "Beni delirtmeden evvel bırak yakamı Deli Lütfi!"

Bir gün yolum yine Çemberlitaş'a düştü. Adı henüz Forum Tauri iken orada geçen gençliğimi ve gençlik heyecanlarımı andım. Safran Kalfa ve yüz boyamayı öğrenişim, hemen az ilerideki şu konakta sarılıp yattığım Serçe Hatun, diğer kuşlar, tünel ve kutsal hazine macerası... Ve elbette üstat... Üstatsız olur mu hiç? O da ne? Şu ileride Hayran Abdal! Üstat vasıtasıyla tanıdığım kambur ve dövmeli divane. Ve elbette yeniden karşılaşmayı temenni ettiğim hafiye. Uzun uzun onu inceledim. Sükunet ve sabır içinde öylece oturuyor, oturarak işini yapıyordu. Yıllar öncesinde olduğu gibi yine kamburunu çıkarmış dilenirken âmâ rolü yapıyordu. Yakınma vardım. A..aa.. Ne kadar da yaşlanmış ve yıpranmıştı. Öyle ya, benim kutsal hazine tünelleri kazdığım zamanlar çoook gerilerde kalmıştı. Neredeyse on beş yıl. Dile kolay. Kim bilir o beni görse ne kadar yaşlandığımı

söyleyecekti. Ama beni görse tanır mıydı? "Hiç ihtimal vermiyorum!" Yaşı kırkı geçen kör bir Cenevizli'den bir Akbaba çıkarması mümkün değildi. "Üstelik de âmâ iken(!)" Konakta Budak Gazi'yle birlikte beni kıstırıp sonra da üstadın hatırına beni aramaktan vazgeçen adam. Kim bilir o gün benim arkamdan gülüp nasıl eğlenmişler, nasıl dalga geçmişlerdi? Belki İstanbul Muhafızı Sinan Paşa ve üstatla da bir araya gelip katıla katıla anlatmış, eğlenmiş olmalıydılar. Mazide bıraktığım heyecan dolu kötülüklerimi bilen, anlayan ama beni bir türlü yakalayamayan -belki de yakalamayan- adamlar... Molla Lütfi gibi bir koruyucu meleğim varken...

Hayran Abdal'ı izlerken eski günlere gitmiştim. Cavlâkî macerasından sonra karşılaşmayı umduğum pek nadir insandan biriydi o. Belki de o fırsat şimdi ayağıma gelmişti. Ondan intikam almak değildi niyetim, belki üstadın bir hatırasını daha yaşayıp kokusunu duymaktı. Vardım, üstadın sorusunu ona sordum. *"Ne zamana kadar?"* olduğunu belki o bilirdi. Yaşıma, kör gözüme ve Cenevizli kıyafetime güvenerek yanma yaklaşıp kesemden iki akçe çıkardım. Birinin geldiğini hisseden körler gibi rol yaparak kamburunu çıkartıp başını benden yana çevirdi. "Biz iki divaneyiz" diye fısıldayıp kulağımı ağzına yaklaştırdım. Aniden bileğime bir el yapıştı.

"Yakaladım seni Karga, nihayet!.."

"Dur be adam, bırak bileğimi, ne kargası, görmüyor musun ben Çene..."

"Hiç çırpınma Akbaba, bu sensin! Çünkü bana yalnızca Molla Lütfi 'Biz iki divaneyiz!' derdi ve iki kere de sana dedirtmişti."

Ilrylt

"Sana bir daha gözüme görünme demiştim!"

HATİME

Yavuz Sultan Selim sordu:

"Hayran Abdal'ın hâlâ yaşadığını biliyor musun Karga?"

"Sahi mi, yine kambur ve kör numarası yaparak mı çalışıyor?"

"Hayır, o artık yalnız benim için bilgi topluyor. Görmek istersen eğer..."

"İsterim, çünkü kendisine bir teşekkür borcum var!"

"Teşekkür mü? Haydi canım..."

"Şey, o beni zindana göndermeseydi Molla Lütfi üstadın sorusundaki asıl maksadı anlayamayacaktım."

"Neymiş o?"

"Ben pusuladaki soruyu hep 'Ne zamana kadar kötülük?' diye düşünmüştüm? Zindana girince üstadın 'Ne zamana kadar inkâr?' demek istediğini anladım. Ve o günden sonra pişmanlıklarım ve gözyaşlarını başladı. Pişmanlığın acısı ancak yaptığına tövbe ile giderilebilir. Geçmişe ait pişmanlıklarda yitirdiklerimi telafi edemeyeceğimi biliyordum, bari geleceğimde aynı hataya düşerek pişman olmayayım diye her gün en az bir iyilikle kendimi sınamaya başladım. Yüzümü boyayıp zindandan bir ases kılığında kaçmam mümkündü. Kaçmadım. Çünkü mahkumların ara-

smda iyilik yapabilecek sayısız sebep bulabiliyorsunuz. Bir gülümseme, bir teselli, bir güzel cümle, bir hikâye... Üstadın kitaplarından okuduğum bilgiler ve hikâyeler... İyilikler beni dönüştürmeye başladı ve gitgide arzularımın, öfkelerimin ve hırsımın esaretinden kurtulup bunları nefsimde esir etmeyi başardım. Ardından sapkınlıklarımla, cinayetlerimle ve kötülüklerimle benim terk ettiğim, düşman olduğum Tanrı'yla tanıştım. Beni terk etmemişti ve bana düşman olmadı. O'na yöneldim."

"Ornio olarak mı, Akbaba olarak mı?"

Akbaba, bu sorunun Hıristiyan mısın, Müslüman mısın anlamına geldiğini bilmezden gelerek cevapladı:

"Ona Allah demeye başladım. Ve Allah'ı düşman bellemekle aslında kaçamayacağım bir kadere koştuğumun farkına vardım, O'nun kulu olduğumun farkına."

"Umulur ki bunca kötülükle O da seni kulu olarak kabul etsin!"

"İnşallah etsin, etsin de isterse cehenneminde yaksın. Madem ki O'nun kuluyum elbet bir gün merhameti..."

Akbaba, sözünün burasında durdu. Bir müddet düşündü. Konuşmaktan vazgeçtiğini gösteren bir el hareketi yaptı ve "Gayrisi boş!" diye başını iki yana salladı. Kendi kendine omzunu kaldırarak umursamaz bir tavırla sürdürdü sözlerini:

"On beş gün demiştik, ey sultan, üzgünüm, bugün on altı oldu ve söz sona erdi. Artık hakkını helâl eyleyesin!"

Sultan ile bir müddet bakıştılar. İkisinin de gözlerinde hüzün vardı. Ve Akbaba başkasının cüret edemeyeceği bir samimiyetle sordu:

"Devletinle bin yaşa ey sultan; imdi Eğribozlu bu körün sana bir tavsiyesi olsa dinler misin?"

"Elbette efendi, dinlerim!"

"Zinhâr, zulmetmeyesin, kul hakkına girmeyesin. Gemin hiç batmasın. Lâkin bunun için dikkatli ol. Ben inanıyorum ki bir devletin çöküşü ulemasının yahut şeyhlerinin yoldan sapmasıyla olur. Ulema yahut şeyhlerin hırslarına yenik düştüklerini görürsen derhal tedbir neyse yap. Aksi takdirde hırsın sonu devlete de sahip olasıya kadar uzanacak ve ilim de iman da dünya nimetine feda olacaktır. Unutma ey sultan kişiler, zaman ve mekân değişir ama hikâye hep aynı kalır."

Yavuz Sultan Selim düşündü. Dediklerine hak verdi. Karşısındaki adama yüreği acımıştı. Bunca zekâ ve kurnazlık ile geçen ömrünü düşündü. Sordu:

"Ömrünün boşa geçtiğine, intikamını alamadığına hiç üzüldüğün oluyor mu efendi?"

"Ömrümün boşa geçtiği doğrudur ey sultan, lâkin intikamım elbette alınmıştır. Keşke olmasaydı..."

"Nasıl yani?"

"Bu yaşlı Akbaba sana, devletin var oldukça soyunun ve milletinin utanacağı üç ayıp bıraktı. Birincisi duvarı başarıyla tamir ettiğimdir, zannederim bunun için beni takdir etmişsindir. İkincisi; deden Büyük Kartal asrındaki ulema arasına kin, hırs ve düşmanlık sokarak ülkendeki bilimsel hayatın temellendirilmesini ve ilerlemesini engellediğimdir ki devlet gemisinin daima su alması için bu yeterlidir. Üçüncüsüne gelince, evet, çocuğu belki öldüremedim ama en keskin zehrimi kullanarak zehirlendiğine dair tarihe bir gölge bıraktım."

"İtirafın bu muydu?"

"Hayır ey sultan! İtirafım, şimdi bunların üçüne de pişman olduğumdur. Senin soyun ve milletin devam ettikçe her kim Molla Lütfi gibi bir âlimin katledilmesini, çağının dünya üzerindeki en değerli uleması sayılacak insanların ihtiras yarışını yahut Konstantinopolis fatihi dedenin zehirlenerek öldüğü şüphesini konuşsa, benim ruhum azap duyacak."

Akbaba yanağında iki damla yaş ile salondan ayrıldığında Sultan Selim gözleri aynı noktaya takılı kalmış, derin derin düşünmekteydi. Bunca suçu itiraf eden mahkuma hiç dur dememiş, öylece çıkıp gitmesine müsaade etmişti. Bir hafta sonra Kemalpaşazâde kendisine bir haber iletti:

"Hünkârım, geçen hafta zincirinden koyuverdiğiniz Akbaba'yı beş gün boyunca takip ettirdim. Her ikindi vakti Molla Lütfi'nin mezarını ziyaret etti. Lâkin dün hiç gelmedi. İstanbul muhafızına araştırmasını söyledim. Bugün şu pusulayı göndermiş."

Yavuz Sultan Selim, şeyhülislâmının elindeki pusulayı alıp okudu:

"Kör Cenevizli bir şekilde zindana geri dönmüştür. Vicdanını iyilik yapmak kadar rahatlatan başka bir hayat tarzına tahammül edemediği değerlendirilmektedir."

KAYNAKLAR

Angiolello, Giovan Maria, *Fatih Sultan Mehmet,* Profil Yayınlan, Istanbul 2011.

Ayvazoğlu, Beşir, *Divanyolu,* Kapı Yayınlan, İstanbul 2010.

Erünsal, İsmail E., *Abdurrahman el-Askerî'nin Mir'âtü'l-Işk'ı,* TTK Yayınları, Ankara 2006.

- "Molla Lütfi Zındıklık İthamıyla mı Öldürüldü?", *MÜ Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi,* Prof. Dr. Mehmet Akif Aydm'a Armağan, c.21 sy. 2, s. 37-5, İstanbul 2015.

- "XV-XVI. Asır Osmanlı Zendeka ve Ilhad Tarihine bir Katkı", *Osmanlı Araştırmaları,* XXIV, s. 133-17, İstanbul 2004.

- *Osmanlı Kültür Tarihinin Bilinmeyenleri, Şahıslardan Eserlere, Kurumlardan Kimliklere,* s. 305-329, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

Evkuran, Mehmet, "Osmanlı Bürokrasisinde Din Devlet İlişkisi: Molla Lütfi Örneğinde Bir Değerlendirme", *X. Kur'an Sempozyumu, Bildiriler,* s. 229-250, Ankara 2008.

Evliya Çelebi, *Seyahatname,* YKY, c.1-2, İstanbul 1999.

Gökyay, Orhan Şaik, *Molla Lütfi,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

- Tokatlı Molla Lütfi'nin Harnâme'si, Türk Folklorü, *Belleten,* 1986, s.157-182.

- Şükrü Özen, Molla Lütfi, *TDV İslâm Ansiklopedisi,* c. 30, s, 255-258, İstanbul 2005.

Gölpınarlı, Abdülbâki, *Melâmîlik ve Melâmîler,* Kapı Yayınları, İstanbul 2015.

Güzel, Abdurrahman, *Kaygusuz Abdal Menâkıbnâmesi,* TTK Yayınları, Ankara 1999.

Haşan Çelebi, Kınalızâd*e, Meşâirü'ş-Şuarâ* (nşr.Filiz Kılıç), c.2, s.731, İstanbul 2010.

Haşan Çelebi, Kmalızâde, *Tezkiretü'ş-Şuarâ* (nşr. İbrahim Kutluk), Ankara 1981.

Hatemi, Hüseyin, "Bilim Tarihimizde bir Anıt İsim: Molla Lütfi", *Yeni Dergi,* s. 16, Ankara, Nisan 1994.

İbrahim Maraş, *Molla Lütfi'nin Felsefî ve Kelâmî Görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi, 1992), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu, Klâsik Çağ (1300-1600),* YKY, İstanbul 2016.

Karamustafa, Ahmet, T., *Tanrının Kuraltanımaz Kullan: İslâm Dünyasında Derviş Topluluklan (1200-1550)* (trc. R. Sezer), YKY, İstanbul 2016.

Latifi, *Tezkire* (nşr. Rıdvan Canım), s. 483-484, Ankara 2000.

Maguire, Henry-Ousterhout, Robert, *Konstantinopolis : Şehrin Dokusu,* "Dumbarton Oaks seminerleri", Alfa Yay., İstanbul 2016.

Mardin, Şerif, *Din ve İdeoloji,* İletişim Yay., İstanbul 1986.

Mecdî, *Şekaik-ı Nu'mâniye ve Zeyilleri, Hadâiku'ş-Şakâik* (nşr. A. Özcan), s.xv, İstanbul 1989.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Osmanlı împaratorluğu'rıda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler,* Timaş Yayınları, İstanbul 2017.

- *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler,* Timaş Yayınları, İstanbul 2016.

Özen, Şükrü, "Molla Lutfî'nin İdamına Karşı Çıkan Efdalzâde Hamîdüddin Efendi'nin Ahkâmü'z-zmdîk Risalesi", *İslâm Araştırmaları Dergisi,* sy. 4, s. 7-16, İstanbul 2000.

- "İslâm Hukukuna Göre Zındıklık Suçu ve Molla Lutfî'nin İdamının Fıkhîliği", *İslâm Araştırmaları Dergisi,* sy. 6, s.17-62, 143, İstanbul 2001.

Öztürk, Eyüp, *Velilik ile Delilik Arasında,* Kitap Yayınları, İstanbul 2016.

R.C. Repp, *The Mufti of İstanbul,* s. 174-187, London 1986.

Schimmel, Annemarie, *İslamın Mistik Boyutları,* Alfa Yayınları, İstanbul 2018.

Sehi Bey, *Heşt Bihişt* (nşr. Günay Kut), s. 129-130, 151-152, Harvard Uni. ,USA,1978.

Sinan Paşa, *Tazarru'nâme* (haz. Mertol Tulum),TDV Yayınları, İstanbul 2011.

Taşköprülüzâde, *Şakayık-ı Numaniyye* (nşr. A. Suphi Furat), s. 279-283, İstanbul 1985.

Yıldırım, Rıza, *Seyyid Ali Sultan ve Velâyetnâmesi,* TTK Yayınları, Ankara 2007.

“Delinecek bir gemi,
tamir edilecek bir duvar
ve öldürülecek bir çocuk vardı.”

* * *

İntikam ve hırs...
İyilik veya kötülük...
Siyah ile beyaz...
Ve zıtların arasında savrulan hayatlar...

Konstantinopolis'in İstanbul'a dönüştüğü yıllar... Hıristiyan hasımlarınm Büyük Kartal diye andıkları Fatih'in, şehrine âlimleri davet etmekle kıvanç duyduğu, devletini ilimle ve sanatla yükseltmenin rüyalarını gördüğü, ulemanın tamamen özgür düşünceyi savunduğu, devletin yükseldikçe yükseldiği bir dönem... Ve eşsiz şöhretlere sahip Osmanlı ulemasının arasına sızmış bir kâfir. İntikam ateşinde kavrulmuş kötülük dâhisi bir zihin. Molla Lütfi, Ali Kuşçu, Sinan Paşa, Bellini ve daha niceleri... Kurbanlar, kurbanlıklar...

İtiraf **her cümlesi hayretle ve merakla okunacak bir roman.**
İskender Palanın her zamanki yetkin kaleminden...

§ KâPI 110 www.kapiyayinlari.com
o ^ ^ f kapiyayinlarioffical
o n / 1 # kapiyayinlari
o vJ Aml KJ © kapiyayinlari

kapı